

De kunst van het oordeelen over paarden : waarin ook doorgaande worden aangetoond de aart, het zoort en de gevaaren van veele ongemakken en kwaalen : hierby komt eene verhandeling over het beslaan

<https://hdl.handle.net/1874/31376>

D E K U N S T

V A N H E T

O O R D E E L E N

O V E R

P A A R D E N,

D O O R

B O U R G E L A T.

br ODA3423

B_n = 322

DE KUNST
VAN HET
OORDEELEN
OVER
PAARDEN.

Waarin ook doorgaande worden aangetoond
de AART, het ZOORT en de GEVAAREN
VAN VEELE
ONGEMAKKEN EN KWAALEN.

Hierby komt eene Verhandeling

OVER HET BESLAAN.

Na eene veeljarige Oefening, en Ondervinding van allerhande
gevallen, beschreeven door den Heer

B O U R G E L A T,

Stalmcester des Konings van Frankryk, en Bestierder van
deszelfs Academie te Lions.

Uit het Fransch vertaald.

Te AMSTERDAM,
By YNTEMA & TIEBOEL,
en
Te HARLINGEN,
By VOLKERT VAN DER PLAATS Junior.
MDCCLXX.

B R I E F

A A N

DE HOOGWELGEBORENE HEEREN

J^R. GEORG FREDERIK,

BARON THOE SCHWARTZEN-
BERG EN HOHENLANDS-
BERG,

GRIETMAN VAN MENALDUMADEEL,

ENZ. ENZ.

E N

J^R. JACOB ADRIAAN
DU TOUR,

HEERE VAN WARMENHUIZEN,

GRIETMAN VAN HET BILDT,

ENZ. ENZ.

HOOGWELGEBORENE HEEREN:

Ik heb de eer, UL. hier nevens te zenden eene Nederduitsche Vertaaling van het Werk des grooten BOURGELAT over *de Kunst*

het Oordeelen over Paarden, van hetwelk wy meermaalen met elkanderen gesproken hebben. Ik weet dat G.L., die 'er met de vereischte bekwaamheid over oordeelen kunt, dit Stuk, zoowel als ik, houdt voor het uitmuntendste dat ooit over dit onderwerp, in eenige taale, geschreven is; en twyfel derhalve geenszins, of eene naauwkeurige Vertaaling van hetzelfde, ten dienste onzer Nederlanderen, en, byzonderlyk, der Ingezetenen onzer Provincië, wier handel in Paarden, gelyk U.L. bekend is, geen gering gedeelte haarer Koopmanschap uitmaakt, zal U.L. niet dan ten hoogsten aangenaam zyn. Wat my belangt, ik heb dezelve, om de gebreklykheit der Werkjes, waar mede onze Landgenooten zich, in het beoefenen deezer Weetenschap, tot noch toe hebben

ben-

ben moeten behelpen, zoo noodig geoordeeld, dat ik niet geschroomd hebbe de onderneeming daar van aan te raaden; en de vergelyking deezer Overzettinge met het oorspronklyk Fransch heeft my doen zien, dat de Vertaaler de meening des Schryvers doorgaans wel getroffen heeft, behalven in de kunstwoorden, die hem minder dan my bekend waren; waarom ik niet heb willen weigeren hem daar in de behulpfaame hand te leenen. Indien het een en ander uwe goedkeuring erlangt, verzoek ik verlof om deezen brief aan het hoofd van dit Werk te plaatsen, opdat de eerbied, dien onze Landgenooten uwe Naamen toedraagen, hen tot het onderzoeken van deszelfs inhoud te kragtiger moge aanspooren, en dus het bedoelde nut te meer bevorderen;

VI B R I E F.

ren; doch tevens ook, opdat ik, by deeze gelegenheit, eenigszins moge betoonen, met welke byzondere agtinge ik ben,

HOOGWELGEBORENE HEEREN,

Uw ootmoedige

Dienaar

*Op myne Plaats
te War, by Franeker,
1 July 1770.*

REINER FONTEIN.

GENEESKUNDIGE
BEGINZELS

VAN DE

PAARDEN-
KENNIS.

BY VRAAGEN EN ANTWOORDEN.

EERSTE
HOOFDSTUK.

BENAAMING EN VERDEELING
DER DEELEN VAN HET LIG-
HAAM VAN EEN PAARD.

I. ARTIKEL.

VAN HET VOORGESTEL.

- V. Hoe veelerei foorten van deelen zyn 'er in het Paard waar te neemen? Van het VOORGE-
STEL.
- A. Tweederlei.
- V. Welke zyn ze?
- A. De uitwendige, en de inwendige deelen.
- V. Wat verstaat men door de uitwendige deelen?
- A. De

Van het *A.* De zodaanige, welke zonder eenige voorbe-
VOORGE- reiding onder het oog vallen.

STEL. *V.* Wat verstaat men door de inwendige deelen?

A. De zodaanige, waar van men niets dan door middel van ontleding kan gewaar worden.

V. In hoe veel deelen wordt het lighaam van het Paard, uiterlyk beschouwd, verdeeld?

A. In drie deelen, naamlyk (1.) Het Voorgestel. (2.) Het Lyf, en (3.) Het Agtergestel.

V. Welke deelen zyn onder het voorgestel begrepen?

A. Het Hoofd, de Hals, de Schoft, de Borst, de Schouders, en de Voorpooten, of voorbeenen.

V. Uit welke deelen bestaat het Lyf?

A. Uit den Rug, de Lendenen, (*Reins*) de Ribben, de Flancquen, als ook de Teel-leden by de Hengsten, en de Tepels by de Merrien.

V. Welke zyn de deelen, die het agtergestel uitmaaken?

A. Het Kruis, de Heupen, de Billen, de Smeerschyf, de Dyen, de Hakken of Waayen, de Agterpooten, de Aers, de Staart, en de Teeldeelen by de Merrien.

V. Kan men deeze deelen, yder in 't byzonder niet nog nader verdeelen?

A. Ja, want, voor eerst, is het Hoofd saamen gesteld, uit de Ooren, den Maantop of Toupet, het Voorhoofd, de Slaapen, de Oogkuilen, de Wenkbrauwen, de Oogen, het Neuze-been, de Wangen, de Neusgaten, het Neus-einde, de Lippen, de Kin, de Baard, en de Onderkaak, (*la Ganache*).

V. Wat zyn de Ooren?

A. Twee kraakbeenige deelen, welke aan elke zyde digt by het opperhoofd geplaatst, en tot het gehoor geschikt zyn.

V. Wat wordt door den Maantop of Toupet verstaan?

A. Dat hair, 't geen tusfchen de twee ooren geplaatst is, en tot op het voorhoofd van het Paard nederdaalt.

V. Wat is het voorhoofd?

A. Dat

A. Dat gedeelte van het Hoofd, 't geen booven de Oog-kuilen, het Neuze-been, de Oogen, en door den Maantop of Toupet bedekt is. Van het
VOORGE-
STEL.

V. Welke plaats beslaan de Slaapen?

A. Dezelfde, als de Slaapen en de Wangen by de menschen.

V. Waar zyn de Oog-kuilen gelegen?

A. De Oog-kuilen, (meer of minder hol) zyn gelegen booven de wenkbraauwen, en deeze vlak onder de Oog-kuilen, en booven de Oogen.

V. Hoe zyn de oogen geplaatst?

A. Zodaanig dat het Dier door dezelve op te ligen, zyn gezigt in de verte kan uitsprekken.

V. Wat is het Neuze-been?

A. Dat gedeelte van het Hoofd, 't geen zig voorwaarts van de Wenkbraauwen tot aan de Neus-gaten uitsprekt.

V. Wat verstaat men door de Neus-gaten?

A. Twee openingen, gelykvormig aan die, welke by de menschen de Neus-gaten uitmaaken.

V. Wat noemt men het Neus-einde?

A. Dat gedeelte van de Neus 't geen begint op die plaats, daar het Neuze-been zig bepaalt, en by de booven-lip, tusfchen de twee neusgaten eindigt.

V. Wat zyn de Lippen?

A. De buitenfte deelen van den Mond; de boovenlip is even eens als van een mensch, en zyn onderlip is gelykvormig aan de agterlip van het Paard.

V. Wat is de Kin?

A. Eene verhevenheid van eene ronde gedaante, welke booven de agterlip gevonden wordt.

V. Wat is de Baard?

A. De baard is gelegen een weinig boven die plaats, daar de saamenvoeging van de kin geschiedt.

V. Wat verstaat men door de onderkaak?

A. Het onderkaaksbeen; dit been maakt van den strot tot aan den baard eene holligheid, welke de fchaar (*Auge*) genaamt wordt.

V. Hoe wordt de Hals verdeeld?

Van het
VOORGE-
STEL.

A. In twee deelen, het bovenste en het onderste.

V. Wat is het bovenste gedeelte?

A. De Maanen.

V. En het onderste?

A. Dit gedeelte wordt doorgaans de keel of strot genoemd.

V. Wat maakt de Maanen?

A. Dat hair 't geen van den nek af tot aan de schoft toe zig vertoont.

V. Wat is de Schoft?

A. Dat verheven en scherpe deel, 't geen op die plaats daar de hals eindigt, en boven de schouders gelegen is.

V. Waar is de Borst geplaatst?

A. Aan het voorste gedeelte van het dier, beginnende daar zig het onderste gedeelte van den hals verliest.

V. Waar beginnen de schouders?

A. Volgens de algemeene bepaling beginnen de schouders by de schoft en eindigen by de armen; ondertusfchen is het zeker, dat de schouders eigenlyk door de fchouderbladen gevormd worden, en derhalven doet men kwalyk met dat been, 't geen fchyfsgewyze (*par genou*) met het fchouderblad is famengevoegd, met de benaaming van de fchouders te verwarren, want dit been, 't geen niets anders dan het Dik of Arm been is (*humerus*) maakt die party, die men den arm behoort te noemen; doch wy zullen den arm verdeelen in twee deelen (1.) in den eigenlyken arm (*le bras*), en (2.) den voorarm (*l'avant bras*).

V. Wat moet men dan door den arm verstaan?

A. Dat gedeelte van het armbeen 't geen van den eenen kant het opperste of de punt van de fchouder (*la pointe de l'épaule*) en van den anderen kant van onderen en agterwaarts fcharmiersgewyze (*par charniere*) met den knop, of elleboog, (*l'os du coude*) famengevoegd is.

V. Welke onderdeeling maakt men van de voorpooten?

A. Onder dezelve zyn veele deelen begrepen, als,

als, de Voorarm, de Knop of Elleboog, eene groove en zichtbaare ader (*Pars*), de swielwratten (*les chateignes*), de Knie, (*le canon*) de Pyp, (*le tendon*) de Pootpees, (*le boulet*) de Kogel, (*le paturon*) de Hiel, (*le fanon*) de Uit of Vetlok, een klein hoorentje omtrent als een wrat, in 't fransch 'l *Ergot* genoemd, en (*la couronne*) de kroon.

Van het
VOURGE-
STEL.

V. Wat is de Voorarm?

A. Volgens onze bepaling die spieragtige party, die onder den arm gelegen is die het opperste (*le baut*) van het been uitmaakt, en by de knie eindigt.

V. Wat is de Elleboog?

A. Een Teerlingvormig Been (*os cubital*), eene soort van Enkel uitmaakende aan het agterste en boovenste gedeelte van den voorarm gelegen, naar de ribben zig uitstrekkende.

V. Waar is de Ader gelegen, welke by de Franschen (*Pars*) genaamd wordt?

A. Van vooren, en aan den binnenkant van den Voorarm; ook wordt die ader die langs het vlakke van de dye loopt (*veine saphene*), met den zelfden naam genaamd; men opent zomtyds deeze aderen te gelyk om de Paarden bloed te laten, de Franschen noemen dit (*saigner un animal au quatre ars*).

V. Wat verstaat men door de swielwratten?

A. Een week Hoorn, zonder hair, booven de knie aan den binnenkant van het been geplaatst.

V. Waar is de Knie geplaatst?

A. Tusschen den voorarm, en de pyp, maakende de buiging van het been.

V. Wat is de Pyp?

A. Dat been 't geen zig van de Knie tot aan de Koot of kogel uitstrekt en het voorste gedeelte van het been uitmaakt; de Pootpees maakt het agterste gedeelte uit.

V. Waar is de Koot of kogel geplaatst?

A. Tusschen de Pyp en de Hiel.

V. Waar de Hiel?

A. Tusschen de Koot of kogel en de Kroon.

V. Wat is de Vetlok?

Van het
VOORGE-
STEL.

A. Die vlok hair, die agter de Koot of kogel gevonden wordt.

V. Wat is 't geen by de Franschen *l'Ergot* genaamd wordt?

A. Een week hoorentje, iets kleinder dan de hoornwrat of swielwratten 't geen door de vetlok bedekt wordt.

V. Wat is de Kroon?

A. Dat gedeelte, 't geen rondom het boovenste van de Hoef is; bestaande uit eene zelfstandigheid welke harder en dikker dan het vel op andere plaatzen is; de Hoef krygt zynen oorspronk van de Kroon.

V. Wat is de Hoef (*le sabot*)?

A. De Hoorn of Nagel, die den voet van het dier uitmaakt, en van onderen aan deszelfs vier uiterste deelen gevonden wordt.

V. Hoe wordt de Hoorn verdeeld?

A. In het boovenste gedeelte, of de Kroon; het onderste gedeelte, of de Vork, en de Sool; het voorste gedeelte, of de voorhoef, het agterste gedeelte, de hiel of de veerfenen, en de zydeelen, buitenwaarts en binnenwaarts, of de kwartieren.

V. Wat is de straal of vork?

A. Een hoorn van eene weeke zelfstandigheid in de holte van den voet geplaatst; maakende aan den kant van de hiel eene soort van Vork uit, daar het ook den naam van vork van heeft.

V. Wat is de Sool?

A. Een Hoorn van eene hardere zelfstandigheid dan de vork, dezelve bekleedt geheel het onderste gedeelte van den voet.

II. ARTIKEL.

VAN HET LYF.

Van het
LYF.

V. **G**y hebt my gezegd, dat het Lyf van een Paard is saamen gesteld uit den Rug, de Lendenen (*Reins*) den Buik, en de Flancquen. Waar is de rug geplaatst?

A. Tus-

A. Tufchen de Lendenen , en de Schoft , bevat-
tende een gedeelte van de Ribben en de Ruggraat of
Ruggftreng , welke bestaat uit eene ry van beenen ,
welke met malkander faamengevoegd zyn ; en wer-
velbeenen genaamd worden ; op dit gedeelte legt en
rust de zadel. Van het
LYF.

V. Waar is de plaats van de Lendenen ?

A. Aan het uiteinde van den Rug naar den kant
van het kruis.

V. Hoedaanig is de plaatfing van de Ribben ?

A. De Ribben zyn met agttien wervelbeenen die
den Rug uitmaaken faamengevoegd , en eindigen aan
den Buik.

V. Wat is de Buik ?

A. Het onderfte gedeelte van het Lighaam , onder
en agter de Ribben gelegen.

V. Wat noemt men de Flancquen ?

A. De zydelingsdeelen van den Buik ; bevattende
die plaats , welke onder de Lendenen , tufchen de
korte of valfche Ribben en de Heupen is.

V. Waar zyn de Teeldeelen van het Paard ge-
plaatst ?

A. De Teeldeelen , het Lid naamlyk , en de Scheede
zyn onder den Buik geplaatst.

III. A R T I K E L.

VAN HET AGTERGESTEL.

V. **W**at is het Kruis ?

A. Het verhevenfte deel van het agtergeftel , be-
ginnende met de Lendenen , en eindigende met den
Staart. Van het
AGTERGE-
STEL.

V. Wat verftaat men door de Heupen ?

A. Indien men zig houden wil aan de algemeene
bepaaling , maaken de Heupen het opperfte van de
Flancquen juit , en eindigen by de Smeer-fchyf (*gras-
fet*) , doch , indien men , gelyk als wy gedaan hebben
by de bepaaling van de Schouder , de Beenkunde van

Van het
AGTERGE-
STEL.

de Paarden raadpleegt zal men zien, dat het (*os Ileum*) de Heupen uitmaakt, het *os Femoris* (*Dye been*) de Dye, en de *Tibia* (*scheenbeen*) het Been; zo dat, gelyk men den arm met de schouder verward heeft, en die party, welken men eigenlyk den naam van arm behoort te geeven, den voorarm genoemd heeft, men ook dat gedeelte 't geen het Been moet heeten, Dy genoemd heeft.

V. Hoe moet dan het agterste gedeelte van het Paard verdeeld worden?

A. 1° In de Heupen, die door het *os Ileum* (*Heupebeen*) gemaakt worden; 2° De Dy, die gemaakt wordt door een zeer dik en zeer lang been, 't geen van booven met het Heupebeen, door eene zekere geleeding, welke men Kniesgewyze of schyfgewyze (*par genou*) noemt en van onderen met de *Tibia* (*scheenbeen*) scharniersgewyze (*par charniere*) welke geleeding nog weer bedekt is door een ander been, 't geen de Knieschyf (*la rotule*) heet, op die plaats die men de sineerschyf (*le grasfet*) noemt; 3° Het Been, door het *scheenbeen* gemaakt, 't geen men gemeenlyk de Dy noemt; 4° De Pyp, welke men gemeenlyk het Been noemt; de overige deelen koomen net overeen met de deelen van het voorbeen, het eenigste onderscheid is dat de pyp van het agterbeen langer is, dan die van het voorbeen.

V. Maar, welke nuttigheid heeft deeze nieuwe onderscheiding van de uiterste voor en agter deelen?

A. Ik heb booven uitgelegd, wat men tot heden door de woorden, Schouder, en Heup, verstaan heeft; en ik heb de algemeene bepaaling van dezelve daarom verworpen, om dat ik ondervonden heb, van hoe veel belang het is, dat men zig een regt denkbeeld van de schikking der deelen vormt; Inderdaad, hoe zal men over de losheid en schoonheid van de bewegingen van een Paard, 't geen men beschouwt, kunnen oordeelen, indien men onkundig is, waar die bewegingen van afhangen? en wat middel is 'er, om daar agter te koomen, dan door te tragten kennis te verkrygen, van de plaatsfen, en de by-

byzondere foorten van geleedingen, waar, en waar- Van het
door deeze bewegingen gefchieden moeten; ten an- AGTERGE-
deren, indien 'er zomtyds afwykingen, verrekkingen, STEL.
fcheuringen &c. gefchieden, hoe zal men dezelve her-
stellen, indien men niet alleen van de Banden (*ligamens*)
fpieren, kraakbeenen, het Lidwater of fineer van de
geleedingen (*finovie*) en de bloedvaten der gekwetfte
deelen onkundig is, maar zelfs die waarneemingen,
welke eene eenvoudige verdeeling op de natuurlyke
gefteldheid, (*conformation*) van het Dier rustende,
aan de hand konden geeven, verwaarloosd heeft?

V. Waar beginnen de Billen?

A. By den itaart, en zy daalen neer, tot aan de
buiging, welke regt tegen over de smeerschyf gevon-
den wordt.

V. Waar is de zitplaats van de Smeerschyf?

A. 'T geen wy door de smeerschyf verftaan, is het
geen wy de Knieschyf genoemd hebben, dezelve is regt
tegen over de Flancquen en daar het Been begint, en
bepaalt dat gedeelte, 't welk ik onder den naam
van Dy begreepen heb.

V. Waar is de Hak of waay (*Le jarret*)?

A. Tufchen het Been, en de Pyp van het agter-
deel; men verdeelt dezelve in het voorfte gedeelte,
het agterfte gedeelte, en de zydelingfe deelen.

V. Wat is het voorfte gedeelte?

A. De buiging van de Hak of waay.

V. Wat is het agterfte gedeelte?

A. Het hoofd, of de punt van de Hak of waay.

V. Wat zyn de zydelingfe deelen?

A. Deeze zyn aan den binnen en buitenkant van
de Hak of waay.

V. Hoe is de Been - hoornwrat of swielwrat
geplaatst?

A. De legging van de hoornwrat of swielwrat is
verschillende in de voor en agterdeelen; in de
eerfte, is dezelve booven de geleeding van de Knie
geplaatst; in de agterdeelen, onder de Hak of waay,
doch altyd zo wel van vooren, als van agteren,
op zy aan den binnenkant.

V. Zyn de deelen die tot het faamenftel van de
Pyp

**Van het
AGTERGE-
STEL.** Pyp van het agterdeel behooren, niet dezelfde als die, welke van de Knie af tot den grond, het voorste deel uitmaaken?

A. Volkomen; want van de Hak of waay tot onderen toe, vinden wy, de Pyp, de Pees, de Koot of kogel, (dat hoorentje 't geen in 't Fransch *l'Ergot* genoemd wordt) de Vetlok, de Hiel, de Kroon, de Hoef, ('t hoorentje onder de Vetlok) de Vork of de Straal, en de Sool.

V. De plaatfing van den staart is by yder een bekend; doch waar aan onderscheidt men eene Merrie van eenen Hengst?

A. Aan de opening van de scheede, welke agter onder den staart onder den aers gelegen is.

T W E E D E

H O O F D S T U K .

V A N D E S C H O O N H E I D , E N D E G E B R E K E N D E R D E E L E N V A N H E T V O O R G E S T E L .

I . A R T I K E L .

V A N H E T H O O F D .

**Van het
HOOFD.** *V.* **W**at wordt door het woord, schoonheid, verstaan?

A. De juiste, aangename en gelykvormige evenredigheid der deelen, welke het geheel uiterlyke van het Dier uitmaaken, die ons inneemt en streelt.

V. Hoe

V. Hoe moet het Hoofd zyn, om fraai genoemd te worden? Van het HOOFD.

A. Klein, schraal, kort, wel geplaatst, wel gevoegd.

V. Wat verstaat men door een klein Hoofd?

A. 'T geen niet al te groot is in evenredigheid van de andere deelen van het Lighaam.

V. Wat is een al te groot Hoofd?

A. 'T geen niet evenredig is; het zelve kan te groot van beenderen, of te grof van vleesch zyn; in beide gevallen, is het zeer zwaar.

V. Is een Hoofd, 't geen grof van vleesch is, niet nog aan andere gebreken onderworpen?

A. Ja, zodaanige Hoofden noemt men vleezige Hoofden; en zyn dikwils onderhevig aan zinkingen en ongemakken aan de oogen.

V. Is een Hoofd, 't geen te kort is, niet onvolmaakt?

A. Zekerlyk: want yder deel van het lighaam moet beantwoorden aan het geheel; het Hoofd kan ook te lang zyn; men noemt zulke Hoofden oude of oudsche Hoofden (*Tete de vieille*).

V. Wat wordt door een schraal of mager Hoofd verstaan?

A. 'T geen juist wel niet geheel en al van vleesch ontbloot is, doch daar men de bloedvaten duidelyk op zien kan.

V. Aan welke ongemakken is een schraal of mager Hoofd onderworpen?

A. Aan de zelfde welke in een vet of vleezig Hoofd voorvallen.

V. Hoe kunnen twee oorzaaken, welke lynregt tegen malkanderen aanloopen, tot dezelfde ongemakken en ziekten aanleiding geeven?

A. Als het Hoofd te vet is, zyn de vaten te week, te flap, en derhalven zeer geschikt om met vogten overlaaden te worden; integendeel, als het Hoofd te mager is, zyn de vaten zo dicht aan de beenderen, dat dezelve niet vry in haare beweegingen zyn, waardoor zeer ligt verstoppingen en stilstand van vogten veroorzaakt kunnen worden; dus ziet men, dat magerheid van 't Hoofd, zo wel als vleezigheid, zinkingen, en ongemakken van de oogen veroorzaakt.

V. Wat

Van het
HOOFD.

V. Wat verstaat men door een welgeplaatst Hoofd?

A. Men zegt, dat het Hoofd welgeplaatst is, of wel hangt, wanneer het voorhoofd lynregt is met het einde van den neus; als het einde van den neus vooruit wykt in plaats van regt neder te daalen, wordt het Paard gezegd den neus in den wind te steeken. Het einde van den neus kan ook agterwaarts afwyken, als dit geschiedt zegt men dat het Paard zig in postuur stelt, of te veel ondergeeft en encapuchonneert.

V. Wat verstaat men door het in postuur stellen, of te veel ondergeeven en encapuchonneeren van een Paard?

A. Een Paard kan zig optweederlei wyze in postuur stellen, door de stangen van zyn gebit of tegen den hals of tegen de borst te drukken, zo dat het door eene onkundige hand niet meer bestierd kan worden.

V. Wat is een wel saamengevoegt, of wel hangend Hoofd?

A. 'T geen onmiddelyk uit de kruin van den Hals voortspruit, in plaats van neder te hangen en een gedeelte van den Hals uit te maaken.

V A N D E O O R E N .

Eerste Verdeeling.

Van de
DOREN.

V. **H**oe moeten de ooren zyn, als men ze fraai zal noemen?

A. Dezelve moeten klein, wel geplaatst, naauw, regt, stout, fyn, en los zyn.

V. Hoe lang moeten de ooren zyn?

A. Dewyl dezelve een gedeelte van het hoofd uitmaaken, moet haare langte evenredig zyn aan dat deel waar toe zy behooren; De Spanjaards verkiezen lange ooren, wy integendeel geeven de voorkeur aan

zeer

zeer korte; de gezonde rede moet ons aanzetten, om den regten middelweg te houden.

Van de
OOREN.

V. Hoe moeten de ooren geplaatst zyn?

A. Volgens het algemeen gevoelen regt boven op het Hoofd; het is egter eene onvolmaaktheid als dezelve zo verheven zyn, en men zou denken dat het Paard een Hangoor (*oreillard*) was; zo dat haare plaatfing zodaanig moet zyn dat haar oorsprong na by het opperfte van dat gedeelte is.

V. Moeten zy ver van malkander staan?

A. Haare plaatfing welke ik zo even befchreeven heb, bepaalt haare wydte.

V. Wat wordt door een fyn en los oor verftaan?

A. 'T geen niet te grof of te dik is.

V. Wat, door een naauw?

A. 'T geen weinig breedte heeft.

V. Wat, door een regt oor?

A. 'T geen niet te veel voorwaarts, of agterwaarts is.

V. Wat is een stout oor?

A. Waar van de punt vast en voorwaarts gekeerd fttaande, terwyl het Paard in beweging is, zig fchynt te vereenigen met de punt van het ander oor, 't geen ook inderdaad gefchiedt, want zulke ooren koomen veel digter by malkander met haare punten van booven, dan beneden, daar zy haar oorsprong hebben.

V. Herhaal nog eens de verfchillende fouten van de ooren?

A. De ooren zyn onvolmaakt, wanneer dezelve te dik, te lang, te kort, of te wyd zyn, hangen en kwalyk geplaatst zyn.

V. Wat verftaat men door een Ooraar, of Hangoor?

A. Men geeft een paard dien naam, als het lange, nederhangende, en laage ooren heeft.

V. Wat verftaat men door Varkens ooren (*oreilles de cochon*)?

A. Welke, terwyl het Paard gaat, in eene geduurige beweging zyn van booven naar beneden, en van beneden naar booven, en zonder ophouden, heen en weer flaan, om zo te fpreeken.

V. Wat

Van de *V.* Wat verstaat men door een Paard 't geen kreu-
DOREN. pel van ooren is (*boiteux de l'oreille*)?

A. Deze uitdrukking heeft geene overeenkomst met het oor van het Paard, en dezelve is alleen in gebruik om een paard aan te duiden, 't geen by ieder tred welken het doet, het Hoofd geduurig neder buigt en weer opligt.

V. Waar aan kan men zien, dat de ooren opgezetz (*redressés*) zyn?

A. Aan de tekens der naaden, die door het doen van deeze kwaade Operatie over blyven, en die men aan elke zyde tusfchen het oor en den nek, vindt.

V. Wat verstaat men door een gekortoord paard (*moineau*)?

A. 'T geen gekortoord (*bretaudé*) is, dat is te zeggen, 't geen de beide ooren zyn afgefneeden.

V. Wat verstaat men door een Paard, 't geen gemotst is? (*Courtaud*)

A. 'T geen men de ooren en den staart heeft afgefneeden.

V. Waar aan ontdekt men, dat de ooren van het Paard gefatzoeneerd zyn?

A. Gy wilt zonder twyffel fpreeken van ooren, welke door middel van een vorm (*moule*) verkort en kleinder gemaakt zyn; men ontdekt dit ligt, want op die plaats daar het kraakbeen is doorgesneeden, ontbreekt 'er hair, en zelfs, is het kraakbeen geheel bloot wanneer deeze Operatie kwalyk gedaan is.

V. Wat heeft men te verwagten, als een Paard zyne ooren naar agteren intrekt?

A. Dat het agter uitflaan, of byten zal.

V. Wat beduidt die beweging, als een paard onder het gaan, dan het een, dan het ander oor voor uitsteekt?

A. Zodaanig een Paard heeft in den zin om zig te weer te fteilen, of het heeft een zwak, of onzeker gezigt.

VAN HET VOORHOOFD.

Tweede Verdeeling.

V. **H**oe moet het voorhoofd van het Paard zyn? Van het
VOOR-
HOOFD.

A. Gelyk, en niet te wyd, nog te naauw; paarden, die het onderste van het voorhoofd diep ingedrukt hebben, noemt men Platneufen; (*camus*), en zulke, die het voorhoofd, voor uit verheven, en, om zo te spreken, scherp hebben, worden Ramskoppen (*Tetes Busques*) genoemd.

V. Zyn zodaanige Hoofden niet eigen aan Paarden van zommige landen?

A. De Napelsche en de Engelsche paarden hebben meest alle Ramskoppen.

V. Wat verstaat men door een Paard 't geen aan 't Hoofd getekend is (*marqué en Tete*)?

A. 't Geen in het midden van het voorhoofd een ster of kol heeft, dat is te zeggen, een vlak van wit hair (*un epi ou rebroussement*).

V. Zyn 'er geen tekens, om te onderscheiden, of een Kol natuurlijk, of door kunst nagemaakt is?

A. Men heeft, door een voor-oordeel, uit onkunde gesprooten, een Paard, 't geen in 't geheel zwart was, en geen witte vlek ergens op het lighaam hadt, voor gebreklyk, en ongelukkig gehouden; om die reden hebben de Roskammers gerragt de natuur na te bootzen, en een vlak door kunst te maaken; het is egter zeer ligt om dit te zien, want in alle nagemaakte kollen of vlakken, is eene plaats in 't midden zonder hair; en de witte hairen, die dezelve maaken, zyn nooit regt-gelyk aan de anderen.

VAN DE KUILEN BOOVEN DE OOGEN.

Derde Verdeeling.

V. **H**oe behooren de oog-kuilen (*Salieres*) te zyn? Van de
KUILEN
booven de
OOGEN.

A. Vol, gevuld, en niet ingehold.

V. Van

Van de
KUILEN
BOOVEN
DE OO-
GEN.

V. Van wat gevolg is het, wanneer de oog-kuilen te diep ingevallen zyn?

A. Van geen gevolg; men beschouwt het alleen als eene onvolmaaktheid, welke zeer onaangenaam voor het oog is.

V. Kan men dan daar uit niet besluiten, dat een paard oud, of van een ouden Hengst voortgekomen is?

A. Neen, dat is eene misvatting, want wy zien dikwils dat gebrek in jonge Paarden, en die van jonge Hengsten voortgeteeld zyn.

V. Het is dan, om die geenen, welke in deeze dwaaling zyn, te bedriegen, dat men middelen bedagt heeft, om de oog-kuilen, wanneer ze te diep zyn, op te vullen?

A. Zekerlyk; men heeft alles in het werk gesteld, om de weezenlyke fouten te bedekken, of de zodanige, welke men uit onkunde of verblinding voor waare gebreken aanziet, te herstellen.

V A N D E O O G E N .

Vierde Verdeeling.

Van de
OOGEN.

V. **W**aar in bestaat de schoonheid van de oogen?

A. Voornaamlyk daar in, dat ze helder en levendig zyn; deeze eigenschappen geeven aan het opslag van het dier eene zekere kloekheid, en moedigheid, die byna een zeker teken van deszelfs kragt en onverzaagtheid is.

V. Doet de grootte, en de plaatsing van de oogen niet veel tot derzelve schoonheid?

A. Groote oogen, gelyk met het hoofd geplaatst, zyn altyd schoon; kleine oogen noemdt men varkens oogen (*yeux de cochon*); diep ingedrukte oogen geeven een droevig aanzien aan een Paard; naauwe of gedekte oogen (*yeux couverts*) geeven aan hetzelfde een gebreklyk uitzigt, en groote buiten 't hoofd puiende oogen, een droevig en dom uitzigt.

V. Kan

V. Kan men zeker staat maaken, dat een Paard, 't geen schoone oogen heeft, goed van gezigt is? Van de
OOGEN.

A. Neen, want 'er zyn blinde paarden, die de schoonste oogen hebben, die men zou kunnen vinden.

V. Hoe zal men dan een goed gezigt van een kwaad gezigt onderscheiden?

A. Men vindt hier omtrent, by de Aucteuren, welke tot dus verre geschreeven hebben, hoe nauwkeurig men dezelve ook onderzoekt, niets, 't geen voldoet, en daar men zeker op aan kan, en geen wonder waarlyk, want dewyl hunne arbeid zig alleen bepaalde in een oppervlakkig onderzoek van het uitwendige van de deelen, welke zy beschouwden, waaren zy niet in staat, om zekere en vaste regels te maaken.

V. Ik begryp dan, dat, om op eenen goeden grond van den tegennatuurlyken staat van dit zintuig te kunnen oordeelen, men noodzaaklyk het zaamenstel en het gebruik van de verschillende deelen die het zelve uitmaaken, behoort te weten? ik verzoek derhalven dat gy my hier omtrent de noodige onderrigting geeft.

A. De volgende korte en beknopte ontleedkundige uitlegging zal genoegzaam aan het geen gy van my verzoekt voldoen kunnen. De Bol van het oog is in eene beenagtige holligheid, het oog-rad (*Porbite*) genaamd, bevat; doch men moet eene onderscheiding maaken tuschen de deelen, die denzelven omringen, en die, welke denzelven uitmaaken.

V. Van welke deelen wordt de oogbol omringd?

A. Wy zullen ons maar alleen bepaalen by de beschryving van die deelen, welke het nuttig is te kennen, onder deeze koomen in de eerste plaats de oogleden (*paupieres*) voor. Deeze worden door het vel gemaakt, en bedekken het voorste gedeelte van den Bol, strekkende om het oog te bewaaren en te beschermen voor vreemde lighaamen, en om de stralen van een al te sterk licht te maatigen; de randen van de oogleden, zyn kraakbeenig, 't geen zeer noodig is, want, indien dezelve vliesagtig geweest waaren, zouden

Van de
OOGEN.

den zy geduurig gekrenkt, en gerimpeld toegevouwd zyn; zy maaken eene zekere groef, langs welke de traanen, of de weiagtige stof (*la serofité*) naar den grooten hoek van het oog gaan.

V. Wat verftaat gy door den grooten hoek?

A. De vereeniging van de twee oog-leeden van yder oog, te weten van het onderfte ooglid, en van het boovenfte ooglid, gefchiedt aan de twee zyden van den Bol, en deeze vereeniging, of faamenvoeging noemt men de hoeken; 'er zyn derhalven twee hoeken, de groote of de inwendige, naar den kant van het Neuze-been, en de kleine, of uitwendige naar den kant van de flaaap van het Hoofd, en deeze is vlak tegen over den grooten hoek.

V. Wordt men niet een kleine roodagtige knop aan den grooten hoek van het oog gewaar?

A. Ja, en deeze roodagtige verhevenheid, of kleine knop wordt het oogkliertje (*caroncule lacrymale*) genaamd; deeze is by een mensch veel zichtbaarder, dan by een Paard, en verfchilt ook in kleur, want die van een Paard is van buiten zwartagtig, en van binnen witagtig; dezelve is een soort van dam of dyk, want zy dient om te beletten, dat de traanen niet langs het neuze-been loopen, en dryft dezelve in de traan-gooten. (*Points Lacrimaux*).

V. Wat zyn de Traan-gooten?

A. Twee kleine openingen, welke egter zichtbaar genoeg zyn; by een mensch maaken zy als een foort van kleine tepeltjes; by een Paard is haare opening platter; de eene is aan den binnenkant van het boovenfte oog-lid, en de andere aan den buitenkant van het onderfte oog-lid, omtrent vier lynen van den grooten hoek.

V. Van welk nut zyn de Traan-gooten?

A. Naar den kant van den kleinen hoek legt, het geen wy de Traan-klier noemen; deeze klier brengt door verfcheide kleine buizen, die men aan den binnenkant en langs het boovenfte-ooglid gewaar wordt, een zeker weiagtig vogt, 't geen het voorfte gedeelte van het oog-lid bevogtigt, en het hoornagtig vlies van het oog helder houdt; het overfchot van dit

vogt

vogt ontlast zig in de traan-gooten, zo dat dezelve dienen om de traanen op te slurpen, welke, als ze in te grootte menigte zyn, door het oogkliertje (*caroncule lacrymale*) niet langer weerhouden worden, en zig naar buiten ontlasten.

V. Hoe worden de hairen, welke langs den rand van het ooglid zyn, genaamd?

A. De ooghairen (*les cils*), by de menschen vindt men dezelve zo wel aan den rand van het onderste als aan dien van het bovenste oog-lid; by een Paard alleen maar aan het bovenste; want men kan dien naam niet geeven aan die hairen, welke zeer verre van den rand van het onderste oog-lid gevonden worden, en zeer wel overeenkoomen met de hairen, welke men op de lippen en neusgaten ziet.

V. Welke zyn de deelen die den bol omringen, en die gy my nog hebt voor te stellen?

A. De Spieren, het Vlies, bekend onder den naam van aangewassen oogvlies (*membrane conjonctive*) en het vet (*les graisses*).

V. Hoe veel Spieren zyn 'er?

A. Zeven; vier regte, twee schuinsche, en een kringswyze (*orbiculaire*); van de vier regte wordt die geen, die aan den boovenkant van den Bol is, de opligter (*Releveur*) die aan den ondersten kant is, de nederdaalder (*Pabbaisseur*) die aan de inwendige zyde is, de aanvoerder (*Padducteur*) en die aan de uitwendige zyde is, de afvoerder, (*Pabduc-teur*) genaamd; van de twee schuinsche wordt de boovenste, de groote schuinsche (*le grand oblique*) en de onderste de kleine schuinsche (*le petit oblique*) genaamd; als zy yder afzonderlyk werken doen zy den Bol om zynen as draaien, doch, als zy beiden te gelyk werken, strekken zy tot verscheide saamengefelde bewegingen van den Bol; de zevende spier eindelyk, en die men by alle viervoetige dieren, zo wel als by de Paarden vindt, is de kringswyze Spier, welke cirkelsgewyze en rondom het donker Hoornvlies (*corneé opaque*) en de gezigt zenuw geplaatst is, deeze Spier onderschraagt den Bol, welkers gewigt anders de andere Spieren, wanneer het dier het

Van de **OOGEN.** hoofd om laag houdt, geduurig heen en weer trekken en vermoeijen zou:

V. Van wat nut is het vet, 't geen den Bol bekleedt?

A. Om denzelven te beschermen tegen de hardigheid van de zyden van het oograd, de Spieren zagt, en buigzaam, en het oog in eene welvoegelyke en bekwaame gesteldheid tot alle beweegingen te houden.

V. Waar is het aangewasfen Oogvlies of de *membrane conjunctive* geplaatst?

A. Dit Vlies, 't geen dun, glad, ligt, en gelyk is, bekleedt de oogleden van binnen, welker saamenhegting zeer slap is, en bedekt, wanneer het zig toevouwt, het geheele zichtbare gedeelte van den Oogbol, behalven het doorschynende Hoornvlies aan welters rand zonder het te dekken, het zig bepaalt; by een Paard heeft dit Vlies ook nog iets byzonders en 't geen men by een mensch niet vindt, te weten, dat het in den grooten hoek een zekere vouw of kreuk maakt, welke een kraakbeenig lighaam bevat van eene halfmaansgewyze gedaante, van den grooten hoek tot aan den omtrek van het doorschynend Hoornvlies zig uitstreckende, en het duister Hoornvlies bedekkende; het is zonder twyffel dit kraakbeenig lighaam, 't geen *Briggs* het knikkendvlies (*membrane cignotante*) genaamd heeft; hy heeft het aangezien als een vliesagtig lighaam, 't geen om hoog getrokken kan worden op zodaanige wyze, dat het den geheelen Oogbol bedekt; het gebruik van dit Vlies is het doorschynend Hoornvlies te beschermen voor de punten van Gras, Hooi &c. als het Paard het hoofd om laag buigt om voedsel te neemen, en het oog te beveiligen voor uitwendige kwetzingen; want voegt hy 'er by, dewyl het dier geene hand heeft, zou het zonder dit vlies niets gehad hebben om zyn oog te bewaren.

V. Wat wordt door het schynend en het duister Hoornvlies verstaan?

A. Gy

A. Gy kent reeds die deelen, welken den Bol Van de
OOGEN. omringen, en deeze vraag brengt my ongevoelig tot het onderzoek van die deelen welke den Bol zelve uitmaaken; ik versta dan door den Bol, die soort van dop, welke door de saamenvoeging en vereeniging van verscheide vliesagtige laagen, welke wy de Rokken van den Bol noemen, gemaakt wordt; deszelfs gedaante is by een Paard even eens als by een mensch; te weteen omtrent Bolrond, en deeze figuur is het best geschikt om de vogten in zig te bevatten, en de beeldtenis van de voorwerpen van buiten te ontfangen.

V. Welken zyn de Rokken die den Bol uitmaaken?

A. Daar zyn 'er drie, het Hoornagtig of Harde vlies, het Druive en Netvlies.

V. Wat verstaat gy door het Hoornagtig of Harde vlies (*la sclerotique*).

A. Dit vlies heeft zyn naam van de stof, waar uit het bestaat, en maakt den buitensten rok uit; het zelve is helder of doorschynende van vooren, maar duister in zynen gantschen overigen omtrek; dit doorschynende gedeelte wordt ook het doorschynende Hoornvlies genaamd, terwyl men alleen het duistere harde Hoornvlies (*sclerotique*) noemt dat gedeelte, 't geen het overige van den Bol uitmaakt, deszelfs doorschynende gedeelte is by een Paard zeer veel grooter dan by een mensch; en het is ook zeker dit, 't geen Mr. de Soleifel en al de schryvers, die hem nageschreeven hebben, het glasagtige (*la vitre*) genaamd hebben.

V. Welke is de tweede Rok van den Oog-bol?

A. Het tweede vlies of Rok, die aanstonds na het Hoornvlies volgt, en het zelve van binnen bekleedt, is het druive vlies (*l'uvée ou la chorôide*) het gantsche gedeelte van dit vlies, 't geen onder het doorschynende Hoornvlies is, wordt, om de verscheidenheid van kleuren, die men daar gewaar wordt, *Iris* genaamd; deeze kleuren zyn by de Paarden donkerder, en koomen nader over een met de

Van de
OOGEN.

kleur van het hair dan by de menschen, want de Vezelen, die de *Iris* uitmaaken, strekken zig by de menschen van den omtrek naar het middelpunt; doch by de Paarden is de *Iris* als gemarmerd (*marbrée*) om dat de vezelen rond en dwars loopen; daar zyn ook Paarden, die dit gedeelte byna geheel wit, maar alleen de tusschen wydte van vier of vyf lynen rondom den Oog-appel gekleurd hebben, dit noemt men Glas of Kaas-oogen (*yeux verrons*).

V. Ik begryp derhalven dat de *Iris* door het druive vlies (*l'uvee, la choroïde*) gemaakt wordt?

A. Laat ons, om het nog duidelyker uit te leggen, dit Vlies in tweeën deelen; het grootste gedeelte en 't geen veele ontleedkundige (*de choroïdea*) het druive vlies noemen, bekleedt de gantsche binnenste oppervlakte van het duistere Hoornvlies, en het tweede gedeelte is eigenlyk niets anders dan de *Iris*. Voeg hier nog by dat de *choroïdea* digt by het doorschynende Hoornvlies koomende, van binnen, de gedaante van een kring of wrong heeft, het *Ligamentum ciliare* of *de circulus ciliaris*, genaamd, en dat van deeze *circulus ciliaris* kleine Vezeltjes van onderen afkoomen, welke zig in den rand van het kristallynen vogt in planten, en *Procesfus ciliares* genaamd worden.

V. Wat noemt gy den Oog-appel of *Pupilla*?

A. De *Iris* heeft van vooren, en in het midden eene opening, die by de menschen rond is, by de Paarden van eene langwerpige ronde en meer uitgestrekte gedaante, en het is deeze opening welke men den naam van Oog-appel of *Pupilla* geeft; de grootste middelyn of diameter van deszelfs opening is overdwars, welke plaatsing zeer gunstig is, dewyl het Dier, dat volgens zyn natuurlyk gestel het hoofd naar om laag buigt om voedsel te zoeken, hier door de voorwerpen van ter zyde zien, en 't geen het zou kunnen benadeelen, ontwyken kan; daarenbooven is van zeer veel belang dat men weet, dat de Oog-appel twee verschillende Staaten behoort te kunnen ondergaan, te weten: een staat, van toetrek-

trekking, of saamentrekking, en een staat van verwydering, 't geen door de bewegingen van de *Iris* geschieden moet: de saamentrekking geschiedt door middel van de vleezige en ronde Vezelen, die van den omtrek van dezelve afkoomen, en de verwydering door de langwerpige en straalsgewyze vezelen (*fibres longitudinales*) & *raisonnés* waar van de *Iris* voorzien is.

V. Is 'er niet eene, en zelfs vry groote tusschenwydte, tusschen het helder Hoornvlies en de *Iris*?

A. Ja; en men noemt dezelve de voorste kamer van het Oog; daar is ook nog eene andere plaats agter de *Iris*, welke de agterste kamer genaamd wordt.

V. Zoudt gy my ook kunnen uitleggen, wat soort van Fungus, of zekere kleine stippen, het zyn, welker vereeniging kleine lighaamen maakt, die volmaakt naar roet korrelen gelyken, en die tusschen het heldere Hoornvlies en de *Iris* schynen geplaatst te zyn, en te dryven juist aan den boovensten rand van den Oog-appel, en zomtyds ook te gelyk aan den ondersten rand?

A. Dit soort van Fungus, of deeze kleine stippen, zyn verlengingen van het saamenweefzel van *deux* welke spongicus zyn, en veel grooter schynen, dan ze waarlyk zyn, 't zy om dat het wateragtige vogt dezelve doet opzwellen, 't zy dat het Hoornvlies, daar men dezelve dwars door ziet, haar formaat vergroot.

V. Wat is het Netvlies (*la Resine*)?

A. Het Netvlies, of de derde Rok van den Oogbol, is eene uitbreiding van het mergagtige gedeelte van de gezigt zenuw.

V. Zyn alle deeze zo even beschreeven Rokken of bekleedzelen niet geschikt om zekere meer, of minder vloeibaare deelen, welke onder den naam van vogten van den Oogbol bekend zyn, in zig te bevatten?

A. Ja; en deeze vogten, welke ook de doorschynende Lighaamen genaamd worden, zyn drie in

Van de OOGEN. getal; te weeten: het glazig vogt, het kristalyne vogt, en het wateragtige vogt.

V. Wat is het glazige vogt, of het glazige Lighaam?

A. Een vogt, 't geen zeer klaar en helder is, in een dun en doorschynend doosje (*capsule*) 't geen den naam van den glazigen rok draagt, beslooten; dit vogt zou de gantsche plaats, die tegen over het Netvlies is vervullen, indien het niet in het midden van zyn voorste gedeelte een klein kuiltje, om het kristalyne vogt te plaatzen, open liet; dit klein kuiltje wordt de Kas van het glazig vogt genaamd.

V. Wat is het kristalyne vogt?

A. Een Lighaam op de wyze van een Linze (*corps lenticulaire*) meer bol van vooren, dan van agteren, in de Kas van het glazig vogt, gelyk ik zo aanstonds gezegd heb, beslooten regt tegen over het gat of de opening van den Oog-bol op eenigen afstand van de *Iris*, en het is deeze tussehen wydte, welke de agterste kamer, daar ik zo even van gesproken heb, uitmaakt; dit vogt heeft ook een Rok of bekleedzel de kristalyne Rok genaamd, en bestaat te gelyk met glazig vogt byna de gantsche holligheid van den Oog-bol.

V. Hoedaanig is de aart en zelfstandigheid van deeze twee vogten?

A. Men moet om dit te weeten dezelve alleen op het vuur leggen; het glazig vogt zal in water, 't geen een weinig zoutagtig is, veranderen, een klein veeragtig (*elastique*) gedeelte, en 't geen u zal voorkoomen als een saamenweefzel van blaasjes (*tissu folliculeux*) te zyn, uitgezondert, 't geen het glazig vogt bevat; en het kristalyne vogt zal hard worden, gelyk als het van wit een Ei, waar uit men dan besluiten kan, dat het glazig vogt van een gelei-agtige zelfstandigheid is, en dat het kristalyne vogt met het wit van een Ei overeenkoomt, want de eigenschap van gelei-agtige zappen is, door het vuur te smelten, en die van Ei-witagtige zappen, door het vuur hard te worden.

V. Wat

V. Wat is eindelyk het wateragtige vogt?

A. Het wateragtige vogt, 't geen de twee kamers van het Oog juist vervult, is een helder doorschynend vogt, 't geen volgens het gevoelen van sommigen in het oog gebragt wordt, door het uiterste einde of de openingen van kleine Slag-aders, en wederom naar maate van deszelfs aangroeiing te rug gevoerd door de openingen van kleine aderen, doch volgens de gedagten van *Hovius*, wordt het zelve ('t geen hy voor het fynste en helderste gedeelte van dat zap, 't geen den anderen vogten tot voedzel strekt, beschouwt.) voortgebragt door een soort van doorzweeting of doorwaasfeming (*transudation*) dwars door het glazige en kristallyne vogt, en verdwynt weer door de openingen van het Hoornvlies om voor dat geen, 't geen op nieuw voortgebragt wordt, plaats te maken.

V. Van welk nut zyn de vogten, of de doorschynende lighaamen van den Oog-bol?

A. Het zou onnuttig en overtollig zyn, om u voor het tegenwoordige eene natuurkundige uitlegging te geeven van de veranderingen van leiding, welke de ligstraalen, die van de verschillende punten der verligte voorwerpen afkoomen, ondergaan, het zal genoeg zyn om aan te merken, dat deeze veranderingen geschieden, om dat haar doortogt dwars door de doorschynende lighaamen te vryer is, naar maate de lighaamen meer vogtigheid (*consistence*) hebben, en dus worden de ligstraalen door middel der doorschynende vogten of lighaamen van den Oogbol, door verscheide straalbreekingen (*refractions*) gemaatigd, en de gezigzenuw brengt derzelve indrukselen naar de herstenen.

Erinner u dan alleen maar, dat het voorste gedeelte van het oog u een klein stuk van het duister Hoornvlies vertoont, dit stuk is door het saamenvoegend vlies bedekt, en dit is, het geen het wit van het oog, daar men by een Paard zeer weinig van gewaar wordt, uitmaakt; vervolgens ziet men ook van vooren het helder Hoornvlies, en tusschen dit en de *Iris* is de voorste kamer van het oog, die net

Van de OOGEN. gevuld is door het wateragtige vogt; onder dit vlies is de *Iris*, in 't midden der *Iris* de Oog-appel; vlak tegen over den Oog-appel, het kristallyne vogt, 't geen beslooten is in een kuil van het glazig vogt; en de ruimte of plaats, die 'er tusfchen de *Iris* en het kristallyne vogt is, maakt de agterfte kamer van het Oog uit; het glazig vogt vervult het overige van de holligheid van den Oogbol; vervolgens komt het Netvlies voor den dag, het Druivevlies (*le choroïde*), die de binnenfte oppervlakte van het duistere Hoornvlies bekleedt, en het duistere Hoornvlies zelfs; deeze twee Rokken laaten een doortogt voor de gezigt zenuwen open, welke, na zig vereenigd te hebben booven op den zadel van het wiggebeen, of (*os sphenoides*), zig weer van elkander afscheiden, en door de gezigt gaten het bekkeneel uitgaan, om zig yder in zyn byzonder oog in te hegten. Zo dra zy in het Oog koomen worden zy als toegedrukt, en maaken een kleinen wigtagtigen knop, van welkers omtrek het Netvlies gebooren wordt, 't geen de binnenfte oppervlakte van de *choroïdea* bekleedt en bedekt, tot aan den *circulus ciliaris* (*cercle ciliaire*) daar het fchynt te eindigen.

V. De onderrigting, welke gy my gegeven hebt van het byzonder faamenftel van het zintuig, waar over wy handelen, moet my noodzaaklyk tot eene volmaakte kennis van hetzelfde brengen, en ik zie nu niet meer alle de hinderpaalen, welke zig in 't eerst tegen myn verlangen, om die kundigheid te verkrygen, fcheenen aan te kaften?

A. De waare beginzels zyn de eenigfte fleutel der wetenfchappen; op dien voet voortgaande kan men niet alleen niet dwaalen, maar men geniet daarenbooven nog het vermaak om alle twyffelingen uit den weg geruimd en alle zwaarigheden opgelost te zien; eene ondervinding zonder grond en van alle befpiegeling, (*Theorie*) ontbloot kan iemand nooit regt kundig maaken. Laat Mr. *Soleysel* zeggen, zo veel als hy wil, dat men, hoe moeilyk ook de kennis van de oogen is, zig egter niet moet laten afschrikken, want dat men door een lange en aanhouden-

dende practyk 'er agter kan koomen, en dat men de twintigste maal zal zien het geen men de eerste maal niet zag, eindelyk door dikwils te zien, de zwaarigheid en duisterheid verdwynen zullen; ik be-roep my op die geenen, die ter goeder trouw han-delen, en bekwaam zyn om zig van alle eigenliefde te ontdoen, of zyn Werk hem in dit stuk eene genoeg-zaame onderrigting gegeven heeft; doen 'er zig voor hen geene zwaarigheden, of duisterheden meer op? kunnen zy zig als bezitters van de kundigheid van het oog beschouwen, om dat Mr. de *Soleysel* hen raadt, dat zy zig langen tyd met het onderzoek van het glazig vogt en de eigenschappen van het zelve bezig houden moeten: integendeel, ben ik vast verzekerd, dat zo losse benaaming het verstand onmoogelyk vol-doen kan; de oogen van het lighaam zyn genoeg-zaam om te kunnen zien, maar niet om te bevatten; de hoop derhalven waar meede hy ons vleide, hadt behooren te steunen op beginzels, die uit het saamenstel der deelen van dat zintuig getrokken waaren; of anders zal elk een, die op eene regelmaatige en ver-standige wyze denkt, moeten belyden en vast stellen, dat dezelve even zo beuzelagtig is, als dat men ie-mand tragtte te overtuigen, dat hy, zonder zelfs de bekwaamheid te bezitten, om de verschillende ge-daante der letteren te kennen, mits dat hy met aan-dagt en aanhoudendheid eene bladzyde van een boek beschouwt en inziet, de gedaante, klank en kragt van geschreeve, gedrukte, of gesneede karakters zal kunnen begrypen; zou deeze eenvoudige doch wel te pas koomende vergelyking niet al te vernederende zyn voor Aucteuren, aan welken, deeze overwee-ging niet hadt moeten kunnen ontgaan.

V. Deeze vergelyking laat my geen twyffel meer over van de waare betekenis van het woord Practyk; dezelve bestaat niet alleen in eene geduurige roepas-sing van beginzelen, en de wetenschap van een Prak-tizyn is de kunst om daar een goed gebruik van te maaken; ik zal my derhalven wel wagten, om de ontleedkundige uitlegging, welke gy my gedaan hebt, poit uit het oog te verliezen, en ik voorzie reeds al het

Van de OOGEN. het voordeel, 't geen ik daar uit haalen zal; maar hoe moet men te werk gaan als men het oog van een Paard wel beschouwen zal?

A. Men moet het Dier plaatzen buiten het bereik van een al te sterk licht (*grand jour*) en van alle voorwerpen, welkers wederomkaatzing de natuurlyke kleur van het oog zou kunnen veranderen.

V. Wat verstaat gy door het Dier buiten het bereik van een al te sterk licht te plaatzen?

A. Hier door versta ik, dat men het Dier, by voorbeeld in de deur van een stal op zodaanige wyze plaatst, dat 'er minder lichtstraalen op het zelve vallen, en dat 'er iets booven 't hoofd is, om de kragt van die lichtstraalen te breeken, welke al te lynregt vallende eene verwarring veroorzaaken, en beletten, dat men alle de deelen niet naauwkeurig genoeg beschouwen kan; wat de voorwerpen belangt, die door zig in het oog te schilderen, deszelfs natuurlyke kleur veranderen kunnen, hier door versta ik, by voorbeeld, een witte muur, vlak tegen over de plaats daar het Paard staat; 'er zyn zelfs verscheide Roskammers, welke zig van dit middel bedienen, om de gebreken der oogen van de Paarden, die zy verkoopen, te bedekken; gy begrypt derhalven van hoe veel belang het is, om hier naauwkeurig op te letten, dewyl men van een goed gezigt van een Paard niet met zekerheid oordeelen kan, indien men niet yder deel in 't byzonder, en in zyn natuurlyken staat beschouwt.

V. Wat moet men nu, in de eerste plaats doen, zo dra als het Paard wel geplaatst is?

A. Men moet by zig zelfs eene zekere schikking maaken, zyn onderzoek beginnen met eene vergelyking van beide de oogen, en vervolgens yder van de deelen, die ik u beschreven heb, en die onder het bereik van uw gezigt zyn, doorloopen.

V. Wat verstaat gy door eene vergelyking van de twee oogen?

A. Wanneer men over deelen, welke dubbeld zyn, wil oordeelen, moet men het by zig zelfs voor eene

vaste

vaste wet houden, om zig van de vergelyking der- Van de
 zelfver tegen malkander, te bedienen; gy moet dan OOGEN.
 eerstlyk agt geeven, of de oogen gelyk zyn, want
 derzelver ongelykheid, te weeten, als het eene oog
 groot en het ander klein is, moet mistrouwd wor-
 den.

V. Kan men dan nadeelige gevolgen uit deeze on-
 gelykheid trekken?

A. Zekerlyk: om egter in het trekken van deeze
 nadeelige gevolgen niet te dwaalen, moet men wee-
 ten, dat deeze ongelykheid van grootte en kleinte,
 eene kwaade schikking (*vice de conformation*) kan
 zyn, en dat in zulk een geval, 't geen egter zeld-
 zaam is, de oogen, schoon ongelyk, egter volmaakt
 goed kunnen zyn.

V. Waar aan kan men onderscheiden of de onge-
 lykheid der oogen door eene kwaade schikking
 (*vice de conformation*) alleen, of door een ander on-
 gemak veroorzaakt wordt?

A. Myn oogmerk is niet, u tegenwoordig over
 de onnoemelyke ziekzens, waaraan het zintuig, waar
 van wy nu handelen, onderhevig is, te onderhou-
 den; dit zou u eene menigte onderwerpen voor het oog
 brengen, welke my van het tegenwoordig onder-
 werp af zouden leiden; ik zal egter de vraag welke
 gy my gedaan hebt, beantwoorden; Niets is gemak-
 lyker, dan te ontdekken, of de vergrooting of ver-
 kleening, een weezenlyk ongemak is, want in deeze
 beide gevallen zyn de deelen, welken den oog-bol
 omringen, of saamenstellen, nooit in een natuurlyken
 of gezonden staat; by voorbeeld, wanneer het oog
 het gebrek heeft van te groot te zyn, wordt men
 eene zekere uitzetting of buitengewoone uitsprong
 van den oog-bol buiten het oog-rad gewaar, en
 het oog-lid is zeer gespannen; deeze uitzetting kan
 of door eene al te groote verfaaming van vogten,
 welke binnen het oog beslooten zyn, en waar van
 eene bepaalde hoeveelheid behoort te zyn, of door
 een gezwel agter den oog-bol zelve, ('t zy door
 eene te veelheid van vet, of 't zy door een uitwas
 van

Van de van Been (*exostose*) gebooren) veroorzaakt worden.
DOGEN.

V. Ik begryp nu dat men zien kan, of een oog tegennatuurlyk, of onmaatig groot is; maar, geef my nu ook middelen aan de hand, om te ontdekken of een oog het gebrek heeft van al te klein te zyn?

A. Wanneer de tegennatuurlyke ongelykheid door eene vermindering of verkleining van het oog gebooren wordt, heeft 'er of eene vermagering (*atrophia*) van het oog, plaats, of eene smelting of vermindering van vet, (*fonte des graisses*), of eene opzwellling van de oogleden.

In 't eerste geval, is het heldere Hoornvlies niet genoeg gespannen, of uitgezet, maar ziet 'er als gerimpeld, gefronst, en verllenst uit, 't geen door vermindering of gebrek van vogten veroorzaakt wordt.

In 't tweede geval zal 'er eene verzwearing agter het oog zyn, zelfs kan 'er nog eene ontlasting van etteragtige stof blyven, waar door men dan de ver-smelting of vermindering van het vet, welke de oorzaak van het ongemak is, ontdekt.

Eindlyk ten derden, wanneer het oog kleinder fchynt om dat de oog-leden opgezwollen zyn; zal dat een gevolg, of van uitterlyke kwetzing, door stooten, slaan, of diergelyken, of van een eenvoudige zinking, welke kwalyk behandeld is, zyn; of het Paard is aan zekere zinkingen onderhevig; men noemt zulke Paarden, Paarden die maanoogen hebben; (*chevaux Lunatiques*).

V. Aan welk soort van zinkingen zyn de maanoogige paarden onderhevig?

A. Aan zulke, welke een' bepaalden, en vasteren loop houden, op zodanige wyze, dat zy geduurende een zekeren tyd wegblyven, en op een bepaalden tyd wederkoomen; zy blyven gemeenlyk ontrent drie weeken weg, en duuren vier of vyf dagen zo dat haar loop of streek altoos van de eene maand tot de andere is.

V. Maar ik begryp niet, dat de verschillende gedaan-

daantens van de maan iets gemeens met deeze ziekte hebben; want ik verbeeld my dat de benaaming van maanoogige daar van daan is gekoomen, om dat men geloofde, dat dezelve door den invloed van de zelve veroorzaakt wierdt?

Van de
OOGEN.

A. Men heeft weezenlyk aan de verschillende gedaantens, of schynfels van de maan, de oorzaak van die ziekte, welke men maanoogige noemt, toegeschreeven; eene eenvoudige waarneeming echter kan de valsheid van deeze stelling genoegzaam aan den dag brengen; want indien men in dit geval de maan met eenigen grond hadt kunnen beschuldigen, moesten noodzaaklyk alle maanoogige Paarden, op den zelfden tyd door het noodlottig wederomkoomen van deeze ziekte aangedaan worden, doch de ondervinding doet ons geduurig zien, dat de uitwerkzelen van deeze zinkingen zig dan eens in het eerste, dan in het tweede, dan in het laatste kwartier openbaaren, en oneindig in alle Paarden verschillen; laat ons dan zeggen, dat 'er tyden van Tovery en Begoocheling zyn, op welke men alles voor een verschynzel aanziet, hier uit spruit de onkunde, waar in men is van den oorsprong der allereenvoudigste ongemakken; hier van daan koomen die afdwaalingen, welke ons de beginzels van kwaalen, welke wy bestryden moeten, in vreemde, verafzynde, en booven natuurlyke oorzaaken doen zoeken, terwijl de zuivere tuigwerklyke oorzaaken, welke voor onze oogen zyn, ons tot leidsvrouw zouden kunnen verstreken.

V. Dewyl gy het algemeen gevoelen, dat deeze geregelde zinkingen, aan den invloed van de maan toegeschreeven behooren te worden, volstrekt verwerpt, zeg my dan, wat derzelve tuigwerklyke oorzaak is.

A. Uwe nieuwsgierigheid zou my ongevoelig in zyd stappen inwikkelen, en van myn onderwerp zekerlyk doen afdwaalen.

V. Neen, als gy niets tragt, dan my te onderregten, kunt gy onmooglyk van uw onderwerp afdwaalen;

en

Van de OOGEN. en behalven dat, eene nuttige zydfchap, komt zelden te onpas; fchroom derhalven niet om te beginnen, en wil my antwoorden?

A. Wel nu dan, om den buiten fchap, welken ik maak, van eenige nuttigheid te doen zyn, moet ik beginnen, met u de eigenlyke merktekenen van deeze zinking uit te leggen.

V. Welke zyn dan deeze merktekenen?

A. Ik onderscheid dezelve ten opzigte van de twee tyden, te weten van dien tyd, zo als wy aange-merkt hebben, dat 'er tufchen beiden loopt, en na verloop van welken de zinkingen geregeld wederom koomen, en van dien tyd, dat de zinkingen duuren.

V. Welke zyn de eerfte tekenen, te weten die waar aan men in den tufchentyd, en afweezendheid van de ziekte, ontdekken kan, dat een Paard aan deeze zinkingen onderhevig is?

A. 'Er zyn veele tekenen, maar dezelve koomen niet even eens by alle Paarden voor, die aan dit ongemak onderworpen zyn, en het is niet noodig dat men ze alle vindt, om te befluiten, dat een Paard maanoogig is. De gemeenste zyn. 1° Een kleinder oog. 2° Een troebel oog. 3° Het onderfte ooglid naar den kant van den grooten hoek gezwollen. 4° Dat zelfde ooglid op de plaats van de Traanflip, opengefpleeten, 't geen een gevolg is van de fcherpheid van de traanen, waar door het zelve verzworen of doorknaagd is; en eindelyk een foort van verlegenheid, welke men ontdekt door de bewegingen, die een Paard, welks oogen onderzocht worden, maakt.

V. Welke zyn de tekenen, geduurende den tyd zelfs van de zinking, waar aan men weten kan, dat een Paard maanoogig is?

A. Het is met deeze niet als met de voorigen, die ik befchreeven heb, gelegen; zy openbaaren zig niet altyd in een Paard, 't geen men evenwel voor maanoogig verklaaren kan; want eene zelfde oorzaak wordt niet altyd volftrekt van het zelfde uitwerkzel gevolgd, doch de tegenwoordigheid van eeni-

eenige van dezelve is genoeg om de ziekte te kennen; deeze tekenen zyn 1°. Eene zwelling van de twee oogleden, voornaamlyk van het onderste; 2°. Eene ontsteeking van het saamenvoegend vlies (*conjunctive*). 3°. Het onderste ooglid opengespleeten, ter plaatse van de traanlip. 4°. Eene geduurige ontlasting van traanen. 5°. Een troebel oog en van eene roodagtige coleur. 6°. De ongerustheid van het Dier dat zig als dan op meenigerlei wyzen te weer stelt;

Van de
OOGEN.

Want het schynt, dat deeze zinkingen op dien tyd dat dezelve tegenwoordig zyn, op den aart van het Paard zelfs invloed hebben, en zyne natuur veranderen.

V. De geregelde zinkingen, waar van wy nu handelen, bepaalen zig dan altyd alleen by één oog, dewyl een der tekenen, die dezelve doen kennen, is, dat het eene oog kleinder dan het ander is?

A. Gy hebt zekerlyk vergeeten, 't geen ik u gezegd heb, toen ik sprak, over de middelen om te onderscheiden of de onevenredigheid van de oogen, natuurlyk, of toevallig is. Daarenbooven doet het, zo als ik reeds te vooren heb aangemerkt, niets ter zake, of 'er dit teken is of niet, indien 'er maar andere ten bewyze, voor handen zyn. Indien derhalven beide oogen gelyk door zinkingen werden aangedaan, moet gy agt geeven op de andere toevallen daar ik gewag van gemaakt heb, 't zy het 'er op aankomt om een Paard in den tuschentyd of in dien tyd van het ongemak zelve, te onderzoeken.

V. Zoud gy my de oorzaaken van deeze toevallen, die nu genoegzaam beschreeven zyn, kunnen ontdekken?

A. Het onderzoek van de dierlyke huishouding of het dierlyk gestel (*oeconomie animale*) alleen kan ons hier in ligt geeven; twee soorten van deelen maaken het lighaam van een Dier uit, de vaste deelen naamlyk, en de vogten. De vaste deelen zyn saamenweefzels van vaten, welke zelfs wederom uit vaten bestaan, de vogten zyn niets anders dan vloeibaare deelen, welke geduurig door de vaste deelen,

Van de **OOGEN.** waar in zy beslooten zyn, rondloopen; zy worden dan verdund, dan gefcheiden, dan verdeeld, dan weder faamengevoegd, dan vermengd onder elkan- der, en het juist evenwigt, 't geen veroorzaakt wordt, door de wederkerige werkingen van de vaste deelen op de vogten, en van de vogten op de vaste deelen, is voltrekt noodzaaklyk, om een Dier in staat te stellen, die werkingen, welke met zyn aart en natuur overeenkomstig zyn, te verrig- ten. Want zo dra dit evenwigt verlooren is, wordt 'er een wanorde gebooren, daar ziekten en onge- makken uit voortkoomen; zo dra by voorbeeld, als 'er door de eene of andere oorzaak, 't zy door eene ophouding of stremming van vogten, die afgefchei- den behooren te worden, (*suppression de quelques secretions*) of door eenige verhindering in den omloop, welken de vogten door de vaten doen moeten, 't zy in de inwendige of uitwendige deelen van het hoofd, eene verstopping gebooren wordt, zal 'er zekerlyk eene ontsteeking en vervolgens hier door alle de toe- vallen, die ik opgenoemd heb, op volgen; wannec nu deeze verstopping tot eenen zekeren trap of graad, welke juist die is, waarop alle de toevallen zig vertoonen, gekoomen is, doet de natuur eene pooging, en de al te opgezwollen vaten ontlasten zig door eene zeer groote overvloeiing van traanen, en misfchien door eenen anderen weg, die ons onbe- kend is; zo dra nu deeze ontlasting geeindigd is, komt alles weer tot zynen natuurlyken staat, tot zo lang, dat de zelfde oorzaak blyvende, eene nieuwe verstopping na verloop van den zelfden tyd wederom die onaangename toevallen, die het kenmerk van de geregelde zinkingen zyn, veroorzaakt.

V. Ik stel vast, en ik begryp zeer wel dat men overvloed van bloed voor de waare oorzaak van dit ongemak houden kan, even gelyk als men de ge- regelde ontlasting van de maandstonden aan de zelfde oorzaak heeft toegeschreeven, maar ik kan onmoog- lyk begrypen, hoe men het wederom koomen van deeze zinkingen op eenen vasten, juistten, en bepaal- den tyd, hier uit kan afleiden?

A. Dix

A. Dit geschiedt, om dat de oorzaken de zelf- Van de
de zyn, en de deelen ook dezelfde; by gevolg, in oogen.
dien er een maand vereischt wordt om deeze ziekte
voort te brengen, moet dezelfde tyd verloopē,
eer dezelve weder begint. De volheid wordt onge-
voelig en by trappen gebooren, de pypen die ten
ryde van de zinkingen verftopt zyn, en zig in den
tusfchentyd ontlasten, hebben maar eene zekere
wydte, of middellyn, verder dan welken zy niet
uitgerekt kunnen worden; zy kunnen ook niet ver-
ftopt en overlaaden worden, door de vogten, of
daar wordt eene zekere meenigte van dezelve toe
vereischt, en die meenigte van vogten kan ook weer
niet dan binnen een zekeren, en gelyken tyd wor-
den voortgebragt. Zo dra deeze tusfchentyd verloo-
pen is, komt de bepaalde tyd weder, geduurende
welken de volheid door middel van de ontlasting
ophoudt; en na verloop van dien tyd komt de tus-
fchen tyd weder, geduurende welken de volheid
gebooren wordt, en zo agtervolgens, zyn nu
de perioden (*Periodes*), by alle maanogige Paar-
den niet net gelyk, en ontdekt men daarom trent
eenig verfchil, dit moet aan de lighaamlyke bewee-
ging aan de faizoenen, aan het voedzel toegescre-
ven worden; doch dit is zeker, dat zo al deeze oor-
zaaken in zommige Paarden niet de zelfde uitwer-
kingen te weeg brengen, en de overvloed van vog-
ten groot genoeg is, binnen een zekeren en bepaal-
den tyd, er andere tekenen in de plaats zullen koo-
men, en die op het zelfde uitkoomen.

V. Ik moet u nóg eenige vraagen doen, zoudt gy
my eene uitlegging geeven kunnen van de oorzaak
van alle de tekenen, waar aan men een maanogig
Paard kent, in gevolg van den overvloed van vog-
ten, welken gy als het beginzel van deeze zinkin-
gen beschouwt?

A. Voorzeker, zo dra of een of beide oogen wor-
den aangedaan, vertoonen zy zig kleinder, wel te
verftaan, wanneer de oogleden gezwollen zyn; dee-
ze zwelling wordt alleen door verftopping en opzwe-
ling van de Bloed- en Watervaten veroorzaakt; en

Van de **OOGEN.** dewyl deeze deelen daarenbooven van zig zelve van een flap faamenweefzel zyn, is het niet te verwonderen, dat 'er eene opzwellling van lugt (*gonflement Emphifemateux*) ontftaat; het oog traant, om dat 'er by de opening van de traanftippen eene zwellling door de ontfteking gefchiedt, waar door de traanen niet opgefleurpt kunnen worden, maar langs den omtrek van den bol voornaamlyk by dezelfs onderfte gedeelte, dat dan meer dan naar gewoonte bevochtigd fchynt, blyven, en den tegenftand welken het oogklijertje (*caruncule lacrimale*) haar doet, te booven koomen; het oog is troebel, en het heldere Hoornvlies minder doorfchynende, om dat de watervaten zo vol zyn van vogten, die in dezelve omloopen dat de natuurlyke helderheid en klaarheid, daar door verminderd wordt; het oog is roodagtig, om dat wanneer de volheid zo groot is, dat die vaten, welke niet dan wateragtige vogten behooren toe te laten, bloedbolletjes toelaaten, derzelve doorfchyning het oog rood doet vertoonen, zo als men in alle ontftekingen ziet. Ten laatften de ylheid, of ongerustheid van het Dier heeft niets vreemds, indien men maar agt geeft, dat de vaten van de hersenen zeer ligt verftopt kunnen worden, hier door koomen alle die toevallen, welker zitplaats in het hoofd is: zo dra nu deeze vaten verftopt zyn, moet zonder twyffel het zenuwgeftel gedrukt worden, en dewyl door deeze drukking de loop van de dierlyke geesten veranderd wordt, zal by gevolg de neiging, of aart van het dier insgelyks veranderen.

V. Daar zyn maanzieke Paarden by welke, in den tufchentyd van de zinkingen, het heldere Hoornvlies doorfchynend is: maar 'er zyn andere, daar het zelve altyd, en zelfs buiten den tyd van de ziekte duifter en niet doorfchynend is?

A. By de zodaanige, daar het gebrek van Helderheid altyd plaats heeft, zyn de wanden van de kleine vaten en derzelve zelfftandigheid zelfs, verdroogd, 't zy door meenigvuldige verftoppingen of ontftekingen; in beide gevallen raaken de vaste deelen buiten ftaat, om het voedend fap dat de buigzaamheid onderhoudt en daar by gevolg de doorfchynendheid

van

van dat deel van afhangt, naar behooren te ontfangen en te verdeelen.

V. Gy hebt my nu deeze geregelde zinking, en de oorzaak en tekenen die dezelve verzellen, zo naauwkeurig beschreeven en uitgelegt, dat ik u hier omtrent niets meer te vraagen heb, laat ons dan weder keeren tot den regel, welchen gy my ter navolging dagt voor te schryven, omtrent het onderzoek van de oogen van een Paard?

A. Zo dra gy van de gelyk-of ongelykheid van de oogen verzekerd, en te gelyk overtuigd zyt door de afweezenheid of tegenwoordigheid van die tekenen, die het kenmerk van een maanogig Paard zyn, of dat Paard, waar over gehandeld wordt, deeze ziekte heeft of niet, zult gy tot het beschouwen van het helder Hoornvlies overgaan, 't welk volmaakt helder en doorschynende behoort te zyn?

V. Hoe zal ik onderscheiden, of het volmaakt helder is?

A. Het heldere Hoornvlies is zo doorschynende en klaar als het natuurlyk behoort te zyn, indien men duidelyk, en klaar de *Iris*, den oog-appel, en het kristalyne vogt, zien, en onderscheiden kan; maar het kan gebeuren, dat men alle deeze deelen ziet door een gedeelte van dat bekleedzel, zonder dat het zelve daarom in zyn gantschen omtrek en uigestrektheid volmaakt doorschynende is; men moet derhalven zyn oog niet op een zeker punt of gedeelte vestigen, maar men moet het zelve beschouwen in zyn geheel; en nagaan of alle deelen, die onder zyn, en die door het zelve bedekt worden, zig duidelyk laten zien.

V. Maar, als ik nu alle die deelen niet duidelyk zien kan, moet daarom de fout juist altyd in het heldere Hoornvlies zyn?

A. Die zekere nevel, of duisterheid, waar door deeze deelen zig aan uw gezigt, om zo te spreken onttrekken, of die ten minsten belet dat gy dezelve niet in alle haare zuiverheid zien kunt, kan ook door eene meerdere of mindere verdikking van het

Van de wateragtig vogt, 't geen in de voorfte kamer van
 O O G R N. het oog beflooten is, veroorzaakt worden; men
 ontdekt dit, als men zig op zy van het dier plaatst,
 en het heldere Hoornvlies op zodaanige wyze be-
 fchouwt, dat het tusfchen het ligt en u in is, in-
 dien de lichtftraalen gelyk door dezelfs gantsche op-
 pervlakte heen dringen, kunt gy besluiten, dat het
 gebrek door dat vogt, waar van ik spreek veroor-
 zaakt wordt.

V. Moet ik niet altyd een Paard, welks oog zig
 troebel vertoont, afkeuren, 't zy een gebrek van
 het wateragtige vogt, 't zy in het heldere Hoorn-
 vlies de oorzaak daar van is?

A. Het is juist niet volftrekt noodig, alle Paar-
 den, welke een troebel oog hebben, af te keuren,
 die veulens, by voorbeeld, die de tanden wifelen,
 en alle veranderingen nog onderhevig zyn, hebben
 zelden een zuiver oog, het herftelt zig zelve in
 het vervolg; egter moet gy altyd dat foort van oogen
 mistrouwen, voor al in Paarden van een zekeren
 ouderdom, tot zo lang gy zo veel kennis ver-
 kreegen hebt, dat gy met eenige zekerheid over de
 oorzaak van het gebrek van zuiverheid oordeelen
 kunt.

V. Dat is te zeggen, dat ik my door een troebel
 oog niet zal laten affchrikken, als ik weet te on-
 derfcheiden, wat 'er de oorzaak van is?

A. Wanneer men den aart, het foort, en de oor-
 zaaken van de ziekten kent, en de deelen, welke
 daar door worden aangedaan, is men in staat, om
 eene goede voorzegging te maaken, en de gevol-
 gen te voorzien.

V. Hoe klein ook dat gedeelte van het duistere
 Hoornvlies zyn mag, 't geen zig zo als gy my gezegd
 hebt aan de voorfte oppervlakte van het oog ver-
 toont, verdient het zelve evenwel onze opletten-
 heid niet?

A. De roodheid van dat gedeelte is een bewys van
 eene ontfteeking van de *membrane conjunctive* of zamen-
 voegend vlies deeze ontfteeking egter, die van verfcheide
 oorzaaken koomen kan, is juist zo veel niet te vreezen
 indien

indien anders de overige deelen van het oog in haaren natuurlyken staat zyn, wat meer is dat gedeelte van het duistere Hoornvlies bestaat in het eene Paard meer plaats dan in het andere; wanneer dit Vlies zig meest uittrekt, of 't meest hangt over het heldere Hoornvlies, noemt men zulke oogen (*yeux cercles*) en men heeft tot hier toe zodaanige oogen gantsch en al voor gebreklyke gehouden; doch dit vooroordeel steunt op geen grond, want de verlen- ging en vooroverhanging van dit Vlies over het hel- dere Hoornvlies kan wel deszelfs uitgestrektheid ver- minderen, maar het benadeelt hetzelfde voor het overige niet.

Van de
O O G E N.

V. Als het heldere Hoornvlies wel doorschynend, en het wateragtige vogt volmaakt klaar en helder is, moet men zekerlyk, de *Iris*, den Oog-Appel, en het Kristallyne vogt duidelyk kunnen zien.

A. Dewyl het Kristallyne vogt uit zig zelfs een doorschynend lighaam is, en by gevolg geene kleur heeft kan men het zelve niet duidelyk gewaar worden, men kan derhalven door den Oog-Appel niets dan eene zwarte kleur zien, welke niets anders is, dan de wederom kaatzing van de natuurlyke kleur van de *uvea*, of druif bezievlies door de vogten van den Bol. Indien wy eenige andere kleur gewaar worden, heeft 'er zeker eene verduistering plaats, welke naar maate zy grooter of kleinder is, den doortogt van de lichtstraalen meer of min belet, en het gezicht vermindert, of geheel en al vernietigt.

R. Wat verstaat gy door donkerheid, of verduis- tering?

A. Donkerheid, verduistering, of ondoorschy- nendheid, is het tegenovergestelde van doorschynen- heid; zo dra nu die deelen, welke het Kristallyne vogt uitmaaken, eenen graad van verdikking, wel- ken zy niet behooren te hebben, verkrygen, zal het zelve ophouden doorschynende te zyn; het zelf- de zal in de deelen van het heldere Hoornvlies plaats hebben, welken dan ook duister zullen worden, gelyk wy zien in de witte oog vlak (*l'albugo*), als ook in de deelen van het wateragtige vogt, zo dra

Van de het zelve zodaanig verdikt wordt, dat het eene grootte ooggen, witheid verkrygt.

V. Wy kunnen derhalven in de befchouwing van het oog berusten, indien wy naauwkenrig nagezien hebben, of het heldere Hoornvlies doorschynende, het wateragtige vogt helder, en nergens eenige verduistering, 'tzy van vooren, of aan de andere zyde van den Oog-Appel is?

A. Neen: dit is nog niet genoeg, want, de ondervinding leert ons, dat het gezigt ten eenemaal vernietigd, of weg kan zyn, zonder dat 'erde minste verduistering plaats heeft, en terwyl alle de deelen haare natuurlyke doorschynenheid hebben, en men vindt Paarden, die volmaakt schoone ooggen hebben, en evenwel blind zyn.

V. Ik geloof dat het zeer moeielyk is, in zodaanige gevallen niet bedroogen te worden?

A. De moeielykheid wordt niet alleen door onkunde van de regels, en van de beginzels veroorzaakt, indien men deeze eenmaal wel begrypt, behoeft men niet te vreezen, dat men van het regte Pad zal afdwaalen.

Indien men volstaan kon, om de zwakte of fterkte van het gezigt te bepaalen, met te onderzoeken, of de ooggen ten vollen zuiver, en doorschynende zyn, zou men tegenwoordig al het noodige licht ten dien opzigte reeds verkregen hebben, want de kundigheid van die geenen, welke zig onder ons den titel van kenners aanmaatigen, strekt zig niet verder dan tot dit punt uit, maar indien het waar is dat de verduistering niet het eenigste ongemak is, het geen het verlies van het gezigt van het Dier kan veroorzaken, en indien het zeker is, dat de blindheid dikwils ontstaat uit eene oorzaak, welke men door geen uiterlyk teken ontdekken kan, dan volgt hier noodwendig uit, dat wy middelen moeten zoeken, om hier agter te koomen, en deeze kunnen alleen verkreegen worden door een naauwkeurig onderzoek van het gebrek, en de bewegingen van die deelen, welke zaamenloopen, om dit zintuig te volmaaken. Ik heb gezegd, dat de *Iris* tweederlei bewegingen hadt,

haat, eene van vernauwing of toetrekking, en eene andere van verwyding; deeze twee bewegingen veranderen op tweedelei wyze den staat van den Oogbol; dezelve wordt wyder in de duisternis, en trekt weder in, in helder ligt; de Oog-bol zet zig uit en verwydt in de duisternis om eenen vryen doortogt te laten aan de lichtstraalen, welke dan minder in getal zyn; en dezelve trekt zig toe, of vernauwt zig in het helder ligt, om het binnenste van het oog als te beveiligen voor den al te sterken indruk, welken een al te groote meenigte van de zelfde stralen zou kunnen te weeg brengen; indien nu deeze twee verschillende staaten van verwyding en vernauwing niet zichtbaar zyn, dat is, indien 'er geene beweging in de *Iris* is, dan is het zeker, dat het gezigt geheel en al weg is.

Van de
OOGEN.

V. Dewyl derhalven het naauwkeurig agt geeven op deeze twee verschillende bewegingen van de *Iris* ons zekere vaste regels verschaft, om te weten, of een Paard blind is, schoon het oog zelfs, 't geen van de begaafdheid van te zien beroofd is, uiterlyk zo gezond schynt, als in den natuurlyken staat, kan men dan ook niet hier door tot eene zekere kundigheid geraaken, om van de sterkte of zwakte van dat zintuig te kunnen oordeelen?

A. Ja: en zelfs het onderzoek van deeze bewegingen alleen, doet ons de sterkte of zwakte van het gezigt kennen, en daar is geene proef, welke minder twyffelagtig is, dewyl deeze zelfde bewegingen van de alleen verschillende indrukzelen, welke de lichtstraalen maaken, afhangen: indien ik derhalven, na met oplettenheid de meerdere of mindere doorschynendheid en helderheid beschouwd te hebben, den graad van gezigt van een Paard begeer te weten, trek ik het boovenste Ooglid naar om laag, en hou het oog voor een oogenblik geslooten, vervolgens laat ik het zelve weder open gaan, en ik geef naauwkeurig agt, of de *Iris*, door het verwyden of vernauwen van den Oog-Appel, zyne behoorlyke beweging van veerkragt heeft, en tot welken graad, die beweging gaat; ik doe vervolgens

Van de **oogen.** het zelfde onderzoek op het andere oog; naar maate nu de saamentrekking sterker of zwakker is, oordeel ik, dat de gevoeligheid, of gewaarwording grooter of kleinder, en de sterkte van 't gezigt, meerder of minder is; en indien de bewegingen, in beide de oogen gelyk zyn, dat het eene oog net zo sterk van gezigt is, dan het andere.

V. Kan men deeze verschillende bewegingen zeer duidelyk in een Paard gewaar worden?

A. Even duidelyk, dan in een mensch; daarenbooven om 'er nog beter van te oordeelen, kan men nog op eene andere wyze de proef neemen; laat ons onderstellen dat het Paard zodaanig geplaatst is, dat het lynregt vallen der lichtstraalen geene verwarring veroorzaakt heeft, waar door men alle de deelen van den Oog-bol niet wel zien, en zelfs de verschillende duisterheid, of ondoorschynenheid niet bemerken kon. Zo dra nu het Paard zodaanig geplaatst is, haalt het men het maar een weinig te rug, waar door het in eene duistere plaats komt, en de Oog-Appel moet zig zichtbaar verwyden, vervolgens doet men het zelve voet voor voet, en ongevoelig weder voorwaarts gaan, en de Oog-Appel moet zig sterker sluiten, naar maate het licht sterker wordt, deeze manier is nog des te zekerder om dat, als men dezelve slijpt opvolgt, de bewegingen van de *Iris*, 't zy van verwyding, 't zy van vernauwing volkoomen zichtbaar zyn, en dat men ook hier door te gelyk van den verschillende staat van den Oog-Appel oordeelen, en niet weten kan, of dezelve in beide oogen gelyk is.

V. Dit is buiten twyffel het zekerste middel als gy uit de bewegingen van de *Iris*, van het gezigt oordeelen wilt?

A. De grondslag van dit gevoelen is des te sterker, om dat het zeker is, dat de verschillende stralen van meer of min verligte of meer of min afgelegen lichaamen of voorwerpen, welke, naar maaten zy eene sterkere indrukking op de bewegende vezelen (*fibres motrices*) maaken, dezelve in staat stellen van te werken, zonder dat de wil van het Dier 'er eenig deel

deel aan heeft, de oorzaken zyn, welke tot het toetrekken, of verwyden van den Oog-Appel gelegenheid geeven, even gelyk als het trommelvlies in het oor, op eene verschillende wyze gespannen, en weder slap wordt, naar maate het geluid, 't geen niets anders dan eene byzondere beweging is van de lugtdeelen, die het zelve aandoen, meer of minder sterk, zwaar of scherp is; gy kunt derhalven nooit een verkeerd oordeel over de oogen van een Paard vellen, wanneer gy u eerst door het beschouwen van de deelen, die de oogen uitmaaken, van derzelve helderheid en doorfchynendheid overtuigd te zyn, houdt aan het onderzoek van de bewegingen van de *Iris*, op de voorgestelde wyze, door de twee tegenovergestelde staaten van den Oog-Appel, op welke plaats men ook een Paard brengt, om de proef te ondergaan.

V. Gy hebt my onder het opnoemen van de gebreken, waar door de oogen aangedaan kunnen worden, nog niet gezegd; wat men door Groene Oogen (*des yeux cul de verre*) verstaat?

A. Men noemt doorgaans aldus een oog, waar in het Kristallyne vogt, in den gantschen ovaalen omtrek van den Oog-Appel verdonkerd is; deeze donkerheid is van eene witte, groen-agtige, en als doorfchynende kleur, en van langzaamhand wordt dit linsgewyze lighaam in deszelfs gantsche uitgestrektheid verduisterd, men noemt deeze ziekte, waar door een Paard het vermogen van te zien verliest, dewyl alle doortogt van de lichtstralen, belet wordt, (*cataract*) of oogvlies.

V. Maar hoe heeft men zig, daar men tot heden roe zo onkundig was in de beginzelen welke gy my uitgelegd hebt, doch kunnen vleien, dat men een zeker en vast begrip van de oogen van een Paard hadt?

A. Verwaandheid verzelt gemeenlyk onkunde, en de zulken zien zig zelfs, en malkander nog wel voor meesters in de kunst aan, welke, om te besluiten, of een Paard blind is of niet, alleen op zynen gang letten: gaat het beschroomd, naar den eenen
of

Van de OOGEN. of den anderen kant, en niet regt uit, schrikt het voor deeze of geene voorwerpen, dan heeft men aanstonds agterdocht, dat 'er iets aan de oogen scheelt; maar loopt of stoot het zig tegen de muuren aan, als men het alleen in eenen stal laat, dan wordt het volstrekt blind verklaard, oordeel nu zelfs uit deeze armoedige proeven, van de uitgestrektheid van hunne kennis.

VAN DE NEUSGATEN.

Tweede Verdeeling.

Van de NEUSGATEN. *V.* Is 'er iets omtrent de Neusgaten waar te nemen?

A. Dezelve behooren wel gespleeten, en geopend te zyn, om dat de ademhaaling daar door veel ruimer en vryer wordt. Ik zeg, dat daar door de ademhaaling veel ruimer en vryer wordt, want wy zien klaar dat het grootste gedeelte van de lugt welke in of uitgeblaazen wordt, door de holligheden van de Neusgaten gaat; beschouw een Paard terwyl het loopt, en na dat het zeer lang en sterk geloopt heeft, en gy zult zeer weinig van de ademhaaling door den mond gewaar worden; laat ons zelfs, om van de waarheid van deeze waarneeming nog te beter overtuigd te worden, de strengste en selfste koude, waar door de dampen en uitwaasfelingen van de longen verdikt worden, en in een soort van wolken veranderen, uitkiezen, en men zal zien, dat het grootste gedeelte van deeze dampen uit de Neusgaten zal koomen, wy vinden ons derhalven verplicht om te besluiten, dat eene al te kleine opening van de Neusgaten een zeer groot gebrek is, om dat het Dier meer door de Neusgaten dan door den mond adem haalt.

V. Wordt men niet eene levendige en roode kleur in de Neusgaten van Paarden, daar veel vuur en leven in is, gewaar?

A. Men ziet binnen in derzelver Neusgaten, het is

is waar, eene levendige en roode kleur, doch, deze kleur is juist niet byzonder eigen aan heete en levendige, maar algemeen aan alle Paarden; de reden dat men meer daar van ziet in moedige Paarden, is om dat derzelver ademhaaling, als zy in beweging zyn, meenigvuldiger is, en dat zy hunne Neusgaten alryd meer en meer openen.

Van de
NEUSGATEN.

V. Waarom splyten zommige volkeren de Neusgaten van hunne Paarden?

A. De noordsche Volkeren, de Duitchers en zelfs de Spanjaards meenen, dat zy daar door ruimer adem aan hunne Paarden geeven, en hun daarenbooven beletten te rinniken.

V. Hoe kan deze handgreep het rinniken beletten?

A. Om dat, als de Neusgaten zo zeer verwyd en gespleeten zyn, de lugt, die, wanneer het Paard briescht of rinnikt, met geweld uitgeblaazen wordt, nu minder tegenstand ontmoetende, en niet meer verhinderd of opgehouden wordende, door de kanten of zyden der holligheden, langs welke zy gaat, stil en zonder geluid te maaken, uitgedreeven kan worden.

V. Moet men zig voldaan houden, wanneer men by de beschouwing van een Paard vindt dat de Neusgaten wel open en gespleeten zyn?

A. Men moet daarenbooven agt geeven, of 'er ook uit de Neusgaten een zekere vogt meer of minder dik van eene witte, groene, zwartagtige of bloedige kleur uitloopt; dit is het geen wy Snotteren (*jetter*) noemen, en hier van kan geen andere oorzaak zyn dan Droes (*gourme*) valsche Droes (*Fausse gourme*) verkoudheid, kwaade Droes.

V. Waar van daan komt deze ontlasting van vogten, wanneer de eene of de andere van deze ziekten plaats heeft?

A. Deeze vogten worden zo wel in de eene als in de andere van deze ziekten in de klieren van het snoot- of slymvlies (*membrane pituitaire*) van het bloed afgescheiden; ik versta door het snoot- of slymvlies,

Van de
NEUSGA-
TEN.

vlies, dat vlies, 't geen van een onnoemlyk getal van kleine slag adertjes voorzien is, en van binnen de Neusgaten, de cellertjes van het zeefbeen, de spongieuse beenen, de holligheden (*sinus*) van het voorhoofd, van de Kaak, en van het Wiggebeen bedekt en bekleedt; wanneer nu de vaten van dit vlies, door deeze of geene uit-of inwendige oorzaak verstopt worden, kan 'er geen snot afgescheiden worden, waar door eene opzwellung in de klieren, ontstaan moet, welke oorzaak geeft tot het aanstukken breeken van zommige vaten, die in dezelve uitkomen, en tot de uitstorting van vogten, die eene verschillende kleur hebben, naar maate het roode of witte vogt de overhand heeft, naar maate het eene of het andere van deeze vogten, een zekeren graad van bederf verkreegen heeft; deeze uitstorting van vogten zal zelfs geduurig plaats hebben, en als hebbelyk worden, indien het natuurlyk gestel van de klieren en van de vaten zodaanig veranderd is, dat de afscheiding van de snot niet meer geschieden kan als te vooren, en indien derzelzer monden (*orificiee*) zo zeer geopend zyn, dat zy het doorloopen van verscheide vogten niet beletten kunnen; dus gebeurt het zomtyds, dat Paarden langen tyd aan eene geduurige ontlasting van vogten onderhevig zyn, zonder eenig gevaar en zonder dat zy daarom van minder dienst zyn.

V. 't Geen gy Snot noemt, is zekerlyk dat vogt, het welk in den natuurlyken staat afgescheiden wordt (*le filtre*)?

A. Ja; en dit vogt wordt van het slag-aderlyk bloed in de klieren van het snotvlies afgescheiden, het zelve was zeer noodig, want, dit vogt dient, om de reuk-zenuwen, die in dit vlies uitkoomen te bevogtigen en te beletten, dat de dezelve door de lugt die 'er onophoudelyk doorgaat niet verdroogen?

V. Welk onderscheid is 'er tuschen de Snot, die in den gezonden en natuurlyken staat door de klieren van het Snorvlies wordt afgescheiden, en tuschen

lichen dat vogt, 't geen te voorfchyn komt in de ziekten, waar van gy gefprooken hebt?

A. De Snot is een dun en helder vogt dat nooit uitloopt, maar flegts by droppels te voorfchyn komt, als een Paard eenigen tyd in beweeging geweest is; maar in den tegennatuurlyken, of bedurven staat is, het uitlopende vogt dik, flymagtig, fnotterig, drabbig, en van eene verfchillende kleur naar den aart en graad van de ziekte, waar van het een toeval is, en daarenbooven blyft dit vogt geduurig uitloopen.

V. Zyn 'er geene ziekten, welke byzonder eigen zyn aan de Neugaten?

A. Ja; want in de eene of de andere van derzelve holligheden, kan een fpongieus vlees gezwel groeijen, 't geen, wanneer het grooter wordt, in staat is om te beletten dat het Dier door dat Neusgat adem haalt; dit gezwel, 't geen van zommigen *Polypus (la polype)* en van anderen (*la souris*) genaamd wordt, ontftaat doorgaans uit tweederlei oorzaken, de eerfte is eene verftopping in het fnotvlies, waar door de vaten, 't zy bloed- of watervaten, waar mede het zelve doorweeven is, gedrukt en de loop der vogten gefremd wordt; deeze vogten, niet tot derzelve voeding gefchikt, verder kunnende komen dan het vlies, 't geen het *Tuberculum glandulosum (Tubercule glanduleux)* bekleedt, naar buiten uitzetten, en dat gedeelte, dat reeds verftopt is, niet bestand zynde tegen de kragt en den geduurigen aandrang van het bloed, wordt meer en meer verftopt en uitgezet. De tweede oorzaak van de *Polypus*, is eene ontvelling *Excoriatio (Excoriation)* van het Snotvlies, welke door het uitloopen van een fcherp vogt, zo als dat van de kwaade droes, (*gourme*) en van de valfche droes (*faufte gourme*) gefchiedt. De voedende zappen (*le suc nourricier*) zig moettende uittorten, op de ontvelde plaats, doen daar een weelig fpongieus vlees gebooren worden, gelyk als in de gezwellen en de verzweringen; men kent de *Polypus* aan de moeyelyke ademhaaling van het Dier, en door voor de ope-

Van de
NEUSGA-
TEN.

ning

Van de
NEUSGA-
TEN.

ning van de holligheid, waar in men onderfelt, dat dezelve is, de hand te houden, want 'er komt weinig of geen lugt uit naar de grootte van het gewel.

V. Hoe moet de Neus van een Paard zyn?

A. Dun en niet vleezig, en zodaanig dat het Hoofd van het Paard zagttjes en evenredig naar de laagte kleinder wordt.

V A N D E N M O N D .

Zesde Verdeeling.

Vanden
M O N D .

V. **H**oe behoort een goede Mond te zyn?

A. Men verstaat of men behoort te verstaan door een goede Mond, wanneer dezelve eene vaste en te gelyk ligt aangedaane steuning heeft, dat is te zeggen wanneer het hoofd van een Paard door de verschillende bewegingen van eene vaste en goede hand, niet schudt of waggelt, en niet onmatig voortvliegt als men 't meerder ruimte geeft door 't vieren der teugels.

V. Wat betekent het woord steuning (*appui*)?

A. Door dit woord wordt, gelyk als ik gezegd heb in myn nieuw Neukastle, het wederzyds gevoel, verstaan 't geen 'er tusſchen den Mond van een Paard, en de hand van den ryder is, en dit gevoel wordt van den eenen aan den anderen door eene behoorlyke en gelyke of evenredige spanning van het leizeel medegedeeld.

V. Zyn 'er niet verschillende soorten, of graaden van steuning?

A. Indien wy drieërlei soorten van handelingen erkennen, dat is te zeggen de vaste, de zagte, en de ligte hand, moeten wy ook drieërlei soorten van steuning in den Mond van een Paard, stellen, dat is te zeggen eene vaste, eene zagte, en eene ligte steuning.

V. In welk soort van Monden vindt men nauwkeu-

keu-

keuriglyk, dee e drieërlei foorten van steuning-
gen? Vanden
M O N D,

A. Men kan in het algemeen zeggen, dat het gevoel van den Mond van een Paard door de hand van den ryder, tot volmaaktheid gebragt moet worden, en dat eene bekwaame hand zyne werking, of beweging naar het saamenstel van de deelen, van den Mond, en zelfs van andere deelen van het lighaam van het Dier, schikt; maar het is zeker, dat men deeze drie punten of foorten van steuning, dat is, dat verschillend en bepaald gevoel van de tweede tot de eerste, en van de derde tot de tweede niet in volkoomenheid of volmaaktheid vindt, dan in wel geschikte Monden, en die van een goed fatzoen zyn.

V. Wat verstaat gy door zulke Monden?

A. Een Mond, is wel geschikt, en van een goed fatzoen, of hoedanigheid, wanneer dezelve niet te veel, of niet te weinig gespleeten; niet te week, of te hard is.

V. Wat nadeel kan een al te veel gespleeten Mond te weeg brengen?

A. Daar zyn gespleeten Monden, waar in de laagen en het tandvleesch wel geschikt en geregeld zyn, en welke zelfs eene ligte steuning hebben, zo lang als het Mondstuk juist op de laagen blyft, maar zo dra dezelve maar een weinig warm worden, zuigen zy op den toom, waar door en het Mondstuk en de kinketen zodaanig verplaatst worden, dat de steuning ten eenenmaale zal te leur gefield worden.

V. Wat is het geen men noemt (*boire la bride*) of zuigen op den toom?

A. Men zegt, dat een Paard op den toom zuigt, wanneer het bit de hoeken van den Mond van 't Paard prangt, en de uiterste eindens van het Mondstuk daar nat wordende, dezelve doen plooijen, en rimpelen.

V. Hoe kan men dit gebrek herstellen?

A. Het is hier de plaats niet, om u dit uit te leggen; het zal voor het tegenwoordige voor u ge-
D
noeg

Van den **M O N D.** noeg zyn, om te weteen, dat men in diergelyke gevallen Mondstukken moet uitzoeken, welke ge-
noeg vullen, en volstrekt bezetten de plaats van de steuning der laag tot aan het uiterste van de spleet van den Mond.

V. Waar in bestaat de fout van eenen al te klei-
nen, of te weinig gespleete' Mond?

A. In diergelyke Monden kan het bit of Mond-
stuk byna geene plaats vinden, zo dat het zelve op de hoektanden (*crochets*) rusten moet, en de lip doen plooijen, daarenbooven, als de Mond klein is, zyn de lippen doorgaans hard, en dik, en de steuning van de laagen hard, vals en bedrieglyk.

V. Hoe kan men dit gebrek verhelpen?

A. Men moet zig van bidden bedienen, die zo weinig plaats als mooglyk is van de laagen het tandvleesch en de lippen beslaan, en de tong zo weinig als mooglyk is drukken, want, als de tong belemmerd is, kan dezelve den Mond niet versiften nog zuiver houden nog by gevolg het bestier van steuning op de hand gemaklyk maaken.

V. Uit welke oorzaak kan eene al te groote har-
digheid van den Mond voortkoomen?

V. De goede gesteldheid van den Mond, en des-
zelfs gemaklykheid hangt voornaamlyk af van de losheid en luttigheid van het Paard, van deszelfs goeden aart, van zyne kragten, adem en de natuur-
lyke vermoogenis van zyne ledematen; indien het Paard derhalven harder of zwaarder op 't bit steunt, dan om met eene volle hand bestierd te kunnen worden. onderzoek zyn gestel; zie of 'er niet enig onge-
mak aan de Hak of waayen, de voeten en lendenen is; ga vervolgens over, tot het beschouwen van alle de deelen, die den Mond uitmaaken, want dezelve hebben zulk eene nauwe betrekking, het eene tot het andere, dat men het gebrek van een deel niet wel herstellen kan, of men benadeelt en beschadigt het andere.

V. Uit welke andere deelen bestaat den Mond?

A. Uit

A. Uit de Lippen, de laagen, het Tandvleesch, de Tong, het Kanaal, of de Goot, en het verhemelte, het onderzoek van alle deeze deelen zal ons niet alleen de redenen van de hardigheid van sommige Monden doen vinden, maar ook die van eene al te groote gevoeligheid, welke de steuning van eene vaste hand niet kunnaende verdraagen, valsche en ongeschikte bewegingen maaken, zo dra men het Hoofd weer stil wil doen houden, en het tot eene gemaatigde steuning bepaalen.

V. Hoe moeten de Lippen gemaakt zyn?

A. De gedaante (*conformation*) van de Lippen doet zeer veel tot de goedheid van den Mond, zy moeten niet te dik, te breed, nog te zagt zyn.

V. Wat gebeurt 'er als de Lippen te dik zyn?

A. De al te groote dikte van de Lippen, belet het steunen van het Mondstuk op de laagen, en wy hebben reeds aangemerkt, dat men doorgaans diergelyke Lippen in al te weinig gefpleeten Monden vindt.

V. Wat is het gevolg, wanneer de Lippen te breed zyn?

A. Daar is een soort van Lippen, welke niet te dik zyn, maar zo breed en zo week, dat zy het Tandvleesch ligt bedekken, en derhalven door het Mondstuk gedrukt worden, waar door de Mond van het Paard open blyft, of ten minsten zyne kragt verliest; zodaanige Lippen derhalven maaken het Paard zwaar in de hand, door het zwaar op de hand steunen, om dat zy beletten, dat het geen op de laagen draagen moet, zyne juiste en regte plaats krygt; men noemt dit gemeenlyk het Paard neemt het bit op de Lippen (*le cheval s'arme des lèvres.*)

V. Wat verstaat men door eene fraaie Lip?

A. Wanneer de zelve nog te breed, nog te dik, nog te zagt, en zo juist geplaatst is, dat men het Mondstuk niet zien kan.

V. Wat zyn eigenlyk de Laagen (*Barres*)?

Van den
M O N D.

A. Veelen verwarren het Tandvleesch, en de Laagen; indien men egter hier in geene onderscheiding maakt, kan men de regte proportie van het Mondstuk onmooglyk begrypen; het Tandvleesch, is al dat harde gedeelte, 't geen onder het opperste van de Laagen, en aan den bodem of grond van de Lip geplaatst is; wat de Laagen belangt, deeze leert men uit de natuurlyke gesteldheid van het Paards onderste Kakebeen kennen; dit been is hol van binnen, 't geen het Kanaal (*le canal*) uitmaakt; en als half rond van buiten; by het bovenste gedeelte van de Laag naar den kant van het Kanaal, is het uiterste van het been zeer scherp, om dat dit de plaats is, daar de holligheid van het Kanaal begint, en zelfs is het minder vleezig dan elders; indien derhalven de sterkste drukking van het bit op dit opperste of bovenste gedeelte valt, 't geen, zo als ik even gezegd heb, minder vleezig is, moet het zelve, wanneer het sterk tusfchen de scherpte van het been, en het yzer van het bit gedrukt wordt, zo zeer aangedaan worden, dat de pyn het Paard noodzaakt om den Mond open te houden, en dikwils poogingen in het werk te stellen, om de Laagen te bevryden.

V. Waar op moet het bit voornaamlyk rusten?

A. Digt by den hoektand, zonder egter dezelve te raaken, en op die halve rondte, die men aan het opperste van de Laag naar den buitenkant vindt, en gelyk als men vermyden moet, dat de drukking juist op het scherpe gedeelte valt, behoort men insgelyks zorg te draagen, dat het uiterste van den buitenkant van de Laag niet zo sterk gedrukt wordt dat het Mondstuk op het onderste van het Tandvleesch zakken kan; want de plaatsing van 't Mondstuk verkeerd zynde, zoude de steuning in wanorde raaken.

V. Hoe moeten de Laagen zyn?

A. Nog te hoog, nog te laag.

V. Wat nadeel doen de Laagen die al te hoog zyn?

A. Dezelve zyn gemeenlyk al te teer, en minder

van

van vleesch voorzien, dan Laagen, die laag zyn, Vanden en dewyl haare hoogte meer ruimte en gemak aan de Tong, in dezelfs Kanaal geeft, valt het haar ongemakkelyker, om de werking van het bit te verdraagen, men moet derhalven hier op letten, en zodaanige Laagen, behooren zeer zorgvuldig in agt genoomen te worden.

V. De hooge Laagen zyn dan zyn zeer gevoelig?

A. Ja, en dikwils is derzelve boovenmaatige en overtollige hoogte oorzaak, dat het bloed den Mond uitloopt, of ten minsten zyn zy zo gevoelig en teer, dat zy onbekwaam zyn, om aan de minste drukking te kunnen wennen.

V. Is de hoogte van de Laagen altyd de oorzaak van deeze teer-gevoeligheid?

A. Neen dezelve kan ook veroorzaakt worden, door kneuzingen of wonden, welke door verscheide kwalyk saamengeftelde bittten zo dikwils gemaakt zyn, dat de lidtekenen, niet toe kunnen grocijen, men noemt dit bedurve of gebrooken Laagen.

V. Hoe kunnen de Laagen gebrooken en open gefcheurd worden door de bittten als dezelve niet wel gemaakt zyn?

A. Voorzeker: wanneer by een kwalyk gemaakt bit, nog eene onbekwaame en harde hand komt; daar zyn zelfs voorbeelden van zulke diepe wonden, dat daar door bederf aan het been veroorzaakt is, en de splinters de Baard zyn uitgekoomen, als dit gebeurd heeft men van den Mond van het Paard niets meer te hoopen.

V. Zyn 'er geen Paarden, die hooge Laagen, en egter eenen ongevoeligen en zelfs zeer harden Mond hebben?

A. Daar zyn Paarden, waarin, niettegenstaande de hoogte of verhevenheid van dit deel de Mond hard is, 't zy dit natuurlyk, of door toeval veroorzaakt is, in het laaftte geval zyn de Lidtekenen geflooten, en de Laagen vereelt.

V. Hoe moet men Paarden, die hooge Laagen en eenen harden Mond hebben, opbitten?

A. Men moet niets in 't werk stellen, dat het

Van den Mondstuk opligten kan, want indien de drukking op
 M O N D. het bovenste gedeelte van de Laagen viel, zou dezelve al te hevig zyn, dewyl nog het Tandvleesch, nog de Lip, en zelfs zeer weinig van de Tong, hier by kan koomen om dezelve gemaklyker te maaken; en indien men de drukking op de rondte van den kant buiten de Laagen maakt, zal het bit dewyl het geen plaats vindt, om vast te blyven staan zeer gemaklyk langs het Tandvleesch naar beneden zakken.

V. Zyn de Laagen, niet gemeenlyk hard, als ze laag zyn?

A. Dezelve zyn doorgaans als ongevoelig, zy zyn al te rond, te dik, te vleezig, en dit gebrek is de oorzaak dat de Tong geene genoegzaame ruimte in zyne holligheid hebbende, zeer veel helpt om zulk soort van Lagen té verhardden, en de steuning tegen te staan.

V. Ik heb paarden gezien, welkers Laagen zeer laag waaren, en die eene ongevoelige en zelfs doove steuning hadden, en die onregelmaatige en verkeerde bewegingen aan de hand dedden gewaar worden?

A. In diergelyke gevallen behoorde gy de Tong, of de Lippen beschouwd te hebben, en gy zoudt zeer schielyk de redenen van deeze onregelmatigheid (*irresolution*) begreepen hebben, de eerste van deeze deelen, de Tong naamlyk, te hoog of te groot zynde, was zekerlyk door het bit of Mondstuk zodanig gedrukt geworden, dat 'er scheuren, of zelfs verzweringen in gekoomen waaren, of de Lippen waaren door de oneffene en kwalyk saamengevoegde stukken van het bit gekwetst.

V. De al te groote hoogte, en dikte van de Tong is derhalven een gebrek?

A. Zekerlyk, en de eerste van deeze onvolmaakteden kan geene plaats hebben, of de holligheid waar in de Tong legt, is niet ruim genoeg, wy zien ook dikwils, dat Paarden zwaar op de hand drukken, meer uit oorzaak, om dat de Tong, de Lippen,
 of

of het Tandvleesch te dik is, waar door de Laagen ^{Van den} het gevoel van zachte bidden niet gewaar worden, ^{M O N D.} dan om dat de Laagen zelfs al te hard zyn.

V. De holligheid, waar in de Tong geplaatst is, behoort derhalven zo diep te zyn, dat zy dezelve bevatten kan?

A. Ja, want als de holligheid, of groef, niet diep genoeg is, zou de Tong, al was dezelve niet te dik, egter te hoog leggen.

V. Wat zegt gy van het hangen en uitsteeken van de Tong uit de Mond?

A. Dit wordt dikwils veroorzaakt om dat de Tong al te vry is; indien men dit egter door het bit, of Mondstuk niet heeft kunnen verhelpen, dan snydt men zo veel van de Tong af, als hy laager hangt dan de tanden; men dient egter te weeten dat men deeze handgreep maar alleen in 't werk stelt, wanneer de Tong al te laag hangt, en niet wanneer dezelve al te beweeglyk, of gekronkeld is; dat is, wanneer de Tong zig geduurig beweegt, en dan eens binnen den Mond, en dan weder buiten denzelfen is; want zodaanige Tongen die zo werkzaam, en beweeglyk zyn, worden door de Mondstukken, die zo vrye beweging niet hebben, gemaklyk weerhouden.

V. Wat verstaat gy, door al te veel vryheid te hebben, of al te vry zyn?

A. Dewyl de stof, welke ik verhandel zeer uitgebreid is, moet ik eene meenigte van vraagen van uwe zyde verwagten; hoe meerder egter de voorwerpen zyn, die zig hier omtrent op doen, hoe meer ik tragten moet om op eene regelmaatige wyze te werk te gaan, uit vrees van te verwarren, en duister te worden. Ik zal u dan voor het tegenwoordige maar alleen zeggen, dat de vryheid van de Tong veroorzaakt wordt door de verschillende draajingen van het bit, of Mondstuk, waar in men eene grootere of kleindere ruimte of tuschenwydte, om de Tong van het Paard plaats te geeven, open laat; hier door krygen de bidden verschillende benaamingen gelyk als (*gorge de Pigeon*) (*canon montant.*) Ik heb

Vanden heb voorgenoomen, om u in een byzonder werk op
 M O N D. eene meetkundige wyze, de uitwerking van de bitten of
 Mondstukken te verklaren, en dan zult gy zien,
 hoe verre wy in dit stuk nog van de waarheid af
 zyn.

V. Zyn 'er geen Paarden, die de Tong geheel en
 al te rug haalen?

A. Daar zyn 'er, die dezelve zodaanig omvouwen
 of krullen, dat men zou zeggen, dat zy geene Tong
 hadden, anderen brengen dezelve, als zy maar eenige
 plaats daar toe vinden over het bit heen; de eersten,
 zo wel als de laatsten houden altyd den mond open,
 en men moet hen ruimte geven op dat zy het Mond-
 stuk kunnen ophaalen.

V. Hoe moet het verhemelte zyn?

A. Niet te vleezig, want, anders wordt het zeer
 ligt gekwetst op de minste optilling van de Tong en
 het Paard zal tegen de hand indringen, en indien
 het zelve fyn van gevoel, of kittelagtig is, zal het
 altyd het hoofd naar om laag houden, en op het
 bit leunen.

V. 'Er zyn Paarden, die uit den aart het hoofd
 in den wind steeken; kan men dezelve door middel
 van een gebit niet te regt brengen?

A. Het grootste gedeelte van Paarden, die dit
 doen, hebben gebreken, welke men onmogelyk door
 bitten verhelpen kan; daar zyn egter eenige, wel-
 ke men hoopen mag te regt te zullen bren-
 gen.

V. Welke zyn deeze gebreken?

A. Dezelve ontstaan, of uit eene kwaade gesteld-
 heid van het onder Kakebeen, of van den hals, of
 uit zwakheid van de lendenen van het Dier, of uit
 pyn aan de Hakken, of beenen, of voeten, en
 men begrypt ligt, dat alle die zeldzaame uitwerkin-
 gen, die onkundige, zig van Mondstukken of bit-
 ten, welke zy uitzoeken, belooven, als dan geene
 plaats kunnen hebben, nog eene gebrekkige natuur
 veranderen.

V. Wat verstaat men door een frischen Mond?

A. Daar men veel schuim in gewaar wordt.

V. Wat

V. Wat is die schuim?

A. Niets dan spog van het Paard, dat door het kaauwen in eene groote meenigte te voorschyn komt, en sterk uitgeperst wordt, uit klieren, welke geschikt zyn, om dit vogt te bereiden, en het zelve uit het slag-aderlyk bloed af te scheiden.

V. Hoe kan dit vogt net als schuim te voorschyn koomen?

A. Om dat het Paard, door zonder ophouden geduurig op zyn bit te byten en te knabbelen, het zelve geduurig heen en weer schudt en omroert: daarenbooven, dewyl het spog eigenlyk niets anders is dan doorgeklopte of gegeesfelde zeep (*savon fouette*) en ter oorzaak van zyne olie een weinig slymagtig is, kan de lugt van het zelve ligt kleine bolletjes of blaasjes maaken, uit welkers vereeniging de schuim bestaat.

V. Maar men wordt die meenigte van schuim niet in den Mond van alle Paarden gewaar?

A. Ik sta dit toe: daar zyn doove, harde en al te gevoelige Monden, die geene goede steuning hebben, en de zodaanige zyn altyd droog; de Roskammers geeven het Paard om een frischen Mond te vertoonen, en schuim te voorschyn te doen koomen zout in den Mond, eer zy het zelve beklimmen, of wanneer zy het gebit aan doen; dit zout is een soort van slym-of spog verwekkend middel, 't welk de spog en de slym uit al de klieren van de keel te voorschyn doet koomen; op de zelfde tuigwerklyke wyze, als de niesverwekkende middelen de Snot uit het slym verwekken, te weeten door het Snot of slymvlies te prikkelen, en aan te doen.

V. Komt het gebrek van frisheid van Mond zomtyds niet zo wel van de hand van den ryder, als van den Mond van het Paard?

A. 'Er zyn maar al te veel onkundige harde en wreede handen, en welke ook door valsche en gedwongen bewegingen in staat zyn, om een Paard dol te maaken. Men vindt die meenigte schuim in Monden, welke fraai, vol van leven, en gehoorzaam

Vanden **M O N D.** aan bekwaame en zagte handen zyn, en het zyn ook deeze Monden, welke men, zo als ik u gezegd heb, oneigenlyk, frische Monden genaamd heeft, om dat ze vogtig zyn.

V. Zyn 'er nu, na dat wy alle de deelen van den Mond, en yder in 't byzonder naauwkeurig nagezien, en derzelve faamenstel genoegzaam onderzocht hebben, niet nog andere waarneemingen te doen?

A. Men behoort by het beschouwen van het faamenstel, te gelyk te onderzoeken, of de deelen in haaren natuurlyken staat zyn, en of dezelve ook door de eene of andere ziekte aangedaan zyn, en dit is van des te grootere nuttigheid, om dat het dikwils gebeurt, dat een Paard niet eet, wanneer 'er iets aan 't eene of het andere van deeze deelen hapert, waar door men onderfelt, dat het een tegenzin in voedzel heeft, schoon de kwaal evenwel nergens anders in bestaat, dan in eene onmooglykheid, om te kunnen kaauwen, om vast voedzel te maalen, of klein te wryven, of vogt door te slikken; men kan derhalven zodaanige ongemakken niet verhelpen, dan door de oorzaken weg te neemen, en deeze oorzaken kunnen niet ontdekt worden, dan door het nazien van de deelen van den Mond.

V. Gy zult my zonder twyffel wel een klein denkbeeld van deeze ziekten willen geeven?

A. Ik heb geen ander oogmerk, dan om u trapsgewyze te brengen tot die kundigheid, welke gy verlangt te verkrygen; het zal derhalven voor het tegenwoordige genoeg zyn, dat gy weet, dat de Lippen, gelyk als ik reeds aangemerkt heb, door onessene, en kwalyk gemaakte bitten, beschaadigd kunnen zyn, en dat by deeze kwetzuuren nog aan den binnenkant by gekoomen zyn, zweertjes, of *apthæ* (*apthæ* ou *cyrons*) welke eigenlyk puisten zyn, veroorzaakt door de verstopping van de klieren, daar het binnenste vlies van den Mond mede doorweeven is, deeze puisten maaken, dat een Paard minder en langzaamer eet; men kan dezelve zien, of met den vinger voelen. De Laagen kunnen alleen geschaafd, en ook gescheurd zyn; ik versta door gescheurde

Laa-

Laagen, als het been zelfs is aangeflooken, waar door eene zeer groote zwelling, en dikwils een Fistel ontstaat, welke het gevolg is van been bederf, door eene ophooping of verstoping van de vogten veroorzaakt. De Tong kan door eene al te sterke drukking van het bit en door al te weinig vryheid te hebben, ongemak lyden; dezelve kan ook dooreen trems gesneeden zyn, en veeltyds door Touwen, of met een Touw of Koord, of de riemen van de halster, welke zommige onvoorzigtige stal-knegts in den Mond van het Paard liggen, gekwest zyn; ten laatsten moet men ter deege letten, of 'er ook by of onder dit deel een Kanker is, die het zelve ongevoelig doorknaagen, en eindlyk af zou doen vallen, hoe zeldzaam nu deeze ziekte is, schoon dezelve als eene landziekte (*Epidemique*) kan aangezien worden, dewyl zy dikwils alle Paarden van een gansch land besmet, en geene andere oorzaak heeft, dan eene kwaade hoedaanigheid van 't gras, of van ander voedzel, moet men egter niet nalaten, om 'er om te denken; het is mischien deeze ziekte, welke de oude *Pinsanesse* noemden.

V. Aan welke ziekten is het Kanaal, of groef, waar in de Tong legt, onderhevig?

A. Daar koomen zomtyds in het Kanaal, aan weerzyde van de Tong, op die plaats zelfs, daar de vouw, of kreuk, die door het vlies, 't geen de onderkaak van binnen bekleedt, gemaakt wordt, eindigt, of zig bepaalt, uitwasfen, zeer wel gelykende naar Vis-vinnen, en welken wy, puistten, (*Barbes ou Barbillons*) noemen; deeze uitwasfen zyn eene uitbreiding of verlenging van dat vlies, 't welk, van een flap en los saamenweefzel zynde, zig op die plaats daar de Puisten koomen, nog gemaklyker laat nitzetten, om dat de klieren, die onder de Tong leggen, daar meer spog affcheiden en geduurig opbrengen, waar door dan die plaats meer bevogtigd en week gemaakt wordt, dan andere plaatzen van het vlies. Deeze uitwasfen zyn oorzaak, dat een Paard niet zo vry als naar gewoonte drinkt.

V. Wel

Vanden
M O N D. *V.* Welke zyn de ziekten van het verhemelte?

A. Voornaamlyk een gezwel, 't geen men 't hangen der rooster (*Fève* of *le lampas*) noemt?

V. Wat zoort van gezwel is dit?

A. Een vervolg, of tegennatuurlyke verlenging van dat vlies, 't geen van binnen het boovenste Kaakebeen, en het verhemelte bekleedt; de kundigheid van het saamenstel van dat vlies, kan u genoegzaam doen begrypen, op wat wyze, zodaanige verlenging geschieden kan, welke langer als over de voorste tanden van het Paard hangt, zo dat het niet eeten kan, zonder groote pyn te voelen. Dit vlies heeft op die plaats zeer veel vouwen en kreuken, en het kan niet vast en net tegen de oppervlakte van het been, 't geen het verhemelte uitmaakt, aangehegt blyven, wyl 'er in een Paard twee platte en been-agtige platen saamenkoomen, afkoomende van het onderste en voorste gedeelte van het Kaakebeen, agter den wortel van de voorste tanden; en de insnydende klove (*fente in cistive*) uitmaakende.

Deeze beenagtige platen laten tusfchen malkander en het Kaakebeen aan weerzyde eene opening, welke van den eenen kant door het Snotvlies, en aan den anderen kant door het inwendige vlies van den Mond bekleed is; dit vlies nu wordt bevogtigd, door de snot en slym, welke in het snotvlies bereid en afgescheiden wordt; het is derhalven ligt te begrypen, dat een vlies, het geen geduurig week en nat gemaakt wordt, verflappen kan, en zig zodaanig laten uit zetten, dat het over de voorste tanden heen hangt.

V. Ziet men zomtyds geen scheuren, of blaaren in het verhemelte?

A. Ja, en die Blaaren koomen voort uit de vuiligheid, of smeerigheid van het voedzel; de scheuren, Klooven of Barsten, van fcherp Hooi; de gantsche Mond kan ontstooken en vol van kleine byna onzichtbaare Puistjes zyn; men noemt dit (*Bouche Echauffé*) of eenen verhitten Mond.

VAN DEN BAARD.

Zevende Verdeeling.

V. Waar hangt de gevoeligheid van den Van den Baard van af, en op wat wyze moet dezelve ge-BAARD. maakt zyn?

A. De gevoeligheid van den Baard hangt van deszelfs gedaante af; zo dra dit deel vleezig, of met lidtekens bezet, hard of eelagtig is, kan het geen gevoel hebben, indien het te plat is of te verheven, kan de Kinketen geene vaste plaats hebben; de Baard moet derhalven schraal, en zodaanig gemaakt zyn, dat zyne gedaante juist tusſchen het platte holle, en al te groote of hooge is.

V. Wordt het gevoel van den Baard, als dezelve met al te veel hair bezet is, niet minder?

A. De Baard wordt daar door ongevoelig, en in die gevallen moet de Kinketen zeer dun en final zyn.

V. Is het niet een gebrek, als de Baard al te gevoelig is?

A. Zekerlyk, en nog te meer wanneer het binneſte van den Mond niet ſtevig genoeg is, want, dan kan men de ſteuning niet regelmaatig maaken, dat is te zeggen, die van den Kinketen verzagten, en, die op de Laagen gefchiedt, vermeerderd.

V. Waar is de Baard gevoeligſt?

A. Onder die plaats daar het Kanaal of de goot (*auge*) eindigt; naar maaten het zelve meer naar zyn einde nadert, verminderen de bladen of takken van het Kaakebeen, van weerzyde in dikte, zo dat dezelve ongevoelig ſcherper, en zelfs als ſnydende worden; zo dra de goot, of het Kanaal eindigt, begint de Baard, en het ſcherpe van het been, maakt van weerzyde een zoort van randen (*arête*) die omtrent twee of drie linien de een van den ander af is, doch zy vereenigen tot een, die zig in de rondte van den Kin, verliest; op deezen rand werkt de

Van den de Kin-keten, en daarom moet de Kin-keten vol-
 BAARD. gens ons zeggen in het midden, en niet op de kanten
 van het Kaakebeen draagen.

V A N D E K A A K.

Agtste Verdeeling.

Van de **V. H**oe moet de Kaak gemaakt zyn?
 K A A K. **A.** Dezelve is van het agterfte Kaakebeen ge-
 maakt; indien de tusfchen wydte of ruimte van dit
 Been, 't welke wy de goot of het Kanaal genaamd
 hebben, niet wel uitgehold is, zal het Paard zig
 nooit in een goed postuur kunnen stellen, om dat
 een gedeelte van den Hals zig niet in die tusfchen
 ruimte plaatzen kan; het zelfde zal plaats heb-
 ben, als de Kaak al te vierkant is, dat is, indien het
 been van den hoek van de Kaak, te groot, te rond,
 en te vleezig is, behalven dat deeze gebreeken, het
 Hoofd wanfallyg, lomp en zwaar maaken.

V. Hoe worden de Klieren, welke men in de hol-
 te van de Kaak vindt, genaamd?

A. Men noemt de boovenfte, Kaakklieren,
 (*Maxillaires*), en de onderfte, Onderkaakklieren,
 (*Sublinguales*).

V. Men wordt deeze klieren niet by alle Paarden
 gewaar, en waarom?

A. Alle Paarden, natuurlyk of wel gesteld zynde,
 hebben deeze klieren; doch men wordt dezelve al-
 leen gewaar by zommige ziekten, of als ze door
 verdikt wateragtig vogt verftopt zynde, hard, en
 meer of minder groot worden, vastgroeijen, of be-
 weeglyk blyven.

V. Welke zyn de ziekten, waar door men deeze
 klieren, als dezelve verftopt zyn, ontdekt?

A. Daar zyn 'er veele; doch de voornaamfte zyn,
 de Droes, de valsche Droes, de verkouwdheid, de
 quade Droes, &c.

V. Zyn deeze Klieren, zo de boovenfte als de
 onderkaaks Klieren te gelyk in de eene en de andere
 van

van deeze ziekten verftopt en gezwollen?

A. In de Droës, de valsche Droës, de verkouwd-
heid en de quade Droës, zyn de onderkaaks Klie-
ren altyd opgezet; in de quade Droës gemeenlyk
de boovenfte, en zomtyds beide; maar deeze ziek-
te is gevaarlyk, wanneer de boovenfte Kaaksklie-
ren in een Paard van eenen zekeren ouderdom ge-
zwollen zyn.

Van de
K A A K.

V. Zyn 'er aan het uitwendige gedeelte van het
Hoofd van een Paard geen andere Klieren?

A. 'Er zyn twee *glandes conglomerées* gelegen,
elk aan weerzyde van het Hoofd onder de ooren,
op de Spier die men Kauwspier *Masfeter* noemt,
digt by den hoek van de agterfte Kaak van
het Dier: deeze Klieren worden by een mensch
Parotides Oorklieren by een Paard Vyverklieren
Avives genaamd, ze zyn gefchikt om een wa-
teragtige wei van het bloed af te fcheiden, zyn-
de die ftof daar de fpog voor het meeste gedeelte uit
beftaat, welke in den Mond gebragt wordt door
fpog-buizen, welke van deeze Klieren af-koomen.

V. Ik had de Vyverklieren (*avives*) voor eene
ziekte aangezien?

A. Alle Paarden hebben de Vyverklieren *avives* ge-
lyk alle menfchen de *Parotides*, de ziekte derhalven,
welke men *avive* of eene fwelling van de Klieren van
den Hals noemt, heeft haare benaaming van het
aangedaane deel; een ongemak dat zeer zorglyk is,
om de toevallen, die het zelve verzellen, als eene
ontfteeking, verharding, en vergrooting van deeze
Klieren, waar door de halsaders (*vena Jugulares*,)
gedrukt worden, en het Dier in groot gevaar ge-
bragt van te fterven.

V. Is deeze ziekte dezelfde, welke men de wurg
noemt (*Etranguillon*)?

A. Neen, de Wurg is niet anders dan eene ont-
fteeking in de Keel (*Squinancie ou angine*); de teke-
nen zyn verfchillende, volgens het foort en geflagt
van deeze ziekte; de allergemeenfte kenmerken zyn,
dat 'er een groote hardigheid uitwendig onder aan
de

Van de de Keel is; dat het Dier het Hoofd om hoog houdt,
 K A A K. roode en opgezwolle oogen heeft, en zeer moeilij-
 lyk adem haalt, zomtyds loopt 'er een groenagtig
 vogt uit de Neusgaten, de Tong wordt swart, de
 flikking is zeer ongemaklyk, of onmooglyk, en gy
 begrypt dat deeze ziekte, zo men niet ten eersten
 hulp verschaft, doodelyke gevolgen heeft.

II. A R T I K E L.

V A N D E N H A L S.

Eerste Verdeeling.

Van den *V.* **H**oe moet de Hals van een Paard zyn?
 H A L S. *A.* De Hals geeft zeer veel fraaiheid en aangenaam-
 heid aan het voorgestel van een Paard; men oordeelt
 zelf uit de goede of kwaade gesteltenis van den Hals
 over de hoedaanigheden die men in een Paard vor-
 dert, want, naar maate dit gedeelte wel of kwa-
 lyk gemaakt is, leunt het veel of weinig op de
 hand; de Hals moet zo dra dezelve uit de schoft
 te voorschyn komt, om hoog gaan, en ongevoe-
 lig verminderen of verdunnen, tot aan het Hoofd,
 en zig draaien naar maate hy het hoofd meernadert,
 doch zyn onderste gedeelte behoort tot de borst
 schuins neder te daalen.

V. Welke zyn de gebreeken, die tegens de gedaan-
 te die de Hals volgens uw zeggen, behoort te heb-
 ben, overgesteld zyn?

A. De Hals kan mismaakt (*fausse*) verkeerd, en
 nederhangende zyn.

V. Wat verstaat men door mismaakte Halzen?

A. De zulken, die in plaats van schuins tot de
 borst toe neder te daalen, lynregt naar onderen
 gaan.

V. Wat zyn verkeerde Halzen?

A. De zulke, welkers rondte, Boog of Draai,

onder in plaats van boven is; deeze Halzen zyn **Vanden Hals** als die van de Harten; zy koomen niet onmiddelyk uit de Schoft voort maar uit een foort van ingevallenheid, 't geen men noemt een slag in den Nek; Paarden die zodaanige Halzen hebben; kunnen zig ligt in postuur zetten.

V. Wat is een af- of nederhangende Hals?

A. Welkers bovenste gedeelte nedervalt, en naar de eene of de andere zyde overhangt; deeze foort van Halzen zyn doorgaans in plaats van by de maanen scherp toe te loopen, zeer dik en vleezig, en het is de zwaarte of het gewigt van dit vleesch 't geen dezelve doet nederhangen; de meeste Hengften van eenen zekeren Ouderdom hebben dit gebrek, uit hoofde van de dikte van dit deel.

V. Ik heb dat foort van Halzen, verkeerde Halzen (*Encolures Renversées*) hooren noemen?

A. Dat kan zyn; maar gy ziet nu welk onderscheid 'er tusfchen een verkeerden, en een nederhangende Hals is.

V. Maakt gy geen werk van korte en dikke Halzen?

A. Neen, want deeze Halzen doen een Paard op de hand leunen, en geeven het eene styfheid, welke belet, dat men den Hals niet in eene goede plooi kan brengen; deeze worden niet zeer gezogt, en nog hebben de merrien, en de Hengften uit Barbaryen en Spanjen de alderdikste, dog de Halzen van de laatste werden dunder naar maaten dat zy ouder worden.

V. Dewyl gy korte, dikke, en vleezige Halzen van de hand wyst, verwerpt gy dan ook niet, de flappe, dunne en lange Halzen?

A. Zekerlyk; want zulke Halzen zyn zwak; en derhalven kan het Paard geen vaste steuning verdraagen, ook slaan zulke Paarden geduurig met het Hoofd, en rukken alle ogenblikken aan de hand.

VAN DE MAANEN.

Tweede Verdeeling.

Van de
MAANEN.

V. **H**oe moeten de Maanen zyn?

A. Een Paard moet lange en dunne Maanen hebben, dat is: de Maanestheng moet niet te dik, en maatig van hair voorzien zyn; wanneer de Maanestheng te dik of te vol van hair is, verhelpt men dit, door een gedeelte van 't hair uit te trekken.

V. Waarom moet een Paard dunne Maanen hebben?

A. Om dat veele en dikke Maanen den Hals bederven, en denzelven neer doen hangen, daarenboven heeft men zeer veel moeite om zulke Paarden te bewaaren voor vuurigheid, schurft en verouderden uitflag, alle welke ongemakken spruiten en voortkoomen door de vetrigheid.

V. Wat is verouderde uitflag?

A. Een soort van schurft, 't geen men doorgaans maar alleen gewaar wordt by Hengsten, trek- of werk-Paarden, die zeer dikke Maanen hebben, voornamlyk dicht by de Schoft, en welkers Hals vol vouwen en kreukels is; uit deeze vouwen en kreukels komt en lekt een rood en stinkend vogt, dat het hair en Maanen doorknaagt, en uit doet vallen.

De oorzaak van deeze ziekte, is een slymerig, grof, scherp, zout en wateragtig vogt, 't geen in de vaten van het vel, of in de bolletjes, of de wortels van de Maanen en het hair beslooten is; dit vogt, 't geen naar dit gedeelte meer dan naar eenige andere plaats gebragt wordt, verzamelt en vestigt zig daar ligter, om dat de openingen 'er door de vetrigheid, welke men niet weg kan neemen, toegestopt zyn; en dus de uitwerping belet wordt; de zwavelagtige deelen ondertuschen van dit vogt, worden door de inwendige beweging, die uit de warmte ontstaat, verstrooid, en ont-

ontbonden, hier door raaken de zout deelen, die Van de
te vooren met de zwavelagtige deelen verbonden wa- MAANEN.
ren, welke derzelve punten verftompten, en haare
werking verhinderden, vry, worden fcherper, en by
gevolg in staat, om de Maanen en het vel te door
knaagen.

V. Ik heb zomtyds op die plaats daar de Halster
op rust, een groot gezwel gezien?

A. De *Talpa*, en de *Testudo* zyn twee gezwellen, die
de zelfde plaats hebben, te wëeten op de kruin
van het Hoofd, tusfchen de Ooren; zy wordt by
ons genaamd de Varent, beide deeze gezwellen zyn
week; de *Talpa* egter is zo week niet dan de *Tes-
tudo* de eerste bevat eenen witten en dikken etter,
gelyk als pap, in de andere of in de *Testudo* is een
dik geel en naar honing gelykend vogt beflooten;
de etter die in de *Talpa* zit, wordt zomtyds zo
fcherp, dat dezelve groeven en holligheden maakt tus-
fchen het vel en het panvlies, waar van ook de
naam van *Talpa*, of mol komt, om dat de etterag-
tige stof van dit gezwel gaten en holtens onder het
vel maakt, gelyk de mol onder de aarde doet.

De *Testudo* aanbelangende : dit gezwel heeft zy-
ne benaaming van zyne gedaante, die breed, rond,
en uitgestrekt is, zo als de fchulp van een fchild-
padde; beide deeze gezwellen veroorzaaken dikwils
zeer moeielyke ongemakken.

V. Wat is de oorzaak van deeze gezwellen?

A. Een wateragtig vogt in zynen loop geftrëmd,
't zy door zyne eige lymrigheid, welke zynen om-
loop vertraagt, of door eene verftopping van zom-
mige vaten, die denzelven belemmeren; de uitwen-
dige oorzaaken, zyn, of eene kneuzing, door een
flag, of door de hardigheid van den halster ver-
oorzaakt, waar aan het Paard getrokken heeft, 't
zy dezelve zo fterk toegekneepen geweest is, dat
de vaten daar door af gebrooken zyn, of derzelve
loop (*direction*) veranderd is, of dikwils door de
hitte van de zon, waar aan het Dier te lang blootge-
fteld geweest is, voornaamlyk, indien 'er nog andere
redenen, waar van ik gefproken heb, by koomen.

III. A R T I K E L.

V A N D E S C H O F T.

Van de Schoft. *V.* **H**oe moet de Schoft gemaakt zyn?
A. Verheven, Scherp, en niet Vleezig; verheven, dewyl, behalven dat, de Hals dan ook meer verheven is, en, indien zy laag is, de zadel niet op zyne plaats blyven kan, maar geduurig naar de schouwers zakt.

V. Waarom moet de Schoft scherp, en mager zyn?

A. Om dat zy, wanneer ze te vleezig is, des te ligter gedrukt, gekneusd, en gekwetst kan worden, 't zy door al te wyde en geopende boomen van den zadel, waar door deszelfs boog tot op de Schoft zou kunnen koomen, 't zy door een beet van een ander Paard, en stooten, of door sterk wryven tegen een ander hard lighaam.

V. Men geeft voor, dat kwetzuuren van de Schoft zeer gevaarlyk zyn?

A. Dezelve zyn zeker meer of min zorglyk; want indien wy het saamenstel van dit deel nagaan, zien wy in de eerste plaats, dat deeze verhevenheid welke wy uiterlyk gewaar worden, door de doornagtige uitsteekzels van de wervelbeenen gemaakt wordt, in de tweede plaats ontdekken wy, dat deeze uitsteekzels door het *Ligament cervical* of de nekband bedekt zyn, het welk dient tot ondersteuning en versterking van het hoofd van viervoetige dieren, welke verpligt zyn te bukken, om haar voedsel te neemen; ten derden dat deeze doornagtige uitsteekzels, nog door een ander bindzel (*Ligament*) saamengevoegd zyn, dienende, om te gelyk met de Spieren, het schouderblad op te houden, te onderschraagen, en aan het zelve eene vaste en bepaalde plaats en steun te geeven; men begrypt derhalve ligt, dat zo dra op deeze plaats een

een wond van eenig belang komt, of een gezwel, Van de
 dat in een wond verandert, de etter zig niet kun- SCHOFT.
 nende ontlasten, en de Schoft doorgraaven, zig zelfs
 hopen en gaten maaken zal, en, dewyl het zeer
 moeielyk is, om op deeze plaats tegen-openingen
 te maaken, zal de Etter geen uitgang vindende,
 het *Ligament cervical* of de nekband, de Spieren, en
 de doornachtige uitsteekzels van welke ik gesproo-
 ken heb, aandoen, het *Ligament suspensoire* of
 de ophoudende band van het schouderblad vernie-
 len, en eindelyk diep genoeg door dringen, om het
 Dier geheel en al in den grond te helpen.

IV. ARTIKEL.

VAN DE BORST, DE ARMEN,
OF DE SCHOULDERS.

V. **M**oet de Borst niet breed, en open zyn? Van de
 A. Paarden, die een naauwe en geslooten Borst BORST,
 hebben, zyn doorgaans zwak, en hebben weinig de
 kragt; indien men zomtyds eene dikte op die plaats ARMEN,
 gewaar wordt, vergezeld van eene sterke klopping van of de
 de zyden en eene harde koorts, wordt dit on- SCHOU-
 gemak in 't Fransch *Ancoeur* pynen des harten, DERS.
 genaamd: men kan ook aan het boven-
 ste gedeelte van de Borst, of boven het boven-
 ste gedeelte van dezelve, even voor de plaatsing
 van den Hals in dezelve, door het slaan van de krop-
 flagader en *arteres carotides*, de hartkloppingen, die een
 Paard zomtyds plaagen, gewaar worden, en deeze
 slag-aders kloppen of slaan meenigmaal zo sterk, dat
 men niet behoeft te voelen, dewyl men het zeer
 duidlyk zien kan.

V. Hoe moeten de Schouders gemaakt zyn?

A. Gy erinnert u zekerlyk niet, dat wy overeen
 gekoomen zyn, dat de Schouders eigenlyk alleen
 door het Schouderblad gemaakt waren; volgens
 die onderscheiding dan, welke wy gemaakt hebben,
 zal

Van de zal ik u zeggen, dat de Spieren van den Arm niet
 BORST, te dik, en te vleezig zyn moeten, en, dat dit deel
 de derhalven klein, plat, los, en beweeglyk zyn moet;
 ARMEN, om te weeten, of het klein en plat is, is het genoeg
 of de om agt te geeven voor eerst; op den zichtbaaren uit-
 SCHOU- stek, welke door de geleeding van den Arm met
 DERS. het Schouderblad gemaakt wordt, welke wy de
 punt van de Schouder genaamd hebben; en ten twee-
 den, de ledige plaats of de opening of tusfschenruim-
 te, welke is tusfschen de gemeene Spier, die ik in 't
 vervolg zal vergelyken met de driehoofdige Spier
 van een mensch, en de groote Borst-spier; de
 gemeene Spier bedekt de geleeding, waar van
 ik zo even gesproken heb; indien derhalven deeze
 Spier al te dik is, zal dit deel in plaats van plat,
 grof, rond, en vleezig zyn; en het Paard is zwaar-
 moedig, loom, wordt schieelyk moe, struikelt, en
 zyn vouwbeenen, die al te zwaar zyn, worden schie-
 lyk geheel bedurven.

V. Maar kan de rondigheid van dit deel niet eene
 andere oorzaak hebben, behalven de dikte van de
 Spier, die het bekleedt?

A. Ja; deeze kan spruiten uit de onmaatige grof-
 heid van de Beenen, die saamengevoegd zyn; doch
 dit kan men niet door het gezigt, maar door het ge-
 gevoel gewaar worden.

V. Waarom moet men ook, zo als gy zegt op de
 tusfschenruimte, of de ledige plaats, die 'er tusfschen
 de gemeene, en de groote Borst-spier is, agt gee-
 ven?

A. Deeze tusfschenruimte, maakt de scheiding van
 den Arm en de Borst; de groote Borst-spier is die
 verhevenheid, welke aan het voorste gedeelte van
 de Borst van het Dier is, en de vouwen of kreukels,
 die wy doorgaans zien, en ons de tusfschenruimte
 van den Arm en de Borst aantoonen, worden van
 ons tusfschenfnyding genaamd; indien nu deeze
 tusfschenfnyding niet duidlyk zichtbaar is, en al te
 vleezig door de dikte van deeze Spieren, zal dit het
 gevolg zyn, dat het Paard zwaarmoedig, en nergens
 goed voor is, dan om te trekken.

V. Heeft

V. Heeft dit gebrek van zichtbaare scheidung geen **Van de**
oorzaak gegeven van de benaaming van een Paard, **BORST,**
breed van vooren? **de**

A. Ja; maar breed van vooren verschilt egter veel **ARMEN,**
van *open van vooren.* **of de**

V. Wat verstaat men door een Paard, dat open **SCHOU-**
van vooren is? **DEERS.**

A. Ik noem een Paard wel geopend, wanneer de Borst niet belemmerd wordt door de Armen, en, de voorarmen eenen redelyken afstand van elkander hebben. Wanneer deeze afstand al te groot is, moet het Paard zwaar, en by gevolg lomp, en zwaarmoedig zyn; wanneer dezelye al te klein en smal van vooren is, moet het zwak zyn, daarenboven stooten zulke Paarden onder 't gaan de voeten tegen malkander, en kunnen zeer ligt vallen.

V. Gy hebt my beweezen, dat de Arm plat, en maatig van vleesch moet zyn, maar waarom moet dezelve, los, vry, en beweeglyk zyn?

A. Een Paard, welkers Arm niet beweeglyk, of werkzaam is, kan op geen gemaklyke, en aangename wyze gaan, want dan is de beweging die van den voorarm alleen afhangt, bedwongen, en alle bedwongene werkingen, en die tegen de natuur van dat lid 't geen bewoogen word, aanloopen, zyn van stevigheid en vastigheid ontbloot, en kunnen niet op eene aangename wyze verrigt worden, en daarom zien wy dat zulke Paarden zwaar op de hand loopen, schielyk moede worden, en langs den grond sleeten.

V. Is deeze onderscheidung van de beweging van de Armen en Beenen wel ligt te doen?

A. Daar behoort alleen oplettendheid toe, en dan is 'er niets moeielyks in, schoon zeer veele zo genaamde kenners deeze twee bewegingen, niet tegenstaande dezelye geheel en al van elkander verschillen, door een verwarren.

V. Kan men het gebrek van losheid en vryheid van dit deel niet herstellen?

A. Ja; dit kan door kunst en oeffening geschieden,

Van de den, mits dat het zelve nog in het begin is; maar
 MORST, wanneer het deel verstyfd, verkleumd, of verdroogd
 de is, zou het roekloos zyn, zig met eenige hoop te
 ARMEN streelen.

of de V. Waar aan ontdekt men, dat dit deel ver-
 SCHOU- styfd is?
 DERS.

A. Aan een gebrek van losse beweging, welke de alderbeste lesfen aan een Paard niet geeven kunnen: ik versta door gebrek van losse beweging eene wezenlyke werkeloosheid, welke zynen oorsprong heeft uit de gebreklyke gesteldheid van het Dier, dat de Armen als met pinnen en bouten aan malkander schynen gehegt te zyn.

V. Wanneer wordt dit deel gezegd verkleumd te zyn?

A. Wanneer het van gevoel en beweging ontbloomt is: dit ongemak wordt zelden geheel hersteld, of men moet in 't begin en den eersten oorsprong van de ziekte de geneezing onderneemen.

V. Uit welke oorzaak kan de verkleumd- of verstyfdheid van dit deel voortkoomen?

A. Uit veele oorzaaken: eerslyk; uit de natuurlyke gesteldheid van het Dier; dus zal by voorbeeld een Paard, 't geen dit deel al te schraal, of te veel van vleesch ontbloomt heeft, meer gevaar loopen van dit ongemak, dan een ander, by 't welk dit deel naar behooren gesteld is. De Spieren zyn de werktuigen van de beweging; indien derhalven dit deel te schraal, en te mager is, zyn de Spieren noodzaaklyk kleinder: doch dit kan niet zyn, of derzelve saamenweefzel bestaat of uit minder, of uit fynder vezelen; zo dra nu een deel minder vezelen heeft, moet het zekerlyk minder kragt hebben; en zwak worden, naar eenigen tyd in werking geweest te zyn; men moet egter in agt neemen, dat de beweging in dit geval wel moeilyk, maar niet pynlyk is.

Eene tweede oorzaak van verkleumd- of verstyfdheid, waar van wy handelen, is, een schielyke overgang van hitte tot koude: een Paard zweet; in plaats van het af te droogen, laat men het koud worden;

den; wat gebeurt 'er? de zweetgaten trekken zig toe, en de doorwaasfening wordt gestremd, krygt kwaade hoedaanigheden en eene zekere scherpigheid, waar door de vliezen van de geleeding, en de Spieren geprikkeld worden, 't geen pyn, verstyving, en moeielykheid van beweging van dat deel te weege brengt.

Van de
B O R S T,
de
A R M E N,
of de
S C H O U -
D E R S.

Ten derden: kan dit ongemak voortkoomen, wanneer het Dier al te lang op eene vogtige en natte plaats geweest is; want, hier door worden de vaten ongevoelig verflapt, voornaamlyk de watervaten, of de beweging van de vogten is altyd langzaamer; deeze verflapping maakt verstoppen, voornaamlyk in de banden, of Ligamenten van de geleeding, daar die watervaten in een grooter getal zyn; hier door ontstaat pyn, en moeielykheid van beweging, zo als men in de zinkingen zien kan; zomtyds komt 'er zelfs eene opzwellung by, wanneer de verstopping grooter is, en de zamenweving der cellen of de vliezen der Spieren geheel beslaat.

Ten vierden, eindlyk, kan men de oorzaak van dit ongemak toefchryven, aan alle veranderingen, in den omloop der dierlyke geesten; zo dra derzelver loop gestuit wordt, moet noodzaaklyk, de vernauwing en verwyding van de slag-aders, en de werking of toetrekking van de Spieren verminderen; dit zyn ondertusfchen de noodzaaklyke werktuigen, waar door het vogt, 't geen tot onderhoud en voedzel strekt, tot in het binnenste van de deelen gebracht wordt, en de ondervinding doet ons zien, dat zo hier in verandering komt, en de geduurige toevloed der dierlyke geesten onderschept of gestremd wordt, zulk een deel wel haast verdroogt, en in eene vermagering door gebrek van voedzel vervalt.

V. Het is eigenlyk dan, dat gy een deel als verdroogd beschouwt?

A. De verdrooging kan niet alleen door een hinderpaal in den omloop der dierlyke geesten, maar door gebrek van oefening, 't zy door verstuiting, of eenig ander ongemak van belang aan

Van de den voet, voornaamlyk als het lang geduurd heeft, **BORST**, eer het zelve geneezen heeft kunnen worden, ver-
 d: oorzaakt worden.

ARMEN, *V.* De verdrooging zal derhalven in dit geval uit
 of de de langduurigheid van de geneezing spruiten?
SCHOU-
DEERS.

A. Laat ons onderstellen, dat 'er eene verstui-
 ting, of afwyking, in dit deel, of een onge-
 mak van welk foort ook, aan den voet plaats
 heeft; het is zeker, dat het Dier het pynlyke deel
 niet beweegen kan, zo lang de ziekte duurt; indien
 derhalven de ziekte langduurig is, en het deel niet
 bewoogen kan worden, kan de omloop der vogten
 niet behoorlyk geschieden, en dat deel zal weinig
 voedzel verkrygen, en wiskunstig uitdroogen.

V. Maar om welke reden kunnen de vogten in zo-
 daanig een deel niet behoorlyk omloopen?

A. Om dat de oeffening en beweging volstrekt
 noodzaaklyk is, om de vogten tot in de uit-
 terste en allerkleinfte takken van de vaten door te
 doen dringen, en dat de voeding juist in de aller-
 kleinfte vaten geschiedt.

V. Aan welke tekenen kan men weten dat dit
 deel aangedaan, bezet, of verkleumd is, en hoe zal
 men onderscheiden, of het zelve verdroogd is?

A. Moeielykheid of onmogelykheid van bewe-
 ging; zomtyds pynlykheid, of beide te gelyk, naar
 het verschil van oorzaaken van verkleumdheid, zyn
 de tekenen, waar aan men de verkleumdheid of be-
 zetting van dit deel kennen kan; de uitdrooging kan
 men onderscheiden door het vergelyken van de dee-
 len van beide de zyden tegen malkander, waar door
 men ontdekken zal dat dezelve ongelijk zyn, en dat
 het eene deel kleinder, schraalder, en minder vlee-
 zig is, dan het andere; doch, indien beide de dee-
 len weezenlyk verdroogd zyn, 't geen zeer zeldzaam
 gebeurt, dan kan het Dier dezelve geen van beide
 beweegen, en eene zigbaare en klaar blykende
 verdunning, of vermindering van dezelve geeft duid-
 lyk te kennen, dat dezelve ingedroogd zyn.

V. Zou 'er mooglykheid zyn, om deeze verdroog-
 de

de deelen, door de zappen en vogten, die dezelve voeden, en onderhouden, naar dezelve toe te trekken, weder levendig te doen worden?

Van de
BORST,
de
ARMEN,
of de
SCHOU-
DERS.

A. Het is zeker, dat men door geestagtige middelen de zappen, en vogten, welke tot onderhouding en voeding der deelen strekken, naar dezelve toe kan haalen, mits dat men 'er in 't begin der ziekte ten eersten by is: en door het gebruik van deeze middelen zou men het leven wederom in de deelen brengen kunnen; maar zo deeze ongemakken maar eenigzins verouderd zyn, is deeze onderneming altyd vrugtloos; en waarlyk hoe kan men hoopen om vogten te doen omloopen door vaten, die gansch en al verftopt, en geflooten zyn? ik heb gezegd, dat de voeding in de uiterfte en allerkleinste takjes gefchiedt, ik onderftel, dat een gedeelte van dezelve zedert langen tyd van de bekwaamheid om te werken, en zig te beweegen beroofd zyn geweest; de omloop der vogten zal langzaamer voortgaan, en de loop van dezelve vertraagen, zo dat zy niet meer het einde van de uiterfte en kleinste vaatjes zullen kunnen bereiken; zo dra de vogten ophouden om daar te koomen, zullen de vaten, die gefchikt zyn, om dezelve door te laten en te bevatten, en die van natuure veeragtig en geneigd zyn, om zig toe te trekken, ongevoelig nauwer worden, en eindlyk zig geheel en al toe fluiten; door wat middel nu zal men de vogten wederom eenen weg baanen, welke als ze eens geflooten is, voor dezelve voor altyd ongenaakbaar blyft? dit is, zeer naar 't onmogelyke haaken, en het onderneemen van zulk eene zaak zoude onze onkunde te kennen geven.

V. Wat is eene verftuiting, afwyking, en verplaatzing?

A. Het is onnoodig om eene bepaaling van verftuiting of afwyking te geeven; men verftaat hier door eene gedwongene fcheiding, of verzetting, van den Arm, en het Lyf; wanneer dezelve zo fterk is, dat ze niet fterker zyn kan, noemt men ze afwyking.

V. Welke

Van de *V.* Welke zyn de oorzaken van een diergelyk
BORST, toeval?

de *A.* De gemeenste oorzaken zyn, een val, of eene
ARMEN, pooging om zig te herstellen, wanneer de voet van
of de het Dier onder het gaan, uitglydt.

SCHOU- *V.* Wat zyn de gevolgen, van zodaanige gedwon-
DERS. ge affcheiding, of verstuïting?

A. Dewyl dezelve, gelyk ik reeds gezegd heb,
eene scheiding van dat deel, en het Lighaam is, moet
men ze beschouwen als een meer of min sterke uit-
rekking van de Spieren, die daar by koomen, en
deezee deelen vereenigen.

V. Welke zyn deeze Spieren?

A. De zulke, die van den eenen kant in het Borst-
been en de Ribben, en van den anderen kant in den
Arm en het Schouderblad ingehegt zyn, gelyk als de
grootte en kleine Borstspier, de grootte Zaagspier,
de aanhaalende Armspier &c. alle andere Spieren, dat
is, die niet in het Lighaam van het Dier, maar alleen
in het Been van den Arm zyn ingehegt, kunnen hier
door niet lyden, behalven alleen de Huid beweegende
Spier, welke een gedeelte van het Schouderblad
bedekt, en tot op dit been toe nederdaalt, en de
grootte Rugspier die dezelfde deelen bedekt, en zig
vervolgens over het Lyf uitstrekt.

V. Ik begryp, dat de verstuïtingen en verplaat-
zingen en de afwykingen niets anders zyn, of
niets anders uitwerken, dan meer of min ster-
ke uitrekking van de grootte en kleine Borst-
spier, en van de andere Spieren, die in het Borst-
been, de Ribben, den Arm, en het Schouderblad
ingehegt zyn; en dat men dit zeker moet merken,
ten minsten van verscheide onder dezelve, door
eene uiterlyke zwellling van de Schouder, en den
Arm; maar wat kan deeze uitrekking nog meer te
weege brengen?

A. Wanneer dezelve niet al te hevig is, by voor-
beeld in verstuïtingen, is 'er niet veel gevaar, maar
wanneer de uitrekking zeer sterk is, als in de afwy-
king worden de watervaten verslapt, verbroo-
ken

ken en verscheurd: het wateragtig vogt derhalven, 't geen in dezelve beflooten is geweest, wordt uitgestort, en loopt tusschen den Arm, en de Ribben, en zelfs zomtyds tusschen de Ribben, en het Schouderblad; dit uitgestorte vogt, niet meer aan de wetten van omlooping onderhevig, wordt dikker, belet en verhindert de beweging en werking van den Arm, en de Schouder, en de zenuwagtige vezelen, uitgerekte en gespannen, veroorzaaken eene hevige pyn, die eindelijk eene heete koorts, vergezeld met eene sterke klopping van de zyden te weege brengt.

Van de
BORST,
de
ARMEN,
of de
SCHOU-
DERS.

V. Hoe kan Pyn oorzaak zyn van koorts, en hoe kan de koorts eene klopping in de zyden te weege brengen?

A. Dit is zeer ligt uit te leggen: Pyn verwekt eene prikkeling door het ganfche zenuwgestel, beoert en veroorzaakt eene wanorde in den omloop of de circulatie, en hier uit ontstaat koorts: welke wederom de wezenlyke oorzaak van de klopping in de zyden is, want de hitte van de koorts vermeerdert de snelheid van de ademhaaling, om dat de werking van de Spieren van den onderbuik, die tot dezelve helpen, altoos vaardiger en sterker wordt, naar maate het Bloed met meer snelheid naar de Longen gevoerd wordt.

V. Ik heb u nog twee vraagen voor te stellen, waar van de eerste is, aan welke tekenen ik zal onderscheiden, dat een Paard kreupel aan de Schouder gaat?

A. Het is zeker, dat een Paard aan den voet, en het Been zo wel als aan den Arm, en de Schouder kan kreupel gaan; het beste middel om met zekerheid te onderscheiden, aan welk deel het scheelt, is te letten, of de kwaal zig niet door uiterlyken zichtbaare tekens vertoont, en vervolgens te onderzoeken, welke het gevoelige deel, waar in de pyn huisvest, zyn kan; de uitwendige tekens van het kreupel gaan aan den voet, of het Been, zyn alle zwellingen, en alle ziekten, waar aan deeze

dee-

Van de deelen onderhevig zyn, en belangende het onderzoek
BORST, naar het beschaadigde en aangedaane deel, dit zal
de men met het beschouwen van den voet beginnen :
ARMEN, ten dien einde moet men, als men niets uiterlyks
of de ziet, met de Hoefhamer op de koppen van de inge-
SCHOU- slaagene nagels slaan, en ter zelve tyd op den voor-
DERS. arm en digt by den Elleboog, het oog houden, indien
 de nagel pyn veroorzaakt, 't zy door te knellen of door
 het leven te raaken, zult gy eene zekere beweging
 op de plaats van den Voorarm gewaar worden, wel-
 ke een zeker teken is, dat het Dier pyn heeft; doch,
 by aldien het van het kloppen op de koppen der na-
 gels in 't geheel geen weet heeft, laat het dan het
 yzer afhaalen, en druk vervolgens den gantschen
 omtrek van den voet, door eene van de zyden van de
 nyptang op de openingen, daar de nagels uit koomen,
 te houden, en de andere onder den voet, op die plaat-
 sen, daar de nagels ingaan: en, zo dra gy in den Voor-
 arm de beweging, daar ik van gesproken heb, ge-
 waar wordt, geef dan agt op die plaats, daar dan
 de nyptang is, en zyt verzekerd, dat daar de plaats
 van het ongemak is: doch, indien gy, noch door op
 de koppen van de nagels te kloppen, noch door met
 de nyptang den gantschen omtrek van den voet te
 drukken, iets gewaar wordt, laat dan den hoef en
 de zool affteeken, peil, en onderzoek den voet, en
 zo gy geene van de oorzaaken der kreupelheid ont-
 dekt, ga dan verder voort, en onderzoek het Been,
 de Pyp, de Pees, geef wel agt, of gy ook ergens
 om, of by de verschillende geleedingen, eenige zwelling
 ontdekt, welke eene verdraaying, of verstuiving zou
 te kennen kunnen geeven; en zo gy niets vindt, klim
 dan hooger op, en begeef u tot het onderzoeken
 van den Arm en de Schouder; behandel en be-
 tast deeze deelen sterk, en let of het Paard onder
 het behandelen trekt, of niet trekt; laat het ver-
 volgens gaan; en als gy eene ongelykheid van be-
 weeging in die deelen ontdekt, of dat been van de
 kwaade zyde agterblyft, en niet zo goed voortgezet
 wordt, dan het gezonde Been, kunt gy zeker be-
 flui-

sluiten, dat het kwaad in den Arm en de Schou-
der zit.

V. Wanneer men nu ontdekt heeft, dat de oor-
zaak van de kwaal in den Arm en de Schouder is,
hoe zal men dan kunnen onderscheiden, of dezelve
veroorzaakt is door eene verrekking of verstuiving
of door een stoot, slag, of eene al te sterke druk-
king van een zadel 't geen te veel naar vooren ge-
legen heeft?

Van de
Borst,
de
ARMEN,
of de
SCHOU-
DERS.

A. De houding van een Paard, 't welk men eeni-
gen tyd heeft doen gaan, kan u nog een teken aan
de hand geeven, om de zitplaats van het kreupel
gaan te ontdekken; want als het aan den voet scheelt,
zal het Paard naar maate het warmer wordt, kreu-
pelder gaan, doch, wanneer het aan den Arm scheelt,
minder: doch om op de zo aanstonds voorgestelde
vraag te antwoorden, ten opzigt op eene ver-
rekking of verstuiving van een slag of stoot te
onderscheiden, zal het genoeg zyn, u te zeggen,
dat de volgende toevallen de kenmerken zyn van een
slag, stoot, wryving of drukking van den al te sterk
voorwaards gezakten zadel 1. De swelling van het
deel. 2. De pyn, welke het Dier gevoelt, als men
den Arm voor of agterwaards beweegt; doch wan-
neer het Paard zig verrekt of verstuift heeft, of dat
'er eene afwyking is, gaat het boogswyze en maakt
een halven cirkel met het Been, 't geen eene bewe-
ging tegen de natuur is, en waar uit wy het onge-
mak, 't geen het water dat tusfchen den Arm en het
Lyf uitgestort is, veroorzaakt, kunnen gewaar wor-
den.

V. Wy zien dagelyks Paarden, die kreupel gaan;
dit gebrek is duidlyk te zien, maar ik moet beken-
nen, dat het my dikwils gebeurt, dat ik niet weet,
aan welk Been, of aan welken voet, het Paard on-
gemak heeft?

A. Deeze onzekerheid komt alleen door onopletten-
heid, en door niet wel te redeneeren; gy erkent zelfs
door de vraag, welke gy doet, dat het ongemak,
of de Pyn, welke het Paard gevoelt, oorzaak is van
het kreupel gaan, indien het derhalven waarlyk pyn
heeft,

Van de heeft, zal het 't gevoelige Been veel minder beweegen, om de pyn zo veel mooglyk is te vermyden, en derhalven zal 't het gezonde Been veel sterker voortzetten; de beweging derhalven van de Beenen is ongelyk, en dat Been, daar de sterkste en levendigste beweging in is, is het gezonde Been; onderzoekt, hoe de menschen doen, wanneer zy kreupel gaan, en gy zult de waarheid van deeze handelwyze ondervinden.

BORST,
de
ARMEN,
of de
SCHOU-
DEERS.

V. ARTIKEL.

VAN DE VOORBEENEN.

VAN DEN VOORARM.

Eerste Verdeeling

Van den
VOORARM.

V. Hoe moet de Voorarm gemaakt zyn?
A. Lang, breed, sterk en zenuw-agtig.
V. Waarom moet dezelve lang, breed, en zenuw-agtig zyn?
A. Eerftlyk, om dat het een zeker teken is van de zwakheid van een Paard, wanneer dit deel te schraal en onregelmatig is, en om dat de ondervinding ons integendeel leert, dat een Paard zeer veel uit kan staan, niet schielyk vermoeid wordt, en langer goed blyft, wanneer dit deel zyne behoorlyke dikte, lengte en breedte heeft.
V. Hoe! kan een Paard sterker werken of meer uitstaan, als de Voorarm lang, en breed is?
A. Ja; en de reden is eenvoudig; een deel 't geen uit zyn eigen aart fyn, en dun is, moet noodzaaklyk zwakker zyn, dan een ander 't geen dikker is. De Pyp is buiten tegenspraak het dunste gedeelte van het Been van het Dier; indien derhalven de Voorarm, welke de Pyp zeer ver in de dikte te booven gaat,

gaat, zyne behoorlyke lengte heeft, zal de Pyp, die het zwakste gedeelte is, korter zyn dan de Voorarm, die de meeste kracht heeft, derhalven zal dit de Pyp zeer veel helpen, en deeze zal veel meer kracht hebben, dan of ze langer was; want wanneer de Pyp, die het zwakste gedeelte is, langer is, zal dezelve, om dat gebrek van saamenstel of conformatie nog zwakker zyn.

V. Maar naar maaten de Voorarm kort is, zyn de bewegingen van het Dier fraaijer?

A. Zyne bewegingen zyn zeker fraaijer om dat zy hooger en meer verheven zyn; en ze kunnen niet anders zyn, om dat de geleeding van de Knie hooger is, wanneer de Voorarm kort is: en naar maaten de geleeding van de Knie hooger is, zal de werking van de Pyp, welke van deeze geleeding afhangt, altyd zichtbaarder zyn, dan, als de geleeding laager is, het Paard zal beter ligten, en eene vertooning van meer losheid en vlugheid maaken; maar het zal zig veel sichielyker bederven, en ik zou Paarden, die zo gemaakt waaren, niet verkiezen, dan wanneer ik dezelve voor het Ryd-school schikte.

V. Wat verstaat gy door eenen zenuwagtigen Voorarm?

A. Wanneer ik zeg, dat de Voorarm zenuwagtig moet zyn, maak ik alleen gebruik van deeze uitdrukking, om dat het een bekend en algemeen spreekwoord is; ik versta door eenen zenuwagtigen Voorarm, een die sterke groote regelmaatige en zichtbare Spieren heeft, want, als deeze Spieren niet zyn, gelyk als ik dezelve begeer en staande hou, dat ze behooren te zyn, zal dit deel niet sterk genoeg zyn, en dit gebrek van kracht komt daar van daan, om dat de Spieren, die het zelve omringen en onderschraagen, uit een minder getal van vezelen bestaan.

VAN DEN ELLEBOOG.

Tweede Verdeeling.

Van den
ELLE-
BOOG.

V. Waar moet de Elleboog geplaatst zyn?

A. Niet te veel binnen, en niet te veel buitenwaarts, dat is, deszelfs knop moet vlak tegen over de Smeerfchyf zyn.

V. Waarom moet de Elleboog niet binnenwaarts zyn?

A. Om dat hy dan als tegen de Ribben geflooten is, waar door zyne werking niet vry is, en daarenboven is zulk een Paard dwarsvoetig (*Panard*).

V. Wat verstaat gy hier door?

A. Een Paard, dat met de voeten buitenwaarts loopt: men heeft maar een weinig kennis van het faamenstel van de beenen van een Paard noodig, om te begrypen, dat dit gebrek uit veele oorzaaken spruiten kan. 1. De Elleboog kan niet binnenwaarts zyn, of de voet moet buitenwaarts draaijen, om dat de plaatfing en de beweging van het been, daar de Voorarm uit genaakt is, de plaatfing en beweging van het Been, daar de voeten van afhangen, bepaalt. 2. Een Paard kan dwarsvoetig (*Panard*) zyn, om dat de kniën buitenwaarts zyn. 3. Het faamenstel van den kogel, en zelfs van de geleeding van de Koot kan ook oorzaak zyn van dit gebrek; het is van des te meer belang om de oorzaak, en den oorsprong van dit gebrek te kennen, om dat men het zelve, door 't beflaan verhelpen kan, voornaamlyk, als een Paard nog jong is, mits dat het ongemak niet uit den Elleboog voort komt, want dan slaagt de herftelling zelden.

V. Is 'er niet een fout, of gebrek, 't welk net het tegendeel is van dat, daar gy nu van gesproken hebt?

A. Ja; wanneer een Paard met de voeten binnenwaarts loopt zo, dat, 't zy het staat, 't zy het loopt, de Voorfte gedeelten der voeten tegen

gen over malkander zyn, gelyk als de Hielen Vander
 over malkander zyn, als men zeggen kan dat het R. L. L. R.
 dwarsvoetig is. Deeze verkeerde houding B. O. O. G. en
 plaatfing van de voeten fpruit voort uit oor-
 zaaken, die lynregt tegen over het voorige onge-
 mak gefield zyn, want, als de Elleboog, de Kniën,
 de Kogel, en de Koot buitenwaarts loopen, zal de
 voet van het Paard binnenwaarts ftaan; indien 'er
 nu kans is, om een dwarsvoetig Paard door het
 beflaan te verbeteren, kan men zig hier ook
 mee vleien in dit ongemak, mits dat de oorzaak
 niet in den Elleboog fchuilt, want de goede uitwer-
 king, die men van de verfchillende gedaante van de
 yzers, waar van men zig by die gelegenheid bedient,
 verwacht, kan zig zo ver niet uitftrekken, en al kon
 dit gefchieden niettegenftaande de geleedingen, wel-
 ke tufchen den Elleboog en den voet zyn, zou
 egter het beflaan zeer dikwils niet helpen, als de fout
 in den Elleboog is, om dat het zeker is, dat de
 wanftallige gefteltenis of draai van den Voorarm,
 van die van het Armbeen, 't geen met het Schou-
 derblad faamengevoegd is, kan afhangen; en hoe
 zou in zulk een geval de kunst de natuur kunnen
 hervormen.

V. Is het volftrekt fchaadlyk, of hinderlyk, dat
 een Paard dwarsvoetig is, of de voeten te veel bin-
 nenwaarts houdt?

A. Dit gebrek is daarom te nadeeliger, om dat
 een Paard daar door dien trap, een graad van fterk-
 te, welken het behoort te hebben, verliest; want,
 zal een Paard vast ftaan, en, zeker en gemaklyk
 loopen, moet het gewigt van zyn lighaam, 't geen
 op zyne vier voeten gelyk als op vier colominen, of
 pilaaren verheven staat, op eenen vasten en zekerem
 fteun rusten, doch het kan geen vasten en zekerem
 fteun hebben, indien het niet door de gantfche
 rondte van den voet onderfchraagd wordt, want,
 zo dra het eene gedeelte van den voet meer gewigt
 moet draagen dan het andere, is het Dier in eenen
 tegennatuurlyken en wankelbaaren ftand; en dit is
 juist het geen gebeurt, wanneer een Paard de voe-
 ten buiten of binnenwaarts gedraaid heeft; in het

Van den eerste geval rust het gewigt van zyn lighaam veel
E L L E meer op het binnenste, dan op het buitenste kwartier;
B O O G. in het tweede draagen het kwartier en de Hiel van den buitenkant het grootste gedeelte van het gewigt van het lighaam; men moet derhalven besluiten dat beide deeze gebreken weezenlyke ongemakken naar zig sloepen, dewyl ze de oorzaak zyn, dat het Dier niet regt vast staat, en niet in dat evenwigt geraaken kan, waar van dat punt van sterkte, 't geen de voornaamste steun en grondslag van het geheele gebouw is, afhangt. Voeg hier nog by dat de bewegingen van het Paard ook niet zo fraai, en vast kunnen zyn, dewyl het zyne beenen niet regt voor zig uit kan slaan, en de voeten, als ze op den grond koomen, in plaats van de lyn, welke zy behoorden te beschryven, eene andere lyn maaken, die een weinig verder en op zy van de waare lyn is; indien men derhalven dit gebrek aan een Paard merkt, kan men het zelve als een zeker teken van zwakheid beschouwen.

V. Wat soort van een hard gezwel is het, 't geen men zomtyds aan het Hoofd of de knop van den Elleboog vindt?

A. Dit behoort tot dat soort van gezwollen, die men *Loupes* noemt, en het heeft zyne benaming van de oorzaak, die het voortbrengt: wy noemen het eigenlyk Leggen of Kreupeltas (*Eponge*) om dat het veroorzaakt wordt door het sterk en dikwils drukken of aanraaken van de proppen van 't yzer, welke tegen dit deel aankoomen, wanneer het Paard op de manier der koeyen op den grond legt, dat is, wanneer het, leggende, de beenen zodaanig geboogen heeft, dat de Hiel vlak tegen over den Elleboog is, en byna de gantsche zwaarte van het voorgestel van het Dier draagt.

V. Hoe kan deeze sterke en herhaalde drukking of aanraaking een gezwel veroorzaaken?

A. Om dat door dit sterk drukken niet alleen het vel gekneusd wordt, maar ook de vezelen en vaten haare natuurlyke veerkragt verliezen; zo dra nu deeze veerkragt uit dezelve is, kunnen ze den omloop

der

der vogten door dit deel niet meer helpen bevorderen, de vogten derhalven blyven stil staan, voornaamlyk het water, dat langzaamer voortloopt, en daarenbooven in vaatjes, welker saamenweefzel oneindig zwakker dan dat der bloedvaten is, beslooten is; derhalven zal het reeds stilstaande en het geduurig bykoomende vogt de kleine vaatjes doen uitrekken, en verwyden; het fynste gedeelte van het vogt zal vervliegen, 't zy het door zyne fynheid niet kunhende weerhouden worden, blyft omloopen, 't zy het dwars door de zweetgaten van het vel zig een weg baant, terwyl het groffe gedeelte van het zelfde vogt door daar ter plaats stil te blyven staan, hard wordt; en hier uit ontstaat de voortgang van het gezwel, 't geen in groote en verharding meer en meer zal toeneemen, naar de eigenschap van het vogt of water, naar maaten de vaten sterker of zwakker zyn, en eindlyk naar dat de aanraaking, of drukking sterk, en langduurig geweest is. Zomtyds brengt de zelfde oorzaak vershillende uitwerkingen voort, want, in plaats van een gezwel als een Wengezwel maakt zy eene eeltige verharding, welke niets anders dan eene uitdrooging is van de vaten, die door de proppen van het yzer zo gedrukt, en toegeperst zyn, dat alle doortogt van vogten daar door onmogelyk is?

V. Welke zyn de tekenen eener eeltige verharding van het Wengezwel?

A. Dat dezelve niet zo wyd uitgebreid is, dewyl ze zig niet verder dan de gedrukte plaats uitstrekt, voor het overige, zyn beide deeze ongemaken ongevoelig.

V. Is een Zwam of Legger gevaarlyk, en van kwaade gevolgen?

A. Neen, 'er is weinig zwaarigheid in dit ongemak, en het zelve vereischt zulk eene spoedige hulp niet, als zommige zig wel verbeeld hebben; en schoon zy dit geloofden, om dat zy onkundig waren van de uitwerkingen of gevolgen van de drukking van de proppen van het yzer, moest egter de ondervinding haar van gedagten hebben

Van den **E L L E -** ben doen veranderen; dewyl zy zeker een groot ge-
BOOG. tal Paarden, die van dit gezwel, of eeltige verhar-
 ding geen hinder hadden, hebben moeten zien; dit
 ongemak derhalven is maar alleen onaangenaam voor
 het oog, en mistaat meer of minder naar maaten van
 deszelfs grootte, en het is niet moeielyk om het zel-
 ve te doen verdwynen.

V. Wat verstaat men door een Paard, 't geen ge-
 scheurd aan de boeg (*frailé aux ars*) is?

A. Wanneer het binnenste en bovenste gedeelte
 van den Voorarm geschaafd, en ontflooken is. Eene
 huid die van natuure zagt, en teer is, onopletten-
 heid en onagtzaamheid van den stalknegt, om dat
 deel zuiver en schoon te houden, en eene langduu-
 rige reize zyn de oorzaken, waar uit dit ongemak
 spruiten kan; ik zeg eene lange reize en dan is het
 geduurig wryven van dit deel tegen het lyf van het
 Paard de oorzaak dat het vel geschaafd is; ik heb
 Paarden gezien, die daar zo veel ongemakken van
 hadden, dat ze nauuwlyks voort konden en onder
 het loopt hinkten, als of zy de Schouder, of
 den Arm verstuif of verrekt hadden.

VAN DE HOORNZWIELWRAT, EN DE KNIE.

Derde Verdeeling.

V. **W**at gevolg trekt men uit de kleinte van
 Van de **de Hoorn- of Zwielwrat?**
HOORN
ZWIEL-
WRAT.
 en de
KNIE.

A. Sommige hebben gedacht, dat als de Hoorn-
 of Zwielwrat klein was het Been dor droog en zenuw-
 agtig moest zyn.

V. Is dan het Been droog en zenuwagtig, naar
 maaten dat de Hoorn- of Zwielwrat klein is?

A. Deeze vraag verwondert my niet, en ik zou u
 aan uwe dwaaling overlaaten, indien ik u niet wilde
 aantoonen, dat zy, die zo redeneeren, de oorzaak
 voor het uitwerkzel, en het uitwerkzel voor de oorzaak
 neemen. Het Been kan niet droog, en zenuwagtig
 zyn, dan alleen voor zo verre het minder vogten en
 voed.

voedzel ontfangt. Indien het minder voedzel ontfangt, zal de Hoorn- of Zwielwrat kleinder zyn: en dus wordt de kleinte of mindere uitgestrektheid van dit deel door den minderen toevloed van vogten veroorzaakt, en men kan op geen goeden grond zeggen, dat de kleinte van dat deel oorzaak is dat het Been dor en zenuwagtig is, schoon het een het ander volgt.

Van de
HOORN
ZWIEL
WRAT.
en de
KNIE.

V. Waarom wordt de Hoorn- of Zwielwrat harder en vaster, als de Paarden oud worden?

A. Om dat alle deelen uitdroogen, als een Dier oud wordt, de vaten zig toeluiten, minder vogten doorlaaten, en vaster of harder worden.

V. Snydt men de Hoorn- of Zwielwrat niet af?

A. Men moet dezelve afnyden, en niet affcheuren om geen wond te maaken.

V. Welke gedaante moet de Knie hebben?

A. De Knie moet evenredig zyn naar het Been van het Dier, de omtrek van de Knie moet net gelyk zyn aan weerzyde; de zelve moet plat zyn (*effacé*) niet geflooten, rond, uitgezet, noch gezwollen, niet gekroond.

V. Waarom moet de Knie niet rond, uitgezet, of gezwollen zyn?

A. Om dat als de Knie niet plat, maar rond, en uitgezet is, dit een teken is, dat een Paard te veel werk gedaan heeft, of afgereeden is.

V. Wat verstaat men door eene gekroonde Knie?

A. Als dezelve van vooren ontbloot is van Hair, want het uitvallen van Hair wordt doorgaans door het vallen en struikelen van het Paard veroorzaakt; men moet derhalven de beenen van diergelyke Paarden altyd mistrouwen of men moet verzekerd zyn, dat de Knie toevallig kaal of gekroond is, of dat het Paard zig in de stal tegen de kreb gestooten of geschuurd heeft.

V. Om welke rede moet de omtrek of zelfstandigheid van dit deel aan weer-zyde gelyk zyn?

A. Ik zeg dat de Knie effen en gelyk met zyne uitgestrektheid aan weerzyde van de Pyp moet nederdaalen, want, indien 'er eene dikte aan den buiten, en nog meer aan den binnenkant is, moet men dezelve

Van de als een Beengezwel aanzien 't welk men een Knie-
 H O O R N gal noemt; dit gezwel is doorgaans van kwaade ge-
 Z W I E L. volgen, en maakt het Paard kreupel of verlamd.

W R A T. *V.* Wat is eene platte Knie?

en de
 K N I E.

A. Daar het voorarms Been lynregt op nedervalt; indien dit deel in plaats van lynregt te zyn voor uit steekt zegt men dat het Paard Krom in de Knie is?

V. Is gekromd van Kniën of Krombeenig hetzelfde gebrek?

A. Neen; wanneer het Been van het Paard krom wordt, of de gedaante van een Boog aanneemt, door al te zwaar werk gedaan te hebben, wordt het genaamd, in de Knien doortebuigen, maar wanneer het Paard uit de geboorte, en door eene kwaade vorming krom van beenen is, wordt het krombeenig genaamd.

V. Is het niet zeer moeielyk om te onderscheiden of het Been van een Paard uit de geboorte, dan of het door zwaar werk gedaan te hebben krom is?

A. Men kan de waare oorzaak van dit gebrek ontdekken, als men voor eerst op den ouderdom van het Paard let, hoewel 'er Paarden zyn, die zeer jong door zwaar werk bedurven zyn, en ten tweeden als men zeer naauwkeurig agt geeft op alle andere deelen, die tot het saamenstel van het Been behooren, want, indien het Paard kromme beenen heeft door te zwaar en te veel gewerkt te hebben, zal men vinden, dat de andere deelen ook door eene oneindige meenigte van ziekten en ongemakken, welke altyd op eenen te zwaaren en hevigen arbeid volgen, aangedaan zyn.

V. Is het een gebrek van belang, als een Paard krom van beenen is?

A. Wanneer een Paard door te veel gewerkt te hebben in de Kniën doorbuigt, is het zeker een gebrek van het uiterste belang, dewyl het zeker is, dat zulk een Paard geheel bedurven is; en het is ook gantsch niet onverschillig, of een Paard kromme beenen uit de geboorte heeft, om dat het Been door de verkeerde plaatzing van de Knie niet dien graad van
 sterk-

sterkte heeft, welken het hebben zou, indien dezelve eene platte en lynregte gedaante hadt.

V. Welke Paarden zyn het meest onderhevig aan krombeenigheid?

A. Die uit Barbaryen en uit Spanjen koomen; en zwaare kluisters, welke men deeze Paarden aan doet, zyn oorzaak, dat zy de beenen kwalyk zetten.

V. Wat zyn geslooten Knien?

A. Een Paard dat de Knien tot malkander koomende, en de Beenen van malkander afwykende heeft, wordt gezegd, Ofsen Knien te hebben: dit gebrek, waar van de natuur altyd oorzaak is maakt een Paard onbekwaam tot eenigen dienst.

V. Hoe wordt dat soort van Klooven, of Barften, welke men zomtyds by de buiging van de Knie vindt, genaamd?

A. Deze Klooven, of Barften, welke het vel maar alleen raaken, en waar uit een weiagrig en stinkend vogt loopt, worden, indien ze langwerpig zyn, (*melandrés*) kloven in 't buigen der Knien, doch, indien ze overdwars loopen, veranderen zy van naam, en worden (*Rapes*) genaamd Rasp.

V. Waar toe die verschillende benaaming, is de oorzaak van beide niet dezelfde?

A. Voorzeker, maar het schynt, dat de kennis van een Paard op zig zelfs niet moeilykheid genoeg was, en dat men daarom getragt heeft, om dezelve wat zwaarder te maaken; mogelyk moet men dit ook wyten aan de onervarenheid van die geenen, die zig het eerst aan deze studie hebben overgegeeven, en voor welken alles duister en verward was.

V. Welke zyn dan de oorzaaken van de kloven (*melandrés*) en van de Rasp (*des Rapes*)?

A. Deeze ziekte, schoon uitwendig, spuit altyd uit eene inwendige oorzaak, als water, of bloed 't geen schurftagtige scherpigheid heeft.

V. Maar, hoe kan eene oorzaak, welke door het gantsche bloed verspreid is, zig juist uitwendig en aan deelen, die zo ver afgelegen zyn, openbaaren?

Van de
HOORN
ZWIEL-
WRAT,
en de
KNIE.

A. Het is zeker, en de ondervinding toont ons daaglyks, dat het bloed, door die deelen, die het verst afgelegen zyn van het middelpunt van den omloop des bloeds, (de uitererfte deelen van het Lighaam naamlyk) het allermoeielykst loopt, om dat dezelve niet zo duidlyk, als de byleggende deelen, de bewegingen, van de verwyding en vernaauwing (*Systole & Diastole*) van het hart gewaar kunnen worden; dit nu vast gesteld zynde, behoeven wy ons niet meer te verwonderen, dat de Beenen het eerst worden aangedaan door ziekten, welke door bederf van het bloed veroorzaakt worden: en dat de ongemakken, welke uit scherp water ontstaan, zig het eerst openbaaren in het vel, 't geen daarenboven van een zeer in een gedronge-saamenweefzel is, en de weiagtige vogten, welke daar zeer meenigvuldig zyn, kunnen daar zeer ligt blyven stil staan. Men heeft zelfs reden om te denken, dat de ziekte het eerst begint in de vaten, door welke de uitwaasfeming en het zweet uitgaat; en, dewyl het vel by alle gewrigten, en buigingen van geleedingen van een grooter getal van diergelyke vaten voorzien is, dan op andere plaatzen, en de uiteinden van deeze vaten, zweetgaten zyn, zal deeze ziekte, om dat de stof, die dezelve voortbrengt, op die plaatzen menigvuldiger is, zig ook daar het eerst openbaaren. Men moet derhalven de raspende klooven houden voor eene ziekte van het vel, veroorzaakt door eene kwaade gesteldheid van de vogten, welke zig eerder vestigen in het eene dan in het andere deel, om de byzondere eigenschap van dat deel zelfs.

V. Ik heb diergelyke Barsten, en Klooven gezien welke zo hard geworden waren, dat zy de bewegingen van het Been belemmerden, en het Paard kreupel deeden gaan?

A. Ik twyffel daar voorzeker niet aan; het fynste gedeelte van het vogt was vervioogen, of weggevooren, en het groffte, in de vaten blyvende, was hard geworden, en maakte een soort van gezwel, dat niet alleen de beweging belemmerde, maar zelfs het

Dier

Dier pyn genoeg veroorzaakte om het kreupel te doen gaan.

Van de
HOORN
ZWIEL-
WRAT.
en de
KNIE.

VAN DE PYP.

Vierde Verdeeling.

V. **H**oe moet de Pyp zyn?

A. Glad, gelyk, en van eene evenredige grootte.

V. Welke onvolmaaktheid brengt het aan een Been toe, als de Pyp zyne evenredige grootte niet heeft?

Van de
P Y P.

A. Wanneer de Pyp al te grof en groot is, is het Been gebreklyk en onvolmaakt; als dezelve te klein is heeft het Been zyne behoorlyke kragt niet, of de sterkte van de Pees moet dit gebrek vervullen, 't geen men dikwils ziet in Paarden, welke in zekere landen, als, in Barbaryen, en Turkyen, gebooren zyn.

V. Welke is uwe meening, als gy zegt, dat het Been, waaf uit de Pyp bestaat, glad en gelyk moet zyn?

A. Ik versta hier door, dat zig in het zelve nergens eenigé verhevenheid of zwelling behoort op te doen.

V. Is dan eene verhevendheid, of zwelling op de eene of de andere plaats van de Pyp een ongemak, 't geen veel nadeel toebrengt aan een Paard?

A. Men noemt deeze ziekte dan eens schevelbeen (*furos*), dan (*osfeles*), knobbels, dan (*Fucees*) kloffen, naar maaten van het verschil van de legging, en het getal van deeze gezwellen.

V. Wat verstaat gy door (*furos*) schevelbeen?

A. Een klein hard gezwel, op de Pyp van het Been van het Dier gelegen, en dat van het Been zelve als af schynt te hangen.

V. Wat noemt gy (*osfelet*) Knobbel?

A. Wanneer dit gezwel, aan het onderste gedeelte

van

Van de Pyp, te weeten, naar den kant van den Kogel geplaatst is.

P Y P.

V. Wat verstaat gy door (*Fusce*) Klosfen?

A. Twee of meer schevelbeenen (*suros*) of Beenagtige uitwasfen, den eenen op den anderen.

V. Ik zie derhalven, dat gy geen ander verschil maakt tusfchen (*suros*) schevelbeen en Knobbel *osfelet*, dan alleen ten opzigte van de verschillende legging van deeze gezwollen, want als het zelve aan het bovenfte gedeelte van de Pyp, dat is dicht by, of op de zy van de Knie gelegen zyn, noemt men ze schevelbeen, maar, vindt men ze aan het onderfte gedeelte van de Pyp, dicht by den Kogel, dan krygen zy den naam van Knobbels, maar van wat nut is deeze onderscheiding?

A. Veele fchryvers hebben dezelve gemaakt, fchoon zy ons ten opzigte van de Praktyk niets weezenlyks leert, zy dient derhalven alleen maar om het geheugen der leerlingen, door het vermenigvuldigen van zaaken en naamen te overlaaden, ik zal my derhalven vernoegen, met u te zeggen, dat het eene uit dezelfde oorzaaken voortkoomende ziekte is.

V. Zyn de schevelbeenen, Knobbels, Klosfen, of hoe het ook zyn mag, van zeer gevaarlyke gevolgen?

A. Wy kennen veelerlei zoorten van Schevelbeenen, de Enkele en Dubbelde, Schevelbeen dicht by het Lid en by de Peezen of de Pees.

V. Wat is het enkele schevelbeen?

A. Welke aan het zydelingsche gedeelte van de Pyp, en nog meer aan den binnen, dan aan den buiten kant te voorfchyn komt, of zig op doet; dit ongemak is van weinig of geen gevaar.

V. Wat zyn de dubbelde schevelbeenen?

A. Wanneer 'er twee schevelbeenen zyn, een op zy binnenwaarts, en de andere op zy buitenwaarts, en zodaanig tegen over malkander geplaatst, dat men zou zeggen, dat 'er een beenagtige

tige

tige pin of bout dwars door de Pyp doorging; dit soort is gevaarlyk.

Van de
P Y P.

V. Wat zyn schevelbeenen digt by, of op de Peezen, of Pees?

A. Men noemt dezelve verkeerdelyk zenuwagtige schevelbeenen, zy maaken de beweging van de Peezen zo pynlyk, door de stroeve schuiving van de zelve over de beenagtige uitwassen, dat het Paard zeer zwaar kreupel gaat, en zelfs onbekwaam tot eenigen dienst daar door worden kan.

V. Welken zyn de gevolgen van de schevelbeenen digt by de geleeding, of het Lid?

A. De schevelbeenen digt by de Knie, en de knobbels digt by den Kogel, kunnen door zig ongevoelig tot in de geleeding zelve uit te strekken, het Paard verlammen, door het verhinderen en beletten van de beweging.

V. Hoe kunnen deeze gezwellen door zig tot in de geleeding uit te strekken, de beweging verhinderen, of belemmeren?

A. Indien het beengezwel op die plaats is, waar over het Hoofd van het Been glyden moet, zal de beweging van dat Lid, om dat het Hoofd van het Been te naauw bepaald is, verminderd worden, doch, indien het beengezwel een weinig verder is, zal (de *Capsule*) 't omvatzel daar door meer in haare beweging belemmerd worden, om dat dit Draad- of vezelagtige vlies (*membrane Ligamenteuse*,) 't geen dit beengezwel als tot een omflag verstrekt, getrokken en weerhouden wordt, wanneer het tot gemak van de werking van het deel rekken moet.

V. Koomen deeze verschillende gezwellen uit in- of uitwendige oorzaken voort?

A. Zy kunnen zo wel uit de eene, als uit de andere ontstaan.

V. Welke kunnen de uitwendige oorzaken zyn?

A. Een slag, of stoot op eene zekere plaats van de Pyp, kan zonder het vel aan te doen, het Been vlies en de opervlakte van het Been kneuzen; hier door laaten
de

Van de
P Y P.

de gefcheurde vaten dat vogt, of die stof, die naar het Been gebragt wierdt, uitloopen, deeze stof, zig tusfchen het Been, en het Beenvlies verspreidende, wordt hard, en maakt een hard gezwel, 't welk niets anders is dan een valsch Beengezwel. Indien het Been zelfs gekneusd is, zal het Beenmerg, 't geen door de beenen om loopt, zig uitstorten, en een gezwel maken, 't geen zig meer langs de oppervlakte van het Been zal uittrekken, om dat het minder tegenstand van buiten dan van binnen vindt, en dat gezwel van het Been zelfs afhangende, zal waarlyk een beengezwel zyn.

V. Welke zyn de inwendige oorzaaken?

A. Wanneer de oorzaak inwendig is, en het gezwel, als een waar beengezwel beschouwd wordt, zal men dezelve moeten zoeken in het wateragtige vogt, 't geen te veel verdikt, en by gevolg zeer geschikt is, om op plaatzen, daar het meer tegenstand in deszelfs omloop vindt, stil te blyven staan, en het is ongetwyffeld voornaamlyk in de beenen, dat dit vogt tegenstand ontmoet, of met meer moeite doorloopt. En dit zal naar de legging van de deelen nog flimmer of moeielyker worden; dus zal by voorbeeld dat vogt, 't geen naar de Pyp gebragt moet worden, en 't geen niets anders dan het overblyfel van het voedend zap is, als mede het bloed zelfs, tegen zyn eige zwaarte moerende opklimmen, als het te dik is verftopping in de kleine vaten maaken; dit beginzel van verftopping, zal tot in de nabygelegen vaten overgaan, en dus zal 'er een gezwel gebooren worden, 't geen met regt den naam van een waar Beengezwel verdient.

V. Hoe kan men een schevelbeen, dat uit eene inwendige oorzaak gefprooten is, van een schevelbeen, dat door uiterlyk geweld gekoomen is, onderscheiden?

A. Dit is zeer moeielyk; ondertusfchen, wanneer zodaanig een gezwel door een stoot of slag gebooren is, is het doorgaans aan de binnenfte zyde van de Pyp gelegen, en ook bestaat het ongemak dan
maar

maar uit een enkel gezwel, aan de binnenste zyde, om dat het daar zelfs by koomen, en zig daar stooten kan; het bestaat uit een enkel gezwel, om dat het zeldzaam is, dat een Dier zig zelfs tweemaal stoot op eene plaats, daar het reeds pyn gevoeld heeft; het is egter niet zeker, dat het gezwel als het op die plaats is door eene uiterlyke oorzaak voortgekomen is. Indien derhalven plaatslyke geneesmiddelen het zelve niet verdryven, zou men kunnen besluiten dat het zelve eenen inwendigen oorsprong heeft.

De dubbelde schevelbeenen, dubbelde knobbels en de Klosfen aanbelangende, deeze vermeenigvuldigde gezwellen kan men op eenen goeden grond aan eene uitwendige oorzaak toeschryven, en dan zyn dezelve moeilyk te geneezen.

V A N D E P E E S .

Vyfte Verdeeling.

Wat wordt in de Pees vereischt?

A. Men heeft tot dus verre een bindzel en twee sterke trekkers, welke het agterste gedeelte van het Been uitmaaken, onder den algemeenen naam van zenuw, door malkander verward; het Ligament, of Bindzel is het naast by het agterste gedeelte van het Been gelegen, het sluit op geen eene spier, en in een plat en droog Been kan men deszelfs splyting gewaar worden een weinig booven den kogel, aan weerzyde verzelt het Ligament de kleine kuitbeens spieren, gaat over den band die het Lid bevat van den kogel, en eindigt of bepaalt zig digt by de kroon.

Wat de twee trekkers aangaat, deeze zyn de uiteinden van de buigende spier, welker eene, de doorgeboorde spier, doorgaat door de Liga-
men-

Van de
P E E S .Van de
P E E S .

Van de
PEES.

menteuseboog, die agter de Knie is, en loopt tot aan het onderste einde van de Pyp, daar zy zig uitbreidt, en door middel van eene Ligamenteuse uitbreiding zig vast hegt aan de twee driekantige been-tjes, die ter plaatse van de gelceding van de Pyp met den kogel zyn; vervolgens strekt zig deeze spier langs de Koot uit, aan welker einde zy zig met twee hoofden of takken inhegt, welke eene opening tusfchen beide open laaten, waarom ik ook deeze spier de doorgeboorde spier noemen zal.

De tweede Pees loopt den zelfden weg als de eerste, dat is zy gaat door den zelfden boog, maar zy is onder de andere gelegen, en ik noem dezelve de Diepe; zy loopt tot onder de Koot, gaat vervolgens door de spleet, welke door de trekkeragtige Hoofden van de doorgeboorde gemaakt worden, en wordt daar door geboord, zy breidt zig vervolgens uit en hegt zig in het onderste gedeelte van het been van den kleinen voet, en deeze uitbreiding noem ik de peesagtige: gy ziet hier uit, dat kundigheden, welke door de befchouwing en het onderzoek van de inwendige deelen van het Dier verkreegen worden, u bevryden zullen van die dwaalingen, waar in die geenen, welke alleen het uiterlyke befchouwden, gevallen zyn; hoe het zy, alle deelen agter aan het been van de Pyp moeten eene evenredige grootte hebben, en eene vaste zelfftandigheid, zy moeten los zyn van het Been, niet opgezwollen, zonder gevoel, dat is, zonder Pyn.

V. Waarom moeten deeze deelen groot of grof, vast, en los of niet vastgehegt aan het Been zyn?

A. Om dat het Been dan breed en plat zyn zal, welke eigenschappen de fchoonheid van het zelve uitmaaken, en dat integendeel kleine en dunne trekkers, en die niet ver van de pyp, of los van dezelve zyn, de zwakkheid van dit deel te kennen geeven, 't welk door de minfte arbeid krom of rond wordt, en dan zegt men dat het Paard Kalfsbeenen heeft.

V. Waarom kan de kleinte en de al te groote nabylheid van de trekkers by het Been, als de oorzaak

zaak van zwakheid van het Been van het Paard aan- Van de
gezien worden? P R E S,

A. De Trekkers hebben op zig zelfs geen kracht: de Spieren, waar van zy een vervolg zyn, geeven haar dezelve; ik zeg, waar van zy een vervolg zyn; want een trekker wordt alleen gemaakt door de vezelen van die Spier, waar van hy een gedeelte is; het enigste onderscheid is, dat de vereeniging of saamenvoeging van deeze vezelen slap, en eenigzins afgelegen of wyd van malkander in de buik van de Spier, in plaats dat dezelfde vezelen in de trekkers zeer vast, en digt in een geslooten zyn; waaruit dan volgt, dat, wanneer de vezelen minder in geral of te fyn zyn, de Spier niet zo grof is, en derhalven minder kracht zal hebben; zo dra wy nu vast stellen, dat de Trekker een vervolg van de Spier, en uit dezelfde vezelen saamen gesteld is, moet noodzaaklyk de Trekker ook kleinder en zwakker zyn; dit nu is de reden waarom de kleinte van den Trekker de zwakheid van het Beente kennen geeft, om dat de Spier waaraan hy vast zit, zelfs zwak is, en dat de kracht van dat deel in de Spier bestaat.

V. Deze reden is aanneemlyk, maar zy voldoet het verlangen niet 't geen ik heb om te weten, waarom de trekkers ver van het Been moeten afstaan?

A. Aan de eerste geleeding van de Knie met den voorarm is een schuif (*coulisse*) een weinig van het Been afgelegen, waar door deeze Trekker gaat, 't geen dezelve meer kracht geeft, om dat hy daar door van het middelpunt der beweging wordt afgeleid, indien nu de Trekker daar integendeel digt by is, zal de kracht van die zelfde beweging minder zyn, en het Been zal veel meer moeten lyden door de hevige en moeilyke poogingen, welke het Paard, om het zelve te beweegen in het werk zal moeten stellen.

V. Waarom moet de Trekker niet pynlyk zyn?

A. Om dat een deel 't geen gevoelig is, dan het in den natuurlyken staat behoort te zyn, dat, is, een deel 't geen lydt of pynlyk is, niet dan

Van de met vermeerdering van pyn bewoogen kan worden, en dat vermeerdering van pyn het zelve van die gemaklykheid, vryheid, losheid en kragt, welke het anders in zyne werking en beweeging zou hebben berooft.

P E E S.

V. Wat kan de oorzaak van het opzwellen van dit deel zyn?

A. Om dat deeze daar, door haare legging ligter verstoppt kunnen worden, en een langduurige en boevenmaatige arbeid zeer veel helpt.

V. Wordt men niet zomtyds eene verfaaming van vogten gewaar, als een soort van beweegbaare slym, die van onder de vingers als wegglydt, en tusfchen de Pyp en de Trekkers zig op fchynt te houden?

A. In den koker van de Peezen zelfs is altyd een Lymerig vogt; 't welk, van het Bloed afgefcheiden en geduurig vernieuwd wordt, om dat het door den froom van de circulatie of loop van het bloed weder weg gevoerd wordt; indien nu de vaten, die het zelve te rug moeten voeren, verstoppt zyn, zal 'er eene al te groote meenigte van het zelve zyn; en hier van daan komt dat zoort van beweegbaare slym, welke men verkeerd oordeelt dat tusfchen het Been en de Peezen geplaatst is; dit vogt zal door ftíl te blyven staan kwaade hoedaanigheden verkrygen en aanneemen, die in 't vervolg op de kragt en goede gesteldheid van het Been invloed zullen hebben.

V. Wat verftaat men door een feilende Pees?

A. Welke in zynen eerften oorsprong en begin, dat is vlak onder de buiging van de Knie, van belang kleinder is dan in het overige van 'zyne uitgestrektheid, en de beenen, daar de Peezen feilende zyn, worden osfebenen genaamd, om dat die dieren de Beenen op die plaats zeer geflooten hebben.

V. Welk ongemak brengen de feilende Peezen te weeg?

A. De Peezen fchoon feilende hebben even zo veel vezelen als de Spieren; maar deeze vezelen zyn zeer naauw in één gedrongen, en nog digter in malkan-

der

der geslooten, op de plaats daar de Pees begint, dan Van de
 in het vervolg van zyne lengte; 't welk veroorzaaken P E E S.
 zal, dat die beweging, die aan yder vezel in 't by-
 zonder eigen is, door die al te naauwe verbinten-
 is zal belemmerd worden; niet om dat de vezelen van
 die Trekkers, of Peezen eene beweging van toetrek-
 king op zig zelfs hebben, maar om dat dezelve be-
 antwoorden aan de saamentrekkende beweging van
 de vleezige vezelen, waar van zy een gevolg zyn,
 zo dat de feilende Peezen misvormig zynde van
 haaren oorsprong af, het misfen van de beweging,
 welke de vleezige vezelen dezelve moesten medede-
 len, nog meerder gevoelen, en dit heeft invloed op de
 bewegingen van het been.

V. Is de zenuw Kwetzing niet eene kwetzuur van
 de Peezen?

A. De naam zelfs, geeft de zenuw kwetzing, als
 oorzaak van dit ongemak te kennen, als men zig te
 binnen brengt dat men tot heden toe zenuw ge-
 naamd heeft, 't geen wezenlyk niet dan Pees was;
 dit ongemak derhalven is niets anders dan een slag
 of stoot, welken het Paard aan het agterste gedeelte
 van de vóór of agter Beenen gekreegen heeft, 't zy
 het zig zelfs met den voorkant van de yzers agter de
 Peezen van de voorbeenen getrapt heeft, 't zy in een
 woord, dat de Trekkers, door welk lighaam het ook
 zyn mag, gekwetst zyn.

V. Is zodaanig een slag of kwetzuur niet van na-
 deelige gevolgen?

A. Naar maaten dat de slag of stoot of meer of
 minder sterk is geweest. Een ligte stoot zal maar
 een kleine kneuzing aan het vel veroorzaaken; men
 wordt dat niet dan na een kleine verhevenheid op
 die plaats gewaar, en het Paard trekt de Poot op,
 als men die plaats aanraakt; is de slag of stoot ster-
 ker geweest, dan zal de kneuzing ook sterker zyn, en
 zig mischien tot de *buigende Trekkers* van den voet
 uitstrekken; de verhevenheid of zwelling zal in dit
 geval niet veel grooter zyn, maar het Paard zal zeer
 kreupel gaan; de wond is ook naar maaten van de
 hevigheid van den slag of oppervlakkig, en alleen het
 vel

Van de
PEES.

vel raakende, of diep, en zomtyds zo, dat de Pees bloot legt; indien deze zelf gekwetst en gekneust is, kunnen 'er zwaare toevallen op volgen, en het ongemak vereischt dan zeer veel oplettenheid; want, dewyl de Trekkers uit zenuwagtige vezelen bestaan, welke zeer gespannen, zeer gevoelig en aandoenlyk zyn, volgen op de ongemakken die dezelve aandoen zomtyds zeer hevige toevallen, als koortsen, fluiptrekkingen, verlaameling en neerzetting van den etter in de nabuurige deelen; men kan derhalven van het gevaar van de zenuw kwetzing niet zeker oordeelen, noch eene goede en zeker voorzegging doen, en de geneezing met eene goede uitwerking en gevolg onderneemen, dan na dat men, door het beschouwen en onderzoeken van het gekwetste of gekneuste deel, ontdekt heeft, hoe zwaar of hoe ligt de zelve zy aangekoomen.

VAN DEN KO G E L.

Zesde Verdeeling.

Van den
KOGEL.

V. **H**oe moet de Kogel geplaatst zyn?

A. Deszelfs natuurlyke legging, welke maakt dat het been wel staat, is, wanneer zyn voorste gedeelte omtrent twee of drie duimen meer agterwaarts is, dan de Kroon; doch, indien de Kogel zo veel voor uit als de Kroon, en lynregt met de Knie en de Pyp is, dan is het Paard steil op de beenen, en deeze gebreklyke stand, welke het been van het dier buiten de punt van zyne kragt stelt, geeft te kennen, dat het bedurven is.

V. Het Paard kan zeker meer of min steil op de beenen staan?

A. Zonder twyffel; want schoon een deel door den arbeid slyt, is het daarom nog niet geheel en al en op eens bedurven, dit geschiedt maar ongevoelig, en van langzaamer hand; zo dat een Paard, 't geen reeds regt op zyne beenen staat, na verloop van tyd erger wordt, en wy zien dat de Kogel al meer en meer voorwaarts gaat, lynregt wordt met het voorste van den voet, zo dat het Been zelfs buiten zyne

zyne fluiting ſchynt te zyn, op zodaanige wyze, Van den dat het in plaats van agterwaarts te gaan, bol-agtig KOGEL. wordt, en voorwaarts uitſteekt; dit noemt men overkoot te zyn.

V. Hoe kan zulk eene verandering geſchieden, en hoe kan een Dier tot eenen zo gebreklyken, en tegen-natuurlyken ſtaat geraaken?

A. Wy worden in den Kogel, de bewegingen van ſpanning, en van buiging gewaar, deeze werden uitgewerkt door de Spieren die den naam van buigende en uitſtekende voeren. Deeze Spieren zyn altyd intrek-kende en derzelve gelyke juſte en weerkeerige kragt kan alleen den voet in zynen natuurlyken en ge-woonen ſtand houden, doch zo dra als eene van deeze Spieren iets van haare kragt verliest, en in haare werking begint te verſlaauwen, zal de andere, door haare tegenſtander niet in evenwigt gehouden wordende, zonder twyffel de overhand krygen, en derhalven zal 'er in de natuurlyke ſchikking veran-dering voorvallen; men moet ook weten, dat de Banden van de geleeding in den ſtaat van gezondheid zeer veel helpen, om dit deel op zyne behoorlyke plaats te houden, derhalven kunnen de veranderingen waarvan wy handelen, of door de uitſteekende en buigende, of zelfs door de Banden veroorzaakt worden; in het eerſte geval zal 'er eene verſlapping zyn in de uitſteekende Spieren, dit kan geſchieden, door eene kleine of niet volkoomen verlamming, welke van langzaamhand gekoomen is; waar door deeze Spier haare voorige kragt verliest, dewyl de dierlyke geesten niet meer met dezelfde ſnelheid en hoe-veelheid door dezelve loopen, en wyken moet voor de werking van haare tegenſtander, welke den voorigen weerſtand nu niet meer ontmoetende, het deel naar zig toe trekt.

V. Maar wat kan de oorzaak van deeze verlamming zyn?

A. Eene verſtopping in de zenuwen of eene verſlapping van dezelve; diergelyke verſlapping kan ook in de vezelen zelfs van de Spier plaats hebben, en het gevolg van eene al te hevige beweging zyn, want, deeze vezelen lyden, gelyk men weet, het meest,

Van den **ROGEL.** wanneer het Dier werkt, en kunnen flyten om zo te spreken, na verloop van een zekeren tyd, zo dat ze buiten staat zyn, om naar behooren haare werkingen te verrigten.

Gy hebt gezegd, dat de buigende Spieren diergeelyke verandering in de schikking van de deelen te weeg kunnen brengen?

A. Ja, en in dit geval zullen deeze Spieren te zeer gespannen, en haare saamentrekking zal al te sterk zyn of de Peez of Trekker zal inkrimpen; dit zal gebeuren indien 'er te veel dierlyke geesten naar dit deel vloeien, of indien eene uitdrooging in het zelve plaats heeft, 't zy dezelve door gebrek van vogten, die in het zelve moeten omloopen, of door eene verstopping in de vaten voortgebracht is; het zy het Lidwater 't geen de Peezen doorgaans digt by de geleedingen bevogtigt en bekleedt, door den al te zwaren arbeid, (het geen gebeuren kan) begint te ontbreken en weg te raaken; waar door de Trekkers dan zullen verdroogen en inkrimpen.

Eindlyk kunnen ook de Banden, of Ligamenten van de geleeding verflappen, en dan zullen de Spieren, die den voet buigen, welke de sterkste zyn, vindende den tegenstand van de Ligamenten of Banden minder dan te vooren, de overhand krygen op de uittrekkers, en den voet naar agteren trekken, op zodaanige wyze dat de geleeding voor uit zal koomen; in dit laatste geval zal het Lidwater, 't geen in het omvattend bindzel beslooten is, al te overvloedig worden, om dat de vaten te veel van het zelve aanbrengegen, of, om dat de uiterste einden van de vaten, die het zelve wederom opslurpen moeten, verstoppt zyn.

V. Gy hebt in het eerste geval onderfeld dat de spieragtige vezelen het meeste lyden, en door eene geduurige en herhaalde beweging, of zwaar werk om zo te spreken flyten; maar waarom staan niet alle Paarden na verloop van een zekeren tyd steil op hunne beenen, of kooten, en zelfs overkoot?

A. Deeze vraag is ligt op te lossen; zal dit gebeuren, dan moeten, of uitwendige oorzaaken, of een langduur

duurige arbeid de natuurlyke schikking van de deelen op zodaanige wyze veranderen, en daar moet eene inwendige gesteldheid toe zyn, 't zy in de vaste deelen, 't zy in de vogten, en gelyk die gesteldheid niet dezelfde is in alle Paarden, zo kunnen de uitwendige oorzaaken niet altyd dezelfde uitwerkingen voortbrengen; wy moeten derhalven, wanneer die ongemakken voorvallen, toevallige oorzaaken ondersiellen; en deeze koomen uit eene inwendige en eigenaartige gesteldheid voort; en hier door kunnen wy de redenen begrypen, waarom het eene Been, schoon het niet meer werk gedaan heeft dan het andere, egter eer overkootig wordt.

V. Dewyl derhalven deeze gebrekkige gesteldheid van het Been, of uit eene verflapping van de uitstee-kende Spieren, of uit eene spanning, saamentrekking, of inkrimping van de buigende Spieren, of uit eene verflapping van het omvattend bindzel spruit, zullen deeze verschillende oorzaaken zonder twyffel ook verschillende geneesmiddelen vereischen; derhalven is het noodig, dat men die tekens weet, die derzelve kenmerken zyn, en waar door men ze uit malkander onderscheiden kan?

A. Wanneer 'er eene onvolkomen verlamming plaats heeft, schynt het Paard alleen overkootig te zyn, doch, als de buigende Trekker gespannen, saamgetrokken, of ingekrompen is; dan is hy zeer hard, en schynt zeer bedwongen in zyne werking te zyn; en in het laatste geval, dat is, in de verflapping van het omvattend bindzel, is de Kogel en het Lid zeer opgezwollen, en dus kan men uit de verschillende toevallen de verschillendheid van de oorzaaken bepaalen.

V. Gy hebt my over de schoonheid en wanftal-
ligheid van den Kogel onderhouden; hoe moet dat
deel gemaakt zyn?

A. Evenredig naar het Been; als de Kogel te klein en te teer is, dan is hy doorgaans al te buigzaam, en dit geeft zwakheid te kennen, want zulke Paarden worden schieelyk moe; de Kogel zwelt zeer schieelyk

Vanden en wanneer de zwelling voorby en verdweenen is, KOGEL. blyven 'er altyd vlotgallen over.

V. Wat verftaat gy door vlotgallen?

A. Een gezwel, omtrent zo groot als een neut, in 't begin zagt en ongevoelig, maar naderhand, na verloop van tyd; hard en pynlyk.

V. Zyn 'er niet veel zoorten van deeze gezwellen?

A. Ja driëerlei: de Eenvoudige, de zenuwagtige, en de opgeblaazen vlotgal; De verschillendheid van de plaats welke zy bekleeden, doet alleen dezelve van naam veranderen.

V. Wat is de Eenvoudige vlotgal?

A. Welke geplaatst is tusfchen het Been en de Pees, op zy, boovenwaarts, of aan den binnen, of buitenkant van den Kogel.

V. Waar is de zitplaats van de zenuwagtige vlotgal?

A. Op de Pees zelfs; dezelve heeft dien naam gekreegen uit het verwarren van Peezen en zenuwen; De Kogel van de agterbeenen is hier meer aan onderhevig, dan die van de voorbeenen.

V. Waar wordt, het geen men de opgeblaazen vlotgal noemt, gevonden?

A. Booven het agterfte gedeelte van den Kogel; dit gezwel laat zig aan beide de zyden van het Been zien, en is niet minder te vreezen dan de zenuwagtige vlotgal.

V. Is het eene Paard niet meer aan deeze gezwellen onderhevig, dan het andere?

A. De fynfte Paarden, voornaamlyk, die uit Barbaryen, Spanjen, of Arabien koomen, zyn hier het meest aan onderhevig, en de ondervinding leert ons ook nog, dat de Italiaanfche en Engelsche Paarden vlotgallen krygen op hun vierde, vyfde, of zesde jaar, indien dezelve al te jong zwaar werk gedaan hebben.

V. Welke kunnen de oorzaaken zyn van de vlotgallen?

A. Zomtyds inwendige, en gemeenlyk uitwendige;

ge; wat de eerste belangt, een wateragtig vogt zal meer geschikt zyn, om op zommige plaatsen, en voornaamlyk by de uiteinden stil te blyven staan, daar door verdikt te worden, en vervolgens gelegenheid voor gezwollen verschaffen; tot de uitwendige oorzaken behooren verdraaijingen, sterke uittrekkingen, Kneuzingen, waardoor de spieragtige vezelen zodaanig verrekt, of verkneusd zyn, dat het wateragtige vogt, 't welk naar dezelve tot voedsel en onderhouding gebragt wordt, door deeze ongesteltheden in zynen loop gestuit wordt, en stil staat, waar door de vaten, die het zelve besluiten uitgezet worden, en dus wordt 'er een gezwel gebooren, 't geen men, door het opligten van den Trekkeragtigen Koker, gewaar wordt; dus zien wy dat 'er na een lange reis, of zwaaren arbeid diergelyke gezwollen opkoomen, welke de rust alleen weer doet verdwynen; dat dezelve in den zomer en de warmte meer voor den dag koomen, en in de koude en als het siccuwyt pynlyk worden, om dat het Paard 'er aan hinkt; en eindlyk, dat zy na verloop van een zekeren tyd hard worden, en het Paard lam of kreupel maaken.

V. Hoe kan de rust dezelve doen verdwynen?

A. Om dat eene maatige rust de vezelen en vaten wederom in haaren voorigen staat herstelt, en het stilstaande en gestremde vogt wederom in beweging gebragt wordt, door de drukking van nieuw-aangevoerde vogten, die door den nu herstelden omloop naar die plaats gebragt worden.

V. Waarom vallen ze meer in den Zomer voor?

A. Om dat het water in dit saizoen meer wordt uitgezet en derhalven meer plaats beslaat, en de vaten doet opzwellen, welker saamentrekkende kragt in de warmte zwakker is, waar door dezelve dan ligt verstoppt worden, en gezwollen maaken, zo dra 'er maar eene oorzaak is, die 'er gelegenheid toe geeft.

V. Waarom worden deeze gezwollen in de koude pynlyker?

A. Om dat men onderstellen moet, dat vezelen en vaten, welke dus gespannen zyn, ligt ontstooken kunnen worden, en derhalven de strengheid van de kou-

Vanden de aan dezelve eene gevoelige prikkeling geeven
KOGEL, moet.

V. Hoe kunnen ze na verloop van tyd hard worden?

A. Dit gefchiedt, om dat de natuurlyke warmte van het deel het fynfte en dunfte gedeelte van het geftemde en verftopte vogt doet vervliegen, waar door het andere gedeelte dikker en harder wordt, voeg hier by dat de geduurige beweging van dit deel eene zeer naauwe vereeniging en verbintenis tuffchen de zoutagtige en aardagtige deelen van dit vogt veroorzaakt.

V. Kan men deeze gezwollen gemaklyk, en in den grond geneezen?

A. In het algemeen kan men zeggen, dat dezelve zelden in den grond geneezen worden, men kan ze niet weg krygen, dan door ze te ontbinden, of ze tot zweeren te brengen; wat de eerfte manier van geneezen aangaat, hoe kan men zig vleien, dat men een dik vogt, en 't geen tegen zyne eige zwaarte zou moeten opklimmen, weerop nieuw zal doen circuleeren, of om loopen; hoe groot zou dan het vermogen van de ontbindende geneesmiddelen niet zyn moeten? men kan een beter gevolg van den tweeden weg, het zweeren naamlyk, verwagten, maar de gezwollen koomen doorgaans weer op nieuw te voorfchyn.

V. Daar zyn 'er egter die dit soort van gezwollen in korten tyd doen verdwynen?

A. Dat is waar, maar dit is niet de Kwaal in haaren oorfprong aantasten, want zy bedienen zig maar alleen, van verzagtende middelen; de vlotgallen derhalven zyn niet geneezen, maar alleen toegeslooten en een kenner zal hier niet door bedroogen worden, om dat hy weet, dat op die plaats, die de eenvoudige vlotgallen bekleed hebben, het hair altyd digter in een is, dan op andere plaatfen.

V. Ik erinner my dat gy by het verhandelen van Schevelbeenen gezegd hebt, dat men die geene, welke digt by den Kogel gelegen waren, knobbels noemde?

A. Dewyl het eene en dezelfde ziekte is moet zekerlyk

kerlyk dat geen, 't welk ik u over de Schevelbenen Van den sprekende, gezegd heb, op de knobbels toepaslyk KOGEL. zyn; de knobbel komt zo wel aan den binnen, als aan den buiten kant van het Been; daar zyn driërlei zoorten, te weeten: eenvoudige knobbels, deeze raakt noch het Lid van den kogel, noch de Pees; de knobbel die in den kogel indringt; deeze is zeer schaadlyk, om dat ze de beweging van dit Lid belemmert, en de knobbel die tusſchen het Been en de Pees gelegen is, en zelfs zomtyds geheel en al de Pees beſlaat; deeze is ook zeer gevaarlyk.

V. Moet men ook niet opletten, of de Kogel opgezetz, of gezwollen is?

A. Het zwellen van den Kogel is een teken, dat het Paard zeer veel gewerkt heeft; ſchoon het zelfde gebeuren kan, wanneer het Paard te lang op ſtal geſtaan heeft, zonder afgereeden te worden.

V. Hoe kan 'er eene zwelling van dit deel en van de Beenen ontſtaan, door te veel te werken, of te lang ſtil te ſtaan?

A. Om dat een al te zwaare arbeid de deelen verſlapt en verzwakt, en eene al te langduurige ruſt, oorzaak is, dat de vogten traager omloopen, en eerder ſtil ſtaan.

V. Waar moet men nog meer by het beſchouwen van den Kogel opletten?

A. Of de Kogel van binnen open is, 't geen niet gebeuren kan, of het Paard moet zig ſtryken.

V. Wat verſtaat men door ſtryken?

A. Men zegt, dat een Paard zig ſtrykt, wanneer het onder 't gaan, geduurig, en by elken tred, met den voet, welken het beweegt, den kogel van het Been dat op den grond blyft aan raakt, zodaanig dat het Hair op die plaats uitvalt en door deeze geduurige vryving of ſtooting eene meer of minder diepe wond ontſtaat, welke men zeer duidlyk en gemaklyk zien kan aan den zydelingſche binnen kant, van den Kogel, en zomtyds zelfs agter den kogel, wanneer het Paard ſterk of in het rond aan de Leis gedraafd heeft.

V. Kan een Paard zig niet aan twee voeten ſtryken?

A. Een

Vanden *A.* Een Paard frykt zig meer aan de agter dan aan
 KOSSEL. de voorvoeten; zomtyds frykt het zig maar aan een
 voet, zomtyds aan twee, en ook wel aan alle vier
 de voeten.

V. Is fryken, of betrappen het zelfde?

A. Neen, daar is een groot verschil in; een Paard
 dat zig frykt, raakt zig altyd op dezelfde plaats, en
 de wond en kwetzing is ook op die plaats, doch een
 Paard, 't geen zig betrapt, raakt en stoot zig op ver-
 scheide plaatsen, en dewyl het zelfde deel niet altyd
 wordt aangeraakt, is ook de wond of de stoot niet
 duidlyk zichtbaar, naar maaten nu het aangeraakte deel
 meer of min gevoelig is, hinkt een Paard zo dra
 het zig gestooten of getrapt heeft, doch na
 eenige treden of stappen gedaan te hebben, is het weer
 rad; als het moe wordt, struikelt het, wanneer het
 zig trapt, en valt zelfs, indien het aangespoord wordt,
 of, als het galoppeert; Paarden, die dit gebrek heb-
 ben, zyn des te minder waard, om dat het zelve
 onherstelbaar is; de oorzaak hier van is dat de Bee-
 nen zig geduurig kruisen onder 't gaan, en, zo als
 ik gezegd heb, indien de Lesfen van het Ryd-school
 dit gebrek niet hebben kunnen verbeteren, dan is het
 zelve onherstelbaar, en geeft eene natuurlyke zwak-
 heid te kennen, waar tegen alle hulpmiddelen van de
 kunst altyd onvermoogende zyn zullen.

V. Is het van nadeelige en gevaarlyke gevolgen,
 als een Paard zig frykt?

A. Als men de oorzaak weet is 'er hoop om dit
 gebrek te boven te koomen.

V. Welke zyn de oorzaken van 't fryken?

A. Natuurlyke zwakheid, eene kwaade gesteldheid
 vermoeidheid, luiheid; ongewoonte of eene kwaade
 of verkeerde manier van gaan, een oud of kwaad
 beslag, spykers die uitsteeken, natuurlyke zwakheid;
 dus zal een Paard 't geen zwak in de Lendenen is,
 zig zekerlyk fryken. Eene kwaade gesteldheid, ge-
 lyk als een Paard niet wel op zyne beenen staat, 't
 zy dat het krom van beenen is, 't zy binnen of bui-
 tenwaarts, of dwarsbeenig is, zal het onge-
 twyffeld zig fryken: vermoeidheid, dus zien wy
 dat Paarden zig fryken als ze lang geloopen
 heb-

hebben; Luiheid, zo als men zien kan in de Paarden die uit Barbaryen koomen die gemeenlyk een loomen tred hebben en zig stryken, als men ze by de hand leidt; ongewoonte van gaan, 't geen wy zien in de veulens, welke nog ongeoeffend zyn, ten zig in 't begin stryken en zelfs betrappen.

Van den
KOGEL.

V. Ik begryp, dat men een oud, of kwaad beslag, of spykers die uitsteeken, zeer wel verhelpen kan; maar ik begryp niet dat de allergrootste oplettenheid in het beslaan eenige hulp toe kan brengen, wanneer eene van de zo aanstonds opgenoemde oorzaken plaats heeft?

A. Van welke oorzaak het stryken komt, mag men zig vleien, om het door middel van het beslaan te zullen verhelpen, of het Paard moest zo zwak zyn, dat men het in 't geheel moest afkeuren, niet dat ik staande wil houden dat het beslaan sterkte geeft, de gesteldheid van het Paard verandert, de vermoedheid verhelpt, de luiheid vermindert, en het Paard leert gaan, maar het is zeker dat een goed beslag het Paard den voet behoorlyk doet plaatsen, en den zelve afleidt van den Kogel welke anders aanraakt en gestooten zou werden.

V. Is de Kogel ook niet aan verdraaijingen, en ontwigtingen onderhevig?

A. Ja, maar deeze toevallen zyn zeer verschillende.

V. Wat verstaat gy door verdraaijing?

A. Wanneer het Lid verrekt is, zonder nogtans uit zyne plaats te gaan.

V. Wat is eene ontwigting?

A. Eene verplaatzing, of afwyking van eene of meer beenen, uit dat gedeelte, daar dezelve te vooren op eene natuurlyke wyze saamen gevoegd waren.

V. Is eene verdraaijing wel zo gevaarlyk als eene ontwigting?

A. Schoon dezelve oneindig minder gevaarlyk is, kunnen 'er egter zeer zwaare toevallen by koomen; de allergevaarlykste zyn de zodaanige, welke in deelen, die van sterke banden voorzien zyn, vallen, om dat deeze dan zekerlyk veel geleden hebben, en 'er eene zeer groote kracht moet gedaan zyn, om derzelve tegenstand te overwinnen. Ik zal

Vanden
KOGEL.

zal 'er nog by voegen, dat deeze ongemakken des te gevaarlyker zyn, niet alleen naar maaten de deelen, of de geleedingen, waar in zy voorvallen meer banden of Ligamenten hebben, maar dat de gevolgen zeer te vreezen zyn, indien dezelve van Peezen of trekkers voorzien zyn, want de Peezen noch derzelver koker kunnen niet sterk uitgerekt worden, of 'er volgen zwaare pynen en eene ontsteeking op, of sterker of minder, naar maate van de gevoeligheid van het aangedaane deel; het Lidwater dat vogt, 't geen strekt, om de beweging glibberiger en gemaklyker te maaken, zig vervolgens in de kokers van de Peezen vergaaderende, en dezelve uitzettende, verwyderende, en op de Peezen zelfs drukkende, vermeerdert daar door ook zeer de pyn.

V. Maar zyn dan de omleggende deelen van het Lid niet hard, en gezwollen?

A. Ja, ten deelen uit hoofde van de ontsteeking van alle de gerekte partyen, en daarenboven nog meer door de groote menigte Lidwater, 't welk zomtyds den koker van de Peezen verbreekt, en zig in de omgelegen deelen van de geleeding uitstort, en zelfs gezwollen maakt, waar in men duidlyk een soort van golving gewaar kan worden.

V. Welke zyn de oorzaken van het verdraaijen van den Kogel?

A. De verdraaijing spruit altyd uit uitwendige oorzaken, en dezelve zyn in de benaaming van het ongemak zelfs beslooten; want de verdraaijing van den voet, en ook die vanden Koot wordt *mistreading* genaamd; een paard maakt by voorbeeld eenen valschen pas, of zet den voet niet regt neer op eenen hobbeligen of ongelyken weg, of raakt met den voet in een spoor, en wil denzelven met geweld te rug haalen, of tusfschen de straatsteenen, 't geen doorgaans de schuld is van de koetsiers die de Paarden al te hart doen draaijen, en zo voorts. Men begrypt klaar, dat alle deze verschillende gevallen gelegenheid kunnen geeven tot verdraaijingen, welke van meerder of minder belang zullen zyn, naar maaten de Trekkers en de Ligamenten meerder of minder uitgerekt zyn.

V. Waar

V. Waar aan kan men eene verdraaijing, of mis- Van den
 breeding kennen? KOGEL

A. Aan het kreupel gaan van het Paard, de hitte en zwelling van het deel, en het nasleepen van den Kogel?

V. Zult gy my niets meer van de ontwrigting zeggen.

A. De ontwrigting, welke altyd erger dan de verdraaijing is, heeft verscheide trappen van gevaar, welke men ontdekken kan door eene volkooome kennis van het saamenstel der ontwrigte deelen, de gevolgen van dit toeval zyn zwaarder of ligter, naar dat het in een byzonder soort van geleeding voorvalt, of naar dat 'er Spieren, Ligamenten, Kraakbeen, Lidwater, en vaten by, of in de ontwrigte geleeding zyn.

V. Welke zyn de oorzaken van eene ontwrigting van den Kogel?

A. Dit ongemak valt hier veel meer dan op eene andere plaats van het Lighaam voor, en spruit uit dezelfde oorzaken, als de verdraaijing, want als de Ligamenten en Trekkers door eene hevige uitrekking, als dezelve met veel kragt is geschied, al te veel geleeden hebben, zal het Been uit zyne plaats moeten gaan, en dit zal nog des te gemaklyker gebeuren, om dat de uitgerekte Ligamenten, die het zelve in in zyne plaats houden moesten, niet meer hunne werking kunnen waar neemen.

V. Welke zyn de Tekens van de ontwrigting van den Kogel?

A. De verplaatjing van het Been, welke zeer zichtbaar is, 't zy het zelve van vooren en van agteren, van buiten of van binnen ontwrigt is; ten tweeden, de hevige pyn, welke het Dier gevoelt; ten derden, het verlies van de beweeging, het is ook goed om hier aan te merken dat het zeer lang duuren kan, eer eene verdraaijing of ontwrigting geneest, waardoor zeer zwaare ongemakken ontstaan, want of de schouder zal uitdroogen en in eene vermagering vallen, of de voet van de andere zyde zal bederven, door al te lang de zwaarte en het gewigt van het Lighaam
 te

Van den te draagen, of het Paard zal bevangen raaken, en dee-
KOGEL. ze bevanging, zal op de voeten vallen.

V. Wat is een gekroonde Kogel?

A. Wanneer men om den zelve eene cirkelswy-
ze zwelling of uitzetting ontdekt, 't geen nooit ge-
beurt, dan wanneer de beenen verfleeten, en door
den arbeid bedurven zyn.

V A N D E N K O O T .

Zevende Verdeeling.

Van den
K O O T .

V. **H**oe moet de Koot gemaakt zyn?

A. Regelmatig, dat is niet te kort noch te lang; is
de Koot te kort, dan zegt men dat het Paard steil op de
Koot staat, is dezelve te lang, dan noemt men het vyter-
week, beide deeze fouten koomen doorgaans van den
spring-hengst, indien deeze het zelfde ongemak
heeft.

V. Wat is de fout van Paarden, die steil op de
Koot staan?

A. Dat derzelver voeten al te regt staan, en ligt
overkootig worden dan die andere, voornaamlyk in-
dien men de Hiel al te hoog laat, en geen zorg draagt
om ze afteftecken, ten anderen, zo dra als dit ge-
deelte al te kort is, kan het niet buigzaam zyn, noch
zig genoeg krommen, en daarom zyn zulke Paarden
niet regt goed voor het Ryd-school, om dat de zelve
van de kragt en eigenschappen van Paarden, die men
daar toe uitkiest, ontbloot zyn.

V. Welk gebrek hebben vyterweeke Paarden?

A. Zodaanige Paarden by welke het agterste ge-
deelte van den Kogel byna den grond raakt, als zy
gaan, hebben zelden veel kragt, en kunnen doorgaans
niet veel uitstaan; de ligte en fyne Paarden, en die
uit Barbaryen koomen, zyn hier aan onderhevig.

V. Zyn 'er egter niet, welke, 'tchoon vyterweek
zyn, de Kogel onder 't gaan niet zo laag by den grond
hebben?

A. Ja daar zyn zulke Paarden, die zo veel kragt
in hunne Peezen hebben, dat dezelve beletten, dat
de

de Kogel zo veel mede geeft, en dan is dit gebrek Van de niet zo aanftootlyk voor het gezigt, fchoon het ten op- K O O T zigte van de goedheid, en de hoedaanigheid van het Been van het Dier geene verandering te weeg brengt, 't welk zig des niet tegenftaande veel ligter dan een ander Paard bederven zal.

V. Is de Koot niet aan verdraaijingen en ontwrigtingen onderhevig?

A. Zekerlyk, want alle geleedingen van het Dier zyn daar aan onderhevig, fchoon het egter waar is, dat deeze ongemakken meer op de eene dan op de andere plaats voorvallen.

V. Wat verftaat gy door betrapping?

A. Die werking, waar door een Paard zig ftoot of trapt, of van een ander dat volgt, geftooten of getrapt wordt; de kwetzuuren, kneuzingen, welke daar uit ontftaan, worden ook zo genaamd.

V. Zyn 'er veel zoorten van betrappingen?

A. Men moet de betrapping by de zenuwkwetzing vergelyken, om dat beide deeze ongemakken uit dezelfde oorzaak fpruiten; en dat Het eenigfte onderscheid is, dat in de zenuwkwetzing het Paard zig trapt, of van een ander getrapt is, op de Pees van het Been, en dat het in dat ongemak 't welk wy betrapping noemen, zig trapt of getrapt wordt op het agterfte of voorfte gedeelte van de Koot. Ik heb te vooren reeds gezegd, dat de gevolgen van de zenuwkwetzing meer of minder zwaar waren, naar maaten de ftoot zwaarder of ligter was aangekoomen; met de betrapping is het eveneens gelegen; en derzelve hevigheid, of de plaats daar ze aankoomt, geeft gelegenheid tot de onderscheiding, welke men maakt tufchen enkele betrapping, heimlyke betrapping, en Hoorn betrapping.

V. Wat is enkele betrapping?

A. Men verftaat hier door een ligte kneuzing, of wond aan de Koot, welke alleen het vel, of de huid raakt, en waar van het Paard zelfs de oorzaak is, door met den voorkant van zyne agteryzers, dit gedeelte te raaken; indien de kneuzing, of ont-

Van de zwellling aan den agtervoet is; moet dezelve door
z o o t. een slag of van een ander Paard, of van het een of
 het ander hard lighaam veroorzaakt zyn; wanneer
 'er maar eene enkele kneuzing is, zal men eene kleine
 verhevenheid of opzetting op die plaats vinden, en
 het Paard zal de voet niet durven neerzetten, als men
 dat deel aanraakt; als de kneuzing van eene wond
 verzeld is, kan men dezelve zien, en by gevolg zeer
 ligt onderscheiden.

V. Maar hoe kan een Paard dit deel met den voor-
 kant van zyne agteryzers bereiken?

A. Op de zelfde wyze, als het heeft kunnen
 raaken den Trekker van het Been, in de zenuw-
 kwetzing, dat is, door over te treden.

V. Wat is overtreden?

A. Als het Paard onder het gaan, of, dat nog
 meer gebeurt, onder het galloppeeren met den
 voorkant van de agteryzers slaat tegen de prop-
 pen der vooryzers, of het midden, of onder die
 yzers, 't geen men ontdekt door het geluid 't geen
 men dan hoort.

V. Waar uit spruit deeze fout, welke zeker van
 zeer veel belang is, want door het overtreden
 kan het Paard niet alleen geduurig zyne yzers af-
 haalen, maar zig ook kwetzen, gelyk als gy my
 reeds uitgelegd hebt?

A. De zwakheid van het Paard, of een beslag,
 dat niet sterk genoeg is, zyn de voornaamste oor-
 zaaken hier van; zomtyds komt het ook door on-
 kunde van den ryder, die het Paard niet genoeg
 op houdt, maar het op de Schouders drukt, waar
 door het de voorvoeten niet by tyds genoeg op kan
 ligten, om voor de agtervoeten, die volgen, plaats
 te maaken, waar door het dan niet alleen over-
 treedt, maar zelfs aan zal slaan.

V. 't Koomt my zeer onwaarfchynlyk voor, dat
 een Paard op die manier eene zenuwkwetzing kry-
 gen kan, want, naar myn gedagten, kan de wer-
 king van het Voorbeen niet zo langzaam zyn, dat
 daar door gebeuren kan, dat de Agtervoet de Pees raakt?

A. De zenuwkwetzing is ook een ongemak, dat
 veel

veel minder gebeurt, dan dat, het geen door aan- Van de
 slaan veroorzaakt wordt; het is egter zeer moog- K O O T.
 lyk, en de ondervinding toont het ons; daaren-
 booven begrypt gy niet, by voorbeeld, zeer ligt, dat,
 als gy een Paard hard doet loopen op eenen zwaaren
 klei- of zand grond, en het niet wel ophoudt en
 ondersteunt, de voorvoeten zo diep inzakken, dat de
 agtervoeten dezelve bereiken moeten, waar door
 dan de Pees zeer ligt gestooten en gekwest
 zal kunnen worden, en dus eene zenuwkwetzing
 voorvallen.

V. Wat is eene heimlyke betrapping?

A. Welke zig alleen openbaart door eene kneuzing
 aan de hielen, of digt by de kwartieren, en die zelfs
 van eene kneuzing van de Pees verzeld kan zyn; in
 zodaanig een geval zal het Dier zeer kreupel gaan.

V. Wat is Hoorn betrapping?

A. Welke tot het Hoorn toe doordringt, of digt
 by 't Hoorn is. Dit soort zal gevaarlyker zyn dan
 de andere, indien, behalven de kneuzing, de Pees
 bloot legt, of als 'er eene verzwearing bykomt, want
 daar door kan de weeke en spons-agtige stof, welke
 men in eene groote menigte op die plaats vindt, vernietigd worden, en de Etteragtige stof, kan volgens
 haaren natuurlyken aart in het binnenste van den voet
 gaten en fistels graaven, de partyen ongevoelig door-
 knaagen, zo wel de Ligamenten, Trekkers, en
 de Peezen, zo dat dat kwartier, waar in de Etter zig
 neerzet, los wordt, en eindlyk geheel afvalt, dewyl
 de vezelen en vaten van gemeenschap tusschen
 het Hoorn en de zachte deelen geheel vernield en
 doorgeknaagd zyn, en 'er eene onthoeving uit
 voortkomt.

V. Wat verstaat gy door onthoeving?

A. Dit woord dient om ons uittedrukken het af-
 vallen van het kwartier, 't geen van het levendige
 is afgescheiden, en het opkoomen van dat kwartier,
 't geen van onderen wederom in de plaats van het
 voorige groeit.

V. Hoe kan 'er, wanneer de vezelen en vaten van
 saamenvoeging en gemeenschap van het Hoorn, en de

Van de weeke of zagte deelen doorgeknaagd, en vernield
 K O O T. zyn, wederom een nieuw kwartier te voorſchyn
 koomen?

A. Door eene nieuwe voortbrenging van de vernielde deelen zelfs, 't geen door het aangroeien van de overgebleeven vaten geſchiedt, en welke weer haaren voorigen ſtaat aanneemen, gelyk wy in andere nieuwe voortbrengingen zien.

V. Kan eene heimlyk betrapping niet wel overgaan tot eene Hoorn betrapping?

A. Ja, dit kan geſchieden, wanneer 'er eene verborgen, en inwendige verzwearing by komt, en de Etteragtige ſtof zig vergaaderende in den voet, kan daar groote verwoestingen aanregten.

V. De geneezing van de Hoorn betrapping is zekerlyk moeilyker dan die van de andere betrappingen?

A. Dezelve is daarom des te moeilyker, om dat, ſchoon de wond geſlooten is, en het Paard niet meer hinkt, men egter van de geneezing nog niet verzekerd kan zyn, want als men al de ſtof niet heeft doen uitloopen of zig ontlaſten, door dezelve eene genoegzaame uitlooping of uitgang te bezorgen, en 'er nog maar iets van overblyft, al kan men 'er niets meer van zien, zal dat overgebleevene zig in de binnenſte holligheid van den voet verſpreiden, en alle die ongemakken, waar van ik geſprooken heb, voortbrengen.

V. Zyn alle deeze verſchillende betrappingen altyd van veel pyn verzeld?

A. Ik heb ze reeds met de zenuwkwetzing vergeleeken, en gy kunt derhalven begrypen, datze meer of minder gevoelig zyn, naar haar ſoort en hoedaanigheid, want zy hebben, even gelyk als die ziekte, waar by ik ze vergeleeken heb, verſchillende trappen, welke onze oplettendheid gaande houden, en waar naar wy onze praktyk moeten inrigten, als wy de geneezing van dezelve onderneemen.

V. Gy hebt gezegd, dat zo 'er eene betrapping aan den

den agtervoet is, dezelve door een slag van een ander Paard kan veroorzaakt zyn? Van de
K O O T.

A. Ja, maar dit belet egter niet, dat 'er betrapingen zyn, welke het Paard zig zelven heeft aangedaan, door met de prop van het yzer van den eenen voet op het boovenste van de Kroon van den anderen voet te trappen.

V. Hoe kan een Paard zig op de Kroon trappen?

A. Een Paard kan onder het in 't rond ryden, of op eene andere manier met den buitensten voet op den binnensten voet trappen, zo wel van vooren als van agteren, en aldus een wond maaken, welke een van de latere schryvers zekerlyk, om nieuwe naamen te maaken, goedgevonden, heeft, *Crapaudine*, paddesteen te noemen.

V. Is deeze wond niet verzeld, of volgen op dezelve niet eenige kwaade toevallen?

A. In 't algemeen is 'er geen gevaar in, en men moet dezelve als eene eenvoudige wond beschouwen, indien ze egter digt by de Kroon is, en de verzwering sterk is, zou deeze betraping, schoon aan het voorste gedeelte van de Koot gelegen, egter dezelve kwaade toevallen kunnen veroorzaaken, als de Hoorn betraping.

V. Hoe noemt gy een zeker hard en eeltig gezwel, 't geen men zomtyds ontdekt tuschen den Kogel en de Kroon, aan eene of aan beide de zyden van de Koot?

A. Dit kan niets anders zyn, dan 't geen wy een overhoef noemen, een ongemak, 't geen zo wel aan de voorste als de agterste voeten koomen kan, en 't geen men verkeerd voor een kwaal gehouden heeft, die zomtyds erflyk was, want dewyl deszelfs oorzaak en eerste beginzel niet in het bloed is, kan de hengst of merrie het zelve niet overbrengen in het veulen, aan het welke zy het leeven geeven.

V. Welke deelen worden door dit gezwel aangedaan?

A. De Banden zelve van de geleeding van den voet of de Kroon, met de Koot.

Van de *V.* Welke kunnen de oorzaken van dit gezwel
k o o r. zyn?

A. Deze zyn doorgaans uitwendige, want de overhoef is meest altyd een gevolg van eene verrekking, die de Paarden ligt krygen, 't zy door een lugtsprong, waar toe zeer veel kragt vereischt wordt, 't zy door sterk en lang te loopen, 't zy door al te jong zwaar werk gedaan te hebben.

V. Welke uitwerkingen doen dan deeze verrekkingen op de binnenste deelen?

A. Zy doen geweld op de vezelen van de banden, door dezelve uit te rekken, en langer te maaken, en brengen eene verwarring of wanorde in dezelve te weeg, zo dat 'er eene verwyding of verstopping ontstaat in de vaten, die het wateragtige vogt naar de banden brengen, en zelfs eene uitstorting van dit vogt; 't zy nu dat de vaten of wyder geworden of gebrooken zyn, zo dat het vogt 'er uitloopt, kan dit gezwel zo groot worden, dat de circulatie of omloop in de omleggende vaten daar door belemmerd wordt, en wel in die vaten, welke dat vogt, 't geen den voet tot onderhoud en voedzel verstrekt, besluiten; wy zien derhalven, dat uitteering en verdrooging van den voet onder de toevallen van den overhoef behooren.

V. Is dit gezwel altyd hard en ongevoelig?

A. Het zelve is doorgaans meer ongevoelig, dan pynlyk; ondertusfchen is het oorzaak, dat het Paard na verloop van een zekeren tyd kreupel gaat, om dat het de Ligamenten belemmert: wat de stof, waar uit het bestaat, belangt, men heeft gedagt, dat dezelve altyd hard was, dewyl het gezwel niet zichtbaar is, dan voor dat het eene zekere grootte gekreegen heeft; het is egter zeker, dat het zelve in zynen eerften oorsprong zagt is geweest, en dat het, na dat het water door lang stil te blyven staan, zyne fynste deelen verlooren heeft, verdikt, in gelei veranderd, en hard geworden is.

V. Moet dit ongemak voor een weezenlyk gebrek van een Paard gehouden worden?

A. Voorzeker, want de geneesmiddelen, en de hand.

handgreepen zelfs, waar van men zig by deeze gelegenheid bedient, beantwoorden niet altyd aan de verwagting, die men van dezelve heeft. Van de KROON.

V. Waarom is dit gezwel gevaarlyker, als het digt by de Kroon is?

A. Om dat die Party, welke wy de Kroon noemen, omringd, en om zo te spreken, gekroond is door alle de vaten, die naar de voeten gaan, en derhalven dit gezwel, door deeze vaten te drukken, de circulatie ten uitersten belemmert, stremt, en tegenstand biedt.

V A N D E K R O O N .

Agtste Verdeeling.

V. **H**oe moet de Kroon zyn?

A. Zy moet de rondte van het bovenste gedeelte van het Hoorn, of den Hoef, verzellen, zonder uitsteeken, of over denzelfven heen te hangen; want als de Kroon zig hooger, en verhevener bevindt, is het een teken, of dat de voet uitgedroogd is, of dat dit uitsteekende en gezwollen deel met kwaade vogten, welke veel kwaalen en ongemakken voortbrengen, vervuld is. Van de KROON.

V. Waarom is, gelyk als de ondervinding ons leert, de voet uitgedroogd, wanneer de Kroon gezwollen is, en veel booven het Hoorn uitsteekt?

A. Om dat, en de zwellung, en de uitdrooging uit eene verstopping en belemmering in de bloedvaten van de Kroon, welke zeer meenigvuldig zyn, spruiten, want het Bloed tegenstand in zynen omloop vindende, veroorzaakt opzwellung, en dewyl het niet naar den voet gevoerd kan worden, zal dezelve by gebrek van voedsel moeten uitdroogen.

V. Is de Kroon niet aan meer ongemakken onderhevig?

A. Ja, want het gebeurt zomtyds, dat de Etter, van zekere kwaalen van de Beenen, op de Kroon valt;

Van de en daar wonden veroorzaakt; 't geen wy mokvoeten noemen.

KROON.

V. In welke gevallen koomen diergelyke zinkingen voort?

A. Zo dikwils als 'er in de binnenste holligheid van den voet eene verzwearing is, en de Etter by gebrek van eenen uitgang, of opening van onderen, zig niet ontlasten kan, want die Etter geduurig vermeerderende, zal niet alleen de Trekkers, en banden van den voet doorknaagen, gelyk ik reeds gezegd heb, toen ik over de Hoorn betrapping handelde, maar zal zig zelfs eenen weg baanen; en dewyl dezelve noch door de zool noch door de uiterlyke bekleedzelen van den voet heen kan dringen, zal ze zig zeker naar die plaats begeeven, daar ze den minsten tegenstand ontmoet, naar de Kroon naamlyk, welke zeker van eene zwakkere zelfstandigheid als het Hoorn is, en welke wy onder den rang van de zagte deelen moeten plaatfen.

V. Ik denk, dat deeze uitvloeijing van Etter oorzaak van groote ongemakken is?

A. Zekerlyk, want niet alleen, dat hier alle ongemakken op kunnen volgen, die door het verblyf van Etteragtige stoffe in een deel, 't geen zo teer is als het binnenste van den voet, voortgebracht, of veroorzaakt worden, maar of een gedeelte, of zelfs het gantsche Hoorn kan 'er door afvallen.

V. Hoe kan het Hoorn geheel afvallen?

A. Op dezelfde manier, en door dezelfde oorzaak, welke ik u heb uitgelegd, toen ik over de onthoeving handelde, naamlyk, door de vernieling van de vaten van vereeniging van het Hoorn met de zagte deelen, welke vernieling een gevolg is van derzelver doorknaaging, welke wy aan de werking van den Etter toeschryven.

 VI. ARTIKEL.

 VAN DE VOORVOETEN.

 VAN DEN VOET IN 'T AL-
GEMEEN.

Eerste Verdeeling.

V. **H**et onderzoek van den voet van het Paard is zeker niet minder moeilyk, dan dat van de andere deelen? Van den
VOET
in 't alge-
meen.

A. De voet van het Paard, dat deel, 't welk geschikt is om het gantsche gewigt van het gebouw van 't Lighaam van het Dier te draagen, is daarom van des te meer belang, om dat een zeer groot gedeelte van deszelfs ongemakken het Paard geheel en al onnut, en onbekwaam om te dienen maakt; doch de zwaarigheden en moeilykheid van deszelfs onderzoek zyn zeer wel te booven te koomen, indien men vooraf kundigheid tragt te verkrygen van zyn saamenstel, gelegenheid, onderhoud, en aangroeying.

V. Welke zyn dan de deelen, die het saamenstel van den voet uitmaaken?

A. Hoe verschillende in een gedrongen de zelfstandigheid van den Hoef of het Hoorn, die de vier onderste uiteinden van het Lighaam van het Dier befluit en bepaalt, ook zyn mag, is egter het Hoorn oorspronklyk van weeke en zachte deelen saamengefeld.

V. Hoe! komt het Hoorn van weeke deelen af, en heeft het den zelfden oorsprong?

A. Ja; want in zyn eerste begin is het Hoorn weezenlyk niets anders, dan een vervolg en voortbrengzel van het algemeen van de vezelen en vaten van het

Van den vel, dewyl het gemaakt wordt door een vervolg
 v o e t van dezelfde vezelen, en het uiterste einde van dezelf-
 in 't alge- de vaten; deeze vezelen zyn zeer veel digter by
 meen. malkander ter plaatse van de Kroon, dan zy waren
 toen zy het faamenweefzel van het vel uitmaakten, en
 naar maaten dat zy langer worden, en meer aan het
 voorste uiteinde van den voet naderen, zyn ze nog
 meer en meer vereenigd, en nader by malkander; en
 dit is de reden, waarom de zelfstandigheid van het
 Hoorn harder en vaster is, dan die van het vel; met
 de vaten is het even eens gelegen door naauwer veree-
 nigd en in een geflooten te zyn, brengen zy ook zeer
 veel toe om den Hoorn hard en vast te maaken, doch
 zy ftrekken zig niet zo ver uit, dan de vezelen, maar,
 als zy tot aan een zeker gedeelte van den Hoef gekoo-
 men zyn, worden zy zo naauw, dat de vogten niet
 langer kunnen omloopen, maar zig door kleine gaat-
 jes, welke aan de uiterste einden van deeze buisjes
 of vaten zyn, moeten ontlasten, dienende om dat
 gedeelte van het Hoorn, 't geen zy bereiken kunnen,
 te voeden, en te onderhouden, want dewyl deeze
 vogten niet meer door de mede werking van de vaten
 geholpen worden, kunnen dezelve niet tot aan het
 onderfte gedeelte van het Hoorn koomen, 't geen
 dan ook, dewyl het geen voedzel ontfangt, sterft.

V. Deeze uitlegging geeft my wel eenig licht, maar
 is egter niet genoeg voldoende om my een klaar begrip
 van deeze zaak te doen krygen?

A. Ik zal dan, myn best doen, om verftaanbaarder
 te fpreken; ik verdeel den Hoef in drie deelen, wel-
 ke ik zeg een vervolg van vezelen en vaten te zyn;
 het boovenfte gedeelte zal ik het levendige noemen,
 het middelste gedeelte het halflevendige, als ik my zo
 mag uitdrukken, en het onderfte, zal het doode
 gedeelte zyn; het boovenfte of levendige is ook het
 zagfte gedeelte, om dat de vaten en vezelen op die
 plaats niet zo dicht by malkander zyn, dan in het mid-
 delste en onderfte gedeelte van het Hoorn; en daar-
 om is de Hoef in zyn begin, en by de Kroon niet
 zo in een gedrongen, dan in het overige van zyne
 uitftrektheid, 't zy, om dat de vezelen dan nog
 niet

niet zo dicht by malkander zyn, of dat de vogten nog kunnen circuleeren of omlooopen, niet tegenstaande de engte van de vaten, welke egter een doortogt laten voor dat vogt, 't geen tot voeding en onderhouding verstrekt.

Van den
V O E T
in 't alge-
meen.

Het middelste, dat ik het halflevendige gedeelte genoemd heb, is harder dan het boovenste, om dat de vezelen daar meer in malkander gedrongen zyn, en de vaten daar eindigen, zo dat, gelyk ik reeds gezegd heb, dat fynste gedeelte van het vogt, 't geen tot voeding van dit deel van den Hoef verstreken moet, door openingen, die byna onzichtbaar zyn, of oneindig kleine adertjes door waasfemen moet.

Het onderste gedeelte eindlyk, 't geen ik volgens myne gedagten het doode deel heb moeten noemen, is nog harder van zelfstandigheid dan de anderen, eensdeels, om dat de vezelen dan nog meer in een geflooten zyn, en ten anderen, om dat, al onderfelde men al, dat daar vaten waren, dezelve zo naauw zullen zyn, dat ze onmoglyk eenige vogten kunnen belluiten, gelyk de ondervinding volkoomen aantoot, want als men op die plaats het Hoorn snydt, of van den Hoef afteekt, geeven de eerste laagten, die men afstoot, niet het minste teken van vogtigheid; nu, zo dra een deel geen vogten meer ontfangt, kan men het niet anders aanzien dan een dood deel.

V. Deze verdeeling van den Hoef in drie deelen leert my niet alleen het tuigwerklyke van deszelfs saamenstel, maar ook de wyze van zyne onderhouding, en aangroeiing kennen?

A. Het tuigwerklyke van zyn saamenstel en onderhouding, is inderdaad hetzelfde, als die van zyne aangroeiing; ik heb gezegd, dat 'er in de Kroon, en in het levendige gedeelte van den Hoef vaten waren, geschikt om voedende zappen naar deeze partyen te brengen, en eveneens als in alle andere deelen van het Lighaam aan de wetten van *circulatie* onderworpen, dat is dat de voedende zappen worden aangebragt door slagaders, en te rug gevoerd door aders, die 'er naast aan leggen.

In

Vanden v o e t in 't alge meen. In de tweede plaats heb ik gezegd, dat de uiterste einden van de zo even genoemde vaten, die aan het boovenste deel het leven geeven, tot aan het middelste gedeelte toe kwamen, en niet verder, en dat derhalven dat vogt, 't geen door de openingen van de uiteinden van deeze vaten doorwaasfemt, tot onderhoud van dit gedeelte, niet weer te rug gevoerd kan worden, en aan de wetten van de circulatie niet meer onderhevig is; eindlyk, heb ik het derde deel als een volstrekt dood deel aangezien; nu als men stelt dat het boovenste gedeelte alleen van vaten voorzien is, dan is dit gedeelte ook het eenigste, waarin de vogten omloopen, en by gevolg het eenigste, waarin de voeding en aangroeiing geschiedt.

V. Gy verbeeldt u dan, dat het Hoorn alleen aan zyn uiteinde aangroeit, en zig verlengt?

A. Deeze waarheid behoort niet onder die dingen, welke men, schoon men'er de reden niet van uit kan leggen, egter in het algemeen voor waarheden houdt; het is zeker, dat het Hoorn zyne aangroeiing alleen van de Kroon krygt, op dezelfde wyze, als in het wasfen van de planten de stam zig verlengt, en uit den wortel uitwast; ik heb u gezegd, dat in dit gedeelte alleen in 't boovenste van den Hoef de omloop van vogten plaats heeft, 't geen niet geschieden kan zonder het toetrekken van het hart, en het geduurig kloppen van de slag-aderen; de kragt nu van het hart en de geduurige werking van de slag-aders kan dit deel niet alleen voeden, maar zelfs doen aangroeien; want het vogt, 't geen onophoudlyk wordt aangebragt, loopt, of wordt met zo veel snelheid voortgestuwd, dat alle hinderpaalen ongevoelig voor het zelve wyken moeten, zo dat het middelste en onderste gedeelte voortgestooten en als weg-gedreeven wordt door het boovenste gedeelte; naar maaten nu, dat dit boovenste gedeelte nederdaalt en verder afwykt van het middelpunt der circulatie, geschiedt 'er eene nieuwe voortbrenging, en dat gedeelte 't geen eerst het boovenste was, nu buiten het bereik van de vaten zynde, en niet meer onderhouden wordende, dan door

die

die doorwaasfeming, waar van ik heb gefproken, ^{Vanden} wordt eerst het middelste of halflevendige, en als ^{voeg} het nog meer voortgeduwd wordt, het onderste, ^{in 't algemeen.} of doode gedeelte.

V. Het halflevendige gedeelte stoot dan het doode gedeelte weg?

A. Zo dra als het boovenste gedeelte nu weder op nieuw voortgebracht, door den invloed of aandrang van de vogten, die naar het zelve gevoerd worden, het middelste gedeelte wegstoot, of voortzet, moet het middelste gedeelte zekerlyk het onderste, 't geen een vervolg van het zelve is, insgelyks wegstooten en voortzetten, en dit is de oorzaak van het verlangen van den Hoef; want dewyl het halflevendige gedeelte buiten de wetten der circulatie is, kan men aan het zelve geen vermogen om eenige werking te verrigten, toeschryven, en 't kan derhalven het onderste gedeelte niet voortstooten, dan maar alleen voor zo verre als het met dat onderste gedeelte een en het zelfde lighaam uitmaakt, of tot het zelve behoort, terwyl het ondertusfchen zelfs wordt voortgeduwd door het boovenste gedeelte, waar in het gantsche werk van de voeding en aangroeiing geschiedt.

V. Ik begryp niet, hoe het toetrekken van het hart, en het kloppen van de slag-aderen, de vogten met zo veel kracht kunnen aandringen, dat dezelve daar door in staat zyn, om den tegenstand van twee zulke vaste lighaamen als het middelste en onderste gedeelte te booven te koomen.

A. Voeg by deeze beweegende oorzaaken nog de kracht van de werking der Spieren, en van de drukking van de lugt, die meede helpen, om de vogten voort te duwen, en gy zult u niet meer verwonderen over eene zaak, welker egtheid men niet ontkennen kan; de volgende waarneemingen helpen dezelve nog bevestigen; als men een langen tyd laat verloop, eer men den voet van het Paard afsteekt, dan groeit het Hoorn weinig, of langfaamer, waarom? het onderste of het doode gedeelte heeft zig dan zo uitgebreid, en is zo toegenoomen in grootte, dat het de twee

Van den andere deelen als weerhoudt, en de kragt waar mee-
 v o e t de de vogten naar het boovenfte gedeelte gevoerd wor-
 in 't alge- den, in zekeren opzigt als evenaart; doch steekt
 meen. men in tegeedeel den voet dikwils af, dan gaat het
 groeien gemaklyker, want zo dra als men een stuk
 van het doode gedeelte weg-neemt, dan wordt de te-
 genftand minder, en kan te ligter door den invloed
 en de botzing van de vogten overwonnen worden.

V. Gy zegt, dat het boovenfte gedeelte op eene
 ongevoelige wyze door middel van den aandrang van de
 vogten, die derwaarts aangevoerd worden, het middel-
 ste gedeelte voortftoot; gy voegt 'er by, dat het bo-
 venfte gedeelte zelfs van langzaamhand nederdaalt,
 en in een half levendig gedeelte verandert, en gy ftelt
 dat het zelve weer op nieuw voortgebracht wordt;
 maar op welke manier doch gefchiedt die nieuwe
 voortbrenging, en uit welke ftof bestaan de deelen,
 die vernieuwd en herbooren worden?

A. Gy zyt zekerlyk overtuigd, dat het Hoorn zig
 zelf niet verlengt naar zyne uiterfte einde, men
 heeft daar een duidelyk bewys van; want by voor-
 beeld, als men met oogmerk om een fcheur digt te
 maaken, en afgeweekte deelen van den Hoef weder-
 om te vereenigen, by den oorsprong en het begin van
 de fpleet en de verdeeling, dat is, digt by de Kroon
 een ∞ gebrand heeft, zal deeze letter, welke ge-
 maakt wordt door het brandyzer, waar op dezelve
 gedrukt is, van langzaamhand eerder, of laater,
 naar maaten dat de voet meerder of minder afgelto-
 ken wordt, nederdaalen; nu is het klaar beweezen,
 dat de groeijing in de Kroon en in het levendige
 gedeelte alleen plaats hebben kan; maar men moet
 toeftaan, dat 'er, als dit gedeelte verandert, en een
 half levendig gedeelte wordt, eene nieuwe voort-
 brenging gefchieden moet; laat ons dan zien, om
 u te voldoen, of het mooglyk is om de middelen te
 ontdekken, waar van de natuur zig bedient, om dit
 gedeelte wederom te vernieuwen.

Het is hier de zaak niet, om, gelyk als in de
 wonden, eene zelfftandigheid, die ten eenemaal ver-
 looren en vernield is, wederom te herfcheppen; het
 ge-

gefchiedt egter op dezelfde wyze, en naar dezelfde tuigwerklykheid, want deeze nieuwe ftoffe wordt door het voedend fap, en door de verlenging van de vaten, die daar zeer veel deel aan hebben, voortgebragt; ik heb gezegd, dat de circulatie in de Kroon, en by den oorfprong van het Hoorn gefchiedt, derhalven zyn 'er in beide deeze deelen, zo als ik aangemerkt heb, buizen, die gefchikt zyn, om vogten aan, en te rug te brengen; maar, gelyk als wy toefstemmen moeten, dat die buizen, die by de Kroon zyn, ter oorzaake van haare naauwere vereeniging kleinder zyn, dan die buizen, die naar booven, en by het vel zyn, zo zyn wy ook genoodzaakt toe te ftaan dat die vaten, of buizen, die meer naar onderen, en by het begin van den Hoef zyn, nog kleinder zyn en minder vogten doorlaaten; voeg hier nog by, dat de vastheid en ftevigheid van dit deel ons niet toefstaat om te gelooven dat het grootfte gedeelte der vezelen, waar van het faamengefeld is, uit vaten beftaat, voornaamelyk van de buitenfte vezelen, welke door de nabyheid van de lugt uitdroogen, of, zo wy in dezelve eene holligheid onderftellen, zullen zy niets anders zyn, dan het uiterfte einde van een gedeelte der vaten, die zig aan, of in de Kroon verfpreden; zo dra nu het voedend fap tot aan die uiterfte einden gekoomen is, ftaat het ftill, en dewyl het geduurig door dat geen, 't welk volgt, voortgezet wordt, dringt het door de kleine openingen heen, en verkrygt zelfs eene harde zelfftandigheid, die minder gevoel begint te hebben; deeze in een gedrongen vaste zelfftandigheid wordt geduurig door den aandrang van nieuwe vogten voortgezet, en de vaten verlangen zig zelfs, en dus wordt deeze ftof op nieuw herbooren.

Van den
V O E T
in 't alge-
meen.

V. Hebt gy ook om de zool gedagt toen gy van het uiterfte einde van het Hoorn gefprooken hebt?

A. Neen, ik heb toen wel om het onderfte gedeelte van dezelfs kanten of wanden gedagt, maar niet om de zool.

V. Welke gedaante heeft dan de zool?

A. De zool is even eens als de ftraal, die het mid-

Van den middelste is, een vervolg van vezelen, en vaten
 v o e t van een gedeelte van 't vel, 't geen zig rondom den
 in 't alge- kleinen voet verlengt, en zo vast aangehegt is aan de
 meen. binnenste wanden van den Hoef, dat het tandsgewy-
 ze met de zelve vereenigd, en in de voorens, of
 kreuken, die by het Hoorn gemaakt worden, als
 ingelooten is; het middelste gedeelte van de zool,
 dat is, de vork of straal, welke men aldus noemt omdat
 dezelve vorksgewyze in twēen verdeeld is, krygt
 zyne gedaante van een vleezig lighaam van eene
 spongieuse zelfstandigheid, 't welk gelegen is vlak
 onder de Peeze, welke het onderste gedeelte van het
 Been van den kleinen voet bedekt, en bekleedt; het
 zelve komt zeer wel overeen met dat, 't geen men
 aan het uiterste einde van de vingers van een mensch
 vindt, als men het vel heeft weg-genoomen, behalven
 dat het meer in een gedrongen en vast is. Deszelfs
 gedaante is als van een kegel, waar van de punt voor-
 waarts gekeerd is, en de rond uitgehoolde bodem
 komt op de twee Hielen uit; aan dit spongieus lighaam
 is de straal door kleine vezeltjes en vaatjes van ge-
 meenschap saamengehegt; dezelve is niet zo hard
 dan de Hoef, noch zelfs dan de zool, om dat ze uit
 slapper en weeker vezelen en vaten bestaat, zy
 verkrygt ook meerder vastigheid aan de buitenste
 zyde dan ergens anders, om dat de vogten zo verre
 niet koomen, en de vezelen en vaten zig altyd meer
 en meer toetrekken en sluiten.

V. Welke is de natuurlyke gedaante van den voet
 van het Paard?

A. De natuurlyke gedaante van den Hoef, en het
 gantsche Hoorn is net als die van het been, 't welk
 den kleinen voet uitmaakt, dat is, een afgesneeden
 ovaal, dat open is aan den kant van de Hiel, en naar
 den voorhoef naar het ronde trekt.

In een veulen, dat eerst gebooren wordt, heeft
 het Hoorn minder kragt, en vastigheid, de zool is
 zagt, en als vleezig, de Straal heeft noch uitstek,
 noch gedaante, en zy is zelfs niet heel zichtbaar, en
 komt niet buitenwaarts uit, dan naar maaten de zool
 eene zekere vastigheid verkrygt, en hard wordt; het
 is

is ten opzichte van dit deel in het veulen even eens ^{Vanden} gelegen, als ten opzichte van alle andere deelen, ^{v o e t} zelfs van de beenen, naamlyk, dat het Hoorn zag- ^{in 't alge-} ter is dan in het Paard, om dat 'er meer vogten ^{meen.} naar toe vloeien, en de deelen nog niet tot haare vastigheid en sterkte gekoomen zyn.

V. Wat moet men by het beschouwen van de voeten van een Paard het eerst in agt neemen?

A. Of dezelve wel geproportioneerd, of regelmatig zyn, dat is of zy op de Kroon fluiten, mits dat de Kroon zelf op de Koot, of de Kogel om kort te gaan op het been van 't Paard fluit.

V. De voeten moeten derhalven niet te grof, niet te groot, niet te breed, noch niet te klein zyn?

A. De voeten zyn altyd onvolmaakt, als ze te grof, te groot, of te breed zyn; want dan is het Paard log, onderhevig om zyne yzers af te haalen, kan niet dan met moeite door weeke en klei-agtige wegen gaan, kan geen arbeid uitstaan, struikelt dikwils, en is zeer onaangenaam in 't gebruik, daarenbooven is het zeker dat de voeten van zulke Paarden doorgaans week zyn; want dit gebrek kan geene andere oorzaak hebben, dan eene verflapping van vezelen, weekheid en mindere toefluiting van vaten, die te veel vogten doorlaaten; zo dra nu dit gebrek in de vezelen plaats heeft, zal het ook zeker in die plaats hebben, waar van zy een gevolg zyn, en derhalven kan men op eenen goeden grond onderstellen, dat zulk een Paard van een zwak gestel is.

V. Welke gelegenheid veroorzaaken al te kleine voeten?

A. Zeer veel, want alle de ongemakken, daar dit deel natuurlyker wyze door aangedaan wordt, spruiten byna alleen uit droogte en dorheid van het Hoorn, en dit heeft zekerlyk in dit geval plaats, want het gebrek van proportie of regelmatigheid, 't geen men hier opmerkt, spuit uit eene al te nauwe vereeniging van vezelen, uit derzelve al te groote spanning, engte, of veel meer vernietiging of

Vanden
v o e t
in 't alge-
meen.

toegroeiing van buizen, welke geschikt zyn om de vogten te besluiten en om te voeren; en daarenbooven zyn voeren van dit soort doorgaans pynlyk, om dat het Hoorn op de zachte deelen, die onder den zelve zyn, door zyne hardigheid en ingekrompenheid, eene pynlyke drukking maakt.

V. Zyn voeten, die te grof, te breed, of te groot zyn, niet doorgaans zwak, en gevoelig?

A. Dezelve zyn altyd teerder uit hoofde van de geringe kragt en vogtigheid van het Hoorn, ook worden zy eerder verhit, als het Paard op eenen harden grond loopt, en derzelve al te groote aandoenlykheid is in staat om het Paard onbekwaam tot eenigen dienst te maaken; Paarden, die de zool zo uitgestrekt hebben, dat het Hoorn daar door uitgerekt wordt, en de Hoef uitgespat schynt, zyn doorgaans zwak van voeten, om dat het Hoorn niet dik genoeg is; Paarden die dit soort van voeten hebben, welke wy *volvoetig* noemen, moeten, als zy eerst beslaagen zyn, rusten, om de voeten aan de nieuwe yzers te doen wennen, en dezelve wel te doen sluiten, en vast zitten, men moet derhalven alle voeten, die onregelmatig en grof zyn, altyd mistrouwen, al was zelfs het Hoorn zeer fraai, want juist spruit dat geen, 't welk fraai schynt te zyn, uit zyn gebrek, dewyl het zig van buiten daarom glad, vol leven om zo te spreken, en effen vertoont, om dat het zeer dun, fyn en by gevolg zeer zwak, en kragtloos is.

V. Het Hoorn derhalven is fraai, wanneer het zagt, glad, effen, hoog, dik, bruinagtig, vast, en niet broos is?

A. Het Hoorn moet zagt zyn; dat is, het moet eene effenheid, en buigzaame vastigheid hebben, waar door het zonder affchilferen, of uit te barsten, de yzere nagels, die men daar in staat, vasthouden kan; en welke buigzaame vastigheid men niet vindt by Paarden, die teere voeten hebben; ik versta hier door zulke voeten, waar in het Hoorn zo broos is, dat de alderdunste nagels groote scheuren daar in maaken, dicht by het yzer, en dat 'er affplinteringen, of barsten koomen op die plaats, daar de nagels

gels ingeslaagen zyn, zo dat men genoodzaakt is om op eene byzondere wyze het yzer te leggen, en de nagels te slaan, om dat 'er geen kans is om het zelve op de gewoone plaatfen te doen.

Van den
V O E T
in 't alge-
meen.

De voet moet effen en glad, dat is te zeggen, niet krinkel-agtig zyn, ik versta hier door, voeten die zekere bulten op de wyze van strengen hebben, rondom den hoef van den eenen kwartier tot den anderen; Paarden, die zulke voeten hebben, hinken dikwils, als ze op steenen loopen, en al hinken zy niet, geeven egter deeze kringen een kwaad foort van Hoorn te kennen; want deeze kringen worden veroorzaakt, om dat de vaten in het levendige al te schieflyk toegroeien waardoor de voedende zappen, die derwaarts altyd met dezelfde kragt gevoerd worden, de uiterste einden van die vaten naar buiten uitzetten, om dat ze daar minder weerstand ontmoeten indien het Paard kreupel gaat, is het zeker, dat 'er even zulke kringen onder zyn, die de zagte deelen drukken, en oorzaak zyn van de pyn, en het kreupel gaan.

Ten laatsten, behoort het Hoorn dik te zyn, om dat de voet dan meer kragt heeft, minder aandoenlyk is, en het Paard geen gevaar loopt, om in 't leven gestooken, dat is, vernageld te worden.

V A N D E K W A R T I E R E N.

Tweede Verdeeling.

V. **W**at zyn de Kwartieren?

A. De zydelynge deelen van den Hoef; de binnenste is altyd zwakker dan de buitenste; zy moeten beide gelyk in de hoogte zyn, anders zou de voet schuins zyn, en het Dier meer op de eene party van het Hoorn dan op de andere rustende, kan zynen behoorlyken stand niet hebben, noch met eene behoorlyke vryheid en stoutheid gaan.

Van de
K W A R -
T I E R E N.

V. Waar uit kan de ongelykheid van de Kwartieren spruiten?

I 2

A. Uit

Van de *A.* Uit verscheiden oorzaaken; vooreerst en wel
 K W A R - doorgaans uit een kwaad beslag; want behalven
 T I E R E N . dat de Smits als zy den voet afsteeken, en het Hoorn
 snyden, geen agt geeven, om het zelve gelyk en
 naauwkeurig te doen, en zig weinig bemoeien,
 om den voet, indien hy wel gemaakt is, wel te on-
 derhouden, of de gebreken van den zelve te verhel-
 pen, mits dat zy maar yzers leggen. De moeilijke
 handeling van het veeg-mes maakt ook, dat, wanneer
 de buitenste Kwartier van den linker, en de binnenste
 Kwartier van den regter voorvoet, altyd hooger dan
 de andere is, en by gevolg, dat ze ongelyk zyn;
 de voet staat derhalven schuins, en als het Paard ge-
 duurig zo beslaagen wordt, geeft dit oorzaak tot een
 ongeneselyke mismaktheid. Onderzoek de voeten
 van de meeste Paarden, en gy zult van de waarheid
 van deeze zaak overtuigd worden.

Eene tweede oorzaak van de ongelykheid der Kwar-
 tieren, kan ook zyn een al te groote overvloed van
 vogten, welke het Hoorn voeden en onderhouden,
 en door deeze of geene toevallige redenen meer
 naar de eene dan naar de andere Kwartier toe-
 vloeien;

De kwaade gang van het Paard kan de derde oor-
 zaak van deeze ongelykheid zyn; (deeze kwaade gang
 is doorgaans een gevolg van een gebreklyk saamen-
 stel;) by voorbeeld; als het Paard kreupel gaat, krom-
 me beenen, of Kalfs-beenen heeft, zal het meer op
 de eene Kwartier steunen dan op de andere, en by
 gevolg, zal die Kwartier, waar het Paard het minste
 op rust, minder slyten, en meer groeien, dan de ande-
 re, waar op het sterker rust, om dat de drukking
 van het gewigt van het Paard minder op de eene
 Kwartier dan op de andere is, en de vogten derhal-
 ven, welke tot groeiing verstrekken minder tegen-
 stand vinden in de eene van deeze partyen, dan in de
 andere.

De ongelyke en gedwongen stand, waarin in veulens,
 die op bergen weiden, zig moeten houden, waar door
 de eene Kwartier meer gedrukt wordt, dan de andere,
 kan

kan op dezelfde wyze de ongelukheid der Kwartieren te weeg brengen; welke ook nog hier door veroorzaakt worden; niet om dat dezelve ongeluk van hoogte zyn, maar om dat de eene drooger dan de andere, binnenwaarts inkrimpt, of dat de eene sterker gevoed wordende dan de andere buitenwaarts uitzet; zomtyds gebeurt het dat beide de Kwartieren inkrimpen; zomtyds zetten ze beide uit, zo dat de voet dik, en plat wordt; zomtyds is de eene Kwartier smal en de andere breed; de byzondere gesteldheid van het Hoorn, van de zool, van de Vork, en de onoplettendheid, of onkunde van den Smit kunnen de redenen van dit gebrek zyn.

V A N D E H I E L E N .

Derde Verdeeling.

V. **W**elke gedaante moeten de Hielen hebben? Van de
HIELEN.

A. Zy moeten verheven, breed, open en gelyk zyn; als ze laag zyn, is de Straal gemeenlyk te grof en te vet, en het Paard loopt dikwils kreupel, om dat die party onder het gaan den grond raakt, en tegen den zelve aanstoot, 't geen, en zeer pynlyk, en door een goed beslag byna onmooglyk te verhelpen is.

In Paarden, die vyterweek (*longjointé*) zyn, is dit gebrek nog grooter; dewyl men derzelve Hielen altyd zeer hoog moet houden, om de al te sterke uitrekking of spanning der Peezen te verminderen, welke spanning zeer zwaar en hevig zyn moet, dewyl het Paard onder 't gaan met de vetlok byna den grond raakt; indien nu de Hielen reeds uit de natuur al te laag zyn, op wat wyze zal men de beweging van de geleeding den Koot en den Kogel bedwingen.

V. Maar hoe zal ik onderscheiden, of de Hiel afgesleeten, of van natuure te laag is?

A. Eerstlyk, zal de omtrek van het Hoorn u het

Van de onderscheid hier van aantoonen; ten anderen de middelbaare regelmaatige gedaante van de Straal zal u de Hielen, die van natuure te laag zyn, doen kennen.

V. Gy zegt, dat de Hielen verheven moeten zyn; maar kunnen dezelve evenwel niet al te hoog zyn?

A. Ja, en dit is dikwils oorzaak van volvoetigheid, voornaamlyk als het Hoorn zeer uitgedroogd is, en by deeze bovenmaatige hoogte nog zo groote zwakheid bykomt, dat de twee zyden van de Hiel, als ze gedrukt worden, wyken, buigen, en waggelen, waarom men ook zulke Hielen, zwakke, of buigzaame Hielen noemt; men moet egter zeer veel onderscheid tusschen eene zwakke, en eene verzwakte Hiel maaken; want het eerste van deeze gebreken spruit uit de natuur van het Hoorn zelf, het andere integendeel is toevallig, en kan of een gevolg van ziekten, waar door de Straal beschaadigd, versleeten, of in kragt verminderd is, of van de onkunde van den Paardensmit zyn, 't zy hy de kragt, welke de Straal noodig heeft om de Hiel saamen te houden, in dezelve het inkrimpen te beletten, verminderd heeft, 't zy dat hy zelfs de Hiel heeft doen inkrimpen door in plaats van plat af te stecken, en het veeg-mes niet te buigen, dezelve uit te hollen, ik zeg uit hollen, want deeze kwaade, en verderflyke gewoonte is zeer algemeen onder de Paardesmits; deeze lieden de gewoonte meer dan de reden volgende, kunnen niet begrypen, dat, zo dra als zy het slot, dat 'er tusschen de Straal en de Hiel was, weg-genoomen hebben, de buitenste randen van het Hoorn, welke nu niet meer ondersteund en vastgehouden worden, binnenwaarts zullen inkrimpen, des te ligter, om dat de zelfstandigheid van het Hoorn zodaanig is, dat het zig altyd tragt saamen te trekken; en hier uit ontstaat dan de volvoetigheid of saamengroeiing van de Hoeven, welke by de spleet van de Straal zo ingetrokken, zo na by een, en als in malkander zyn, dat zy maar één lighaam schynen uit te maaken, waar door de zachte deelen zo veel lyden, en zo sterk door deeze inkrimping gedrukt worden, dat 'er niet alleen hevige pynen, maar zelfs zeer schaadyke toeval-

vallen uit voortspuiten; men ziet dit gemeenlyk in Van de
 ligte Paarden: wat meer is, deeze saamenwasfing kan HIELEN.
 maar van eene Hiel koomen, en in dit geval is de in-
 krimping meer aan de Hiel van den binnen, dan aan
 die van den buitenkant, om dat de Kwartier daar al-
 tyd zwakker dan aan de andere zyde is, zo als ik
 reeds aangemerkt heb.

V. Alle Hielen derhalven, die al te hoog zyn, zyn
 aan volvoetigheid onderhevig?

A. Neen, want 'er zyn Hielen, die wel te hoog,
 maar ook te gelyk zo breed en open zyn, dat ze niet
 volvoetig worden, mits dat men 'er evenwel op let;
 dit foort van voeten zyn doorgaans flegt van voor-
 hoeven; dit gebrek kan door het beflaan zeer ligt
 verholpen worden, en, gelyk als ik gezegd heb, dat
 het ongemak, 't geen uit al te laage Hielen fpruit, in
longejointé of vyterweeke Paarden, grooter is,
 zo zal ook dat, 't geen door al te hooge Hielen
 veroorzaakt wordt, erger zyn, naar maaten dat de
 Paarden regt, steil, gebogen of Krom op de bee-
 nen ftaan, want deeze boovenmaatige hoogte zal de
 kwaade, en tegen natuurlyke gefteltenis van het Dier,
 nog vermeerderen.

V. Kan de volvoetigheid geen plaats hebben dan
 alleen, wanneer de Hielen al te hoog zyn?

A. Al te laage Hielen kunnen door een kwaad be-
 flag, ook volvoetigheid veroorzaken, wanneer het
 yzer naauwer is omgetrokken by de Hielen, onder
 aan het Hoorn, als boven nevens 't Hair, dat is te
 zeggen, wanneer 't niet regtftandig met de Kroon is;
 men kan ook nog zeggen, dat de volvoetigheid te
 vreezen is, wanneer de voet al te lang, en by de Hiel
 al te rond is.

V. De Hielen moeten daarenbooven ook open, en
 gelyk zyn?

A. Ik denk, dat het noodig is, u het gevaar van
 derzelver inkrimping uitleggen. Als ik zeg, dat ze
 gelyk moeten zyn, verfta ik hier door, dat de een niet
 laager dan de andere zyn moet; men wordt de ongelyk-
 heid van deeze partyen in fyne Paarden gewaar, als zy
 dezelve naauw, en geflooten hebben; als men nalaat
 om

Van de **HIEL EN.** om de voeten dikwils in te slaan, kan men zien dat zy dor, en droog zyn; eene bekwame hand kan dit ongemak herstellen, indien het door onkunde van den finit veroorzaakt is.

VAN DE ZOOL.

Vierde verdeeling.

Van de
SOOL.

Welke hoedanigheden moet de zool hebben?

A Dezelve moet van eene sterke en vaste zelfstandigheid zyn, want als ze week en teder is, wordt zy ligt gekneusd; en de voet is zeer gevoelig en zwak, en zulke paarden hinken zeer schielijk als zy over eenen harden en steen-agtigen grond gaan moeten. De zool, moet dan dik, doch egter niet te hoog zyn, want de voet moet evenredig hol zyn, en als de zool te hoog of te verheven is, wordt de voet zekerlyk daar door plat of vol.

V. Wat verstaat gy door een platten voet?

A. Die, behalven dat hy niet hol genoeg is, ook nog het gebrek heeft van te breed en al te uitgestrekt te zyn; een platte voet verschilt hier in van een vollen voet, dat, dewyl deeze niet hol is, het Paard ten eersten zo veel op de zool rust, als op de kwartieren, en zelfs, in 't vervolg meer op de zool dan op de kwartieren; doch een platte voet kan ongevoelig vol worden; men moet egter toestemmen, dat platte voeten zelden by de Hielen inkrimpen, maar zig uitbreiden naar den kant van de Kwartieren, en de Straal naar den grond dringen; doch als de voeten vol zyn wordt al het voedzel naar de voorhoef en de zool gebragt, en de hielen derhalven moeten by gebrek van voedzel uitdroogen, en inkrimpen.

Daar zyn voeten, die van natuure, en door een gebrekkig samenstel plat zyn; daar zyn andere, die breed, plat, en uitgestrekt zyn; dit laatste gebrek

is eigen aan Paarden, die in vogtige en moerasfige Van de
 landen opgebracht zyn, 't zy dat de lugt of het voed- z o o l.
 zel iets toebrengt tot de verflapping van de vezelen,
 waar uit hun lighaam is faamengefteld, 't zy dat het
 Hoorn, door geduurig bevogtigd of nat te worden,
 niet vast en in een gedrongen genoeg zyn kan, zo
 dat de vogten in eene al te groote menigte daar
 naar toe vloëien; daar is ook nog een derde foort,
 waar in de Hielen goed en hoog zyn als 't behoort,
 maar waar in het Hoorn zig naar den voorhoef uit-
 strekt; dit gebrek komt doorgaans voor den dag als
 het Paard bevangen geweest is; de voet is dan plat,
 hy is in het midden naar den voorkant, naauw en
 geflooten, het Hoorn is rond, en het Paard rust onder
 het gaan op de Hiel, en niet op den voorhoef, voor-
 naamlyk, als het onderfte van den voet eenigzins de
 gedaante van eenen vollen voet heeft, door iets
 't geen wy eene halvemaans opzwellung noemen.

V. Wat verftaat gy door een halvemaans op-
 zwellung?

A. Men noemt aldus de verhevenheid van de zool,
 welke opgeligt, en naar buiten uitgezet, de ge-
 daante van eene halvemaan aanneemt. Ik kan niet
 wel gelooven, dat die geenen, die de dierlyke
 huishouding kennen, het gevoelen zullen aanneemen
 van hen, die hebben willenbeweeren, dat de verflap-
 ping van de Ligamenten, of banden van den klei-
 nen voet, iets kunnen toebrengen tot het uitzetten
 van de zool, zodaanig, dat de kleine voet verflapt
 zynde de zool zo fterk drukken kan, dat ze dezel-
 ve uit doet spatten; want, als wy die zogenaamde
 verflapping al toefstonden, is het egter zeker, dat een
 deel, 't geen verflapt is, altyd in een staat van zwak-
 heid is, en derhalven onmooglyk een lighaam, 't welk
 zo hard en vast is als de zool, buitenwaarts uit kan
 zetten; laaten wy dan zeggen dat de halvemaan een
 gevolg van bevanging is, dat in de bevanging de vog-
 ten dik en de omloop traag en langzaam is, gelyk als
 blykt uit de loomheid en moeilykheid van de bewe-
 gingen van het Paard in deeze ziekte; want zo dra
 'er eene verdikking van vogten in de boovenfte dee-

Van de len plaats heeft, zullen de onderste deelen daarnog veel
 z o o l. meer door lyden, om dat dezelve verder af zyn van
 het middelpunt van den omloop; hier door nu zul-
 len in de eerste plaats de vogten, die niet zo vry
 te rug kunnen koomen, gezwollen voortbrengen in de
 zweete en spons-agtige deelen, die rondom het been
 van den kleinen voet zyn, en in dat soort van vlee-
 zig lighaam, waar van ik gesproken heb, 't welk
 aan de Straal zyne gedaante geeft, en onder het
 vlies is, 't geen het onderste gedeelte van dat been
 bedekt, en bekleedt; deeze verdikking dan of strem-
 ming der stil staande vogten, brengt, gelyk ik zo even
 gezegd heb, eene opzwellung voort, door die dee-
 len, waar in ze haar verblyf houden, uit te brei-
 den, en parst of drukt de zool buitenwaarts uit,
 terwyl in de tweede plaats de Hoef geen voedzel
 krygen kan, om dat die zelfde vogten door haare
 verdikking en traagen omloop door de kleine ope-
 ningen niet door kunnen dringen, waar op dan eene
 uitdrooging van het Hoorn volgen moet, welke het
 Paard zomtyds geheel verlamt, en onbekwaam tot
 eenigen dienst maakt.

V. Wat denkt gy in het algemeen van platte
 voeten?

A. Ik denk, dat men Paarden, die platte voeten
 hebben, op een regelmatige wyze beslaan moet,
 als mede, dat dezelve van geen grooten dienst kun-
 nen zyn, en indien dit gebrek een gevolg van bevan-
 ging is, is het nog meer te vreezen.

V. Gy hebt onder het verhandelen van platte voe-
 ten, ook van volle voeten gesproken?

A. Gy hebt moeten begrypen, dat, als de zool
 hooger dan de kwartieren is, en de voet van onde-
 ren gevuld is, de Paarden dan diergelyke voeten
 krygen, welke men vol noemt, waar van het Hoorn
 ook nog daarenbooven plat, wanstallig, en gelykvor-
 mig aan een Oesterschulp is. Paarden, die in moe-
 rasige landen opgevoed worden, zyn meer dan an-
 dere aan dit gebrek, 't geen van belang genoeg is
 om een Paard van de hand te wyzen, onder-
 hevig.

Eind-

Eindlyk noemt men ongelijke voeten, wanneer de zool niet de gantsche holligheid van den voet, maar alleen op de eene plaats van den zelve meer dan op de andere uitsteekt; deeze oneffene voeten spruiten uit de zelfde oorzaak, als de *Croisfans* of Halvemaans voeten, en dan zetten de opgezwolle zagte deelen uit, en dringen de zool voorwaarts niet in zyn geheel, maar alleen maar voor een gedeelte; indien de ongelijke voetvervangendheid 'er geen gevolg van zyn, komt ze voort uit zwakheid of uitdrooging van de zool, of ook wel uit verdrooging van de kwartieren, welke de zool voornaamlyk, indien dezelve niet zo sterk is, als ze behoort te zyn, zodaanig in gedrongen hebben, dat dezelve op de eene plaats meer dan op de andere buitenwaarts uitzet; het kan ook gebeuren, dat het eene of het andere deel van de zool zo verflapt en verzwakt, dat het meer voedzel krygt dan het andere, waar door dan eene opzwellung of uitzetting gebooren wordt, welke ook het gevolg van eene kneuzing of plettering is.

Van de
ZOO L.

VAN DE STRAAL.

Vyfde Verdeeling.

V. Hoe moet de Straal zyn?

Van de
STRAAL.

A. Evenredig naar den voet, niét te weinig nog niet te veel gevoed. Men geeft voor, dat dit deel klein en uitgedroogd is als de voet saamengegroeid is, om dat de inkrimping van de Hielen hetzelfde, zo als men zegt, van voedzel berooft, maar zou men niét integendeel moogen stellen, dat de uitdrooging van dit deel, die daarenbooven de dorheid van het Hoorn te kennen geeft, zeer veel tot de saamengroeiing toebrengt, en zou men het niet voor een bewys moogen houden, dat zulke Paarden zeer aan dit ongemak bloot staan? Wat de grootte van de Straal belangt, dit is een ongemak van zeer veel belang, 'tgeen het Paard kreupel doet gaan, en waar aan,

Van de STRAAL. zo als wy reeds aangemerkt hebben, Paarden, die al te laag van Hielen zyn, zeer onderhevig zyn; in een woord, de grootte van de Straal is een kenteken, van een kwaaden voet, want als de voedende zappen niet gelyk en naar behooren door alle de deelen van den voet verdeeld worden, kan de zelve onmogelyk goed zyn.

ZIEKTEN, EN ONGEMAKKEN VAN DE VOETEN.

Zesde Verdeeling.

Van de VOETEN. *V.* De voeten zyn zonder twyfel aan een groot getal van ziekten, en ongemakken onderhevig.

A. Ja, en om dezelve te kennen is de kundigheid van de schoonheid, of het gebrekkig faamenstel van derzelve deelen alleen niet genoeg, dewyl ieder van deeze deelen, en voornaamlyk het Hoorn dikwils worden aangedaan met kwaalen, welker aart en oorzaaken het van zeer veel belang is wel te kennen, om de gevolgen en uitwerkingen van dezelve voor te koomen.

Ik ben derhalven voorneemens om alle deeze ongemakken door te loopen, volgens de zelfde orde, welke ik in 't beschryven van het faamenstel en de gedaante van den voet gevolgd heb.

V. Gy zult dan beginnen met die ongemakken, waar door de voet in 't algemeen aangedaan wordt?

A. Alle de ongemakken, welke ik te verhandelen heb, verdienen van uwen kant eene byzondere oplettendheid, dewyl het hier op een van de allervoornaamste deelen aan komt, en de minste pyn, welke het Dier op deeze plaats gevoelt, meer dan genoegzaam is, om het buiten staat te stellen van dienst te doen.

Het Hoorn in 't algemeen kan ingekrompen, los,
en

en verdroogd zyn, de oorzaak van deeze inkrimping Van de
 • spruit altyd uit droogte en dorheid, welke wederom VOETEN.
 een gevolg zyn kan, of van de faamengroeijing, of
 al te naauwe vereeniging van die vaten, die gefchikt
 zyn, om de volgende zappen naar de voeten te
 brengen, of van de verdikking van deeze voedende
 zappen zelf; zo zal by voorbeeld de inkrimping en
 toefluiting van de Kroon, welke na eene bevanging
 volgt, uit deeze oorzaak fpruiten; naar maate nu de
 vogten meerder of minder kunnen doordringen, en
 de vezelen, en vaten meerder of minder in een gedron-
 gen zyn, zal de uitdrooging, de inkrimping, en
 drukking op de zachte deelen meerder of minder
 zyn; egter is de inkrimping en uitdrooging zomtyds
 zo groot, dat het Hoorn zig in 't geheel los maakt,
 en afvalt, en in dit geval zyn de zachte deelen niet al-
 leen gedrukt en gekneusd, maar de zelfftandigheid
 van de vezelen en vaten van gemeenfchap geheel
 en al vernietigd, en door de fterke drukking
 van een gefcheurd; dit afvallen van het Hoorn is
 ook in verfcheiden gevallen het gevolg van eene fterke
 en inwendige verzwearing, waar door deeze vaten
 en vezelen doorgeknaagd worden, voornaamlyk indien
 de Etter naar de Kroon te rug vloeit, zo als ik in
 de agtste verdeeling van het vyfde artikel, toen ik
 fprak over de Etter, welke de huid doorknaagt,
 breeder heb uitgelegd.

Ten laaftten zal het Hoorn geheel en al verfter-
 ven, en verdroogen, de voet zal kleinder fchynen,
 en een hol geluid om zo te fpreken, geeven, als men
 tegen den zelven aanftoot, indien 'er de voedende
 zappen niet by kunnen koomen, 't geen van ver-
 fcheiden oorzaaken, 't zy van den kant van de vaste
 deelen, 't zy van dien van de vogten afhangen kan;
 en dit foort van voeten moet men doorgaans van de
 hand wyzen, want, om denzelven het leven weder-
 om te geeven, 't geen zy geheel en al verlooren heb-
 ben, zou men de levendige en zachte deelen moeten
 affnyden, en fcheiden, om nieuw Hoorn wederom
 voort te doen koomen.

V. Hoe zou die nieuwe voortbrenging van
 Hoorn

Van de
VOETEN.

Hoorn gefchieden, 't zy dat het voorgige afgefcheiden was op de zo even gezegde wyze, of door het fcheuren van de vaten en vezelen van faamenvoeging, of door sterke drukking, of doorknaaging van Etteragtige Stoffe verdroogd of afgefallen was?

A. Op de zelfde wyze, en door de zelfde werktuiglykheid, waar van wy gefproken hebben, toen wy over het groeien van het Hoorn handelden, en volgens de zelfde wetten, welke de natuur volgt in de wonden, en in de eerfte voortbrenging van den Hoef; ik fta toe, dat het 'er hier niet op aan komt, om afgefcheiden deelen wederom te vereenigen, maar alleen, om dezelve te verlengen, maar die verlenging kan egter niet dan op dezelfde wyze, als het geen wy vereeniging noemen, gefchieden; want, zo dra als de buizen van een gefcheiden, of gefcheurd zyn, moet 'er zekerlyk eene uitftorting van de vogten, die in dezelve beflooten waren, gefchieden, en zo dra de uitftorting van deeze vogten ophoudt, wordt de wond doorgaans weer met een nieuwe zelfftandigheid gevuld, en de voedende zappen, zullen, zo dra als ze tot aan het uiterfte einde van yder vezel gekoomen zyn, in een der punten van dezelfs omtrek ftand houden, en op eene zekere manier, zo als zy zig fchikken, of voegen, wederom eene nieuwe buize maaken, en dus gefchiedt de verlenging, welke zig egter niet booven het levendige gedeelte van het Hoorn uitftrekt, en welke van meer of minder belang zal zyn, naar maaten dat de vaten eerder of laater inkrimpen, of naauwer worden; het uiterfte einde van die zelfde vaten zal het halflevendige gedeelte uitmaaken, 't welk door den geduurigen aandrang der vogten zo wel als het doode gedeelte voortgezet wordt. Op zodaanige manier werkt de natuur, wanneer 'er eene nieuwe voortbrenging gefchieden moet, doch zy heeft hier omtrent dikwils de hulp van de kunst noodig, om zorg te draagen, dat de op nieuw voortgebragte Hoef zyne behoorlyke gedaante en figuur heeft, en niet gebrekkig is. Wat het Hoorn belangt, daar nieuw Hoorn op volgt, het maakt zig zelf los, 't zy om

om dat het met het lighaam van het Dier geen gemeen leven meer heeft, 't zy dat het geholpen en aangezet wordt, door het volgende Hoorn, en zyn val is gelyk aan dien van de rooven, die door brandende middelen, van wat foort dezelve ook zyn mogten, gemaakt zyn.

Van de
VOETEN.

V. Welke ongemakken kunnen aan de Kwartieren koomen, want over deeze deelen hebt gy my het eerst onderhouden?

A. In de eerste plaats scheuren, welke zomtyds van het begin van 't Hoorn af tot aan den voorhoef toe zig kunnen uitstrekken; de schryvers verdeelen dezelve in twee foorten, het eerste, noemen zy alleen maar schein, doch wy noemen dit Ofsen voeten, het tweede noemen zy Kwartiervoeten, doch wy noemen het alleen gescheurde voeten.

V. Wat onderscheid moet men dan maaken tusschen Ofsen voeten en gescheurde voeten?

A. Deeze twee ongemakken verschillen alleen maar ten opzichte van de plaats, welke zy bekleeden, het eerste is in het midden van het voorste gedeelte van 't Hoorn gelegen; hier van voert het den naam van Ofsen voet, om dat dit gedeelte in die dieren gespleeten is; het ander ongemak is op de zyden, naamlyk op de Kwartieren geplaatst, meermaalen op de binnenste, dan op de buitenste, om dat dezelve zwakker is; hier van draagt dit ongemak den naam van Kwartiervoeten. Gemeenlyk is de uitdrooging van het Hoorn de oorzaak van scheuren, als meede de onagtzaamheid van den stakneegt, die den voet niet wel gesmeerd nog ingeslagen heeft, als ook de luiheid van den Paardenfmit, welke het Hoorn uitbrandt in plaats van uittefteen; eindelyk van Blaaren welke door eene sterke Etter eenige kleine vaarjes doorknaagen kunnen, ook tot scheuren of uitbarsten gelegenheid geeven; indien 'er nu eene zekere meenigte van die stof is, zullen 'er niet alleen scheuren uit voortkoomen, maar zelfs de inwendige en zachte deelen zullen 'er door lyden, waardoor affchilferingen zullen veroorzaakt worden, en het Paard zal een nieuw Kwartier krygen, zo als ik gezegd heb, toen

Van de **VOETEN.** toen ik over het afvallen van het Hoorn handelde. Afd. 8. Art. 5.

V. Wat verstaat gy door affchilferingen?

A. Ik heb my van deeze uitdrukking bediend, om dat dezelve by den Paardesmit, in gebruik is, en daarom beter verstaan kan worden; zy noemen affchilferingen, het geen de chirurgyns *Exfoliation* of affcheiding noemen; Daar is eene *Exfoliation* of affcheiding van de Beenen, eene *Exfoliation* of affcheiding van de Trekkers, of Peezen; zo dra nu in dit soort, waar van wy spreken, de Etter-agtige stof de Peezen heeft door ge reeten, komt 'er eene wond, die niet geneezen kan worden, of het vlies moet door eene zachte verzwearing afgescheiden worden, en het is aan dit afgescheidene vlies, 't welk doorgaans Etteragtig, wit en draadig is, dat zy den naam van affchilferingen gegeven hebben.

V. Ik begryp, dat eene inwendige verzwearing, uit welke oorzaak dezelve ook spruiten mag, scheuren te weeg kan brengen, en ik ben nu niet meer verwonderd, dat ik Paarden gezien heb, waar in die ziekte byna ongeneeslyk geworden was, zekerlyk, om dat zy, door zig zelve geduurig te trappen, de kleine vaatjes kwetsten waar door eene ligte verzwearing veroorzaakt wierd; welke bleef duuren, maar daar zyn scheuren, die bloeden, welke zo pynlyk zyn, dat het Paard zeer kreupel gaat, en 'er zelfs koorts door krygt?

A. De pyn, welke het Paard gevoelt, is oorzaak van de Koorts, en het geen gelegenheid tot de pyn geeft, is niets anders dan een gedeelte van de zachte deelen, 't geen mede in de scheur begreepen of gekneld is; en dit is ook de rede waarom de koorts en de pyn ophoudt, het Paard niet meer kreupel loopt, en 'er gene ontlasting van bloed of Etter meer is, zo dra als deeze geknelde deelen verteerd zyn.

V. Osfenvoeten spruiten zekerlyk uit de zelfde oorzaak als de scheuren?

A. Deeze ongemakken koomen doorgaans meer aan de agterste dan aan de voorste voeten, en daarom is de verdrooging en de dorheid van 't Hoorn hier de

de algemeene oorzaak niet van, want de agterfte voeten zyn altyd vogtiger, dan de voorfte; egter indien 'er een spleet of Barften aan de voorfte komen, moet men die aan eene al te groote droogte toefchryven; doch het zy, zo 't wil, Paarden die werken, en die met den voorhoef der agterfte voeten de meefte kracht doen, als mede de muil-ezels, zyn aan Osfenvoeten voornaamlyk onderhevig; doch de laafte zyn daarom van geen minder dienst, om dat de fcheuren by dezelve meer uit- dan inwendig, en zelden zo diep, als die van een Paard zyn; ook zyn deeze Osfenvoeten, zeer gemeen, in Paarden, die door klei loopen, en ruig van voeten zyn, of die in moerasfige landen opgevoed zyn: niet dat het Hoorn van dezelve zo zeer in een gedrongen en geflooten is, als van Paarden, die in drooge landen opgebracht zyn, maar indien by gelegenheid van zommige ziekten, waar aan derzelve onderfte deelen zeer onderhevig zyn, by voorbeeld, in een Padgezwel ('t geen egter een zeer verfchillend gezwel is van dat Padgezwel, waar van ik gefproken heb, en booven op de Kroon zelf gelegen is, waar van de oorfprong dezelfde is als van het water in de beenen,) de Etter naar om laag tot in den hoef zakt, zullen 'er Osfevoeten uit voortkoomen, zo als 'er fcheuren volgen na eene verzwearing, dewyl de doorgeknaagde vaten geen voedsel meer naar dat gedeelte van het Hoorn kunnen brengen, en deeze barften en fcheuren zullen niet geneezen, noch digt gaan, voor dat de eerfte oorzaak uit den weg geruimd is; en het is zekerlyk aan deeze oorzaak, welke altoos blyft, en daar men niet op werkt, toe te fchryven, dat deeze fcheuren of barften van zommige voor eene zeer hardnekkige ziekte gehouden zyn.

V. Zyn de Hielen niet aan byzondere ziekten onderhevig?

A. Ik heb u daarom trent ten vollen voldaan, toen ik over de volvoetigheid fprak; voor het overige kunnen 'er in de Hielen kneuzingen, en kwetzuuren door ftooten tegen het een of 't ander

Van de **VOETEN.** der hard lighaam, of tegen het seherpe van het yzer voorvallen, welke van meer of minder belang zyn, en zelden kwaade, of gevaarlyke gevolgen hebben.

V. Welke zyn de ziekten van de zool?

A. In de eerste plaats *sole Battue* of de gekwetste zool.

V. Wat verstaat men hier door?

A. Niets anders dan eene kneuzing aan de zool, veroorzaakt of door het loopen op steenagtige weegen, of door steentjes, of zand, die tuschen het Hoorn en het yzer gekoomen zyn, of door het drukken van het yzer op de zool, of in een woord, door alles, 't geen op deeze plaats kneuzingen te weeg kan brengen; naar maaten nu de kneuzing, of kwetzing meer of minder hevig is, zal het Dier ook meer of minder pyn hebben; dezelve is zomtyds zo zwaar, dat het niet staan kan; als dit ongemak eenigen tyd geduurd heeft, of veroorzaakt is, wanneer een Paard zonder yzers gelopen heeft, moet men het vreezen, en mistrouwen; want de vaten zyn door de kneuzing, of gekwetst, of gescheurd, en in het laatste geval, volgt 'er eene uitstorting van vogten, of eene verzwearing, of ten minsten koomen 'er uit voort Steengallen, of lykdoorns.

V. Wat verstaat men door Steengallen?

A. Eigenlyk zyn dezelve niets, dan uitgestort bloed; zy openbaaren zig ook alleen door eene kleine roodagtigheid, welke men niet gewaar kan worden, of men moet den voet waschen, en afteeken; daar zyn drie soorten van Steengallen. De drooge Steengal. Hoornagtige Steengal, en gedrukte Steengal. Drooge Steengal krygt haare benaaming van haare oorzaak, welke niets anders, dan dorheid, en uitdrooging van den voet is; dit soort ontstaat meest in die voeten, welke wy rond, en volvoetig genoemd hebben, en de binnenste kwartier, welke, gelyk wy reeds aangemerkt hebben, de zwakste is, wordt 'er meer dan de buitenste door aangedaan. Drooge gaat zomtyds over tot eene Hoornagtige Steengal, wanneer 'er naamlyk eene groote meenigte van uitgestort vogt

vogt is; want dit vogt, nu buiten de vaten zyn-
de, waar in het beslooten was, bederft in 't kort,
en, dewyl het geen vryen uitgang vindt graaft en
dringt het tot onder de kwartier, zet de huid op, en
veroorzaakt veel verwoesting.

Eindelyk de naam van gedrukte Steengal geeft
duidlyk zynen oorsprong te kennen, want 't is een
gevolg van eene drukking, of kwetzing, waaraan
platte en volle voeten veel onderhevig zyn.

V. Kunnen spykers, die op straat leggen, of splin-
ters, de zool niet kwetzen?

A. Zekerlyk, en de *Straal* ook, ja zelfs alle de
deelen van de holligheid van den voet. Men be-
grypt dit ligt: want een Paard kan onder het gaan,
met den voet in een spyker, die met de punt naar
om hoog op de straat legt, trappen; hetzelfde kan
gebeuren, wanneer het door gehakt hout loopende,
een splinter, die afgehouden, en puntig is, in den
voet trapt; in beide gevallen, gaat het Paard aan-
stonds zwaar kreupel; De ingetrapte spyker of splin-
ter heeft, of maar alleen de zool, en de Straal
doorboord, of is dieper doorgedrongen tot aan het
vleezige lighaam, waar van ik gesproken heb, of
heeft gekwetst, of is gegaan door de vliezige en
trekkeragtige deelen. Men begrypt zeer wel, dat
het laatste toeval veel erger dan het andere is, om
dat de wond valt op deelen, die ten uitersten ge-
voelig zyn, het zy zo 't wil, indien men in het
eene en het andere van deeze toevallen te werk ging
en redeneerde, uit, of naar die beginzels, en dat licht,
't welk wy verkrygen kunnen door de kundigheid
der gekwetste deelen, daar eigenlyk niets anders dan
maar alleen eene wond plaats in heeft, zouden wy
ons niet zo verlegen daar voor maaken, maar deeze
kundigheid zou ons goede hulpmiddelen aan de hand
geeven, en wy zouden niet zo zeer voor de gevol-
gen vreezen, maar van dezelve oordeelen volgens
het foort van het ongemak, en de diepte van de
wond; wy zouden dan niet meer eene wond,
als hardnekkig, gevaarlyk, of ongeneeslyk beschou-
wen, welke maar alleen verergerd is door het ver-
zuim,

Van de
VOETEN.

zuim, of 't geen nog meer gebeurt door de onkunde van den fmit, of door de wond te fchielyk te fluiten, of door geene zorg te draagen, dat de uitgeforte ftof zig genoegzaam ontlasten kan, die oorzaak is, dat dezelve zig elders nederzet.

Het zelfde kan gebeuren, wanneer een Paard vernageld is, dat is, wanneer de ingeflaage nagel, in plaats van door het Hoorn, door het leven gaat; doch indien de nagel maar alleen het leven drukt, of klemt, zonder het te kwetzen, volgt 'er maar alleen eene ligte kneuzing op, welke egter zeer pynlyk is, dewyl ze het Paard kreupel doet gaan.

V. Het is dan ook zekerlyk aan dit teken, dat ik merken kan, dat een Paard vernageld is, 't zy het leven gekwetst, of maar gedrukt is?

A. Ja, voornaamlyk als het Paard ten eerften hinkt, of trekt, zo dra het beflaagen is. Men kan den nagel, die kwetst, of drukt, ontdekken, als men met een hamer op de koppen van de nagels flaat, want zo dra men aan dien komt, welke oorzaak van het ongemak is, zal men dit ten eerften ontdekken door de pyn, welke het Dier gevoelt, en welke men door de intrekking van de fpieren van zynen arm gewaar wordt, welke beweging de gevoeligheid van het geraakte deel te kennen geeft; doch om de zitplaats van de pyn nog te zekerder te ontdekken, is het zeer goed, om het yzer af te haalen, en met de nyptang alle de nagels een voor een te drukken, zo wel daar ze ingeflaagen zyn, als daar ze uitkoomen, en dan kan men de pynlyke party zeer ligt gewaar worden; dit middel is nog des te beter, om dat de kwetzing of drukking een gevolg van een stuk verborgen hoefnagel zyn kan.

V. Wat verftaat gy hier door?

A. Wanneer een stuk van den hoefnagel in het Hoorn gebleeven is, en men op die plaats eenen anderen Nagel inflaat, waar door het stuk van den eerften niet alleen het leven drukt, maar zelfs kwetst, en door het zelve gaan kan; en dan volgt 'er eene faamengezette wond op, welke niet geneezen kan worden

den zonder het uittrekken van dit ingebleeven stuk, 't geen dikwils zeer moeilyk en gevaarlyk is, Voornamlyk, als het ondernoomen wordt van een smit, die onkundig is van het saamenweefzel, en het foort van de deelen, gevaar loopt dezelve te vernielen, door het doen van deeze operatie. Van de
VOETEN.

Eindlyk noemt men ze eene bolle zool, wanneer de zool niet alleen opgezwollen, maar zelfs week als een spons is. Deeze weekheid kan natuurlyk, of toevallig zyn; natuurlyk, wanneer deeze party van een los, en flap saamenstel is, waar door ze al te ligt wykt voor den aandrang der vogten, die dezelve uitzetten, week maaken, en op doen zwellen; toevallig, indien de vogten door eenige verhindering in hunnen omloop door dit deel gestremd worden; in het eerste geval is de voet zwak, gevoelig, wanstallig, plat, en vol; in het tweede is 'er hoop van denzelfen wederom te regt te brengen, en te versterken.

V. Gy moet my de ongemakken van de Straal nog leeren kennen?

A. Zomtyds komt 'er onder aan de Hielen, maar nog meer aan de Straal, een vezelagtig en spongicus uitwas, dat zeer lelyk ruikt, en van eene stoffe is, welke zeer wel met een week en verrot Hoorn overeenkomt; men noemt het zelve *Fic* of uitwasfing van vleesch. Dit gezwel, of uitwas, is in 't eerst ongevoelig, maar blyft niet lang zo; en het zy dat 'er verscheiden foorten van zyn, die van malkander verschillen, het zy dat 'er onderscheid is in den aart, of hoedaanigheid van de vogten, die dezelve voort doen koomen, of van de vaten en vezelen, die uitgroeien, altans dit is zeker, dat deeze gezwollen, of uitwasfen meer of minder wortels hebben, en dan eens van zwaarder, dan van ligter toevallen gevolgd worden; daar zyn 'er, die op het eigen oogenblik, na dat ze tot den wortel toe schynen weggenomen te zyn, wederom op nieuw te voorschyn koomen, en deeze worden door eene meenigte van vogten, die door zeer groote vaten aangebragt worden,

Van de den, onderhouden; daar is een ander soort, **VOETEN.** dat den voet, welken zy aandoen, geheel wanftal-
 lig, breed, of plat maaken, en van langzaamerhand
 voortgaan van de Hielen naar de kwartieren, de
 zool, den voorvoet, en zig zelfs tot aan de pees,
 welke het onderste van den kleinen voet bekleedt,
 uittrekken, 't geen men ligt gewaar worden kan,
 want de Etter zet dan de huid op, en vertoont zig
 by de Kroon. Alle deeze toevallen zyn alleen een
 gevolg van het breeken van bloed en watervaten,
 welke al te sterk gedrukt wierden, en al te vol wa-
 ren. De vogten, welke bloot gesteld zyn aan het
 slaan of kloppen van naby gelegen slag-aderen, en aan
 de werking van de vezelen, worden ontbonden en
 gescheiden: de grove zouten, welke zig bevinden
 in dat vogt, 't geen het gezwel tot voedsel ver-
 strekt, worden in beweging gebracht, door de vog-
 tigheid los gemaakt, verwekken eene prikkeling in
 alle de deelen, welke zy ontmoeten, en knaagen de-
 zelve door op zodaanige wyze, dat het dan on-
 mooglyk is, om den voortgang te beletten, die eg-
 ter niet zo spoedig geweest zou zyn, indien men
 het ongemak niet verzuimd, of tot inwendige ge-
 neesmiddelen, om de vogten te verminderen, der-
 zelve omloop aan te zetten, en haare scherpte te
 verzagten, zyn toevlugt genoomen hadt. Dit is ook
 de reden, waarom men dikwils deeze gezwollen
 ziet te voorschyn koomen, terwyl men bezig is met
kloven of *barsten* te willen geneezen; want, als men
 zorg gedraagen hadt, om de vogten, waar uit ze
 spruiten, te doen ontlasten, of verdwynen, zouden
 dezelve niet te voorschyn gekoomen zyn; ik zeg,
 de vogten, waar uit zy spruiten, want wy zien,
 dat Paarden, die dikke beenen hebben, bevangen
 geweest zyn, of kwade schurft gehad hebben, die
 holle, en verheve voeten, of breede Hielen heb-
 ben, en uit welker Straal, of op zy, of in het
 midden, een rood- en Etteragtig vogt lekt daar
 meer onderhevig aan zyn dan andere, en het is
 niet moeilyk te begrypen, hoe scherpe en verdikte
 vogten in de onderste deelen, die slap en sponsieus
 zyn,

zyn, (als de Hielen, en de Straal) waar door ze niet dan zeer bezwaarlyk kunnen circuleeren, wanneer ze zo laag nedergedaald zyn, kleine verstoppingen, uitzettingen, en uitgroeiingen te weeg kunnen brengen, welke daarenboven door de kwaade gesteldheid van de stof, een ondraaglyken stank zullen hebben. Men begrypt ook nog, dat de agterste, welke in eene geduurige vogtigheid zyn, meer bloot staan voor deeze ongemakken, dan de voorste voeten.

Van de
VOETEN.

V. Koomen 'er ook aan de Straal niet een soort van wratten.

A. Dit soort is byna de zelfde, als die van de *Fics* of uitwasfingen van vleesch, doch de stof van dezelve is zo scherp niet, egter kan ze door lang stil te blyven staan, scherper worden, en in bederf toeneemen; zy zyn op zy, of booven, of aan het einde van de Straal geplaatst; men ziet ze zelden aan de voorste beenen; zy kunnen ontaarden, indien 'er scherpe en bytende stoffen in het bloed zyn, welke dan de uitwasfingen van vleesch veroorzaaken!

Eindelyk is 'er nog een ongemak, 't geen eigenlyk eene verrotting aan de Straal van den voet van het Paard is; men wordt het zelve zeer ligt gewaar door den kwaaden reuk, die 'er by is, en door de jeukte, welke het veroorzaakt, waar door het Paard genoodzaakt is, om geduurig en zonder ophouden met den voet tegen den grond te stooten; dit ongemak, hetwelk door eene weiachtige scherpte wordt voortgebracht, doet de Straal eindelyk verrotten, en by stukken uitvallen, waar door het Paard hinkt.

V. Gy hebt my nog niet gezegd, wat men eene uitzetting van den Hoef noemt?

A. Dit ongemak is het gevolg van een zwaaren slag van de voeten van het Paard tegen het een of 't ander lighaam, dat zeer hard is; door deezen zwaaren slag of stoot kan het vleezige lighaam, 't geen, zo als ik gezegd heb, tusfchen het Hoorn, en den kleinen voet is, gekneusd zyn, of door den zelyven kan 'er zulk eene sterke beweeging, of schok in de zachte deelen gekoomen zyn, dat de vaten, die door dezelve loopen, of verwyd, or

Van de
VOETEN.

verbrooken zyn, zo dat 'er de vogten uit loopen, of de circulatie afgebrooken, of gestremd wordt, het welk eene zwaare ontsteeking veroorzaakt; de kenmerken van dit ongemak zyn, de grootte hitte van dit deel, de pyn, welke het Paard gevoelt, de vermindering van de grootte van het Hoorn, het kreupelgaan van het Paard, een gezwel dat zeer wel overeenkoomt met den overhoef, 't geen zig op de Kroon openbaart, in een woord, door de te rugvloeijing van Etter, indien 'er eene uitstorting van de zelve, of eene verzwearing in plaats heeft.

Alle deeze verschillende onderwerpen geeft ons het voorgestel van het Paard aan de hand; ik heb u dezelve op eene geschikte wyze voorgesteld, indien ik dit niet gedaan had, zou ik u in eene verwarring van denkbeelden laten, en uw geheugen overlaaden hebben met eene oneindige menigte van zaaken, die meer geschikt waren, om uwen geest met moeilyke en ydelle bespiegelingen te vervullen, dan om op denzelven diepe, duurzaame, en nuttige indrukzelen te maaken.

D E R D E H O O F D S T U K.

VAN DE SCHOONHEID, EN DE
GEBREKEN VAN DE DEE-
LEN VAN HET LYF.

I. ARTIKEL.

VAN DEN RUG.

Van den
RUG.

V. Gy hebt gezegd, dat het Lyf bestaat uit den rug, de Lendenen, de ribben, den Buik, en de Flancquen; men heeft egter tot nu toe geene onderscheiding tusfchen den rug, en de lendenen gemaakt?

A. Het

A. Het is waar, en egter is 'er een groot verschil tusschen deeze deelen, en het is de zelfde dwaaling, als of men by een mensch deeze twee partyen door malkander verwarden. Van den
R U G.

V. Wat verstaat gy dan door den rug van het Paard?

A. Eigenlyk die plaats, waar op de zadel legt, en rust; derhalven is de rug gelegen tusschen de schoft en de lendenen, dat is, hy beslaat de gantsche uitgestrektheid van de ribben, en eindigt, daar de ribben eindigen.

V. Hoe moet de rug van een Paard zyn?

A. Sterk, breed, effen en gelyk tot aan de Lendenen.

V. Waar aan kan men weten, dat de Rug sterk is?

A. Als de ruggestreg wel bezorgd is. Ik versta door de ruggestreg die beenachtige kolom, welke uit verscheiden stukken, dat is, uit een zeker getal van wervelbeenen saamgesteld is. De ruggestreg is wel bezorgd, of voorzien, als men in een vet Paard in het midden en langs dezelve eene zekere groef, zien, en voelen kan, men noemt zulke gemeenlyk en oneigenlyk Paarden met dubbelde Lendenen.

V. Waarom moet de rug effen, en gelyk zyn?

A. Indien de rug in het midden hol is, of om klaarder te spreken, inzakt, wordt het Paard zaalruggig. Deeze Paarden hebben, het is waar, een hoog en verheven hals, het hoofd wel geplaatst, het voorgestel wel gemaakt, zy zyn fraai als men ze van vooren ziet, en lugtig, maar de meesten zyn zwak, en worden schielyk moede, behalven dat men ook zeer veel werk heeft, om ze te zadelen.

V. Kan de rug door het drukken en wryven van den zadel niet wel gekwetst worden!

A. Wanneer de zadel te ver na vooren gelegd wordt, zal hier door eene lichtere of zwaardere wond koomen, welke egter van geen kwaade gevolgen is, indien men ze niet verzuimt.

II. ARTIKEL.

VAN DE LENDENEN.

Van de
LENDE-
NEN.

V. Waar zyn de Lendenen gelegen?

A. Wy hebben gezegd, dat zy gelegen zyn aan het uit-einde van den rug, tuschen den zelve, en het Kruis; op die plaats zyn de wervelbeenen van de Lendenen; welker beweeglykheid veel sterker, en duidlyker is, dan die van den rug, welke aan de ribben vastgehegt zyn.

V. Hoe moeten de Lendenen zyn?

A. Indien wy naar het voorbeeld van alle de sta-meesters, die geschreeven hebben, den rug, en de Lendenen door een verwarren, moeten wy staande houden, dat zy eene evenredige lengte behooren te hebben; doch het zal genoeg zyn, dat men weet, dat eene goede proportie van de deelen onder malkander het Dier fraei, en goed maakt; een kort, in een gedrongen Paard is altyd sterker, en dat geheel, 't geen een Paard aangenaam maakt, komt by korte Paarden meer uit, egter zyn deszelfs bewegingen zichtbaarder, en harder, dan die van een Paard, 't welk te lang uitgestrekt zynde, zig niet dan met moeite in malkander voegen kan.

V. De Lendenen kunnen zekerlyk door het drukken van den zadel zo wel gekwetst worden, als de rug?

A. Zekerlyk, en de kwetzuur is zwaar of ligt, naar maaten de drukking meer of minder geweest is.

V. Wat noemt men eene verrekking van de Lendenen?

A. Men verstaat hier door eene al te sterke spanning van de Ligamenten of banden, welke de wervelbeenen vast houden, of eene al te sterke toetrekking, of inkrimping van de rugspieren.

V. Uit

V. Uit welke oorzaaken kan die verrekking ontstaan? Van de
LENDE-
NEN.

A. Dezelve zyn altyd uiterlyk; een val, by voorbeeld, of een al te zwaare last of eene pooging van het Dier, om zig te herstellen, wanneer het een valschen pas doet, of glydt, of wanneer het in de ryd-school in het springen te schieklyk gestuit, of opgehouden wordt, ja zelfs het opstaan in de stal, kunnen alle oorzaaken van zodaanige verrekking zyn.

V. Welke zyn de Tekenen van deeze verrekking?

A. Men kan dit toeval, het geen naar maaten van de hevigheid van de uitrekking meer of min gevaarlyk is, aan de beweegingen onder het gaan van het Dier ontdekken; is de verrekking niet zeer zwaar, dan heeft het Paard zeer veel moeite, om agteruit te gaan, en gevoelt eene hevige pyn, het Kruis gaat heen en weder, waggelt, en schudt, wanneer het draaft; maar als de verrekking zeer zwaar is, kan het in 't geheel niet agteruit gaan, maar alleen eenige weinige pasfen voorwaards doen, en als men het daar toe dwingen wil, dreigt zyn agterste gedeelte, 't geen nasleept, geduurig te vallen.

V. Is men verzekerd, dat men dit ongemak in den grond zal geneezen?

A. Dit gaat niet vast, daar blyft lange tyd, en zelfs altoos iets van over, en nog daarom te meerder, om dat het agterste van een Paard, als het werkt, veel meer in beweging is, dan het voorste gedeelte; men kan zig derhalven zelden met eene volmaakte, of volkomen geneezing vleien, of de verrekking moest van zo weinig belang zyn, dat men dezelve voor eene enkelde en ligte verdraaijing van de Lendenen kon houden.

V. Kunnen de wervelbeenen niet ontwrigten of uit het Lid gaan?

A. Dit is niet onmooglyk, en als het geschiedt, is het volstrekt doodlyk om de drukking van de Rugge-merg, doch het gebeurt zeer zelden, ter oorzaake van derzelve sterke, en vaste saamenhegting,

Van de
LENDE
NEN.

ting, het groot getal van haare spieren, en banden, en eindelyk van de vereeniging van derzelve ligamenten, welke zo vast en sterk zyn, dat het schynt, dat de natuur alle haare poogingen in het werk gesteld heeft, om deeze geleeding hegt, sterk, en te gelyk beweeglyk te maaken.

V. De wervelbeenen egter van de Lendenen kunnen het allerligst uit het Lid gaan?

A. Ontwrigtingen kunnen altoos gemaklyker voorvallen in geleedingen, welke sterk bewoogen worden, en dewyl, gelyk als ik reeds aangemerkt heb, de buiging en beweeglykheid van de Lendenen veel grooter en sterker dan die van den rug is, welker geleeding met die van de Ribben saamengevoegd en versterkt is, zal 'er ook ligter en gemaklyker eene ontwrigting van de wervelbeenen van de Lendenen kunnen voorvallen.

III. ARTIKEL.

VAN DE RIBBEN.

Van de
RIBBEN.

V. **H**oe moeten de Ribben van een Paard zyn?

A. Ruim in haaren omtrek, en de beenige halve cirkel, welken zy aan weerzyden beschryven, moet by de ruggestreng beginnen, om dat zy dan beter in staat zyn, om die deelen, en ingewanden, welke zy besluiten moeten, te omvatten.

V. Op welke wyze zal men de juistheid van dien halven cirkel bepaalen?

A. Wanneer de Ribben van een Paard, dat wel in het vleesch is, waterpas, of gelyk met de Heupen schynen te zyn. Indien zy niet even hoog, of omtrent gelyk met dat been zyn, zegt men dat het Dier plattribbig is.

V. Ik verzoek, dat gy my duidlyker uitlegt, wat gy door plattribbig verstaat?

A. Ik versta door plattribbig 't geen een platte, en

in-

ingezakte figuur heeft, en ik noem zulke Paarden Van de plattribbige Paarden; deeze hebben nooit veel RIBBEN. adem.

V. Waarom?

A. De reden is klaar, en eenvoudig; De ribben maaken op zyde de holligheid van de borst uit, 't geen het Borstbeen van vooren doet; zo dra derhalven de Ribben in plaats van een half rond te beschryven, en zig buitenwaarts uit te zetten, plat zyn, moet de holligheid van de Borst noodzaaklyk minder of nauwer worden, en de longen kunnen zig zydelings niet genoeg uitzetten, waar door het Paard minder lugt inademen kan; het moet derhalven meenigvuldiger inademen, en daarom minder adem hebben.

V. Is dit het eenigste ongemak, 't geen uit de plattribbigheid spruit?

A. De Flancquen van Paarden, die plat zyn, en veel eeten, zakken doorgaans uit, en de Buik, niet mede in de ribben beslooten kunnende worden, valt in, en daalt naar beneden; men noemt die hangbuiken, het is daarenbooven zeer moeilyk, om zulke Paarden te zadelen; derzelver lendenen beslaan inderdaad veel plaats, maar, de rug is verheven, gelyk als de rug van de Muil-Ezels, in plaats van gelyk en effen te zyn, en zy hebben nooit een goed Kruis.

V. Kunnen de Ribben door den zadel niet gekwetst worden?

A. Ja, en eene geduurige wryving geeft oorzaak, tot die uiterlyke hardigheid, waar van de uitdrooging, of verstopping van die vaten, welke aan de wryving blootgesteld zyn, oorzaak is.

V. Breeken 'er zomtyds niet wel Ribben?

A. Niet dikwils: egter kunnen de Ribben breeken, 't zy door een snaphaans kogel, een splinter van een Bom, of van een granaat, door een val op zy, op iets, 't welk zeer hard is, door eene drukking van het Paard tusfchen twee andere lighaamen, als tusfchen de as van een wiel of van een rad, en een muur; de Breuk nu van de Ribben zal of inwendig, of uitwendig zyn; ik versta door eene inwendige

Van de **RIBBEN.** dige Breuk eene zodaanige, waar in het gebrooken end naar den kant van het Ribbevliet is, en door eene uitwendige, waar in de Breuk naar den kant van de uitwendige spieren is; de eerste is gevaarlyker dan de tweede, en veel moeilyker te regt te brengen; de kentekenen zyn, de ongelykheid op de gebrooken plaatzen, de inzakking, of invalling, in de inwendige Breuk, en de uitzetting, in de uitwendige; beide soorten zyn verzeld van eene moeilyke ademhaaling, en van eene klopping van de Flancquen, welke toe-neemen zal, indien de gebrooken stukken, het Ribbevliet 't welk een vliet is, dat de Borst van binnen bekleedt, steeken; of prikkelen.

IV. ARTIKEL.

VAN DEN BUIK.

Van den **BUIK.** *V.* **H**oe behoort de Buik van het Paard te zyn?

A. Geschikt naar het gestel van het Dier, dat is middelmaatig in fyne en ligte Paarden, en wyder uitgestrekt in Koets, en trek-Paarden.

V. Wat verstaat men door een Paard, 't geen dun in den Buik is?

A. Wanneer de Buik van het Paard de gedaante heeft van dien van een wind-hond, dat is, indien hy naar den kant van het agterlyf opgeschort is, dan is het Dier dun in den Buik en heeft weinig Lyf.

V. Het tegen overgesteld gebrek van dit is zekerlyk, waar van gy my reeds gesproken hebt, en 't welk gy hangbuik genoemd hebt?

A. Ja, en gy moet daarenboven weten, dat oude Paarden, die een grooten en nederhangenden Buik hebben, veel eeten, van tyd tot tyd hoesten, en ligt dampig worden.

V. Ik heb magere Paarden gezien, welke, als ze vet begonnen te worden, al te veel Buiks scheenen te hebben?

A. Ik

A. Ik heb diergelyke Paarden ook gezien; maar Van den
 indien derzelve Flancquen niet opgeschort zyn, en B U I K.
 indien zy de zyden wel geplaatst hebben, gaat het
 voedzel ongevoelig naar agteren naar het Kruis, en
 de Buik wordt van langzaamerhand dunder. De En-
 gelschen hebben hier omtrent eene byzondere Prak-
 tyk; als zy een Paard, waar in zy eene geschiktheid
 tot eenen nederhangenden, of doorgezakten Buik
 ontdekken, vet willen maaken, doen zy het eenen
 singel om, die meer dan een voet breed is, te gelyk
 egter agt geevende om op de plaats, welke de Ribben
 beslaan, kleine kusfentjes te leggen, om het Paard
 geen ongemak aan te doen; zy maaken vervolgens
 yder dag dien singel, een, of twee gaten nauwer,
 met oogmerk, om het zakken van den Buik te belet-
 ten, en het voedzel naar behooren te verdeelen, en
 naar agteren, naar het Kruis te brengen; indien dit
 middel hen gelukt, moeten zy het zekerlyk by veu-
 lens, of jonge Paarden in het werk stellen, want ik
 denk, dat het van geen groot nut zou zyn voor Paar-
 den, die reeds een zekeren ouderdom bereikt hebben.

V. Wat is die opzwellung, of opblaazing, welke
 men zomtyds langs den Buik van het Paard ge-
 waar wordt?

A. Niets anders, dan wateragtige gezwellen, wel-
 ke gemaakt worden door eene verzameling van weiag-
 tige stoffe, welke doorgedrongen of uitgestort is in
 dat bekleedzel, 't geen tusfchen het vel, en de vlie-
 zen van de spieren van den Buik is. Hengflen zyn
 meer dan andere Paarden aan deeze gezwellen on-
 derhevig.

V. Welke zyn de oorzaken van deeze gezwel-
 len?

A. Zomtyds eene verrekking; Al te lang stilstaan,
 of al te heet zyn kan 'er ook gelegenheid toe geeven,
 en dan is 'er in 't geheel geen gevaar in.

V. Waar aan kent men dezelve?

A. 1. Aan de opzwellung, en 2. aan de zichtbaare,
 en gemaklyke indrukking van den vinger, welke
 als ze op het gezwel gezet wordt, het zelve doet wy-
 ken, en een kuil nalaat, die zig niet dan met moeite
 wederom herstelt.

V. Hoe

Van den *V.* Hoe kan al te veel rust, of al te lang stil staan, **B U I K.** oorzaak van dit ongemak zyn?

A. Door al te veel rust worden de vaste deelen verslapt, waar door de omloop van de vogten zodanig vertraagd wordt, dat verscheiden vaten, voornamlyk, watervaten, die zig zeer ligt laten uitzetten, opzwellen, en voos worden, 't geen doorgaans in slappe deelen voortvalt.

V. Hoe kunnen deeze gezwollen uit eene al te groote hitte voortkoomen?

A. Om dat de vogten daar door meer uitzetten, en by gevolg meer plaats beslaan, waar door de diameter van de bloed-en watervaten grooter wordt; zo dra als dit geschiedt, wordt 'er een heet, of koud gezwel voortgebracht, naar den aart van het overmaatige vogt, en de zwakheid, of sterkte van dat deel, waar in deeze vogten vergaderd zyn.

V. Waar moet men by het beschouwen van de Ballen en de scheede agt op geeven?

A. Of deeze deelen opgezwollen zyn.

V. Dezelfde oorzaaken, die onder aan den Buik opzwellingen maakten, kunnen zekerlyk deeze deelen ook opzetten?

A. Ja, maar indien de zwelling van deeze deelen een gevolg is van eene sterke pooging die het dier gedaan heeft is ze ten uitersten gevaarlyk, dewyl ze of verzeld gaat, of gevolgd wordt van of te weeg gebracht wordt door eene Breuk; ik versta door eene Breuk een *Darmgezwel*, 't geen zig vertoont op de eene of de andere plaats van den onderbuik, gelyk als by den Navel, of op zy van den Buik, by de Laschen, of eindlyk in het klootzakje, en deeze foort van Breuk, waar aan een Hengst meer onderhevig is, dan aan de andere Breuken, wordt uitzakking van den Darm genaamd.

V. Waar door komt eene Breuk?

A. Of door eene scheuring, of door eene enkele verwyding van het Darmvlies; indien de Darm alleen maar tot de Laschen gaat, is de Breuk niet volmaakt, en heeft den naam van Liesbreuk, maar wanneer de Darm door den ring gaat,

en

en tot in het *klootzakje* zakt, dan is de Breuk **Van den**
volmaakt. **B U I K.**

V. Kan eene enkele pooging, of eene ligte verrekking het Darmvlies doen breeken, of verwyden?

A. Neen: maar een Paard is dikwils genoodzaakt om zyne uiterfte kragten in het werk te stellen, en hier door worden de Breuken te weeg gebragt, gelyk als door het Paard een al, te zwaaren last op te leggen, of door het sterk te doen springen; een ontydige sprong, of een zwaare val kan ook de oorzaak van eene Breuk zyn.

V. Op wat wyze kan de Darm of in den Lasch, of in het klootzakje zakken?

A. Wanneer het Darmvlies of gebrooken, of verwyd is, gaat, of zakt de Darm door die openingen, welke men doorgaans Ringen noemt, en die geschikt zyn, om de strenge van de zaadvaten door te laten; het Darmvlies, kan aan weerzyden van het klootzakje, of aan beide de Laschen breeken, of uitzetten, en dan is 't een *dubbelde Breuk*.

V. Komt dit ongemak niet veel minder voor by Paarden, dan by menschen?

A. Zekerlyk; en onze stand geeft daar zeer veel gelegenheid toe; want, dewyl wy regt overend gaan, vallen onze Darmen natuurlyk lynregt op de zwakste plaatsen van den Buik; daarin tegendeel de stand van het Paard Horizontaal is, waar door het ten eenemaal buiten gevaar van dit ongemak zou schynen te zyn; wy zien zelfs dikwils, dat een Paard zyne uiterfte kragten in het werk stellen kan, zonder gebrooken te worden, en, indien het daar door bedurven wordt, of zelfs omkomt, wordt dit veroorzaakt, of door het breeken van zommige groote vaten, of door het scheuren van het Darmvlies op de eene of de andere plaats; daarenbooven zyn in een Paard de dunne Darmen overdekt door de dikke; want by het openen van het Darmvlies koomen deeze het eerst te voorschyn; 't welk in een mensch regt anders is, want daar leggen de dunne Dar-

Van den **B U I K.** men booven, en dewyl het doorgaans de dunne Darmen zyn, die de Breuk uitmaaken, is het niet te verwonderen, dat dit ongemak minder voorkomt in een Paard; schoon egter de ondervinding ons leert, dat het gebeuren kan; maar de geneezing is zeer moeilyk en teer; het beste middel is, om, na dat men den Darm weer in gebragt heeft, het Paard te lubben, en een goed sterk lidteken, 't geen in staat is om den Darm in te houden, te maaken.

V. Wanneer de Darm in het klootzakje valt, kan 'er niet wel een gedeelte van het net in de verwyding, of den zak van het Darmvlies raaken, 't geen men in een mensch Netbreuk noemt?

A. Neen, want in een Paard legt dit vette bekleedzel alleen over de dunne Darmen, welke door de dikke bedekt zyn, gelyk ik reeds gezegd heb, en derhalven komt het zo laag niet.

V. Kan het klootzakje niet gezwollen zyn, zonder dat 'er de Darmen eenig deel aan hebben?

A. Ja; en dat kan door verscheiden ziekten gebeuren.

V. Hoe veel verschillende soorten van gezwollen kunnen 'er in het klootzakje voorvallen?

A. Vierderlei; de Waterbreuk, de Windbreuk, de Vleeschbreuk, en de Vogtbreuk.

V. Wat is de Waterbreuk?

A. Eene verzaameling van Water, dat of in de Holligheid, die de Ballen bevat, uitgestort of doorgezygd is, in het zaamenweefzel van het vel, of in dat van het eelagtige vlies, het welk onder het vel legt, wanneer 'er eene uitstorting plaats heeft, zal het gezwel of aan een, of aan beide de zyden van het klootzakje zyn; deeze ziekte, welke een waare waterzugt van het klootzakje is, kan uit verscheiden oorzaken koomen, gelyk de traage beweging, of omloop van het bloed, of deszelfs verdunning of ontbinding; als mede een val, of een stoot, of eene drukking.

V. Wat is eene Windbreuk?

A. Dit woord betekent eene verzaameling van lugt in het klootzakje; het is met dit ongemak even-

eveneens als met het vorige gelegen, want de Van den
lugt is zomtyds in de holligheden van de *Dyrtos* B U I K.
zelfs, of in de celletjes van 't vlies beslooten,
en maakt dan uit, het geen men eene opblaazing
noemt.

V. Wat is eene Vleeschbreuk?

A. Een hard gezwel, of aan een, of aan beide
de zyden van het klootzakje, veroorzaakt, of door
de hardigheid, en opzwellling van den Bal zelve,
of door de uitzetting, en opzwellling van het vel
en van de andere vliezen, die rondom den Bal
zyn.

V. Wat verstaat gy eindlyk door eene Vogt-
breuk?

A. Deeze Breuk is niets anders dan eene ver-
zweering, welke binnen het klootzakje geschiedt,
en een gevolg van stooten, kneuzingen, of kwet-
zingen is.

V. Waar aan onderscheidt men dit ongemak?

A. Aan de zwelling en spanning van het zakje,
aan de Koorts en pyn, die 'er by zyn; de Ballen
schynen zelfs zomtyds als te verdroogen, en worden
zeer hard; de gevolgen van deeze Breuk zyn zomtyds
zeer kwaad.

V. Koomen 'er aan de Ballen geene andere onge-
makken?

A. Ja; want doorde zwaare pyn en snydingen door
eene hevige ontsteeking veroorzaakt, kan 'er eene zo
sterke inkrimping ontstaan, dat de Ballen binnen den
ring getrokken worden, en om zo te spreken in
den Buik dryven; het Dier staat dan geduurig op, en
gaat geduurig weer leggen, is zo onrustig of het dol
was, en in gevaar van te sterven, als men het niet
spoedig te hulp komt.

V. Zyn de Paarden onderhevig aan die ziekte, wel-
ke men by de menschen *Priapismus* of Roeden stand
tegen wil noemt?

A. Ja; want daar zyn Hengsten, welke eene ge-
duurige, en pynlyke spanning of styfheid van het Lid
hebben; dit ongemak wordt door eene byzondere
sluip trekking of van de Spieren van dit deel geboo-
ren, of eene spanning of steevigheid, welke zeer

Van den verschillende is van de Schagts stevigheid, want
 B U I K. dan ontstaat de styfheid, door de sterke drift tot de
 merrie.

V. Wat is verflapping of het nedervallen van het
 Lid?

A. De Spieren van dit deel zyn zomtyds zo ver-
 flapt, dat de Hengst het Lid niet in de scheede kry-
 gen kan, maar dat hetzelfde geduurig nedervalt of
 flap wordt.

V. Zyn 'er geene Paarden, welke, 't zy met, 't zy
 zonder styvigheid, eene geduurige of meenigvuldige
 ontlasting van zaad hebben?

A. Ja; en deeze ontlasting van zaad ontzenuwt
 ze geheel en al, en doet ze welhaast mager worden,
 en uit-teeren; men moet egter zeer zorgvuldig agt
 geeven, om niet voor zaad aan te zien een Et-
 ter-agtig vogt, 't geen uit eene verzwearing van de
 nieren te voorschyn komt, 't welk ik eens gezien heb
 in een Paard, dat van kwaade droes gestorven was; ik
 ontdekte het aan den Etter, die met de Pis vermengd
 was; zo dat het onderscheid van deeze twee ziekten
 daar in bestaat, dat in den zaadloop, de ontlasting
 van zaad geduurig en altyd is, daar in tegendeel in
 de verzwearing de stof zig niet dan met de Pis
 ontlast.

V. Uit welke oorzaken kan de zaadloop ont-
 staan.

A. Door eene verflapping van de opening van de
 zaad aan brengende vaten, dat is, van die vaten, door
 welke het zaad uit de zaadblaasjes in de schagt ge-
 bragt wordt.

V. ARTIKEL.

VAN DE FLANCQUEN.

Van de V. Volgens het geen gy my gezegd hebt, zyn de
 FLANC- Flancquen gelegen onder de lendenen, daar de
 QUEN. valsche Ribben eindigen, en tusfchen deeze, en de
 Heupen; maar hoe moeten dezelve zyn?

A. Ge-

A. Gevuld, ten aanzien van den Buik, en de zydén; Paarden, die hol van Flancquen zyn, hebben, behalven dat het jelyk voor het oog is, nooit Lyfs genoeg, of verliezen het ligt; dit soort van Flancquen worden *opgekrompen* genoemd.

Van de
FLANC-
QUEN.

V. In welke Paarden hebben de Flancquen zulk eene wanstallige gedaante?

A. In de zodaanige, waar in de laatste Rib zeer ver van het Heupbeen af is, of waar in de Ribben zeer naauw en geflooten zyn, of in die, welke Pyn aan de Voeten en Spatten hebben, of zeer heet zyn.

V. Wat verstaat men door heet te zyn?

A. Die ongeduldigheid, en onmaatige drift van een Paard om te loopen, en voor uit te gaan, die het zelve eene zeer hevige onrust verwekt, wanneer het een ander Paard, dat voor uit is, gewaar wordt: zulke Paarden zyn zeer ongemaklyk; zy matten den Ruiters af, zyn zelden groote eeters, en willen niet groeien.

V. Hoe kan Pyn aan de Voeten, of Spatten, oorzaak zyn, dat een Paard geen Lyf heeft?

A. Om dat de ongemakken van zulke gevoelige deelen niet alleen de verteering van de spyzen beletten, maar zelfs in 't geheel den Honger be- neemen kunnen.

V. Zyn Paarden, die opgekrompene Flancquen hebben, van veel dienst?

A. Neen, want zy kunnen weinig uitstaan, en geen zwaar werk doen.

V. Kan groote magerheid ook niet oorzaak zyn, dat een Paard weinig, of geen Lyf heeft?

A. Daar zyn veel Paarden, die Lyf hebben, schoon ze mager zyn; daarenbooven, al zyn de Paarden mager, koomen zy gemaklyk weder aan, mits dat zy welgemaakt van Ribben zyn.

V. Moet men by het onderzoeken van de Flancquen alleen maar op hunne gedaante agt geeven?

A. Men moet zeer oplettende op de Flancquen zyn, voornaamlyk op die van oude Paarden, niet alleen ten opzigt van hunne gedaante, maar ook ten opzigt van de bewegingen van die Spieren,

Van de die mede werken tot de ademhaaling, en welke
 FLANG. bewegingen, naar de verschillende ziekten, die
 Q U E N. het Paard uitgegaan heeft, levendiger, rasfer, en
 meer ontfeld zullen zyn.

V. Wat is een ongefelde of ontfelde Flancq?

A. Waar in men eene inkrimping en uitzetting ontdekt, of eenen al te vaardigen op en nedergang van de Spieren, waar van ik gesproken heb; deeze ontfeldeheid is zorglyk in oude Paarden, en, als zy jong zyn, moeten zy zeer gemyd, en opgepast worden, want de oorzaak van dit ongemak is of slegt voedsel, of te veel vuur, of onmaatig, en zwaar werken.

V. Wordt de ontfeldeheid van de Flancquen niet voor een kenmerk en zeker teken van dampigheid gehouden?

A. De Flancq kan ontfeld zyn, zonder dat het Paard daarom dampig is; maar eene dubbelde beweging van de Spieren is een zeker en vast teken van deeze ziekte.

V. Leg my uit, wat gy door eene dubbelde beweging van de Spieren verstaat?

A. Een woord aangaande het Tuigwerklyke van de ademhaaling zal alle uwe zwaarigheden oplossen.

De ademhaaling is eene van de werkingen, waar door het Dier in 't leven gehouden wordt; tot deeze werking worden tweederhande bewegingen vereischt, want dezelve kan niet verrigt worden, of de Lugt moet in, en uit de Longen gaan; derhalven is het inademen van de Lugt eene van de bewegingen, en het uit-ademen, of uitblaazen van de Lugt, de andere; in de In-ademing wordt de Borst wyder, en de Flancq grooter, en meer uitgebreid; ik zeg, dat de Holligheid van de Borst wyder wordt, want door dit middel alleen kan 'er de Lugt inkoomen, en ontfangen worden, en, ik houd (tegen het gevoelen van Mr. de Soleyfel) staande, dat de Flancq grooter wordt; want het middelfrif, 't geen door de zwaarte van de ingeademde Lugt zig agterwaarts omkromt, drukt de ingewanden, welke vervolgens de Spieren van den onderbuik buitenwaarts uitzetten; in de
 uit.

uitademing in tegendeel trekken de Borst en de Spieren zig in; zo dra men nu deeze twee bewegingen eens wel kent, kan men de dubbelde beweging, waar van wy spreken, ligt onderscheiden; men wordt dezelve in de uitademing gewaar, dat is, de uitademing wordt tusfchen beiden, door eene nieuwe inademing, afgebrooken, dewyl het Dier, door de verstopping van de Longen, geen lucht genoeg heeft kunnen neemen, en het is deeze, door eene nieuwe inademing afgebrooken uitademing, welke die dubbelde beweging, die het kenmerk van dampigheid is, uitmaakt.

V. Is de dubbelde beweging van de Spieren van de ademhaaling het eenigste teken van dampigheid?

A. Wanneer 'er een drooge en dikwils herhaalde Hoest bykomt, is het Paard ongetwyffeld dampig.

V. Is eene groote ontfeldheid van de Flancquen ook niet een van de kenmerken, dat een Paard verstyfd is?

A. In de verstyfdheid is eene moeilyke ademhaaling, en de ontfeldheid van de Flancquen is zodaanig, dat men de dubbelde beweging van de Spieren zeer duidlyk gewaar wordt; het Dier kan niet blyven leggen, en indien het smelten van het vet, of eene bevanging zig by dit ongemak voegt, maakt deeze onder een menging van verscheiden ziekten, dezelve zeer gevaarlyk en hevig.

V. Is de verstyfdheid niet zomtyds verzeld van gespannenheid?

A. Dit ongemak is dikwils een gevolg van de verstyfdheid; het Paard wordt dan dun van Lyf; men wordt van de scheede tot de plaats van den buikriem, en zelfs langs de ribben eene zo sterke opkrimping van de Spieren gewaar, dat dezelve naar styf gespannen touwen gelyken, de Flancquen zyn zeer pynlyk, en het hair is, voornaamlyk op die plaats, als miskleurig, en staat overend.

V. Openbaart zig de Dampigheid ook in jonge Paarden?

A. Indien ze niet van de moeder of van den Hengst voortkomt, en dus als eene erflyke ziekte is, openbaart zy zig zelden voor het zesde, zevende en agtste jaar.

Van de *V.* My dankt, dat gy niet zeer naauwkeurig zyt
 FLANC- omtrent die ziekten, welke gy *verfysfabeid*, vet-
 Q U E N. smelting, en gespannenheid genoemd hebt?

De uitlegging, welke ik u in het vervolg van deze ongemakken denk te geeven, zal uwé nieuwsgierigheid, en weetlust volkomen voldoen; daarenbooven kunt gy voor het tegenwoordige niets anders eifchen, dan dat ik u de uitwendige gebreken van een Paard leer kennen, en hier omtrent zal ik u de noodige onderrigting geeven.

V. Zeg my ten minften, wat de oorzaak is van de Klopping, welke de Koorts van het Dier altyd vergezelt?

A. De ontleedkunde kan ons dit alleen uitleggen; zy leert ons, dat het hart legt in de Borst in het midden van de Longen, en dat al het bloed van de regter holligheid van het hart de longen door moet loopen, eer het in de linker Holligheid koomen kan; de beweging derhalven van de circulatie of omloop is gelyk, of ftemt overeen met die van de ademhaaling; zo dra derhalven het Bloed met meerder snelheid omgevoerd wordt, gelyk als in de Koorts gefchiedt, zal de ademhaaling fneller worden, en de klopping of het slaan van de Flancquen meenigvuldiger, om dat deeze party de bewegingen van de ademhaaling volgt, en zelfs daar toe mede werkt.

V. Is 'er geen onderscheid tufchen Paarden, die dampig, en tufchen die, welke fnuiven, of blaazen, en grof, of zwaar van adem zyn?

A. De Flancquen van Paarden, die blaazen, of fnuiven, en zwaar of grof van adem zyn, zyn zeer goed, en slaan niet meer, als zy gelooopen hebben, dan zy natuurlyker wyze doen moeten; zulke Paarden blaazen alleen maar op eene buitengewoone wyze, en kunnen het voor het overige byna zo lang uithouden, als of zy dit ongemak niet hadden.

V. Gy maakt dan geen onderscheid tufchen Paarden, die fnuiven, of blaazen, en tufchen die, welke grof van adem zyn?

A. De laatste blaazen wat minder dan de eerfte, welke, als zy loopen of werken, een wonderlyk geluid, of reuteling maaken; beide zyn ze zeer onangenaam en moeilik te beryden; schoon ze anders van nut en dienst kunnen zyn. *V.* Hoe

V. Hoe kunnen Paarden, welke eene moeilyke ademhaaling hebben, die zo zichtbaar is, van nut en dienst zyn? Van de
FLANCO-
QUEN.

A. De moeilyke ademhaaling kan uit drie byzondere oorzaken spruiten; 1. Uit een gebrek van het werk-tuig zelf. 2. Uit de naauwheid, of engte van de pypen, daar de lugt in en uit gaat in de In-en Uit-ademing. 3. Door eene kwaade gemaaktheid van het Dier.

V. Wat de eerste oorzaak, het gebrek naamlyk van het werktuig zelf aangaat, dit zal spruiten, of uit eene verstopping van de Lugt-Pypen, of uit eene zwakheid van de vaste deelen, of eindlyk uit eene al te groote hardigheid van dezelve, die ze belet om te rekken, en dus de oorzaak is, dat de Long zig niet laat uitzetten.

Ten opzigt van de naauwheid van de Pypen; men kan ligt begrypen, dat 'ereene moeilyke ademhaaling zyn moet, wanneer de Lugt-pyp, en voornaamlyk de neusgaten, te naauw zyn: ik zeg voornaamlyk de neusgaten, dewyl het grootste gedeelte van de Lugt door dien weg gaat, want een Paard ademt weinig door den mond.

Eindlyk wat een kwaad maakzel, of saamenstel van een Paard betreft; het is zeker, dat een Paard 't geen naauw, of geslooten van ribben is, veel bezwaarlyker adem haalt. Het beslag van de Longen is eigenlyk niet zo groot, als het behoorde te zyn, indien men op de sterkte en den langen duur van deszelfs ademhaaling agt geeft. Wat is dan de oorzaak van die sterkte en dien langen duur?

A. Alleen de uitgestrektheid en grootte van de Borst, want als deeze holligheid zeer ruim is, zyn de longen vryer om zig zeer sterk uit te breiden, waar door het Dier niet zo dikwyls in-en uit-ademen zal, maar indien deeze holligheid bekrompen is, om dat de Ribben te veel geslooten, of te eng zyn, zullen deeze, welke, gelyk ik reeds gezegd heb, de wanden van deeze holligheid uitmaaken, de uitzetting van de Longen beletten, en dewyl dezelve haare werking maar voor een gedeelte verrigten kunnen, en daar in bepaald zyn, zal de In-en

Van de **FLANC-QUEEN.** Uitademing menigvuldiger zyn; dus dan wordt dit ongemak gebooren uit naauwheid van de pypen, de Lugt-pyp, en de neusgaten; als de long in eenen goeden staat is, en zelfs, al was het gebrek een gevolg van kwalijk gemaaktheid, of een kwaadfaamenstel, zal het Dier daarom van geen minder dienst zyn. De ongesteldheid van de neusgaten, of een *Polypus* in dezelve, kan ook tot eene moeilyke ademhaaling gelegenheid geeven.

V I E R D E

H O O F D S T U K .

VAN DE SCHOONHEIDEN DE
GEBREKEN VAN HET A G.
T E R G E S T E L .

I. A R T I K E L .

VAN HET K R U I S .

Van het **K R U I S .** **V.** Welke gedaante behoort het Kruis te hebben?

A. Het moet breed en rond zyn van het uiterste einde van de Lendenen af tot aan het bovenste van den staart toe, en daarenbooven als in twee gedeeld, door een foort van holligheid, welke in het midden en in het lang van het gantsche Kruis zig vertoont, en een gevolg van die groeve of holligheid is, welke de dubbelde Leden gelyk als men zegt, uitmaakt.

V. Welk zyn de algemeene fouten, of gebreken van het Kruis?

A. Dat het als afgesneeden, afgebrooken, scherp,

fcherp, laag of regt afloopende is. Ik verfta door ten afgefneeden, of afgebrooken Kruis, het welk als men het op zy befchouwt, zig naauwvertoont, en zyne behoorlyke rondte niet fchynt te hebben. Van het
KRUIS.

Ik verfta door een laag of regt afloopend Kruis, 't geen al te fchielyk afvalt, en dan is de ftaart ook laager geplaatst dan hy behoorde te zyn.

Eindlyk een fcherp Kruis is dat van een Paard, 't welk plat van dyen is, gelyk als die van de muil-Ezels; het vertoont zig ook zo, als men het van agteren befchouwt; Paarden die uit Spanje, en Barbaarye koomen, zyn voornaamlyk aan deeze onvolmaaktheid onderhevig, doch dezelve wordt dikwils wederom zeer vergoed door hunne volheid van Ribben, de fterkte van hunne Lendenen, en de fchoonheid van hunne Heupen. De breedte van het Kruis hangt af van dezelfs welgeproportioneerden afstand van het *Heupe-been*; en de fouten, waar over ik u onderhouden heb, zyn eigenlyk geene wezenlyke gebreken, dewyl ze geen nadeel toe brengen aan die eigenschappen, welke in een dienftig Paard vereischt worden.

II. ARTIKEL.

VAN DE HEUPEN.

V. Ik herinner my, dat gy gezegd hebt, dat de Heupe-beenen die party uitmaaken, welke wy de Heupen noemen; ik befchouw dezelve derhalven als een gedeelte van het Kruis uitmaakende; maar welk formaat moeten ze hebben. Van de
HEUPEN.

A. De Heupen behooren wel gefchikt en geproportioneerd naar het Lyf van het Paard te zyn; zy kunnen derhalven feilen op tweederhande wyzen; of dat ze te kort, of dat ze te lang zyn.

V. Waar aan zal ik ontdekken, of de Heupen te kort, of te lang zyn?

A. Door dezelve te vergelyken met het Lyf, onder die

Van de die voorwaarde egter, dat het Lyf zelf wel gemaakt
 HEUPEN. is, indien de afstand van de Lendenen af tot aan
 den oorsprong van den staart te klein is, dan zyn
 de Heupen al te kort, maar is deeze afstand zeer
 groot, dan zyn de Heupen buiten twyffel al te lang.

V. Maar men geeft voor, dat men om wel te onderscheiden, of de Heupen wel, of kwalyk gemaakt zyn, alleen maar op de plaatsing van de waaien moet letten, welke te veel agter uit staat, als de Heupen te lang zyn, en al te regt afvallen, wanneer de Heupen te kort zyn?

A. De houding en plaatsing van de waaien verandert, en verschilt naar maaten van de verschillende houdingen van het Paard, 't geen zig dan eens in dit, dan eens in dat postuur stelt, dan eens uit malkander, dan eens in malkander loopt; het is derhalven onmooglyk om een vasten regel te trekken uit een beginzel, 't geen zelf zo onzeker is, en van de verschillende plaatsingen en houdingen van het Paard afhangt; daarenbooven, kan de waai niet wel te veel naar agteren staan, of te regt afvallen, ter oorzaake van de onregelmaatige gedaante van de Dye van het scheenbeen, en zelfs van de Pyp? en zou het dan niet eene grove mistagting zyn, om dit aan de Heupen, die 'er niets mede te doen hadden, toe te schryven? Indien gy derhalven juister, en zekerder wilt oordeelen, let dan, by het onderzoeken van dit deel, alleen maar daar op, of het zelve wel geproportioneerd is, en overeenkomt met de bepaalde langte van een welgemaakt en geproportioneerd Lyf.

V. Welk ongemak spruit uit de al te grootelengte van de Heupen?

A. Een Paard kan geene beweging om voort te gaan, maaken, of 'er is eene meerdere, of mindere buiging, niet alleen in alle de deelen van het agtergestel, maar daarenbooven ook nog in de wervelbeenen van de Lendenen, van welker beweging ik reeds gesproken heb; en in de buigzaamheid, en de sterkte van die wervelbeenen, en by gevolg van de Lendenen, is voornaamlyk de werking en schoonheid van de Heupen gelegen; want een
 Paard

Paard kan dezelve niet doen daalen of nederbuigen om zyne agtervoeten van onder zig, voor, en dicht by het middelpunt van zwaarte te brengen, of de kromming of buiging van de Lendenen is zeer zichtbaar; indien nu de Heupen te lang zyn, begrypt gy ligt, dat ten aanzien van haare uitgestrektheid, de buiging van de Lendenen en van de andere geleedingen grooter zal moeten zyn, en dat de agtervoeten by yder tred het spoor van de voorvoeten niet alleen, maar zelfs het middelpunt van zwaarte overtreden zullen, waar door het buiten dat evenwigt raakt, daarde kragt en vastheid van afhangt; zulke Paarden derhalven zyn buiten tegenspraak zwakker, doch egter uit hoofde van de langte haar Heupen, (gelyk Mr. de Soleyfel zegt) zeer geschikt om bergen op te klimmen; het ryzen van den grond belet ze zekerlyk om de voeten te veel naar vooren te zetten, en, dewyl 't haar zeer ligt valt, om op 't gat tegaan zitten, kunnen zy gemaklyk klimmen, en hunne voorvoeten opligten, en met kragt vooruitzetten; maar het afklimmen integendeel valt hun zeer moeilyk, niet zo zeer, om het ongemak, 't geen het buigen van de waaien hen veroorzaakt, gelyk als de zelfde schryver zegt, maar in tegendeel om dat ze alle oogenblikken in gevaar zyn om te vallen.

V. Welk ongemak veroorzaaken al te korte Heupen?

A. Indien de beweeglykheid van te lange Heupen te groot is, is die van te korte Heupen in tegendeel al te klein, en, indien men een Paard dat dit gebrek heeft agter overtrekken wilde, zou men hetzelfde zekerlyk eene verlamming of verrekking van de Lendenen doen krygen, want het kan in zodanigen stand, of postuur niet koomen, zonder eene geweldige of gedwongen kromming of verdraaijing van de wervelbeenen van de Lendenen, en zelfs van die van den rug. Het agterste van dit foort van Paarden is altyd zeer styf, en het is niet te verwonderen, want zy werken alleen met de waaien, welke lynregt leggen, en hun Kruis en hunne Heupen opligten, zonder dat zy dezelve kunnen buigen, en men begrypt, dat geene beweging los en vry verrigt kan worden,

Van de **HEUPEN.** worden, of alle de deelen, die tot derzelver verrig-
ting behooren, moeten mede werken.

V. Wat verstaat men door hooge Heupen?

A. Wanneer de Beenen, die dezelve maaken, van weerzyden buitenwaarts uitsteeken, en dat die beenen, niettegenstaande het Paard zeer wel gedaan en vet is, evenwel blyven uitsteeken, noemt men het Paard heupig; dit gebrek is maar alleen onaan- genaam voor het oog.

V. Zyn de Heupen aan verrekkingen onderhevig?

A. Neen, voor zo verre dezelve door de Heupbeenen gemaakt worden, is dit onmooglyk, en ik zal het u niet weinige woorden bewyzen. De Heupbeenen bestaan aan weerzyden uit drie beenen, het Darmbeen naamlyk het Heupbeen en het Schaambeens. Deze drie beenen, welke in een Veulen zeer duidlyk onderscheiden zyn, worden in een Paard zo vast vereenigd, dat ze niet meer van een gescheiden kunnen worden; daarenbooven zyn ze van booven aan het Heiligbeen vastgehegt; dit been is in het midden geplaatst, en dient als voor een sleutel; de vereeniging nu van deeze beenen is zo naauw en vast, en door middel van een zeer groot getal Ligamenten, of Banden, als door Kraakbeen, 't geen tusschen beiden is, dat het volstrekt onmooglyk is, dat dezelve uit malkander verrekt kunnen worden, of indien dit gebeurde, zou het Paard zekerlyk moeten sterven, 't zy door de boovenmaatige kragt, waar door de verrekking te weeg gebragt was, 't zy, om dat de minste verplaatzing van deeze beenen de ingewanden, die in het Bekken beslooten zyn, en daar het leven van afhangt, ten uitersten benadeelen zou.

V. Men noemt egter Paarden ontheupt, of ontwrigt, wanneer de Heupen ongelyk zyn, dat is, wanneer een van die beenen, waarvan gy spreekt, laager dan het andere is, en deeze ongelykheid wordt aan een stoot, slag of kneuzing toegeschreeven, en men zegt, dat het hier byna in 't geheel geen letzel door heeft, en 'er zeer zelden kreupel door loopt?

A. Dit toeval, al veronderstelde men, dat het gebeuren kan, of gebeurd is, want ik wil wel bekennen, dat

dat ik 'er onkundig van ben, bewyst egter de moog- Van de
lykheid van de verplaatzing van de Heupbeenen niet. HEUPEN.
Volgens uwe beschryving openbaart zig dit onge-
mak door vermindering van grootte, en ver-
andering van gedaante van de Heup. Indien
de ongelykheid van deeze beenen niet natuur-
lyk is, spruit ze uit een slag, of een stoot; ik be-
sluit derhalven, dat het niet anders dan eene neder-
drukking, of zakking van het Been is, 't geen op
die plaats buitenwaarts uitsteekt, en veel eer in een
veulen dan in een volwasfen Paard plaats kan hebben,
om dat in het eerste de Beenderen veel minder in
een gepakt, of gedrongen zyn, en ten anderen,
om dat deeze beenen spongieuser zyn, dan het
grootste gedeelte van die beenen, daar het gewigt
van het Lighaam van het Dier op rusten moet, waar
door derzelver punt of gezakt, of verpletterd zyn kan
door eene zwaare Kneuzing.

III. ARTIKEL.

VAN DE DYEN, EN DE BILLEN.

V. Gy verstaat zekerlyk door het woord Dye Van de
dat deel, 't welk (tot heden met de Heupen verward) D Y E N,
door het Dye-been gemaakt wordt, en van booven en de
schyfs gewyze met het Heup-been, en van onderen BILLEN.
scharniersgewyze met het scheenbeen saamenge-
voegd is?

A. Het is juist dat deel, het welk ik de Dye van
het Dier noem, en het zyn de verdraaijingen, of
verrekkingen van de Dye, welke men verdraaijingen,
of verrekkingen van de Heup genoemd heeft.

V. Hoe moet de Dye gemaakt zyn?

A. Zodaanig, dat zy de rondte van de Heup volgt,
en verzelt: want, als zy plat is, maakt zy, gelyk
ik u reeds uitgelegd heb, het Kruis scherp.

V. Wat verstaat gy door eene verrekking van dit deel?

A. Eene geweldige uitrekking van de Ligamenten
van de geleeding van het zelve.

V. Door welke oorzaken kan deeze geweldige of
tegen-

Van de tegennatuurlyke uitrekking te weeg gebragt wor-
D Y E N, den?

en de **A.** Door een val, afwyking, of verzetting, die
BILLEN. doorgaans buitenwaarts geschiedt. Daar zyn Ban-
 den, welke omvattende genoemd worden rondom
 deeze geleeding; deeze Banden zyn van den eenen
 kant vastgehegt aanden rand van de holligheid, die in
 het Heupbeen gemaakt is, en waar in het Hoofd
 van het Dyebeen geplaatst is, en van den anderen
 kant aan den omtrek van den Hals van dat zelfde
 deel; behalven deeze Ligamenten is 'er nog een
 ander rond Ligament van binnen in de geleeding
 zelf verborgen, 't welk van den eenen kant in het
 Hoofd van het Dyebeen, en van den anderen in
 den bodem van die Holligheid vastgehegt is; Deeze
 Banden nu worden ten tyde van de afwyking, dat
 is, op dien tyd, wanneer het Been ver buiten zyne
 gewoone plaatsing is, naar maate van de kragt, en
 vaardigheid van deeze tegennatuurlyke beweeging,
 meer of min uitgerek, en getrokken; de Spieren
 zelve, die rondom dezelve zyn, kunnen daar ook
 door geledén hebbén; zie daar nu wat eigenlyk eene
 verrekking van de Dye, (te onregt eene verrekking
 van de Heup genoemd) uitmaakt, welke zo hevig
 zyn kan, dat 'er verscheiden bloedvaten, vezelen van
 Spieren en Banden, door verbrooken kunnen zyn,
 waar op verlies van veerkragt en verlamming volgen
 kan; voeg hier nog eene zeer zwaare pyn by, een
 toeval 't geen aan deeze ziekte verknogt is, en gy
 zult ligt begrypen, dat dit een zeer schaadlyk onge-
 mak is, waar door het Paard langen tyd buiten staat
 gesteld wordt om te kunnen werken.

V. Welke zyn de kenmerken van zodaanige ver-
 rekking, of verdraaijing?

A. Het Paard loopt nu zwaarder, dan ligter kreu-
 pel; het laat de Heup hangen, en het geheele aange-
 daane deel sleept, als het gaat, na; zommigen geeven
 agt, om zig te verzekeren, of het Paard onder het
 draaven, het Kruis draait, maar dit toeval is in deeze
 omstandigheid twyffelagtig, en heeft meer plaats, of
 is meer eigen aan de verrekking van de Lendenen.

V. Kan de Dye niet ontwrigten?

A. Zeer

A. Zeer bezwaarlyk, naar myne gedagten, als ik in aanmerking neem het getal, en de kragt van de Spieren en Banden, die deeze geleeding omringen, en de diepte van de holligheid, welke byna het gantsche Hoofd van het Dye-been omvangt; doch indien het gebeurde, zou het eene ongeneslyke ziekte zyn, en het rad, en de manier van trekken, een zeer onnoozele toevlugt van de smits, zou in 't geheel van geen nut zyn. Wat nu de Billen aanbelangt, deeze moeten naar het Kruis, de Heupen en de Dyen geproportioneerd zyn.

Van de
D Y E N.
en de
B I L L E N.

IV. A R T I K E L.

V A N D E B E E N E N.

V. **M**aakt niet het Scheenbeen de voet uit, ge-lyk het Dye-been de Dye uitmaakt? Van de
B E E N E N.

A. Ja; en dus noem ik die Party, welke men oneigenlyk Dye noemt, het Been.

V. Hoe moet het Been zyn, als men het volgens deeze bepaaing beschouwt?

A. Geproportioneerd naar de Heup en de Dye; daarenbooven strydt het tegen deszelfs fraaiheid, wanneer het mager en schraal is; want, behalven dat deze onvolmaaktheid het gat of het agterlyf zeer gesloten doet schynen, is dezelve ook doorgaans een teken van zwakheid en weinig kracht. Het Been behoort geproportioneerd, grof en vleezig te zyn; anders zegt men, dat het Paard kwalyk gebeend is, voornaamlyk indien het buitenste niet lyvig, en het agterste scherp is.

V. Is de smeerschyf niet onderhevig aan verrekkingen?

A. Daar zyn veele Paarden, die aan de smeerschyf kreupel gaan, en waar in men eene verrekking van de Heup, of veel eer van de Dye onderfelt. Dit toeval, schoon het minder voorvalt, heeft zulke kwaade gevolgen niet, dan in andere geleedingen, welke meer

Van de **BEENEN.** geslooten, en van een grooter getal van Banden voorzien zyn; het kan aan de smeerschyf niet gebeuren, dan door eene byzondere, en zeer buitengewoone beweging; inderdaad de Kniefschyf is niet saamengevoegd met de Beenen, welke zy bedekt, dat is, met de Dye en het Scheenbeen; maar zy is los, rolt en glydt heen en weer, en wordt maar alleen vastgehouden door de Trekkers van de Spieren, die het Been uittrekken, waarin zy beslooten en als ingevoegd is, zo dat zy naar maaten van de byzonderewerking van deeze Trekkers van plaats verandert, op eene zeer gemaklyke wyze, en zonder dat de deelen 'er iets doorlyden; men heeft derhalven, wanneer 'er eene verrekking, waar van wy spreken plaats heeft, met de Kniefschyf niets te doen, want het zyn alleen de vezelen, 't zy van de Ligamenten, of van de Spieren, welke te sterk uitgerekt worden, en, zo dra men aan deeze het vermoogen van zig te beweegen, en de veerkracht wederom geeft, is het Dier schielyk hersteld.

V. Waar aan kan men ontdekken, dat een Paard aan de smeerschyf kreupel gaat?

A. Aan de weinige beweging, welke men in dit deel ontdekt, wanneer het Paard gaat, en aan de moeite, die het heeft, om dezelve buitenwaarts te brengen; daarenbooven slepen de deelen, die onder dezelve zyn, en blyven agter.

V. Kan 'er geen verrekking geschieden van de groote zenuw, welke men aan het agterste gedeelte van het Been vindt?

A. Ik ken geen groote zenuw aan het agterste gedeelte van het Been, en het agterste uiteinde van het Dier is volkomen gelyk aan het voorste.

De doorgeboorde Spier hegt zig aan den bovenkant in de Dye in, tusfchen de twee Knokelen, of tusfchen de inplanting onder de tweehoofdige Spier, dan verandert deeze Spier schielyk in een tamelyk sterken Trekker, of Pees, welke naar boven, en over den Trekker van de zelfde Spieren heenen gaat naar het Hoofd, of de knop van de waay, of Hak, spreidt zig daar in de breedte uit, en maakt een foort van Katrol, welke in de bewegingen van deeze par-

ty over dien knop heen glydt; het geen gy derhalven de groote zenuw noemt, is een deel, 't welk uit de Trekkers van de doorboorde Spier saamengeesteld is, een deel, 't welk eene trekker-agtige koord uitmaakt, gelyk als de Trekkers van Achilles by een mensch, en die bygevolg verrekt kan worden, wanneer de spieren zo sterk gespannen worden, dat ze of breeken, of uit haare kragt uitgerekt worden.

Van de
BEENEN.

V. Maar waar door kan deeze Spier zo sterk gespannen worden?

A. Dit zal zekerlyk niet geschieden op dien tyd, dat ze in haare gewoone werking is, welke bestaat in het opligten van de Pyp en den voet, maar wel, wanneer het Dier in eene zeer sterke beweging is, gelyk als wanneer het met geweld te rug moet, of door een tegenstrydige beweging gedwongen wordt de dye te beweegen en naar zig te trekken; 't zyeene harde en onkundige hand 'er de oorzaak van is, of dat het een gevolg is van het uitglyden van de twee agterste, of van eene van de agterste uiteindens of beenen, verstrekken de Pyp en de voet, die doorgaans de beweeglyke deelen zyn, en die de saamentrekking van deeze Spier volgen, voor een vast punt, en deeze Spier, zal wanneer zy zig toetrekt, en geholpen wordt, zo als men wel begrypt, door de saamentrekking van alle de andere Spieren van den Romp en de Dye, welke zig op het zelfde oogenblik ook saamentrekken, het boovenste gedeelte, de Dye naamlyk, naar zig trekken, en het beweeglyke deel worden; deeze beweging, welke als tegennatuurlyk is, is al te sterk, en de booven haare kragt uitgerekte vezelen, zo van de Spier, als van den Trekker, zullen haare veerkragt en het vermoogen van zig te beweegen verliezen; de vezelen van de Zenuwen zullen mede uitgerekt worden; en hier uit zal verstopping en pyn ontstaan; verstopping door de verslapping van de deelen, en pyn door de spanning van de zenuwen; en by gevolg zal het beweegen van dit deel moeilyk, en zelfs zomtyds onmooglyk zyn, het geen men ontdekt, door het beschouwen van het Been, of van de Pyp, welke als blyven hangen, en buiten vermoogen zyn van zig te beweegen, wanneer het Paard zig wil opzetten.

V. ARTIKEL.

VAN DE WAAY OF H A K.

Van de *V.* Vereischt de Waay niet een nauwkeurig onderzoek?
 W A A Y of H A K.

A. Van alle deelen van het Lighaam is 'er geen dat meer oplettendheid verdient, dan de Waay, want de geringste gebreken van dezelve zyn altyd van veel belang; een Paard kan niet aangenaam zyn, of het moet gelooten, en regt van agter op de benen staan, maar daar toe behoort een evenwigt tusfchen zyn Lyf, en zyn agterfte gedeelte, en zelfs op zodaanige wyze, dat het agterfte gedeelte een groot gedeelte van het voorfte draagt, en het meeste werk doet; de minste fout derhalven van de waayen, is daarom te fchaadlyker, om dat ze door de beweging en den arbeid niet dan verflimmeren kan; want de voortgaande beweging van het Dier wordt alleen door een foort van voort-ftooting uitgewerkt, en de gantsche machine of het Lighaam, kan niet voorwaarts bewoogen, of voortgezet worden, of de deelen van het agtergeftel moeten het daar toe in staat ftellen; al het geen derhalven deeze deelen en voornaamlyk de beweging van de Waayen, welke uit hoofde van haaren stand meer werken moeten dan de andere deelen, verzwakken kan, moet met reden voor een zaak van veel belang gehouden worden.

V. Hoe moeten de Waayen zyn?

A. Wel geproportioneerd, buigzaam, droog, mager, en zenuwagtig; derhalven kan dit deel door toevallige ongemakken aangedaan worden, en ook eene wanftallige gedaante hebben.

V. Welke gebreken of fouten hebben de Waayen, als ze kwalyk gemaakt zyn?

A. Deeze zyn juist tegen de hoedaanigheden; welke welgemaakte Waayen hebben, overgefteld. Zodaanig zyn by voorbeeld Waayen, die klein, vleezig, week, en geflooten zyn; kleine Waayen zyn altyd zwak, gelyk ook, die week en gelooten zyn. Ik ver-

versta door *weeke* Waayen zulke die draayen, heen en weder gaan, en zig buitenwaarts uitzetten, als een Paard gaat, en door *geflooten* Waayen die welker knoppen of punten malkander raaken; men noemt zulke Paarden naauw in de *Hakken*, en de *Roskammers* geeven denzelven den naam van *geflooten* van agteren.

Van de
W A A Y
of H A K.

V. Is 'er niet nog een soort van *Kromme* Waayen?

A. Onder dit soort zyn die Paarden begreepen, welker Pyp uit den aart naar vooren, en onder 'hen zig uitzet, dat is, in welke de buiging van de Waayen of *Hakken* is als in een Paard, 't geen een ligte sprong maakt; en gy voorziet zonder twyffel het ongemak, dat uit den eenen en den anderen van deeze gebreken voortvloeit, want in het eerste geval, dat is wanneer de Waayen of *Hakken* *geflooten* zyn, heeft een Paard groote moeite om te gaan zitten, en zo dra het naar de laagte moet gaan, wryft het de Waayen tegen malkander, en zyn agtergestel heeft geen kragt; en in het tweede geval stelt de natuurlyke, doch al te groote omkromming van dit deel het Dier buiten staat, om het met gemak te kunnen beweegen; beide zyne voeten zyn al te dicht by het middelpunt van zwaarte, of van het vierkant, 't welk door zyne vier beenen gemaakt wordt, en zo dra het agterste maar een weinig voortgezet wordt, treedt het zo zeer over, dat het juiste evenwigt, waar van de regelmaatigheid en gemaklykheid der bewegingen werking afhangt, weggenoomen wordt; en dit is de reden van de zwakheid, die aan deeze Paarden eigen is. Daar zyn 'er ook, die onder het gaan de Waayen buitenwaarts uitzetten, en de zulke kunnen zig ook niet regt op de Heupen zetten, om dat, zo dra dit deel buiten zyn regte plaats of lyn is, deszelfs punt van steuning niet in staat is, om het gewigt van het Dier naar behooren te draagen.

V. Wat verstaat gy door *vleezige* Waayen?

A. Waayen, die *vleezig* of *vet* zyn, zyn vol, dat is, niet wel uitgehold tuschen het Been en de Pees, maar zulke welker geheele zelfstandigheid vol vleesch is, in plaats van droog te zyn, staan voor eene groote menigte van ongemakken bloot, om de groote toevloeying van vogten naar dezelve.

Van de *V.* Door welke ongemakken kunnen de Waayen
W A A Y aangetast worden?
of H A K.

A. Door verstoppingen en opzwellingen, waar van een al te zwaare en bovenmaatige arbeid oorzaak is, welke men door oplettenheid en rust in jonge Paarden ligt kan doen verdwynen, en daarenbooven door veele soorten van gezwellen, gelyk als kniegezwellen, klooven, blaasgezwellen, geborsten aders, eeltige en andere gezwellen aan de binnenkant der Waay.

V. Wat wordt door Kniegezwel verstaan?

A. Een gezwel van eene meerdere of mindere grootte, 't welk beweeglyk is, en zyne zitplaats alleen in het vel heeft op den knop of het Hoofd van de Waayen; het benadeelt eigenlyk op zig zelf het Paard niet, doch het is egter te vreezen, dat het door den tyd in grootte toeneemen, en zo hard worden zal, dat het de beweging der ondergelegen deelen, gelyk als de Pees van de doorgeboorde Spier, waar van ik gesproken heb, belemmert.

V. Uit welke oorzaak kan zodaanig een gezwel voortkoomen?

A. Door eenen al te zwaaren en buitengewoonen arbeid, of door het wryven van dit deel tegen het een of het ander hard lighaam.

V. Hoe kan hier door zulk een gezwel ontstaan?

A. Om dat, en een al te zwaare arbeid, en het wryven tegen een hard lighaam, gelegenheid geeft tot het breeken, het kneuzen of verilappen van de kleine vaatjes, die door dit deel loopen, waar door eene vergadering, of verzaameling van stof gebooren wordt, welke alleen uit een wei- of wateragtig vogt bestaat, want dit deel is van geen groote bloedvaten voorzien.

V. Wat verstaat men door Klooven?

A. De zelfde ziekte, welke ik te vooren barsten genoemd heb; want, gelyk de zitplaats van de barsten aan de buiging van de Knie is, zo is de zitplaats van de Klooven aan de buiging van de Waay; derhalven verandert dit ongemak maar alleen van naam, om dat het 't agtergestel aan doet; en gelyk de meesters van de kunst goedgevonden hebben (het geen gy al dik-

dikwils hebt kunnen opmerken) zekerlyk alleen om de moeilykheden en de zwaarigheden te vermeerderen, en het getal der benaamingen te vergrooten, zo verandert dit ongemak nog eens van naam, indien deszelfs vezelen, in plaats van in de lengte zo als doorgaans geschiedt, in de de schuinte loopen, want dan wordt het Rasp genoemd.

Van de
W A A Y
OF H A K.

V. Wat wordt door blaasgezwel verstaan?

A. Een zagt, ongevoelig gezwel, dan eens meer dan eens minder groot, geplaatst juist tusfchen de trekkeragtige koord, die over den knop van de Waay en het onderfte gedeelte van de fcheer gaat; hetzelve is niet regt zichtbaar, dan wanneer het Paard op zyn agterbeen rust; dit gezwel is zomtyds dubbel, zodaanig dat men 'er een vindt aan den binnenften en een ander aan de buitenkant van de Waay, en dan wordt het een doorgaande gal genoemd; deeze kwaal doet een Paard niet altyd hinken, maar als het ouder wordt, neemt het in grootte toe, en belet het zelve door het ongemak, 't geen het aan de Ligamenten en Trekkerst veroorzaakt, om dit deel gemaklyk te beweegen.

V. Welke is de oorzaak van dit gezwel?

A. Eene sterke spanning of zwaar werk. Dit gezwel is beslooten in een foort van een Koffer, die altyd door een opgezwollen Klier gemaakt wordt, of door een uitgezet watervat, op dezelfde wyze, als de uitgerekte bloedvaten de aderspatten uitmaaken; derhalven is de stof, die zig binnen deeze Kist bevindt niets anders, dan water, het geen naar maaten van de hinderpaalen, die het zelve beletten om voorttegaan, eene zekere vastigheid verkrygt, en eindlyk in een foort van Honing verandert, waarom ik het vergelyke met een Honing-gezwel.

V. Is 'er geene andere oorzaak van dit ongemak, behalven de opgenoemde?

A. Eene hevige of sterke spanning, zwaar werk, kneuzingen, stooten &c. kunnen 'er de uitwendige oorzaken van zyn; en de lymmerigheid van het water, en de verftopping van de vaten de inwendige.

V. Zoud gy my kunnen uitleggen, wat men door en aderspat verstaat?

Van de *A.* Eene aderspat is een in de wydte uitgebreide *W A A Y* ader, en gelyk men zodaanige verwyding by de *of H A K.* Paarden doorgaans in de moederader, daar dezelve langs den zydelingften binnen kant van den Waay loopt, gewaar wordt, wordt dit ook voor de gewoone plaats van dit ongemak gehouden.

V. Waarom wordt deeze ader juist op die plaats wyder, of meer uitgezet?

A. Om dat de sterke beweging en werking van dit deel, als een Paard zwaar werk verrigt, de Spieren op doet zwellen; dit veroorzaakt eene drukking van de bloedvaten, waar door de omloop der vogten gestremd of belemmerd wordt, en eene uitrekking van de rokken van de vaten geschiedt, welke door herhaalde drukkingen en uitrekkingen verzwakt, eindelijk buitenwaarts uitzetten, en het bloed op de eene plaats langer ophouden dan op de andere.

V. Is de uitrekking van den Waay de eenigste oorzaak van de aderspatten?

A. Dik bloed kan zig ophouden in allerhande Takken, en hier door den loop van dat bloed, 't geen aanstonds volgt, belemmeren, en geduurig aanstooten tegen het stilstaande Bloed, 't geen dan noodzakelyk het bloedvat uit zal zetten; en dus kan men aderspatten vinden op verscheide plaatsen van het Lighaam van het Dier.

V. Waar aan kent men de aderspatten?

A. Door het beschouwen van de ader, en het zetten van den vinger op de plaats van het gezwel zelf, het welk ten eersten verdwynt, om dat door de drukking van den vinger het Bloed in het lang van het vat voortgeduwt wordt, doch zo dra als de drukking ophoudt, komt het ten eersten wederom te voorschyn.

V. Zyn de aderspatten pynlyk?

A. Als de verwyding zeer groot is, gevoelt het Dier pyn, en men moet de geneezing in het begin van het ongemak onderneemen.

V. Wat is een gezwel aan den binnenkant der Waay?

A. Een gezwel van dat Been, het welk wy het Scheen-been genoemd hebben, gelegen aan den onder-

derften binnen-kant van dat Been, dat is, het beflaat den Knop van die zelfde zyde, en heeft dezelfde gedaante, want het is langagtig, en naauwer van boven by zyn begin dan van onderen; zo dra nudit gezwel grooter wordt, moet het Lid ongevoelig meer en meer in zyne beweging belemmerd worden, en de Trekkers en banden, welke rondom het zelve zyn, ongemak en pyn gevoelen; en dit is de reden, waarom dit gezwel de Paarden meer of min kreupel doet gaan, en naar maaten van den voortgang en trap van het ongemak het Been verstyft, de buiging van den Waay moeilyk, en eindlyk geheel onmooglyk maakt en dus tot eene valsche trekking gelegenheid geeft. Dit gezwel is zomtyds van eene opzwellling aan de buiging van den Waay verzeld op die plaats, daar de aderspatten koomen; maar deeze opzwellling kan in het begin niets anders dan eene sterker spanning van het vel zyn, door de uitzetting of het Beengezwel veroorzaakt, en vervolgens van den omvattenden Band; en dan is dit klein en zagt gezwel een gevolg van de belemmering van de geleeding.

V. Waar uit kan dit ongemak ontstaan?

A. Doorgaans uit uitwendige, zomtyds egter uit inwendige oorzaaken, en zomtyds uit beiden; De eerste zyn stooten, en het doen van zwaar werk, de tweede bederf in het Bloed: Stooten kunnen tot dit ongemak gelegenheid geeven, om dat daar door eene indrukking veroorzaakt wordt, daar eene uitstorting van vogten, en verlies van kragt of verstyfdheit der beenvezelen opvolgt; en zo dra deeze vogten uitgestort zyn, zal het ingedrukte deel zig niet alleen herstellen, maar zelfs in grootte toeneemen, naar maaten van den toevloed der vogten. Een al te zwaare arbeid kan ook den omloop der vogten stremmen, niet alleen door de geduurige wryving van dat Been met die Beenen, welke met de pyp saamengevoegd zyn, en welke wryving alleen in staat is, om eene zwellling te maaken, maar ook door de gesteldheit tot stilstaan, welke eigen is, aan de vogten, die ver van het middelpunt van circulatie afgelegen, en genoodzaakt zyn, om tegen haare eigen zwaarte op te klimmen, voornaamlyk wanneer de binnen ade-

Van de ren en buizen, die beslooten zyn, ontbloomt zyn **W A A Y** van de werking der Spieren, die alleen in staat is om **of H A K.** de vogten schievelyker te doen omloopen; en dit is juist het geval van die zappen, die in het Been, en in de onderste deelen van het Dier zig onthouden. Eindlyk, indien wy by gebrek van uitwendige oorzaken, het bederf van het Bloed voor die reden houden moeten, zullen wy begrypen, dat de verdikte vogten zekerlyk stil zullen blyven staan in de kleine celletjes, die de hoofden, of het spongieuse saamenstel van de Beenen uitmaaken; dat zy de Been vezelen uit zullen zetten, en los maaken, naar maaten zy daar, in eene grootere meenigte, versaaemeld zyn, en doorden tyd hard zullen worden, en dit is de reden van het begin en den aanwas van dit ongemak, als het uit inwendige oorzaken voortspruit.

V. Ik erinner my, dat gy nog gesproken hebt van eene ziekte, welke gy spatten noemde?

A. Men onderscheidt drie soorten van dit ongemak, de drooge, de Koe- en de beenspatten.

V. Wat zyn drooge spatten?

A. Indien het waar is, dat de ziekten, welke men tot heden spatten genoemd heeft, eigenlyk de Waayen aandoen, en hunne benaaming krygen van een kleine verhevenheid, welke aan de zydelingfche binnen, en booven kant van de Pyp gevonden wordt, verwonder ik my zeer, waarom men aan deeze, daar ik nu van spreek zal, den naam van drooge gegeven heeft, dewyl deszelfs zitplaats niet zichtbaar is, en zig door geen uiterlyk teken aan die party openbaart.

V. Maar wat heeft men door drooge spatten te verstaan?

A. Men heeft onder deeze benaaming begrepen eene ziekte, welke bestaat in een stuiptrekkende en verhaaste buiging van het aangedaan Been, wanneer het Paard gaat; deeze onregelmatige beweging, welke wy den naam van *Kramp* geeven is zeer zichtbaar, zo dra als het Paard begint te gaan, en blyft zo lang duuren, tot dat het warm wordt, en dan houdt dezelve op; doch indien de kwaal tot een zekeren graad gekoomen is, wordt men deeze be-
wee-

weeging altyd gewaar; een Paard, dat by deeze fout nog kromme Beenen heeft, is volstrekt niets waard; indien beide de Beenen te gelyk dit gebrek hebben, kunnen de Paarden nog in de Ryd-schoolen gebruikt worden, voornaamlyk, indien zy anders goede hoedaanigheden hebben, want door het hoog opligten van beide de Beenen, zyn hunne sprongen vlugger en lugtiger; voor het overige maakt dit ongemak het Paard niet kreupel, en indien dit gebeurt, is het een gevolg van eene andere ziekte van de Waay door deeze langduurige opkrimping, of Krampagtige buiging veroorzaakt.

V. Dit ongemak komt my zo byzonder voor, dat ik 'er zeer gaarne de oorzaak van zou weeten?

A. Wy kunnen dezelve maar alleen zoeken in de Spieren, die deeze beweging maaken, dat is, in de buigende Spieren of in de zenuwen, die daar in uitkoomen; want gy weet dat de zenuwen de werktuigen zyn, waardoor de lighaamen naar alle kanten bewoogen worden, en haare werking verrigten; en het is ook alleen door derzelver onregelmaatige spanning, en den onregelmatigen omloop van de dierlyke geesten, dat wy den oorsprong en het beginzel van stuipen, en stuiptrekkende bewegingen zonder onderscheid, in vericheiden deelen, en ten allen tyden gewaar worden, daar dezelve integendeel in dit geval zig maar alleen in de buigende Spieren van het Been openbaaren, en niet zichtbaar zyn, dan wanneer het Paard gaat; om derhalven in eene zo afgetrokken en netelige zaak iets met zekerheid te besluiten, zal ik maar alleen aanmerken, dat de kwaal, waar over wy spreken, voor den dag komt, wanneer deeze Spieren, en zelfs de zenuwagtige vezelen, die een gedeelte van derzelver saamenstel uitmaaken, door eenen al te sterken, en dikwils herhaalden arbeid zodaanig gespannen en gerekt worden, dat zy vatbaar worden voor pyn op de minste saamentrekking, waar toe zy aangezet worden; en het is juist de pyn, welke het Dier gevoelt, die maakt, dat het zig haaste om het Been schielyk op te ligten; zo lang nu deeze kwaal nog in zyn begin is, zal deeze pynlyke gewaarwording niet langer du-

Van de ren dan de eerste beweging van saamentrekking, waar na ze ophoudt, werkende vervolgens het of H A K. Deel op eene natuurlyke wyze, als of de pynlyke vezelen aan deeze beweging begonnen te gewennen; wy hebben een voorbeeld van vermindering van aandoenlykheid en ophouding van pyn in zommige Paarden, die, wanneer zy af gaan, kreupeel aan de schouder loopen, en weer regt of rad zyn, na eenigen tyd gegaan te hebben, dat is te zeggen, wanneer dit deel warm begint te worden.

V. Volgens deze redeneering, welke my op de kunstige gesteldheid, of het tuigwerklyk saamenstel van de deelen van het Lighaam van het Dier schynt te rusten, zou deeze kwaal zyne zitplaats in de Spieren, die het Been buigen, en niet in de Waay hebben?

A. Men kan met geen mooglykheid op eenigen goeden grond stellen, dat de Waay de zitplaats van deeze ziekte is, of de deelen, die rondom dezelve zyn; want dan zou het Paard ongetwyffeld hinken, en zyne beweging vertraagen, in plaats van dezelve te verhaaften; immers, zo dra de beweging van eenige geleeding, door iets 't geen een pynlyker indruk veroorzaakt, belemmert wordt, of dat een gezwel van eenig belang aan den Waay of den Kogel de Peezen belemmert of ongemak aandoet, zal het Paard, om de pyn te ontgaan, en den tyd, die dezelve duurt, te verkorten, de beweging van dit deel niet verhaaften, of, zo het dit doet, zal het zo ras als mooglyk is het andere deel, dat niet aangedaan is, voorzetten, om daar door het pynlyke te verligten, en aldus de beweging verrigten, welke het zig voorgesteld hadt; en dit bevestigt my ook in de gedagten, welke ik wegens de oorzaken van deeze Kramp-agtige buiging op gevat had. Het eerste oogenblik van de saamentrekking der Spieren is de tyd van de pyn; en het bewys hier van is klaar, indien men nagaat, dat, eer dat de Dierlyke geesten, waar van de zaamentrekking afhangt, derwaarts aangevoerd wierden, de vezelen slap, en in eenen natuurlyken staat waren, en het Dier geen pyn gevoelde. Indien nu de pyn begint op het eerste oogenblik van de zaamentrekking, moet men

men

men besluiten, dat de zitplaats van het ongemak in Van de
 het deel, 't welk zig in-of saamentrekt, dat is te W A A Y
 zeggen, in het vleezige gedeelte van de Spieren is, of H A K.
 en niet in de Peezen, welke niet dan door de zaa-
 mentrekking van de Spieren getrokken worden, even
 gelyk als de andere deelen, aan welke de Spieren
 vastgehegt zyn, en dat by gevolg deeze onregelmaa-
 tige en buiten gewoone beweging, of Kramp agtige
 buiging niet aan eenig gebrek van de Waayen kan toe-
 geschreeven worden.

V. Het is mischien op dezelfde wyze gelegen met
 de twee andere soorten van spatten, waar van ik
 met veel ongeduld eenige onderrigting verlang te
 krygen?

A. Neen; deeze soorten doen de Waay wezenlyk
 zelfs aan; doch alle schryvers zyn juist niet vol-
 koomen eens in de denkbeelden, die zy 'er van
 hebben opgevat.

De eerste is de Koefpat genaamd; om dat de Os-
 sen in een zekeren ouderdom, en na een zekeren tyd
 gewerkt te hebben, daar zeer onderhevig aan zyn;
 in deeze Dieren is dit ongemak, volgens het onder-
 zoek en de ontleding, die ik 'er zelf van gemaakt
 heb, een vogt-gezwel van eene zeer groote uitge-
 frektheid, aan den zydelingsen binnenkant van den
 Waay gelegen, en byna dat gantsche gedeelte beslaan-
 de; dit gezwel wordt voortgebragt door waterag-
 tige vogten, welke verzaameld zyn in de Ligamenten
 van de geleeding, en voornaamlyk in den omvattenden
 band. Deeze vogten zyn in 't begin zagt, doch
 worden door den tyd hard, als pleister, zo dat het
 gezwel, 't welk hier door ontstaat, ten uitersten hard
 is; het komt 'er derhalven op aan, of dat gezwel 't
 geen in een Paard spat genaamd wordt van het zelfde
 soort is; laat ons derhalven ten dien einde de plaats,
 grootte, en inhoud van het zelve, zo in deszelfs
 begin als voortgang, naauwkeurig onderzoeken.
 Wat de plaats belangt, het beslaat, zo als ik reeds
 aangemerkt heb, den gantschen zydelingsen binnen-
 kant van den Waay; het is derhalven grooter in een
 Os, dan in een Paard, en de zitplaats is niet volkoo-
 men de zelfde, want wy zeggen, dat het maar alleen
 by,

Van de by, of op die verhevenheid legt, welke aan de zyde-
 W A A Y lingen binnen en booven kant van het Been van de
 of H A K. pyp is. Ten opzigte van deszelfs inhoud, ik beken
 opregt, dat ik dit gezwel nooit hard gevonden heb
 in deszelfs eersten oorsprong en begin; derhalven,
 zonder te ontkennen, dat zulk een Vogt-gezwel
 in den Waay van een Paard plaats kan hebben, be-
 fluit ik, dat men, wanneer dit gebeurt, zulk een
 gezwel alleen maar moet beschouwen, als een on-
 gemak, daar niets ongemeens in is; en dat zonder
 onderscheid ook in andere deelen voort kan koomen;
 en ik noem alleen spat een gezwel, of opzetting van
 die beenagtige verhevenheid zelve, waar van ik ge-
 sprooken heb, uit de zelfde oorzaak als
 het gezwel aan de binnenkant der waay sprui-
 tende, en waar van het onnoodig is, meer te zeggen.
 Gy ziet derhalven uit deeze beschrijving, dat ik,
 als de Waay van een Paard wordt aangedaan door een
 diergelyk gezwel, 't geen zig zomtyds aan den Waay
 van een Os vertoont, het zelve beschouw als een
 ongemak, dat zeer veel van de spat verschilt, 't zy
 dan dat het zagt, of dat het hard is, om dat het
 kenmerk van dit ongemak deszelfs zitplaats is,
 en om dat men in die ziekte, die ik daar voor be-
 schouw, maar alleen eene opzwellung aan of by een
 zeker gedeelte van het been van de Pyp gewaar
 wordt, welk ongemak men volgens Mr. de Soleysfel
 dien naam gegeven heeft, en waar van de zitplaats
 in het Been zelf is.

V. Maar gy wykt af van al het geen anderen over
 dit ongemak geschreeven hebben, door de verdeeling
 in drie soorten, welke men van het zelve gemaakt
 heeft, te verwerpen, en alleen maar een soort te er-
 kennen, 't welk altyd eeltig zyn zal, om dat het een
 gezwel van het Been zelfs is.

A. Myn oogmerk is egter niet om nieuwigheden
 voor den dag te brengen, maar ik haak alleen naar den
 roem om de waarheid te ontdekken; ik wil egter
 myne voorgangers niet betwisten, dat zy diergelyke
 gezwellen in de Ossen ontdekt hebben, en ik sta
 toe, dat het mooglyk is, dat ze in een Paard voort
 zouden kunnen koomen, maar ik verklaar, dat ik

ze,

ze, hoe naauwkeurig ik 'er naar gezocht heb, egter Van de nooit gezien heb, en het is by my eene vaste wet W A A Y om te werk te gaan en te oordeelen naar het geen ik of H A K. in levendige of doode Dieren ontdekt heb, en niet naar overgeleverde lessen en voorschriften; omgeen laage uitschryver te worden, en my te wagten voor die grove dwaalingen en ongerymdheden, welke die geen, die meer ligtgeloovig dan kundig zyn, begaan, oordeelende, dat het genoeg is om gebruik te maaken van de ontdekkingen, en den arbeid van anderen, zonder dat men zelfs de hand aan het werk behoeft te slaan, 't zy dan hier mede zo het wil, dit gezwel, 't geen onder den naam van Koefpat bekend is, en 't geen ik maar alleen spat noem, is altyd gevaarlyk, en doet naar maaten van deszelfs voortgang, het Paard meer of minder Kreupel gaan; het is moeilyk om het in zyn eersten oorsprong te kennen, maar nademaal het doorgaans niet ter zelve tyd de twee Waayen te gelyk aandoet, kan men het, door dezelve tegen malkander te vergelyken, ontdekken, en om deeze partyen nog te beter, en te naauwkeuriger te kunnen beschouwen, plaatst men zig voor het Paard, op zyde van de schouder, en niet agter het zelve, om dat het gezwel, als men het op deeze wyze beschouwt, altyd zichtbaarder is.

V. Onder wat foort behoort dat hard en eeltig gezwel, dat aan de waay komt?

A. Onder het zelfde, als het gezwel aan den binnen kant der waay; het is ook niet minder schaadlyk, en is gelegen aan de boovenste uitwendige zyde van het Been van de Pyp zelf, en, dewyl het de zelfde uitwerking te weeg brengt als dat, waar mede ik het vergelyk, doet het 't Paard zeer zwaar kreupel gaan.

V. Wat verstaat men door opgezwollen Waay, by ons het bloeyen op den dolk, en een bos genaamd?

A. Welke rondom deszelfs geheelen omtrek opgezet en gezwollen is; dit ongemak is eene zwelling van den gantschen omvattenden band, het geen het Lid omringt, en wordt of door een slag, of stoot of ook door eene verrekking veroorzaakt. Het belemmert meer of min de beweging, en naar maaten de
be-

Van de beweging moeilyker wordt, gaat het Paard kreupel; **W A A Y** zomtyds is eene waterzugt van het Lid de oorzaak **of H A K.** van dit ongemak, en dan ontdekt men altyd een foort van Zinking, want de opzwellling spruit uit eene al te groote verzaaming van Lidwater. De al te groote overvloed van dit vogt, 't welk dient om de deelen, welke het besproeit, leenigen en beweeglyk te houden, hangt van de verstopping van kleine vaten af, welke geschikt zyn om het zelve op te slurpen, en te rug te voeren; want indien deeze vaten, of door eene ontsteking, of door eene verrekking hunne beweging en veerkracht verlooren hebben, zal zekerlyk het vogt, het geen overblyft, en geduurig afgescheiden wordt, en door deszelfs overvloed, en doordien het niet te rug gevoerd kan worden, den Waay op doen zwellen; de waterzugt van het Lid kan ook uit eene al te groote dun-of vloeibaarheid van het Lidwater spruiten, en zelfs kan het gebeuren, dat de verdikking van het zelve gelegenheid geeft tot een gewel rondom den Waay, 't welk op eene ongevoelige wyze eene waare onbeweeglykheid van het Lid te weeg brengen, en het Paard volkoomen verlammen kan, om dat het buiten staat is, om dit deel meer te kunnen gebruiken, of te beweegen. Ik versta door een saamengroeiing van de beenen, zulke, welke gelyk als gefoldeerd zyn aan malkander, waar door by gevolg de beweging geheel en al onmooglyk wordt; deeze al te naauwe vereeniging of saamengroeiing van de Beenen wordt in dit geval door het verdikte Lidwater te weeg gebragt, 't welk van tyd tot tyd harder en pleisteragtiger wordende, de beenen zo vast aan malkander hegt, dat zy maar gelyk als een lighaam uitmaaken; ik heb deeze ziekte in drie Paarden ontdekt; voor het overige begrypt gy ligt, dat de Hak of Waay welke een deel is, 't welk zeer veel lyden en werken moet, aan eene ontelbaare meenigte van ongemakken blootgesteld is, welk niet begreepen zyn onder het getal van die geenen waaraan men eigen en byzondere naamen gegeven heeft, en welker oorzaken, en aart ons tot heden minder bekend zyn dan de plaats, welke zy beflaan.

VI. ARTIKEL.

V A N D E P Y P , O F H E T O N D E R -
S T E E N A G T E R S T E U I T -
E I N D E V A N H E T P A A R D .

V. **H**oedaanig moet het onderste en agterste uiteinde van het Paard zyn, als men hetzelfde fraai zal noemen? Van de P Y P , of het onderste en agterste uiteinde van het P A A R D .

A. Ik heb reeds onder het onderste en agterste uiteinde begreepen de Pyp, de Pees, den Kogel, de Koot, de Vetlok, de Kroon, en den Hoef; alle deeze deelen behooren, en onder malkander, en ook naar het Lyf van het Dier wel geproportioneerd te zyn, in breedte, lengte, en dikte.

V. Is de Agterpyp aan dezelfde ongemakken als het voorbeen onderhevig?

A. Ja; want men ontdekt aan de Pyp dezelfde foorten van Beengezwellen, welken ik te vooren onder den naam van enkele, dubbelde, en zenuwagtige, schevelbeenen enz. beschreeven heb.

V. Waar moet men by de beschouwing van de Pees of Trekker agt op geeven?

A. Dat hy geen gebreken heeft, en of hy, gelyk als die van de voorbeenen, sterk, los van het been, niet gezwollen, of pynlyk is; de Pees kan ook gekwetst worden, doch niet door het Paard zelf, gelyk als de Peezen van de voorbeenen, waar op een Paard met de agtervoeten trappen, en dezelve aldus bezeeren kan, doch hier is de kwetzing, of door het slaan of trappen van een ander Paard, of door een stoot of slag van iets anders veroorzaakt, zo dat ze geene overeenkomst heeft met de *Peeskwetzing* van de voorbeenen, waar van wy reeds gehandeld hebben.

V. Welke harde en schilferagtige korst is het, die het Hair doorknaagt en wegvreet, en welke men zomtyds langs den Trekker vindt?

N

A. Niets

Van de *A.* Niets anders dan 't geen wy *mok* noemen;
 F Y P. men vindt twee foorten van dit ongemak, *Korst-*
 of het on- *agtige* naamlyk, en *Loopende*, de eerfte zyn droog;
 derfte en *de tweede* vogtig en zweerig, maakende gaten in het
 agterfte *vel*, waar uit een rood-agtig water, of fcherp, en by-
 uiteinde *tend* weigzig vogt vloeit, 't geen zelfs alle de
 van het *bekleedzelen* doorvreet.

P A A R D.

V. Komt dit ongemak ook aan de Voorbeenen?

A. Zelden; en men vindt het ook niet, dan by grove Paarden, en die met fcherpe vogten overlaaden, en zeer fterk van hair voorzien zyn; zommigen hebben deeze korften, welke meer of min booven het vel verheven zyn, mokpooten genoemd.

V. Wat is de oorzaak van deeze Korften?

A. Indien ik deeze vraag tegenwoordig beantwoordde, zou ik u ontdekken de oorzaaken van veele ongemakken, welke alle denzelfden oorfprong hebben, en niet verfchillen, dan maar alleen ten opzigte van hunne hevigheid en plaatsing; ik zal derhalven, om niet in geduurige herhaalingen te vallen, zo lang wagten, tot dat ik u dezelve kan leeren kennen, en by hunnen naam, en by de party, waar in zy vallen, en dan zal ik u te gelyk hunnen oorfprong, en de oorzaaken, waar uit zy fpruiten, ontdekken.

V. Zyn de Kogels van agteren bevryd van die gezwollen, welke ik Vlotgallen genoemd heb?

A. Neen, in tegendeel, die Vlotgallen welke op den Trekker vallen, zyn veel gemeender van agteren, dan van vooren; zy worden daar ook eerder hard; ook vindt men 'er dat ongemak, dat ik knobbels genoemd heb.

V. Waarom koomen die Vlotgallen, die op den Trekker vallen, meer op den agterften dan den voorften Kogel?

A. Om dat de verrekkingen van die deelen, welke het onderfte uiteinde van het agtergeftel uitmaaken, altyd heviger zyn; en dewyl dit ongemak doorgaans een gevolg is van eenen al te zwaaren arbeid, is het niet te verwonderen, dat de trekkeragtige vezelen van dit uit-einde fterker worden uitgerek, dan die van het voorfte uit-einde.

V. Kan

V. Kan een Paard zig van agteren ftryken?

A. Zo wel als van vooren, en om de zelfde oor- Van de
zaaken, welke zig zelfs veel meer aan het agtergeftel P Y P,
openbaaren, dan aan het voorgeftel. of het on-
derfte en

V. Waar aan kan men eene ontwrigting of ver-
draaijing van den agterkogel onderfcheiden?

A. Door de zelfde tekens waar aan men de ontwrig- agterfte
ting van vooren ontdekt; dit ongemak is agter zeer uiteinde
veel gevaarlyker. van het

V. Waarom?

A. Om dat, gelyk als ik reeds dikwils heb aange-
merkt, dit deel in alle de bewegingen van een
Paard zeer veel lydt, en om dat 'er eene meerdere
hoeveelheid van vogten naar het zelve gevoerd wor-
den, en derhalven de ziekten, die daar koomen
zwaarder, en moeilyker te geneezen zyn.

V. Wat foort van gezwel is het, dat zomtyds of
op zyde of booven den Kogel, en dikwils regt in de
beweeging en op den Trekker komt?

A. Men noemt het doorgaans een Zenuwgezwel
onder aan den Kogel; hetzelve kan of door een inwen-
dig bederf veroorzaakt worden, of door eenen ftoot,
of kwetzing van den Trekker, door ftryken, enz.
dit ongemak kan door de pyn, die het veroorzaakt,
koorts verwekken, en het Paard zeer mager doen
worden.

V. Zyn 'er niet meer foorten van Zenuwgezwel-
len?

A. Behalven de zo even genoemde, zyn 'er nog
drie-erlei foorten, de Enkele, de Zenuwagtige en de
Hoornagtige.

V. Welk onderscheid is 'er tufchen deeze vier-
derlei foorten van gezwellen?

A. Geen, als men de oorzaaken nagaat, en men
heeft ze zekerlyk maar alleen onderfcheiden, om dat
ze op verfchillende plaatfen voorkoomen.

V. Zeg my egter, wat gy verftaat door Enkele
zwellings?

A. Welke men byzonderlyk, en het allermeeft
agter de Koot vindt; het Paard heeft 'er pyn aan,

Van de en gaat 'er kreupel door, maar anders is 'er geene
 P Y P, groote zwaarigheid in.

of het on- V. Wat is de Zenuwagtige?

derste en A. Dezelve verschilt niets van die, welke op een
 agterste van de Trekkers van den Kogel komt; deszelfs plaats
 uiteinde is doorgaans aan de binnenste of aan de buitenste zy-
 van het de van de Koot op een van de Peezen of Trekkers
 P A A R D. van dezelve.

V. Wat is eindlyk de Hoornagtige?

A. Welke digt by de Kroon booven een van de
 Kwartieren, en meer aan de binnenste dan aan de
 buitenste zyde gelegen is, en even gelyk als de Hoorn-
 bezeering zwaare ongemakken veroorzaaken kan, in-
 dien de verzwearing die 'er op volgen moet, fistels
 en holen graaft, en de Etter tot in het Hoorn zelf
 valt.

V. Volgens deeze beginzelen spruit 't gezwel
 onder aan de voet uit de zelfde oorzaaken; maar zyn
 de gevolgen niet meer of minder gevaarlyk, naar
 maaten van de plaats, waar op dit gezwel valt?

A. Zekerlyk; en om wederom op deeze oorzaaken
 te koomen, zal ik u zeggen, het geen gy zelfs reeds
 hebt kunnen voorzien, dat dezelve uit en inwendig
 kunnen zyn; de uitwendige zyn, by voorbeeld, een
 slag, een stoot, eene kwetzing of deeze of geene scher-
 pe en prikkelende stoffe, gelyk als eene groote mee-
 nigte drek, vuligheid, of sineer, 't welk de openingen
 of zweetgaten van de huid toestoppende, het water
 of vogten in zommige vaten, die tot affcheiding ge-
 schikt zyn, stremt en stil doet staan. Dit vogt nu
 stilstaande, en niet kunnende uitwaasfemen, stremt
 vervolgens het geen volgt, en geeft noodzaaklyk ge-
 legenheid tot eene verstopping, waar uit een gezwel
 gebooren moet worden van eene meerdere of min-
 dere uitgebreidheid, harder of zager, welks
 punt, of top moeilyker, of ligter zweeren zal, en
 waar uit een Eetteragtige en zelfs bloedige stof loopen
 zal, terwyl uit den bodem van de zweer een dikke,
 wiragtige, lymeryge, taaije, en vaste klont Etter,
 als een sterk touw te voorschyn zal koomen, en zo
 dra

dra deeze klont buiten de zweer is, blyft 'er eene Van de
naauwe en diepe opening, uit welke daaglyks eene P Y P,
zekere meenigte Etter te voorschyn komt, die egter of het on-
van tyd tot tyd vermindert, en het gezwel wordt we- derste en
derom digt, en verdwynt ongevoelig. Wat de inwen- agterste
dige oorzaken van dit ongemak belangt, men kan uiteinde
hier alleen de verdikking en scherpigheid van het vogt van het
ondertellen, welke uit kwaade eigenschappen van het P A A R D.
bloed spruiten, en zeer veel gelegenheid tot die ver-
saameling van vogten, welke alleen dit ongemak uit-
maaken, geeven kunnen.

V. Wat verstaat men door 't water in de beenen?

A. Deeze ziekte ontdekt zig door eene stinkende en bedurvene stoffe, welke zonder de deelen te verzweeren, eerst door de openingen van het vel lekt; men wordt dit aan de Koot het eerst gewaar; en naar maaten, dat het kwaad meer de overhand krygt, spreidt het zig meer en meer uit, klimt op tot den Kogel, en zelfs tot aan het midden van het Been, en doet het zelve geheel en al opzwellen; het gebeurt zelfs, indien de uitvloeiende stoffe Etteragtig, scherp, en bytende is, dat de hoof en de Kroon, ter plaatse van de Hiel, van een gescheiden worden.

V. Hoe kan deeze kwaal zig, opklimmende, uitbreiden?

A. Alle opzwellingen van de Beenen beginnen altyd van onderen op; indien ze zig derhalven verder uitbreiden, kan het niet anders zyn, dan door hooger op te klimmen.

V. Volgt op het water in de Beenen niet zomtyds, het geen wy de vyk of een padgezwel noemen?

A. Ja, en gy zult u hier over niet verwonderen, als gy weeten zult, dat alle uiterlyke ongemakken van een Paard tot heden toe alleen met uiterlyke hulpmiddelen befreeden zyn, als of 'er in 't geheel geen inwendige oorzaak was; en gy begrypt zeer wel, dat het opdroogen van zweeren, Barsten, of van water niets anders is dan het ongemak verzagten, en alleen eene afleiding van de vogten te maaken, maar dat men langs dien weg de ziekte niet in het hart zelf, of in haaren eersten oorsprong aan-

Van de **P Y P**, of het on-
derste en
agterste
uiteinde
van het
P A A R D.

tast; is het dan wel te verwonderen, dat dezelve elders en op andere partyen valt, en tot zulk eenen trap van kwaadaartigheid opstijgt, dat zy in staat is om nog veel erger ongemakken voort te brengen? daarenbooven zyn grove Paarden en die veel haar onder aan de voeten hebben, voornaamlyk aan de agterste voeten aan deeze gezwollen zeer onderhevig.

V. Welke ziekte is het, die men Wratten aan de voeten noemt?

A. De Wratten, die aan den Kogel zo wel als aan de Koot koomen, klimmen zelfs zomtyds op tot de Pyp, daalen op andere tyden wederom tot by de Vork; het is erger, als 'er veel zyn, dan als ze groot zyn; dikwils koomen zy, na afgesneeden te zyn, wederom, op anderen tyden valt het haar rondom dezelve geheel uit, en laat, of vertoont ze bloot; kort om, het is moeilyk, om ze in den grond te geneezen.

V. Wat is de oorzaak van deeze Wratten?

A. De Taai- of slymerigheid van de voedende zappen, waar door derzelve omloop ligt belemmerd, of gestremd wordt, zo dat ze in deeze partyen stil blyven staan, en by een verfaamd worden, voornaamlyk, wanneer de openingen van die kleine vaatjes van het vel, welke haarige vaatjes genoemd worden, verstopt zyn, en 'er iets aan de uitwaasfeming haapt; de uiterlyke oorzaken derhalven van deeze Wratten kunnen dezelve zyn, als die van de andere gezwollen onder aan den voet, ten opzichte van de vuiligheid, modder, en drek, waar door de zweetgaten toegeslooten, en verstopt worden. Door de al te groote hoeveelheid nu van deeze voedende zappen, welke geduurig van agteren nog al meer en meer aangebragt worden, worden de vezelen en vaten van die plaats, daar de zelve zig ophouden, ongevoelig uitgezet, en verwyd; en naar maaten het getal van die geenen, die aangroeien, grooter of kleinder is, zyn 'er ook meer of minder Wratten; en indien de vogten langen tyd op die zelfde plaats stil blyven staan, en aan het kloppen der nabuurige slag-aderen, en de verdubbelde slingeringsen of beweegingen der vezelen blootgesteld zyn, worden zy gescheiden, en ontbonden,

den, derzelve grove zouten worden in beweging gebragt, maaken zig los, en verwekken eene prikkeling in de deelen, en knaagen de zelve door; en hier uit onstaat die uitlooping van slymerige, en Eteragtige stoffe, welke zomtyds lekt uit deeze kleine gezwollen, die de gedaante van een prei hebben.

Van de
P Y P,
of het on-
derste en
agterste
uiteinde
van het
P A A R D.

V. Wat is, het geen men mok noemt?

A. Deeze mok of dit ongemak is geplaatst op het agterste gedeelte van den Kogel; het zyn eigenlyk een foort van Barsten of klooven, waar uit eene stinkende wei-agtigheid lekt; dit ongemak verwekt altyd pyn, en geneest niet gemaklyk, om dat het Paard, als het loopt, het Lid van dit deel met de Koot geduurig beweegt, en buigt, waar door deeze barsten zonder ophouden open en toe gaan, en dus niet droog gemaakt kunnen worden; de zulke, die tot in de Koot doordringen, en de Peezen, die langs de zelve loopen, zouden kunnen aandoen, worden, schoon oneigenlyk *mules nerveuses* genoemd; indien de stoffe zeer scherp was, zou zy de vezelen van gemeenschap van het Hoorn met de Kroon ter plaatse van de Hiel aan stukken breeken en doorknaagen kunnen.

V. Als een Paard van vooren steil op de voeten staat of vyterweek is, is het zekerlyk van agteren ook zo?

A. Doorgaans; doch die steil op de voeten staan, loopen gevaar dat zy overkootig worden: wat belangt de Paarden die vyterweek van agteren zyn de zelfde aanmerkingen, welke wy gemaakt hebben omtrent de geenen, die ook zo van vooren waren, komen hier te pas.

V. Wat is de oorzaak van dat gebrek, 't geen wy overkootig noemen?

A. Dit ongemak, daar de muilezels in 't byzonder zeer onderhevig aan zyn, spruit of uit eenen langduurigen arbeid, of uit eene kwaade gewoonte, (welke een Paard verkrygt, wanneer het in een kwaalyk bevloerden stal geplaatst is) van op het voorste gedeelte van den voet meer dan op den voet zelve te rusten, of te staan, waar door het van langzaamhand buiten staat geraakt, om den Kogel volgens deszelfs

Van de natuurlyken stand naar agteren te brengen; gy kunt u daarenbooven nog te binnen brengen, wat ik van of het on-
 P Y P, derste en agterste uiteinde van het
 PAARD.

V. Is de agterste Koot ook onderhevig aan die gezwollen, welke wy overhoeven heeten?

A. Zo wel als de voorste, dat is, aan eene of aan beide zyden van dit deel kunnen een, of twee harde, en Eeltige gezwollen koomen, waar van wy het gevaar en de gevolgen reeds te vooren gezien hebben.

V. Kan de agterste Koot niet wel ontwigten?

A. Zekerlyk; en gelyk als wy gezegd hebben, dat de onwrigtingen van den agtersten Kogel veel erger zyn dan die van den voorsten, zo volgen 'er ook op de ontwigtingen van de agterste veel zwaarder toevallen, dan op die van de voorste Koot.

V. Wat gezwel is 't, dat padgezwel genoemd wordt?

A. Ik heb u reeds naar myne gedagten over dit ongemak onderhouden, en gezegd, dat het een gevolg van een trap of stoot kon zyn, welken een Paard onder het draaven of galoppeeren, op het onderste en middelste van de Koot zig zelf geeven kan; gy begrypt derhalven, dat 'er geen reden is, waarom de agterste Koot daar van bevryd zou zyn.

V. Ik heb egter dit ongemak anders hooren verklaren?

A. Het is waar, dat 'er nog zulk een soort van gezwel is, 't welk doorgaans uit eene uitwendige oorzaak spruit, en veel gevaarlyker, en op het voorste van de Koot boven de Kroon gelegen is als de andere; in het begin komt 'er op dit deel gelyk als een soort van schurft van omtrent een duim in den omtrek, het hair valt uit en de uitlopende stof is zeer stinkende, en zomtyds zo scherp, dat ze het Hoorn afscheidt, en den gantschen hoef dreigt te doen afvallen; Paarden, die in slyk en modder moeten werken, en met hair en humeuren beladen zyn, worden meer door deeze ongemakken aangedaan, dan fyne Paarden, mits dat dezelve niet in moeraslige, of kleiagtige gronden opgevoed zyn; dit gezwel geeft

geeft ook gelegenheid tot het geen wy Scheuren in 't midden der Hoef of Osfevoeten noemen.

V. De Zenuw kwetzing, waar van wy gesproken hebben, kan zekerlyk zeer veel nadeel aan het agterfte gedeelte van het Paard toebrengen?

A. Ja; ook ziet men in de onderste deelen van het zelve de uitwerkingen van die kwetzing.

V. Wat zyn Barsten of Klooven?

A. Men weet zeer wel, wat dit woord betekent; deeze Barsten hebben haare zitplaats in de buiging van de Koot, zo wel van vooren, als van agteren; veelen verwarren dezelve met het geen wy mok genoemd hebben; hunne dwaaling is zeer wel in te schikken, want gy zult zo aanstonds zien, dat het eene en de zelfde ziekte is.

V. Wat verstaat men door Kootbezeering?

A. Een Paard, 't geen op de eene of de andere wyze met den voet in het Touw of Ketting van den halfter is, en daar door de Koot bezeerd heeft; deeze kwetzuur noemt men bezeering onder de Vetlok.

V. Wat noemt men Egels voeten?

A. Dit is doorgaans een ongemak van de Kroon; de tekens van het zelve zyn, het zwellen van dat deel, het overend staan van hair, eene meel-agtige vuiligheid, of smeerigheid, en eene lekkung van stinkend vogt; de twee laatste tekens egter onderscheiden het soort; want indien 'er maar alleen eene meel-agtige smeerigheid zonder uitloping van stoffe is, worden het drooge, doch als 'er eene lekkung van vogt by is, vogtige genoemd; daar is ook nog eene andere ziekte zeer wel met deeze overeenkoomende, die zig openbaart met kleine barsten, of scheuren rondom dit deel; het Paard loopt 'er doorgaans kreupel aan, en het is zeer kwaad, wanneer het zig hier likt; want niet alleen dat het daar door een tegenzin in het eten krygt, maar het is daarenbooven nog in gevaar om schurft en zweeren aan de tong, en aan andere deelen van den mond te krygen; om kort te gaan, alle verschillende ongemakken, waardoor de Kroon of zwellen, of zweeren kan, geeven gelegenheid tot allerhande soorten van ziekten, waar voor de agtervoeten bloot staan.

Van de
P Y F,
of het on-
derste ten
agterste
uiteinde
van het
P A A R D.

Van de *V.* Hoe behoort de agter voet van het Paard te
 F Y P, zyn?

of het on- *A.* De Hoorn moet zagt, effen en gelyk zyn, als
 derfte en die van de voorvoeten; het is waar dat de agtervoe-
 agterfte ten niet bloot staan voor zo veel ongemakken als die
 uiteinde der voorvoeten, om dat de meeste kwaalen van de
 van het voeten uit dorheid en droogte van het Hoorn sprui-
 PAARD. ten, waar van de voorvoeten veel meer gevaar loo-
 pen dan de agtervoeten, die door de front, en de
 Pis van het Paard geduurig bevochtigd worden; en,
 dit is ook misfchien de reden, waarom men zegt, dat
 men, mits dat de voorvoeten goed zyn, de aanmerkin-
 gen, die men aangaande de agtervoeten zou kunnen
 maaken, over 't hoofd moet zien.

V. Is het dan onnoodig om op de agtervoeten
 naauwkeurig te letten?

A. Als men een Paard wil koopen moet men zelfs
 over het allergeringfte gedeelte niet los heen loopen,
 en derhalven ook zeer naauwkeurig zyn in het be-
 fchouwen van de agtervoeten; men vindt dikwils by
 het onderzoeken van dezelve *osfe voeten*, voornaam-
 lyk als het Paard op het voorfte van de voeten loopt;
 men ontdekt zomtyds daar ook *Fyk* en andere ge-
 zwellen; ook kan de Vork verrot, of bedurven zyn; en
 indien de agtervoeten pynlyk zyn, 't geen men ontdek-
 ken kan uit de vrees van het Paard, om dezelve en
 voor al het voorfte gedeelte neer te zetten, is het
 een teken, dat het Paard bevangen is, en hoe kunftig
 men het ook beflaat, zal het nooit van veel dienst
 zyn.

V. Zyn de agtervoeten ook onderhevig aan ont-
 hoeving?

A. Ja, en zelfs meer dan de voorvoeten.

V. My dunkt, dat de ongemakken, waar over gy
 my onderhouden hebt, haare zitplaats meer aan het
 agterfte, dan aan het voorfte uiteinde hebben?

A. Ja, ze zyn 'er zeer gevaarlyk, en zeer meenig-
 vuldig, vooral, wanneer de Paarden veel hair aan de
 agtervoeten hebben; want op de minfte vuiligheid,
 welke zig hier vergaadt, koomen dezelve ten
 eerften voor den dag, en worden zelfs altyd hard-
 nekkiger.

V. Ik

V. Ik heb niet vergeeten, dat gy my beloofd hebt, Van de eene uitlegging te zullen geeven van een groot ge- P Y P, tal van ongemakken, welken gy gezegd hebt uit de of het on- zelfde oorzaak te spruiten, als de Hardigheden ag- derste en ter aan de Zenuwen? agterste uiteinde van het

A. Myn oogmerk is, om myne beloften volkoomen gestand te doen, en ik ga u voldoen; ik plaats onder den zelfden rang alle die voorgaande ongemakken, en om u de reden daar van te toonen, zal het genoeg zyn, dat ik ze u allen als zo veele ziekten van de huid voorstel, of door eene algemeene inwendige of uitwendige oorzaak, en zomtyds door de eene zo wel als door de andere voortgebracht, laat ons voor de inwendige een zoutagtig water neemen, meer of minder scherp, en slymerig; dit vogt door zyne taaiheid belet wordende om te kunnen uitwaasfemen, zal de kleine vaatjes of buisjes van het vel of de Huid doen opzwellen, en zig binnen dien band op moeten houden, en daar volgens de verschillende eigenschappen, welke het heeft, verschillende uitwerkingen te weeg brengen; indien het niet by uitslek grof en taai is, zal het ongemak, en de verstoppingen, welken het veroorzaaken zal, niet van zeer veel belang zyn; het zal dan maar alleen eene schilferagtigheid veroorzaken, zo als die, waar de drooge Egelsvoeten door gebooren worden; maar indien dit vogt veele zwavelagtige deelen heeft, welke na de vervlieging of uitwaasfeming van de fynste en wateragtige deelen zig vast vereenigen, en droog worden; zyn de zoutagtige deelen van het zelve verftompt, en ingewikkeld in de andere, dan zullen 'er drooge korsten te voorschyn koomen, gelyk als wy zien in de hardigheid of Eelt dat langs de Zenuwen aan de achterbeenen der Paarden komt; eindelijk, indien de zoutagtige deelen de overhand hebben, en door de weinige zwavelagtige deelen, die haar alleen in toom kunnen houden, niet meer weerhouden kunnen worden, dan zal het gansche verftopte deel doorgevreeten, en verbrooken worden, de kleine vaatjes van het vel, doorgelnaagd, en de zenuwen van een gefcheurd worden, het welk eene zeer onaan-

Van de *P Y P*, genaame prikkeling, en zelfs pyn aan het Dier zal
 of het on- veroorzaaken; en 'er zal eene lekking of ontlasting
 derste en van meer of minder taaje en stinkende Etter by koo-
 agterste men, gelyk als wy zien in de mokpotten als anders.
 uiteinde Doch indien van den anderen kant deeze ongemak-
 van het ken, welke, behalven door het bederf der vogten,
P A A R D. ook nog door de verstopping van de buizen, door
 welke zy loopen en zig ontlasten moeten, veroorzaakt
 kunnen worden, alleen door eene uitwendige oorzaak,
 welke tot zodaanige verstopping gelegenheid kan gee-
 ven, te weeg zyn gebragt, dan kan men dezelve
 gemaklyk te booven koomen, en dewyl deeze uiter-
 lyke oorzaaken niets anders dan vuiligheid, modder,
 of diergelyke prikkelende stoffen zyn, volgt hier uit, dat
 wy zonder vreeze van mis te tasten het zelfde soort
 onder de preygezwollen moogen stellen, het zy
 dan dat ze uit eene inwendige, of uit eene uitwen-
 dige oorzaak zyn voortgesprooten; en om u hier van
 te overtuigen, beroep ik my maar op het geen ik u
 aangaande deeze ongemakken gezegd heb, Eindlyk
 indien deeze ongemakken uit inwendige en uitwendige
 oorzaaken te gelyk spruiten, zullen zy moeilyker te ge-
 neezen zyn, maar de uitslag kan egter niet misfen.

V. Hoe behoort eindlyk de staart van een Paard te zyn?

A. Sterk, en wel van hair voorzien; het dikke
 Einde of de wortel van dezelve moet niet te hoog,
 nog te laag zyn, want indien het te hoog is, dan
 vertoont zig het Kruis puntig; en het is een zichtbaare
 wanfstalligheid, als het te laag is; het Paard moet den
 staart horizontaal draagen, men noemt dit den staart
 van het gat draagen.

V. Wat noemt men Rotten staart?

A. Welke kaal is, en welkers hairen door een soort
 van schurft, 't welke groote jeukte aan het Paard
 veroorzaakt, uitgevreeten zyn; zomtyds komt deeze
 jeukte ook door valsche hairen, die uit het dikke einde
 uitgroeien, en welke zeer dik en kort zyn, want,
 als men ze uittrekt, koomen zy niet meer voor den dag.

V. Zegt men niet dat een Paard, 't geen een laa-
 gen staart heeft, zwak in de Lendenen is?

A. Men

A. Men geeft dit voor, maar gy zyt nu reeds zo verre gevorderd op den weg, welken ik u heb aange-
weezen, dat gy zeer weinig geloof aan bloote gis-
singen en stellingen slaat, maar u alleen bemoeit,
met waarneemingen, die op eene verlichte ondervinding
gegrond zyn.

Van de
P Y P;
of het on-
derste en
agterste
uiteinde
van het
P A A R D.

V Y F D E

H O O F D S T U K.

VAN DE HAIREN, WITVOE-
TEN EN VERSCHILLENDE
NATUURLYKE MERKEN
VAN EEN PAARD.

V. **W**at zyn de Hairen?

A. Kleine, dunne, en zeer fyne draaden; zy be-
dekken het buitenste gedeelte van het Lighaam van
het Paard geheel en al, en zyn geschikt ten deelen,
om het zelve voor alle ongemakken van de lugt te
beveiligen, en ten deelen om het zelve te verziern.

Van de
HAIREN.

V. Wat is 'er omtrent het Hair aan te merken?

A. De oorsprong, het saamentel, de voeding,
aangroeiing en kleur van het zelve; het is niet
overal even dik en lang, en naar maaten van deszelfs
verschillende plaatsing krygt het verschillende naa-
men; dus worden de lange hairen van het Paard
de maanen en de staart, en dat Hair, het welk
het boovenste ooglid bekleed wenkbrauwen genaamd;
al het overige geeft men de algemeene benaaming
van hair.

V. Hoedaanig is de oorsprong van het Hair?

A. Men kan hetzelfde op twee byzondere wyzen
beschouwen, voor zo verre het naamlyk gedeeltlyk
in de huid, of het vel, en gedeeltlyk daar buiten is;

in-

Van de HAIREN. indien men dat gedeelte, het welk in de huid is, na gaat, ontdekt men wel haast den wortel, welke bestaat uit kleine bolletjes, daar het Hair uitgroeit. Deze wortel is, gelyk als die van de pluimen, of veeren van de vogelen, uit vaatjes saamengefeld, en beflooten in ovaale en witagtige lighaamtjes, als kleine blaasjes, welke door een vlies, 't geen naar maaten van haaren omtrek dik genoeg is, gemaskt worden, en gevuld zyn met een taai vogt, 't welk zeer veel over een komst heeft met den aart van het bloed; yder blaasje is van vaatjes voorzien, die dit vogt, waar door eigenlyk het Hair gevoed wordt, aanbrengen; en de Hairen gaan door de allerkleinste openingen van dit foort van klieren naar buiten, doorbooren de huid, en de opperhuid, en strekken zig in de langte uit, meer of minder naar maaten van de meerdere of mindere hoeveelheid van dat zap, waar door zy onderhouden worden, en groeien. Het geedeelte van het Hair, dat buiten de huid is, schynt rond te zyn, en doorschynende, als men het met het mikroskoop beschouwt; de figuur van yder hair is geschikt naar de openingen, waar door het gaat: zyn deeze breed of wyd, het Hair is van gelyken dik en grof; zyn ze naauw, het Hair is dun, en fyn; loopen ze regt, het Hair is ook zo, loopen zy schuins en met bogten, dan is het Hair gekruld (men kan dit laatste zien in een groot getal van Yslandsche Paarden) in een woord, zo dra als de Hairen aan de lugt zyn blootgesteld, fluiten de partyen zig toe, en houden dezelve schikking of orde, welke zy in hunnen doortogt ontfangen hebben.

V. Wat is de oorzaak van het vershil van de kleur van het Hair?

A. Men heeft hier zeer veel over getwist; doch zonder ons met alle die geschillen op te houden, vinden wy het best, onze gevoelens te schikken naar beginzels, welke uit eene zuivere natuurkunde gehaald zyn; wy zeggen dan, dat de kleur van het Hair even eens is als de kleur van het vogt, waar door het gevoed wordt; is dit vogt zwart, het Hair is ook zwart; is het geel of rood, het Hair heeft dezelfde kleur; is het gemengeld, het Hair is ook gemengeld enz.

V. Schy-

V. Schynen de Hairen niet in jonge Veulens in zeken opzigt klaarder of helderder, en gelyken hunne maanen of lang Hair niet naar touw, dat kwalyk gegraaid is? Van de HAIREN.

A. Ja; en naar maaten zy ouder worden, krygt hun lang Hair meer stevigheid en kragt, om dat, behalven dat de vaten zelf grooter worden, de vezelen die het voedzel aanbrengeu, sterker worden, waar door dan het voedzel met meer kragt naar den wortel gevoerd wordt? in oude Paarden integendeel, worden de Hairen wit, om dat in den ouderdom alles verdroogt, en het bloed derhalven niet meer als te vooren over al door kan dringen; daarenbooven is het door overvloed van water verdund, en de vernauwing van de zweetgaten is oorzaak, dat 'er niet dan wateragtige vogten, die onbekwaam zyn om het Hair te voeden, door kunnen dringen, En hier uit kunnen wy ook begrypen, waaraan, als men Hairen doet uitvallen, of door vuur, of door geduurig wryven van een hard lighaam, de nieuwe, welke in de plaats koomen, wit zyn; want de pori worden door de hitte van een brandend yzer, by voorbeeld, waar van zommigen zig bedienen, om het Paard voor het Hoofd te merken, of van iets anders, en ook door het geduurig wryven verstoppt, en de doorgang der vogten belet; het zy zo 't wil, dit is zeker, dat het fynste gedeelte door den wortel van het Hair gaat, en het groffte, dat door zulke kleine openingen niet kan doordringen, wordt naar buiten uitgevoerd tuschen yder Hair, en maakt die stoffe of vettigheid uit, die zig aan den roskam hegt; en hoe meer men een Paard rost, hoe meer men ook van die stoffe gewaar wordt, om dat de pori daar door ruimer, en meer geopend worden, en meer voedzel naar het Hair, en meer smeer of vettigheid naar het vel gevoerd wordt.

V. Hoe verdeelt men het hair?

A. In Enkeld, en saamengesteld.

V. Wat is enkeld hair?

A. 'T geen uit een en dezelfde kleur bestaat.

V. Wat is saamengesteld hair?

A. 'T geen uit eene verwarde mengeling van ver:

Van de verscheiden kleuren bestaat; deeze bepaaling kan ge-
HAIREN. noegzaam zyn, om u dezelve wel te leeren onderscheiden, en ik wil my niet verbinden om den regel van deeze verdeeling te volgen, maar eer ik voort ga, om de verschillendheid van de kleuren te verhandelen, moet ik u onderrigten, dat men nooit zegt, een Paard van zulk eene kleur, maar, dat men zig altyd bedient van deeze uitdrukking, een Paard van zulk hair, een Paard van zulk eene huid; laaten wy met Paarden, die Kastanjenbruin van hair zyn, beginnen; deeze kleur is de allergemeenste van allen; ik versta door kastanjen bruin hair, 't geen de kleur heeft van een kastanje, en nu ligter dan donkerder, nu helderder dan duisterder.

V. Daar zyn dan verscheidene soorten van Kastanje bruin hair?

A. Ja; dit hair heeft verscheidene schaakeringen, als Kastanje bruin, Ligt Kastanje bruin, goudgeel Kastanje bruin, donker Kastanje bruin, geappeld Kastanje bruin. Het Kastanje-bruin heeft het allermest de natuurlyke kleur van een Kastanje, het ligt Kastanje bruin is zo donker niet. Het goud geel Kastanje bruin, trekt naar het geele, het donker Kastanje bruin is omtrent zwart; deeze Paarden hebben een schitterend doch donker rood, 't welk men vuurrood noemt, aan de slanquen, de neus en de billen; doch indien deeze deelen met doof geel hair bedekt zyn, wordt het Paard donker bruin, met donker bruine billen genoemd. Het geappeld bruin wordt door vlakken, die nu ligter dan donkerder zyn, en die het Kruisgeappeld, en verschillende van kleur van het overige van de huid maaken, onderscheiden; men moet ook nog aanmerken, dat bruine Paarden altyd zwarte maanen en beenen hebben.

V. Zyn 'er veelerleie soorten van withairige Paarden?

A. Tweederleie; bleek witte, en helderschynend witte; het is zeker, wat men 'er tegen zeggen mag, dat 'er veele Paarden met zulke eene huid gebooren worden; byna alle gryze Paarden worden wit als ze oud worden, om dat het zwart, 't geen in het hair is, door den tyd verdwynt.

V. Is

V. Is 'er ook onderscheid in zwart hair?

Van de
HAIREN.

A. Zekerlyk ja; want men vindt vaal zwart hair, en git zwart hair; Het vaal is een weinig rosagtig, en niet regt zwart; het laatste zeer levendig en helder, doch het eerste is veel algemeener.

V. Welk eene bepaaling zult gy my van graauw hair geeven?

A. Het graauw hair bestaat uit een witten grond met zwart vermengd; deszelfs verscheidenheid ontstaat uit eene meerdere of mindere hoeveelheid van zwart, of uit de verschillende plaatsen, welke deeze laatste kleur beslaat; men verdeelt de graauw hairige Paarden, in vaal graauwe, donker graauwe, rood schimmels, blaauw schimmels, appelgraauwe, graauwe met zwarte vlakken, lystergraauwe, spreeuwgraauwe, tygergraauwe, muisvaalen. In de vaal graauwe heeft de zwarte kleur de overhand, en indien de maanen en de staart wit zyn, wordt de huid des te fraaier. In de donker graauwe is minder zwart, dan in de vaalgraauwe, egter gaat het zwart het wit nog te booven; in de roodschimmels is het grys overal met bruin vermengd; in de blaauw schimmels wordt men een helder en levendig graauw gewaar, dat met een weinig zwart vermengd is, daar de grond zilverachtig doorschynt. Appelgraauwe hebben vlakken van eene taamyke grootte, welke wit en zwart zyn, en over het lyf, of het Kruis, op eenen vry gelyken afstand van malkander verspreid zyn. De graauwe met zwarte vlakken hebben merken, welke op eene onregelmatige wyze hier en daar verspreid zyn, als of het hair met een brandend hout zwart gemaakt was. De Lystergraauwe zyn van een vaal graauw, en omtrent van kleur als een Lyster. De spreeuwgraauwe worden aldus genaamd om de overeenkomst, welke zy met de kleur van een spreeuw hebben. De Tyger graauwe hebben eene kleur, die bestaat uit een witten grond met ros of met zwart doormengd, met kleine vlakken vry gelyk over het gantschen Lyf. Men noemt deeze Paarden ook gespikkeld om dat hunne vlakken de gedaante van moesjes hebben.

De kleur van de muisvaalen, eindlyk, is als die

Van de **HAIREN.** van een muus; zommige onder dezelve hebben de beenen en de Waayen met streepen bezet, gelyk als zommige muil-ezels, andere hebben op den rug zoodaanigen streep of kerf; de maanen van de eene zyn van eene heldere of ligte kleur; andere wederom hebben zwarte maanen en staart.

V. Wat is grys Hair?

A. Om eigenlyk te spreken, is 'er zulk hair niet; maar alle zwarte, bruine, of rosse Paarden, welke op de huid, en voornaamlyk op de Flanquen hier en daar witte hairen hebben, worden grys hairige Paarden genoemd.

V. Hoe veelerleie soorten van vossen zyn 'er?

A. Driederlei, gemeene vossen, rossevossen, en moorkoppen. De gemeene vossen hebben eene kleur, welke uit wit, grys, en bruin saamgesteld is, en, wanneer 'er goudgeel of verguld bruin ondergemengd is, worden dezelve brandvossen genaamd, en als de Beenen, en de Kop zwart zyn, moorkoppen.

V. Wat verstaat men door rossevossen?

A. Derzelver hair trekt naar het vossen-, en ka-neelkleurige; het is op verscheidenerlei manieren geschakeerd; de Heldere rossevossen zyn van eene blonde, of goudgeele kleur; men noemt ze daarom Koekleurig; wanneer de maanen wit zyn of van dezelfde kleur als het hair van de huid, zyn ze minder ros, dan de gemeene vossen. De Zweetvossen zyn van eene donkerbruine, en als koperagtige kleur en de meesten hebben zwarte voeten, maanen en staart.

V. Wat is het geen men wolfs Hair noemt?

A. Dit is van eene donkere Isabelle kleur, welke vermengd is met eene roode Isabelle kleur, over 't geheel vry wel overeenkoomende met de kleur van een wolf; dikwils hebben zulke Paarden eene zwarte streep op den rug, en zwarte beenen, doch andere hebben dit niet. Het Isabelle hair bestaat uit geel, en wit, doch zo, dat het geele boven dryft; het is of ligter of donkerder; daar zyn 'er, die de maanen en de beenen zwart hebben, gelyk als de streep van een muil-ezel.

V. Wat verstaat men door de benaaming van melk-wit?

A. Dat

A. Dat uit een ligt en wit geel beftaat, zo dat het witte de overhand heeft. Van de
HAIREN.

V. Het harten hair, of vaalrood heeft zekerlyk deezen naam, om de gelykenis, die het met de huid van een hart heeft?

A. Ja; en daar zyn veele Paarden van dit foort, die een zwarten streep op den rug, en zwarte maanen, en beenen hebben.

V. Wanneer wordt een Paard bont genoemd?

A. Als het witte met groote vlakken van een gantsch verschillende kleur, voornaamlyk by de fchouder en het kruis vermengd is; zyn deeze vlakken zwart, dan wordt het zwart-bont genoemd, zyn ze ros of roodagtig, rood-bonten, zyn ze bruin, bruin bont.

V. Waar uit beftaat de Perzik-bloeizems-kleurs-Hair?

A. Uit een verwarde mengeling van wit, bruin en roodagtig Hair, deeze drie kleuren maaken faamen eene kleur uit als die van de bloeizem van Perzikken.

V. Wat is Blaauw Porcelein kleurig Hair?

A. Eene vermengeling van grys met blaauwe vlakken; dit Hair is zeer ongemeen, het heeft diennaam om de gelykenis, welke het met blaauw en wit Porcelein heeft.

V. Wat verftaat men door een melaatsch Paard?

A. Een Paard dat aan de Snuit en rondsom de oogen kaal is, en daar zomtyds een bleek roode kleur vermengd met donkere vlakken doorschynt.

V. Gy hebt my nu zekerlyk alle de verschillende foorten van Hair opgenoemd?

A. Hoe duidlyk deeze bepalingen ook fchynen moogen, kunnen ze egter niet, dan zeer onvolmaakt het verschil, en verscheidenheid van de kleuren van de Huiden der Paarden aantoonen; door ondervinding, of fchilderkunst, kan men alleen daar van eene volmaakte kundigheid verkrygen; het zy zo 't wil, de optelling welke ik u gedaan heb, is genoeg om u te leeren, dat deeze verscheidenheid uit eene mengeling van op verschillende wyzen gekleurde Hairen beftaat, welken naar die kleur, die booven dryft, genoemd worden; en dus zoudt gy eene zekere

Van de **HAIREN** byzondere huid, daar gy geen vast denkbeeld van hadt, naar den naam van die kleur van Hair, daar dezelve de meeste overeenkomst mede hadt, noemen kunnen.

V. Zyn 'er geene byzondere aanmerkingen omtrent de Hairen te maaken?

A. Veele oude schryvers zig alleen door haare verbeelding latende leiden, meenden in de verscheidenheid van de kleur van het Hair het verschil van de temperamenten te kunnen vinden; volgens haare stelling is zwart, zwaarmoedig; rood-of ros, galagtig; bruin, slymig; en wit, wateragtig; op deeze aangenoemene onderstellingen hebben zy nieuwe leerstukken gegrond; en, door daar uit dezelve valsche gevolgen te trekken, voorgegeeven zeer gelukkige ontdekkingen gedaan te hebben, waardoor zy alleen uit de beschouwing van het Hair, van de eigenschappen en de fouten van een Paard kondert oordeelen; hier van daan koomen alle deeze ongerymde en elendige redeneeringen:

„ Een Paard, dat wit bleek hair heeft, is doorgaans lui, en slap, om dat het slymig en Flegmatik is.

„ Helder wit hairige Paarden zyn van een sterk temperament en leerzaam; doch zy hebben doorgaans teere voeten.

„ Wit met zwart gemengd belooft een lang leven, en is een teken van kragt en sterkte.

„ Vaal gryze en Bruin gryze zyn doorgaans goed.

„ Rood schimmeld hair wordt zeer geagt, mits dat de bek goed is.

„ Blaauwe schimmels zyn niet werkzaam.

„ Graauwe met vlakken zyn goed, sterk, leerzaam, vaardig, en vlug, zo ze van een graauwe Vader en Moeder zyn, 't geen men zien kan als het

„ Hair vastgeslooten, en de vlakken fraai zyn.

„ Appelgrauwe zyn zeer goed.

„ De Donker grauwen zyn tot alles bekwaam.

„ De Paarden, welker Hair de kleur van perziken bloeizem heeft, zyn vreesagtig, ongevoelig, en koppig.

„ Muisvaalen zyn van veel dienst, mits dat zy zwarte beenen hebben.

„ Die

- „ Die geenen, welkers huid gekleurd is als een Van de
 „ spreekw, hebben zelden een goed gezicht, zyn zwak, HAIREN.
 „ en neemen af, naar maaten de kleur van het Hair
 „ verandert; dit Hair is niet zo veel geagt, als het
 „ met geel vermengd is.
 „ Zwart Hair is een teken van moed en kragt,
 „ vaalzwart is aan veele gebreken onderhevig.
 „ Ros hairige Paarden zyn vol vuur; doch, in-
 „ dien ze witte voor of agter voeten hebben, zyn
 „ ze minder sterk.
 „ Bruinhairige zyn levendig, zagt, en vreeten
 „ sterk.
 „ Kastanje Bruin hairige zyn driftig, vlug, en on-
 „ beschroomd.
 „ Licht bruinhairige zyn zo driftig niet.
 „ Goud geel hairige en gespikkeld bruin hairige
 „ zyn goed.
 „ De Vosfen, galagtig zynde, hebben veel vuur,
 „ en zyn vlug.
 „ De Helder roodevosfen zyn slap in't werk.
 „ De Zweetvosfen hebben een wonderlyk geheu-
 „ gen.
 „ De wolfskleur hairige kunnen zwaar werk
 „ doen; die een zwarte streep op den rug hebben,
 „ zyn de beste.
 „ Harthairige zyn zeer vlug, en van eenen langen
 „ adem, mits dat ze zwarte beenen hebben.
 „ De gemeene vosfen zyn doorgaans goed, de
 „ moorkoppen uitmuntend fier, en stout.
 „ De Bonten zyn niet te verwerpen; die het
 „ minste wit hebben, zyn de beste.
 „ De Isabelle hairige zyn meerder geagt, naar dat
 „ zy minder geel zyn.
 „ De blaauw Porceleinen zyn fraai, trots, en heb-
 „ ben een goeden tred.”

V. Zyn alle deeze stellingen niet kinderagtige en zelfs valsche gisfingen?

A. Gy moogt dezelve daar vry voor houden; de kleur van het hair kan onmooglyk een vast en zeker kenmerk van de goede of kwaade eigenschappen van een Paard zyn, indien ik van zyne sterkte of zwakheid wil oordeelen, zal ik het inwendige beschou-

Van de wen, en u op eene natuurkundige wyze uitleggen;
HAIREN. wat ik door *temperament* versta; voor het tegenwoordige is het genoeg, dat gy dedwaalingen beschouwt, en gade slaat, waar in men zig zou storten, indien men zig door eene ontydige drift om alles uitleggen, en te gissen, liet overhaalen, om uit de kleur van het hair van de menschen, gevolgen te trekken, wegens hunne kracht, moed, vlugheid, bekwaamheid, en gevoelens; op dien voet zou men de stof, die de zelve voedt, voor eene algemeene oorzaak aaneemen, en aan deeze oorzaak niet alleenden oorsprong van alle ziekten, maar zelfs het beginzel van denkbeelden toeschryven; laaten wy derhalven de gevoelens van die geenen, hoe groot hun getal ook zyn mag, die deeze stelling volgen, alleen als boven natuurkundige inbeeldingen aanzien, en de verscheidenheid van de kleuren van het hair alleen voor eene speeling van de natuur houdende gelooven, dat 'er goede Paarden zyn onder alle soorten van hair?

V. Wat verstaat gy door tekenen?

A. Witte Voeten, kollen, gewoone, en buitengewoone blesfen.

V. Wat zyn witte voeten?

A. Wanneer of een gedeelte van de pyp, of de geheele pyp van het been geheel wit is; doch, als onder het wit vlakken van de zelfde kleur van de huid van het Paard gemengd zyn, noemt men het Bonte voeten, en, wanneer de voet wit is, of tot aan de knie, of tot aan de hak, en zelfs nog hooger, zegt men, dat het Paard al te hoog geschoeid is.

V. Heeft een wit voet altyd vier witte beenen?

A. Neen; want het kan, of een, of twee of drie, of alle vier de beenen wit hebben.

V. Wat verstaat men door eene kol?

A. Eene vlak van wit hair, nu grooter, dan kleinder, in het midden van het voorhoofd een weinig boven de oogen geplaatst; dikwils is dit merk door kunst van de Roskammers na gemaakt, 't zy om een Paard dat geen kol hadt, gelyk te maaken aan een Paard met een kol, 't zy om den onkundigen, welke een Paard zonder kol voor onvolmaakt houden, te bedriegen.

V. Hebt

V. Hebt gy my ook niet van Blesfen gesproken? Van de
 A. Ja; hier door verstaat men een streep van wit HAIREN.

hair, welke het voorste gedeelte van het hoofd, dat wy neuzebeen genoemd hebben, beslaat, en die tusfchen de oogen van het voorhoofd af tot aan de neusgaten toe loopt; naar maaten nu dat het wit meer of minder nederdaalt tusfchen de neusgaten op de boovenfte lip, heeft het Paard een witten neus; en wanneer beide de lippen, zo wel de onderfte als de boovenfte, wit zyn, wordt het Paard een Blaarkop genaamd.

V. Worden niet alle Paarden, die niet aan het hoofd getekend zyn, eenhairig genaamd?

A. Ja; men geeft deezen naam aan Paarden, die noch wit, noch gryszynde, over het gantsche lighaam dezelfde kleur van hair hebben, zonder dat men ergens een wit hair vindt.

V. Een eenhairig Paard dan is, dat noch kol, noch bles noch witten voet heeft?

A. Ja; en het behoudt den zelfden naam, al waren 'er op die plaats, daar de zadel op rust, eenige witte haren, die in de plaats waren gekoomen van de zwarte, welke of door het wryven van den zadel, of door eenig ander toeval uitgevallen waren.

V. Wat verstaat men door een Hairwervel?

A. Volgens zommigen is het een foort van natuurlyke omkrulling van het hair, maakende een teken, 't welk de gedaante van een kooren air heeft; anderen beschryven het als eene draaijing of te ruglooping van het hair; het zy zo 't wil, het is zeker, dat deeze omdraaijing, of omkrulling alleen door de figuur van de zweetgaten veroorzaakt wordt.

V. Worden de Hairwervels niet onderscheiden?

A. Ik verdeel dezelve in gewoone, en buiten gewoone; de eerste worden zonder onderscheid by alle Paarden gevonden; de laatste zyn ongemeener, en verdienen daarom volgens de gedagten van zwakken en ligtgeloovigen eene byzondere oplettenheid; tot dit foort behooren die drie Hairwervels, (welke, of van malkander afgescheiden, of saamengevoegd zyn,) die men by wylen op het voorhoofd van het Paard vindt; een Hairwervel, 't geen langs den gantschen

Van de hals by de maanen loopt, dan aan beide zyden, dan
 HAIREN. aan een zyde. Daar is nog een teken, dat niet minder zeldzaam is, en niet dan by Spaanse, Turkse, of Barbaarse Paarden gevonden wordt, de steek van de Lans genoemd; het zelve bestaat in eene holte zonder lidteken; zomtyds voor, zomtyds by het onderste van den arm, en zomtyds by, of aan den Hals.

V. Indien de mengeling en het verschil van de kleuren van het Hair eenige kinderagtige en verblindende natuuronderzoekers, in dwaalingen gestort heeft, is zekerlyk het verschil van die merktekenen, welke gy my beschreeven hebt, eene vrugtbaare bron van dwaaze inbeeldingen geweest?

A. Buiten twyfel; want de witvoeten worden naar de byzondere plaatsen, of partyen, welke zo getekend zyn, beoordeeld.

„ Dus wordt een Paard, dat twee witte voorvoeten heeft, by allen voor ongelukkig aangezien. De witvoet aan het linker voorbeen, alleen wordt voor goed gehouden, en dit denkbeeld is langentyd in Duitschland zo algemeen geweest, dat men diergelyke Paarden hoog in waarde hieldt. Die twee witte agterbeenen hebben, worden van gelijken voor goed en gelukkig gehouden; voornaamlyk, indien ze aan het hoofd getekend zyn, en kleine ballen hebben.

„ Witvoeten, welke twee agtervoeten en den linker voorvoet wit hebben, worden onderfeld goede eigenschappen te hebben, maar, indien ze geen kol aan het voorhoofd hebben, worden zy minder geagt.

„ De zodaanige welke aan een zy of aan d'eene achter en d'andere voorvoet twee witte voeten hebben, zyn in weinig agting, om dat men zig inbeeldt, dat de andere beenen minder kragt hadden.

„ Witvoeten, welke vier witte beenen hebben, worden voor goed, doch niet voor sterk gehouden.

„ Zweetvosfen met witte voeten worden voor zeer slegt aangezien.

„ Bonte voeten zyn zeer in agting.

„ Een kol op het voorhoofd wordt voor een zeer goed teken gehouden.

„ Paar-

- „ Paarden , die al te hoog gefchoeid zyn , worden voor onvolmaakt gehouden. Van de
HAIREN.
- „ Een Bles wordt zo wel als een Blaarkop voor goed gehouden , doch gebreklyk , kop-
 „ pig , en eigenzinnig , indien de witte streep
 „ zig in het midden van de voorkop verliest.
- „ Donker graauwe Paarden worden van de Fran-
 „ fchen weinig geagt , en zeer mistrouwt ; de Span-
 „ jaards integendeel hebben 'er zeer goede gedag-
 „ ten van.
- „ De Hairwervels eindlyk zyn niet geagt , dan
 „ alleen voor zo verre dezelve zodaanig geplaatst
 „ zyn , dat het Paard ze niet zien kan , als by voor-
 „ beeld , op de heup of digt by de ftaart , op het
 „ voorhoofd , de Keel , het boovenfte gedeelte van
 „ den Hals enz. het is waar , dat een Hairwer-
 „ vel onder de oogen voor een teken van een zwak
 „ gezigt gehouden wordt , doch dit is een uitzon-
 „ dering in deeze algemeene regel ; doch men keurt
 „ een Paard geheel af , en houdt het voor een illegt
 „ voorteken , indien de Hairwervels zodaanig ge-
 „ plaatst zyn , dat het Paard dezelve door het bui-
 „ gen van den Hals zien kan .”

Ik denk , dat het onnoodig is , om my langer op te houden met de verfchillende aanmerkingen , welke men zo over het Hair , als over de merktekenen van het Paard gemaakt heeft , en die eigenlyk niets anders dan fpeelingen zyn , welke de natuur vermaak fchept , in het formeeren der lighaamen te maaken . De kennis der inwendige deelen van het faamenftel van het Lighaam geeft ons dikwils zwakke hulpmid- delen aan de hand , om de raderen en fpringveeren , waar door het zelve bewoogen wordt , te ontdekken ; hoe kan men dan met eenigen grond hoopen , om door tekenen , die maar alleen uitwendig zyn , tot eene ware kundigheid van deszelfs werkingen te geraaken ? te vergeefs brengt men hier eene langduurige ondervinding ten bewys by ; verblind door vooroor- deelen , die eenen al te diepen indruk op onze denk- beelden gemaakt hebben , bedriegt men zig zelve , en neemt die voor beweezene waarheden aan . Verhef

Van de **HAIREN.** dan u zelve booven alle die valsche meningen; welke tot heden toe maar al te veel voorstanders gevonden hebben, en zyt verzekerd, dat de verschillende geaartheid, en de byzondere eigenschappen der Paarden meer van de verschillende landen, daar zy gebooren, de verschillende hoedaanigheden van de Hengsten, en merrien waar uit zy gesprooten, de natuur van het voedsel en de grond waar op zy geweid zyn, dan van de verschillende merktekenen, of kleuren van hun hair of huid afhangen.

Z E S D E

H O O F D S T U K.

OVER DE KUNDIGHEID VAN
DEN OUDERDOM VAN
EEN PAARD.

Van den **OUDERDOM** van een **PAARD.** **V.** Aan welke tekenen kan men den ouderdom van een Paard weten?

A. Men ontdekt denzelven voornaamlyk aan de Tand; ik versta door de Tanding het tydperk van het voortkoomen van de Tand, en het uitvallen van die, welke wederom voor anderen plaats maaken.

V. Wat zyn de Tand?

A. Kleine Beenen, welker zelfstandigheid veel harder, en meer in een gedrongen is, dan die van alle andere deelen van het Lighaam; zy zyn geplaatst in de kassen van beide de kaaken, door een foort van geleeding, welke de Ontleedkundigen invoeging noemen, dat is op zodaanige wyze, dat zy onbeweeglyk zyn, gelyk een Pin, die in een gat vast gehegt wordt.

V. Hoe veel tanden heeft een Paard?

A. De Hengsten hebben 'er veertig, de merrien, door-

doorgaans zes en dertig; daar zyn 'er, die ook gelyk Van den
de Hengften, veertig tanden hebben; de Franſchen OUDER-
noemen de zelven *Queenen*. Veelen zyn van gedagten DOM
dat zulke Paarden zeer goed van dienst, maar niet van een.
goed voor de floetery zyn; anderen houden het te P A A R D.
gendeel ſtaande, doch men kan deeze verſchillende
en tegenovergeſtelde gevoelens by alle de andere
dwaalingen ſtellen, welke by de Paardekennis zyn
ingelooopen.

V. Hoe zyn de Tandn geplaatst?

A. Zodaanig, dat 'er zyn aan de zydelingze ag-
terdeelen aan deezen kant van de Laagen, aan de
zydelingze agterdeelen aan geenen kant van de Laa-
gen, en voor in den mond; ik verdeel derhalven de-
zelve in drie byzondere claſſen; die van de eerſte
claſſe, welke aan de zydelingze agterdeelen aan deezen
kant van de Laagen geplaatst zyn, beſtaan uit 24;
te weeten zes aan elke zyde van elke Kaak; Deeze
kunnen niet het minſte dienen, om den ouder-
dom van een Paard te onderscheiden; men noemt de-
zelven *Kiezen*, of *maalers* van het woord maalen, want
zy dienen om het voeder klein te maalen, 't welk zeer
noodzaaklyk is, dewyl het zelve zonder kaauwen en
klein te maalen niet volkoomen verteerd kan
worden.

De Tandn, die tot de tweede claſſe behooren,
en aan de zydelingze deelen aan geenen kant van de
Laagen geplaatst zyn, zyn vier in getal, een aan el-
ke zyde van elke kaak: Wy geeven ze den naam van
haaktanden, of dit zyn, om zo te ſpreken de Hond-
tanden van de Hengften; de Merrien hebben ze door-
gaans niet, of ten minſten zeer klein.

Eindlyk, tot de derde of laaſte claſſe behooren die
Tanden, welke van vooren in den mond geplaatst,
en twaalf in getal zyn, te weeten zes in de booven,
en zes in de onderkaak; derzelve gebruik is, het gras
of Hooy af te byten, of naar zig te haalen, 't welk dan
vervolgens naar de Kiezen gebragt wordt, die het,
gelyk ik zo even gezegd heb, fyn maalen; deeze
voortanden derhalven hebben veel minder kragt dan
de andere, en zyn veel verder af van het middel-
punt der Beweeging.

V. Is

Van den *V.* Is 'er in de plaatsing, of schikking van de Tan-
OUDER-den iets byzonders op te merken?

D O M *A.* Derzelver schikking en orde is voortreflyk;
van een ze zyn eigenlyk zodaanig geplaatst, dat de twee Kaa-
P A A R D.ken zig saamenvoegen kunnen, maar niet geheel en
 overal op den zelfden tyd, op dat de werking van het
 afbyten, of aftrekken van het voedzel, en die van
 het maalen, of kaauwen, veranderd, of gefchikt
 kan worden, naar maaten het vereischt wordt, of
 naar dat het Dier verkiest.

Ik zal my nader verklaaren; als de Kiezen zig faa-
 menvoegen of op elkander sluiten, koomen de voort-
 tanden van de boovenfte Kaak buitenwaarts uit, be-
 dekken, en gaan zelfs gedeeltlyk heen over die
 van de onderkaak, waar op zy sluiten; en, wanneer
 de uiteindens of punten van de voortanden op mal-
 kander koomen, blyven de kiezen van malkander
 afgefcheiden, en fchynen als in rust te zyn, tot dat
 het hunne beurt wordt, om te werken.

V. Hoe formeeren zig de Tand en?

A. De Tand en hebben gelyk alle andere deelen van
 het Lighaam van het Dier hun beginzel in de Baar-
 moeder; en die Tand en, welke na het uitvallen
 van de eerfte te voorschyn koomen, zyn eigenlyk
 geen nieuwe Tand en, dewyl zy reeds geformeerd
 waren, fchoon zy zig nog niet vertoonden; wilt
 gy hier van overtuigd zyn, fchei de kaaken van de
 vrugt van het Dier van malkander, en gy zult de
 Kiezen, de haaktanden, en de voortanden vinden,
 doch nog zagt en week, en door eene beenagtige
 tufchenruimte van malkander onderfcheiden, en in
 yder een flymig en fterk vlies, waar door de tand te
 voorschyn zal koomen; ga vervolgens voort, en fchei
 of neem die gantsche rei tand en weg, en gy zult
 onder de eerfte eene tweede rei vinden, welke ge-
 fchikt zyn, om de plaats van die geenen, die uit moe-
 ten vallen, te vervullen; doch dit heeft egter maar
 alleen plaats omtrent de voortanden, want de Haak-
 tand en, en de Kiezen wifelen niet.

V. De Tand en zyn derhalven volgens de uit-
 legging, welke gy my geeft, week in hunnen oor-
 fprong?

A. Ja

A. Ja zekerlyk; zy vertoonen zig als een vliezig blaasje, 't geen nog zeer teer, en van buiten met een slymig vogt bekleed is; dit blaasje is vol met bloedvaten en zenuwen, en wordt in 't vervolg hard door het droogen van eene pleisteragtige stoffe, welke geduurig derwaarts vloeit, en dit is het geen het Lighaam van den Tand uitmaakt; de slymige stoffe of het slymig vogt, het welk, zo als ik gezegd heb, aan den buitenkant zig vertoont, wordt door zyn eigen aart nog meer in een gedrongen, en maakt dat gedeelte uit, het geen wy het witte, of het geëmailleerde noemen.

Van den
O U D E R -
D O M
van een
P A A R D .

V. Is het saamenstel van de tanden van een Paard verschillende van dat van de Tand en van een mensch?

A. De Tand en van een mensch en van een Paard, ten minsten de voortanden, verschillen hier in, dat dit kleine blaasje, 't welk by ons van booven geslooten is, by de Paarden open is; 't geen oorzaak is, dat de holligheid van den Tand, welke by een mensch niet zichtbaar is, om dat ze inwendig is, zig buitenwaarts vertoont by een Paard; het is deeze zelfde holligheid, welke door den tyd verdwynt, en waar in men, zo lang als het Dier nog jong is, een foort van zwarte vlak als de keen van een boon gewaar wordt.

V. Waar uit bestaat die zwarte vlak of die zwartigheid, welke in deeze holligheid is?

A. Dit is ligt te begrypen; deeze holligheid is gevuld door de uiteinden van de vaten, welke tot den tand behooren; zo dra derhalven de Lugt in deeze holligheid doordringt, wordt de oppervlakte van de zelve droog, hard en zwart

V. Gy hebt my gezegd, dat men aan de Kiezen den ouderdom van een Paard niet onderscheiden kon; het zyn derhalven de Haaktanden, en de voortanden, welke ons hier omtrent ligt moeten geeven?

A. Laat ons een Veulen neemen, dat eerst gebooren is; het zelve heeft geen tanden, maar als het eenige dagen oud is, koomen 'er vier aan het voorste van 't Kakebeen te voorschyn, te weten twee boven, en twee onder; weinig tyd daar na koomen 'er vier anderen voor den dag, die zig aan beide de zyden van de

Van den de eersten plaatsfen, twee booven, en twee onder;
 O U D E R D R I E of vier maanden daar na krygt het veulen we-
 D O M derom vier andere tanden, naast de agt eersten, aan
 van een weerzyden, zo wel boven als onderen geplaatst, zo
 P A A R D dat het dan twaalf melk-of veulen Tandfen voor in den
 mond heeft.

V. Waar aan onderscheidt men de melk- of veulen
 Tandfen van de Tandfen van een Paard?

A De eerste zyn kleinder, korter, witter; de
 laatste in tegendeel zyn breeder, platter, geelder,
 en meer gestreept, voornaamlyk op die plaats, daar zy
 uit de kassen koomen, dat is, van het bovenste van
 den tand tot aan 't onderste. Ik weet dat Mr. de So-
 leyfel, en byna alle Auteurs gesteld hebben, dat
 de tanden van een veulen nog door een duidlyker te-
 ken onderscheiden waren van die van een Paard,
 dewyl ze, volgens hun zeggen, geene holligheid had-
 den, maar deeze stelling is valsch, want de Tandfen
 van een veulen hebben eene holligheid, gelyk
 die van een Paard, en die geenfen, welke volgens
 deeze stelling over den ouderdom van een Paard oor-
 deelen willen, vallen in eene dwaaling, waar voor ik
 u waarschuwen moet, want hier uit volgt, dat zy
 de tanden by het onderzoeken van den mond van een
 veulen hol vindende, zig inbeelden, dat het vyf jaar
 is, daar het ondertusfchen nog maar drie jaar oud is.

V. Hoe lang blyven die twaalf tanden in den mond
 van het veulen?

A. Tot dat het twee en een half of drie jaaren be-
 reikt heeft.

V. Maar, dewyl 'er geduurende dien tyd geene
 verandering voortvalt, hoe zal men dan door de Tan-
 ding onderscheiden, of een veulen een of twee jaaren
 oud is?

A. Het is zeer te verwonderen, dat men tot dus
 verre zo onagtzaam geweest is, zelfs in het onder-
 zoeken van de geringste en eenvoudigste dingen;
 men hadt by het naspeuren van de tanden eene nauw-
 keurige waarneeming van zaaken, en niet eene moei-
 lyke en afgetrokken studie noodig; en egter heeft
 men zig hier omtrent te vreden gehouden met een
 los onderzoek, en eene gantsch niet oplettende be-
 schou-

ſchouwing; het welk ook de oorzaak is, dat die geenen, welke zig de Eer van kenners te zyn aanmatigen, dikwils gantsch niet overeenkoomen omtrent den ouderdom van een Paard, en dat het onmooglyk is, om met zekerheid een ſterk veulen van een jaar, van een zwak veulen van twee jaaren te kunnen onderscheiden.

Van den
O U D E R -
D O M
van een
P A A R D,

V. Ik meen dat de maanen, en het Hair ons hier omtrent licht kunnen geeven?

A. Dat is waar; maar deeze tekens gaan niet vast. Men heeft voorgegeeven, dat een veulen van een jaar altyd gekruld hair hadt, gelyk een Schaap, of een Krulhond, en dat deszelfs maanen en ſtaart, als gehekeld vlas waren, daar in tegendeel een veulen van twee jaaren, hair en maanen als een volwasen Paard hadt; maar hoe kan men hier in berusten, en dit voor een vast teken aanneemen, daar de ondervinding ons leert, dat Paarden van zes, zeven of agt jaaren even zulk gekruld hair en zulke maanen hebben, als een veulen van een jaar, indien zy geduurig in de zon werken moeten, of niet wel opgepast, gevoed, gekamd en geroskamd worden.

V. Is het dan van zo veel belang, dat men den ouderdom van een Paard van zyne geboorte af tot aan zyn tweede en een half, of derde jaar onderscheiden kan?

A. Voorzeker; want, te zeggen dat men zig gedurende dien tyd van een veulen niet bedient, kan tot geen reden verſtrekken, om onze onkunde hier omtrent te wettigen. Voor eerst, kan men een veulen van een jaar, dat wel gegroeid is, verkoopen voor een veulen van twee jaaren. Ten tweeden, kan een oneerlyke Roskammer een veulen van dat foort agt veulen Tandén uit-trekken, waar door de Paarde Tandén, die hier op volgen moeten, wel haast te voorschyn zullen koomen, en dus zal men een veulen van anderhalf of twee jaaren, voor een vierjaarig Paard aanzien, het geen onmooglyk gebeuren kan, indien men op het teken van de veulen Tandén, en op de overblyvende Hoektandén behoorlyk agt geeft. Ik weet wel, dat men my tegenwerpen zal, dat het onmooglyk is, dat men zig zo verre laat.

Van den laat bedriegen, dat men een veulen van anderhalf of twee jaaren voor een vierjaarg Paard koopen zal, om dat de onderfte haaktanden dan reeds moeten uitgefchooten zyn, maar het is zeer gemaklyk voor my hier op te antwoorden. In de eerfte plaats, op wat wyze zal men het bedrog ontgaan, indien het eene merrie is, welke doorgaans geen haaktanden hebben? Ten tweden, zyn 'er ook Hengften, die geen haaktanden hebben, doch dit is zeldzaam. Ten derden, de haaktanden koomen voor den dag als het Paard drie, drie en een half, of vier jaaren oud is, en de Tand, die op het vierde jaar uitkomt, kan voor de andere uitkoomen. Ten laaften, zyn 'er Paardekoopers, die zeer kunftig het Tandvleesch weeten te kloppen op die plaats, daar de hoektand uit moet koomen, zo dat 'er na dit dikwils herhaald te hebben, eene hardigheid op volgt, welke zy u laaten zien, als een teken dat de haaktand gereed is om door te breeken? men moest derhalven om niet bedroogen te worden, de veulen Tanden nagaan, gelyk men de Paards Tanden nagaat, zy zyn hol, zy hebben 't zwart van de Kop van een boon, en de waarneemingen van die geenen, die Paardeftoeteryen hebben, zouden ons hier omtrent van zeer veel nut kunnen zyn.

V. Dewyl de veulen Tanden tot den ouderdom van twee en een half, of drie jaaren blyven, wanneer vallen dezelve uit om plaats te maaken voor de volgende?

A. Als het Paard twee en een half of drie jaaren oud is, maaken de vier veulen Tanden, welke voor in den mond geplaatst zyn, te weeten, twee boven, en twee onder, plaats voor vier anderen, welken men grasbyters noemt, zo dat een Paard van twee en een half, of drie jaaren vier Paards Tanden, en agt veulen Tanden heeft.

Als het drie en een half of vier jaaren oud is, vallen de vier veulen Tanden, die aan weerzyde van de grasbyters geplaatst zyn, twee boven, en twee onder uit, en maaken plaats voor vier andere, welke midden tanden genoemd worden, om dat ze tusfchen de hoektanden en grasbyters ftaan; het Paard heeft

der,

derhalven dan agt Paardstanden, en vier veulentanden. Van den Eindlyk, als het vier en een half of vyf jaaren oud is, vallen de vier veulentanden, die nog overig zyn, twee boven, en twee onder, aan weerzyde van de middentanden uit, en maaken plaats voor vier andere, Hoektanden genaamd, zo dat het Dier, als het vier en een half of vyf jaaren oud is, alle zyne Tanden heeft, dat is de Grasbyters, de midden- en Hoektanden, en dan wordt het een Paard genaamd.

OUDE-
DOM
van een
PAARD.

V. Gy zegt, dat een veulen van twee en een half of drie jaaren, de Grasbyters krygt, en niet meer dan agt veulentanden heeft, dat de midden tanden voor den dag koomen, als het drie en een half of vier jaaren oud is, en dat het derhalven nog maar vier veulentanden heeft, en eindlyk dat de Hoektanden te voorschyn koomen, als het vier en een half of vyf jaaren oud is, en dat het dan alle zyne Tanden heeft; maar waarom bepaalt gy omtrent deeze veranderingen niet een vasten, en zekeren tyd, in plaats van te zeggen, dat dezelve voorvallen, als een Paard een, of anderhalf, twee of twee en half of drie jaaren enz. oud is?

A. Om dat deeze veranderingen niet altyd op eenen vasten en bepaalden tyd voorvallen; zommige Paarden krygen de Tanden laat, andere wederom vroeg; die ze vroeg krygen, zullen hard en vast voedzel gehad hebben, als hooi, stroo, enz. die ze laat krygen, zullen in tegendeel zagt voedzel, als gras, gehad hebben; het gaat egter in het algemeen vry zeker door, dat een veulen de grasbyters krygt als het twee en een half jaar oud is.

V. Hebt gy my dan nu ten vollen onderrigt van de Tanding van een Paard, tot dat het den ouderdom van vyf jaaren bereikt heeft?

A. Neen, want de twaalf voortanden geeven ons niet alleen den ouderdom te kennen; de Haaktanden geeven ons hier omtrent ook licht. Geen andere tanden gaan voor de Haaktanden of volgen op dezelve; die van de onderkaak koomen in den ouderdom van drie en een half of vier jaaren te voorschyn, die van de Bovenste Kaak in den ouderdom van vier, of vier en een half jaar; Als zy uitkoomen, zyn zy

Van den scherp, en snydende, en naar maaten dat zy groei-
 O U D E R - jen, ontdekt men twee groeven in dat gedeelte,
 D O M het welk naar den binnenkant van den mond is, wel-
 van een ke egter, gelyk wy in het vervolg zien zullen,
 P A A R D. nier altoos blyven, maar door den tyd verdwynen.

V. De onderste Haaktanden koomen derhalven eer-
 der dan de boovenste te voorschyn?

A. Doorgaans; doch zomtyds egter geschiedt het
 tegendeel; ook is niets onzekerder dan de form en
 het uitschieten van de Haaktanden, schoon men staan-
 de houdt, dat men niets meer noodig heeft, en be-
 hoeft te betragten, dan om eene volkome kundig-
 heid van dat gedeelte van de Tanding te verkrygen,
 want ik heb veel Paarden gezien, die maar vyf jaa-
 ren oud waaren, en egter ronde en stompe Haaktan-
 den hadden.

V. Wy hebben het Dier nu gebragt tot den ou-
 derdom van vier en een half of vyf jaaren, kunnen
 wy onze naspooringen nog niet verder uitbreiden?

A. De ontdekkingen, welke men gedaan heeft,
 ten minsten die, welke de Auteurs ons medege-
 deeld hebben, zyn zo onzeker, dat ze verschillende
 gevoelens te weeg gebragt hebben; het is egter van
 veel belang, om dezelve te weten, dewyl zy
 ons by zommige gelegenheden van dienst kunnen
 zyn.

V. Ik verzoek, dat gy my dezelve gelieft mede
 te deelen?

A. Zo dra de grasbyters en de middentanden
 buiten de kassen voor den dag zyn gekoomen, vol-
 brengen zy haaren groei in vyftien dagen. Het gaat
 niet op dezelfde wyze met de Hoektanden, en
 hier mede heeft men zig voornaamlyk opgehouden,
 zelfs zo, dat men gelooft heeft, dat men maar al-
 leen agt moest geeven op de Hoektand en de
 Haaktand, te weten van den ouderdom van vier
 en een half of vyf jaaren af, dat is, van dien tyd
 af, op welken het Paard alle zyne tanden heeft, en
 dewyl de Hoektanden de laafte zyn, die tekenen,
 heeft men zig te vreden gehouden met het onder-
 zoek van den meerderen of minderen voortgang van
 het vol worden van die tanden, om te bepaalen, of een
 Paard

Paard vyf, vyf en een half, zes, of zeven jaaren Van den heeft; want zo dra als de holligheid van deeze tanden opgevuld, of verdweenen is, zegt men, dat het Paard ophoudt met tekenen, het geen geschiedt, als het omtrent agt jaaren oud is; de uitlegging van het gevoelen van den Heer de Soleyfel ten deezen opzichte zal u zekerlyk overtuigen, dat niets bedrieglyker is, dan de gevolgen, welken hy daar uit trekt.

OUDE-
DOM
van een
P A A R D.

Voor eerst zegt hy, dat de bovenste Hoektanden eerder doorbooren, dan de onderste, doch dit is niet zeker, want zomtyds koomen de ondersten het eerst voor den dag; ten anderen, hoe kan men zig wezenlyk houden aan de bepaalde waarneemingen, die hy ons heeft nagelaaten? zo dra als de Hoektand te voorschyn komt, zegt hy, omzooft hy maar alleen het tandvleesch, en is aan den binnen en buiten kant bekleed met vleesch, tot aan het vyfde jaar; dus kan men, om dat de Hoektand in dien staat is, gissen, dat een Paard op zyn vyfde Jaar komt, en nog geen vyf jaaren oud is. Als de vyf jaaren vervuld zyn, is het vleesch, 't geen men aan deezen tand gewaar wierdt, geheel weg.

Van vyf tot vyf en een half jaar blyft de tand hol. Van vyf en een half tot zes jaaren is de Holligheid in het midden van den tand, die dan ook van den binnen en buitenkant gelyk is.

Op het zevende jaar vermindert deeze holligheid, en wordt vol, en is op het agtste jaar geheel verdweenen, en dan zegt men, dat het Paard ophoudt te tekenen.

Vervolgens, gaat hy voort, de Hoektand, als hy te voorschyn komt, heeft de dikte van een daalder, van twee daalders, als het Paard vyf of vyf en een half jaar oud is; van een Pink, op het zesde, van den tweeden vinger op het zevende, en van den derden op het agste.

V. Ik begryp, dat de natuur zig niet altyd aan deeze byzondere afmetingen bindt, en dat deeze waarneeming, welke by toeval juist waar zal zyn in den mond van een Paard, niet zo uit zal koomen, als men op de Hoektanden in de monden van

Van den hondert andere Paarden let, maar laat ons nu koomen
 O U D E R - tot het geen eene meer verlichte ondervinding u
 D O M geleerd heeft?
 van een

P A A R D . A. De natuur bindt zig zekerlyk niet aan deeze
 afmeetingen, want 'er zyn Paarden van zeven jaar,
 welker Hoektanden het tandvlesch maar alleen
 omzooimen, maar behalven dat, zou men wel op ee-
 ne juiste en zekere wyze van yder graad van vermin-
 dering van de holligheid van die tanden kunnen
 oordeelen, om daar uit net te bepaalen, of te on-
 derfcheiden, of een Paard zes of zeven jaaren oud is.
 Laat ons dan, om u te voldoen, een zekerder en
 gemaklyker weg tragten te vinden.

De verandering en het formeeren van de tanden,
 geschiedt in de zelfde orde, als het uitschieten of
 uitbotten van dezelve. Gy weet, dat de eerste
 melktanden voor in den mond van het Paard zyn,
 twee booven en twee onder; dat de tweede naast de
 andere koomen, en de derde wederom naast de
 tweede van booven zo wel, als van onderen; als
 het Paard twee, twee en een half, of drie jaaren
 oud is, maaken de eerste plaats voor de Grasbyters;
 als het drie, drie en een half of vier jaaren oud is,
 maaken de tweede plaats voor de middentanden;
 als het vier, vier en een half, of vyf jaar oud is,
 maaken de derde plaats voor de Hoektanden; de
 grasbyters derhalven tekenen het eerst, en als
 hunne holligheid gevuld is, heeft het Paard zes jaa-
 ren; vervolgens tekenen de middentanden, en
 dan is het Paard zeven jaar oud; en eindlyk, als het
 agt jaar is, de Hoektanden.

V. Ik begryp zeer klaar dat deeze weg veel zeker-
 der, en minder bedrieglyk is, dan maar alleen op de
 maat van de figuur van den Hoektand agt te geeven;
 maar, wanneer nu een Paard agt jaar is, en niet meer
 tekent, hoe zal men zynen verderen ouderdom ont-
 decken?

A. Men heeft tot heden toe hier omtrent maar al-
 leen op de Hoektanden agt gegeeven, en het Paard
 meer of minder oud verklaard, naar maaten de Hoek-
 tanden ronder, en de groeven uitgewischt zyn; doch
 deeze waarneeming is ook dikwils bedrieglyk, het
 is

is derhalven in diergelyke gevallen goed, om op het tekenen van de voortanden van de bovenste Kaak te letten, want deeze tekenen langer dan die van de onderste Kaak, en dus kan men den ouderdom van een Paard, dat reeds over de agt jaaren oud is, blyven nagaan, als men let op dien tyd, dat de tanden van de onderkaak ophouden met tekenen; stel by voorbeeld, dat een Paard van agt, agt en een half of negen jaaren niet meer tekent, dan zullen de grasbyters van de Bovenste Kaak nog tekenen; de middentanden, als het negen, negen en een half of tien jaar is, en de Hoektanden, als het tien, tien en een half, elf, en zomtyds als het twaalf jaar oud is.

Van den
O U D E R -
D O M
van een
P A A R D .

V. Deeze regel is zekerlyk zeer goed, mits dat ze aan geene uitzonderingen of veranderingen onderhevig is?

A. De natuur verschilt altyd in haare werkingen, zy is egter zig zelve meer gelyk in het een, dan in het ander; ik heb de waarheid van het geen ik nu als een teken, daar men staat op maaken kan, opgeef, in naby de twee honderd Paarden ondervonden, en men kan het voor nog te zekerder houden, om dat ik maar by vier van dit gantsche getal, het tegendeel ondervonden heb; indien nu zo geringe uitzondering myne stelling om verwerpen kan, zult gy my moeten toestaan, dat het onmooglyk is, om een vasten regel hier omtrent uit te vinden: by voorbeeld ik denk niet, dat, indien iemand na eenige Paarden, die altyd tekenen, gezien te hebben, staande wilde houden, dat de Paarden nooit ophouden te tekenen, en dat het Teken van de keen van een boon nooit verdwynt, men hem veel geloof zou geeven.

V. Neen zeker, want het gevolg, 't geen hy hier uit zou trekken, zou zeer valsch zyn, maar wat verstaat gy door Paarden, die altyd tekenen?

A. Men zegt dat de merrien, en Ruinen, hier meer aan onderhevig zyn, dan de Hengsten, en dat de Poolze, de Croatize, en de Zevenbergze, het byna allen zyn. Ik verdeel de Paarden, die altyd tekenen, in drie soorten. Onder het eerste foort stel ik de zodaanigen, die altyd, en aan alle tanden tekenen. Wanneer ik zeg, dat een Paard

Van den **OUDERDOM** van een **PAARD**. tekent, versta ik daar door, dat de holligheid van den tand blyft duuren. Onder het tweede soort behooren de zulken, die of aan de midden-of Hoektanden, of maar alleen aan de Hoektanden tekenen. Onder het laatste soort die, by welken de keen van een boon altyd blyft, en deezen noem ik valsche tekenaars.

V. Ik moet u bekennen, dat myne gantsche kundigheid verdwynen zou, indien ik een Paard ontmoette, dat tot een van die drie soorten behoorde?

A. Ik heb, zo als gy weet, gezegd, dat een Paard welks grasbyters, midden-en Hoektanden, eene holligheid hebben, ten vollen vyf jaaren oud is, en daarenbooven, dat de Hoektanden langzaam groeien, indien wy derhalven bespeuren, dat de Hoektanden van binnen en van buiten effen en gelyk zyn, en dat de holligheid van dezelve zo zeer verminderd is, als behoort, moeten de grasbyters getekend hebben; als het Paard zes jaar is, en, indien dezelve niet volkomen vol zyn, is het Paard een twyffelaar; voeg hier nog het volgende teken by; dat in dit geval naamlyk de holligheid van de Tanden niet is gelyk ze behoort te zyn, om dat dezelve allen even hol zyn; en gy weet, dat, als een Paard over de vyf jaar is, de grasbyters, die het eerst moeten tekenen, eene mindere holligheid dan de middentanden hebben; indien derhalven de grasbyters, de midden-en de Hoektanden even hol zyn, is het Paard zekerlyk een Twyffelaar.

V. Is het niet moeilyk, om die Paarden, welke aan de midden en Hoektanden, of maar alleen aan de Hoektanden tekenen, als Twyffelaars te kennen?

A. Een twyffelaar, die maar alleen aan de midden of Hoektanden tekent, wordt ligt gekend, indien men de holligheeden van de midden-en Hoektanden met elkander vergelykt; maar het is veel moeilyker om een zevenjaarg Paard van een Twyffelaar te onderscheiden, wanneer de Hoektanden maar alleen blyven tekenen, en dan is men verpligt, om zyn toevlugt te neemen tot de Haaktanden en tot alle andere tekenen die den ouderdom van een Paard aankondigen, en des te meer om dat de boovenste Tanden, die

die by alle twyffelaars even eens als de onderfte zyn, ons niet het minfte licht geeven kunnen.

De valfche Tekenaars aanbelyngende, by welken de Keen van een boon nooit verdwynt, zouden ook in twee claffen verdeeld kunnen worden, waar van de eerfte de zulken bevatten zou, by welke de keen van een boon altyd, en aan alle tanden blyft, en de tweede, by welke de keen van een boon aan de grasbyters niet meer te zien is, maar zig nog aan de midden en Hoektanden blyft vertoonen, of aan de Hoektanden alleen; maar dewyl de keen der boon, zo dra de tand niet meer hol is, niets beduidt, en, de holligheid het eenigfte teken is, daar wy agt op geeven, is het van weinig belang, of de keen van een boon zig altyd vertoont.

V. Aan welke tekens kan men den ouderdom van een Paard ontdekken, wanneer het tot dat foort van Twyffelaars, welker Hoektanden alleen blyven tekenen, behoort?

A. Indien wy ons aan alle die tekens houden willen, die van de Auteurs befchreeven, en aangenomen worden voor middelen om den ouderdom van een Paard, 't geen over de agt jaaren oud is, te ontdekken, zullen wy een groot getal op kunnen noemen.

De wervelbeenen van den ftaart koomen hier in de eerfte plaats voor; de Auteurs zeggen, dat 'er een wervel meer aan den ftaart komt, als het Paard tien of twaalf jaar oud is, en nog een ander, als het veertien jaar is. In de tweede plaats, ingevallen oogkuilen, witte Hairen aan de oogen, een droog verhemelte zonder rimpels, de Bovenlip, die opgeligt zynde zo veel vrouwen maakt, als het Paard jaaren oud is. Het Kaakenbeen, het welk vier vingers boven den baard, zeer fcherp is. De Huid of het vel van de fchouder, en de Kaak, welke als men ze knypt zig niet herftelt, maar ftaan blyft. Lange Tand en van vleesch ontbloot, en met een geelagtig fmeer bezet; Eindlyk verfleeten Haaktanden, en witheid van het Paard, het welk van graauw, zo als het te vooren was, gantsch wit geworden is.

Omtrent deeze tekens heb ik aan te merken,

Van den
OUDER-
DOM
van een
PAARD.

dat men het aangroeien van wervelbeenen aan den staart als eene zeer groote ongerymdheid verwerpen moet, als mede de holligheid der oogkuilen, en witheid der oogharen; want men vindt zeer oude Paarden, welker oogkuilen nog zeer vol zyn, en zeer jonge Paarden met witte oogharen. Ook is in 't geheel geen staat te maaken op het uitdroogen, of vermageren van het verhemelte, de vouwen, of plooyen, die men tellen kan in de bovenste Lip, op de scherpte van het Kaakebeen, en en het vel van de Schouder; om kort te gaan alle deeze tekens zyn zeer beuzelagtig.

V. De Tand en evenwel zullen ons eene meerdere zekerheid geeven, als zy lang, van vleesch onthloot, en met een geelagtig smeer bezet zyn?

A. Daar zyn zeer oude Paarden, die geen lange Tand en hebben, zelfs vindt men Twyffelaars met zeer korte Tand en; maar begeert gy zekerder tekens? let dan op de plaatsing van de Tand en; indien dezelve voorwaarts in den mond als voor uitsteeken, en indien zy ten opzigt van malkanderen niet in eene regte lyn staan, moogt gy vry gelooven, dat het Paard zeer oud is; daarenbooven schoon de form, of gedaante van de Haaktanden zomtyds verschilt, zie egter, of die van de bovenste Kaak versleten, rond, en stomp geworden zyn, en of die van de onderkaak hunne groeve geheel en al verlooren hebben, en of dezelve even zo rond van binnen als van buiten zyn; vindt gy dit aldus, besluit dan vry, dat het Paard oud is.

V. Gy hebt een Twyffelaar van een valschen Twyffelaar hier in onderscheiden, dat in den eersten de Holligheid van de Tand en nooit geheel en al verdwynt, en in den laatsten de keen van een boon altyd blyft, schoon de Holligheid weggaat? maar waarom wordt die Holligheid in een Twyffelaar nooit gevuld?

A. Om dit te begrypen, is het alleen maar noodig den oorsprong van den keen van de boon na te gaan. Dezelve wordt alleen gebooren door de oppervlakte van de vaten, welke voor de lugt blootgesteld zynde, uitdroogen, hard en zwart worden; indien nu de lugt

de.

Dezelve te ſchielyk toegelooten heeft, of dat die ſtoffe welke den Tand tot voedzel verſtrekt, uit haaren eigen aart vatbaar is voor verdrooging, zal het Lyf van den Tand vroeger in eengedrongen zyn, en dewyl de zappen, die tot dezelfs aangroeiing geſchikt zyn, niet meer met dezelfde kragt kunnen doordringen, zal de Holligheid blyven. De ontſervinding toont ons de waarheid hier van aan, want de Tand en van de Twyffelaars zyn veel harder, dan die van andere Paarden.

Van den
O U D E R.
D O M
van een
P A A R D.

V. Maar waarom blyft de keen van een boon altyd in de valſche Twyffelaars, ſchoon de Holligheid verdwynt?

A. Om dat het buitenſte gedeelte van den Tand ſterker gegroeid is, dan het binnenſte, dat is, om dat het ſlymig vogt, het welk het vliezig blaasje, waarvan ik geſprooken heb, omringt, eerder tot een zekeren trap van vaſtheid gekoomen is, dan het geen in de holligheid belooten is, waar door de kleine vaatjes, door de lugt zwart en hard geworden, en in een gedrukt, en gelooten door de vliezen van het ſlymig vogt, het welk het wit of het geëmailleerde van den Tand uit moet maaken, niet buitenwaarts uitgezet kunnen worden, en dit is de oorzaak, dat de keen van een boon altyd blyft, ſchoon de Tand reeds gevuld is.

V. Waarom zyn de merrien en Ruinen meer onderhevig om twyffelaars te zyn, dan de Hengſten?

A. Om dat de vezelen van de merrien, gelyk als die van de wyfjes van allerlei dieren, zwakker en ſlapper dan die van de Hengſten zyn, en daarom kunnen de vezelen der Spieren van het Hart, welke by gevolg in eene merrie ſlapper zyn, de vogten, die tot het aangroeien der Tand en vereiſcht worden, niet met eene genoegzaame kragt voortſtuwen; om dezelfde reden vindt men onder de Ruinen meer twyffelaars dan onder de Hengſten, om dat de Ruinen zeer veel van hunne voorige kragt en vuur verlooren hebben, en de omloop van hun bloed zeer vertraagd is.

V. Ik begryp, dat ik door uwe voorgelchreeven

Van den regelen op te volgen een twyffelaar van een ander
O U D E R Paard zou kunnen onderscheiden; maar worden dee-
D O M ze holligheden niet zomtyds door kunst zodaanig
 van een nagemaakt, dat zy zig net vertoonen als in een
P A A R D, Paard, het welk tekent?

A. Om deze holligheden na te maaken bedient men zig van een steekyzer, waar mede men het Ivoor uitwerkt of graveert, en holt met het zelve de mid-dentanden een weinig uit, en de Hoektanden wat meer, en vervolgens, om de keen van een boon nate bootzen, vult men de holligheid met Teer of Pik of zwavel op, of men steekt 'er een korrel Tarwe in, en vervolgens een heet yzer, 't geen net geschikt is naar de opening, welke men in het midden van die holligheid gemaakt heeft, en men herhaalt het opvullen met Pik, zwavel en Tarwe tot zo lang, dat men de natuur volmaaktlyk heeft nageboost.

V. Maar maakt het vuur niet rondom deeze openingen een kleinen geel-agtigen kring?

A. Ja; maar men weet den zelve weg te krygen, door het Paard kruim van droog brood met zout gemengd in den mond te steeken, en het dan op een mondstuk te doen kaauwen, om het te doen schuimen, waar door men den geelachtigen kring, welke door de warmte van het yzer gemaakt is, niet ontdekken kan.

V. Hoe zal ik dan kunnen weeten, of een Paard door kunst nagemaakt is?

A. Eerstlyk, door de strecken van het graveer- yzer, welke men, als men den tand van naby beschouwt, gemaklyk ontdekken kan; Ten tweeden, schoon de schuim het gezigt van dien geelagtigen kring beneemt, is het evenwel zeer gemaklyk om de Tand en schoon te maaken, en het schuim af te veegen, waar door men dien kring aanstonds wederom te voorfchyn kan doen koomen. Geef egter naauwkeurig agt op de strecken van het graveer- yzer, hier door zult gy het bedrog zekerlyk ontdekken, voornaamlyk, indien men de keen van de boon alleen hadt nagemaakt met dikke Inkt in de door kunst nagebootste Holligheid.

V. Veroorzaakt het uitschieten of doorbooren van de

de Tand en geen pyn, en zelfs zomtyds ziekten aan de Paarden?

A. In het algemeen kan men zeggen, dat de Paarden maar alleen ziek zyn onder het uitkoomen van de Haaktanden, en eer dezelve door zyn, kunnen zy geen zwaaren arbeid uitstaan; de rede hier van is, dat de Haaktanden scherper, en dunder zyn, dan de andere tanden, welke breed en slomp zyn; en dit veroorzaakt pyn, welke zy ook eenigzins gevoelen, als de Kiezen uitkoomen; daarenbooven dewyl 'er geen andere Tand en voor de Haaktanden gaan, kan het booren van dezelve door het tandvleesch niet dan zeer gevoelig zyn, om dat dit niet geschieden kan, zonder de vezelen van het zelve te prikkelen, te verscheuren en te breeken.

V. Maar maakt het uitkoomen van de Haaktanden even veel pyn aan alle Paarden?

A. Neen; want het saamenweefzel van het Tandvleesch is niet even sterk en gespannen in alle Paarden.

V. Wat is de oorzaak, dat 'er, wanneer de Haaktanden met geweld doorbooren, zomtyds een zwaare buikloop niet alleen, maar ook eene verduifering in het gezigt ontstaat, zodaanig, dat de oogen als dan zeer troebel zyn?

A. Alle hevige pynen veroorzaaken spanningen in het Lighaam, en doen de eerste weegen aan, dat is, hinderen de werking van de maag en de darmen, waar door het verteeren van het voedsel belet wordt. De verduifering van de oogen spuit uit het ontfelde zenuwgestel, door het sterk prikkelen van het tandvleesch veroorzaakt.

V. Waarom kan een Paard voor het uitkoomen van de Haaktanden geen zwaar werk doen?

A. Niet om dat de Haaktanden het Dier sterker maaken, maar om dat het, voor dat deeze Tand en te voorschyn koomen nog te zwak is om te werken.

V. Kunnen de Tand en van een Paard bederven?

A. Indien men de oorzaaken van het been bederven nagaat, zal men ligt begrypen, dat dit ongemak in de Tand en plaats hebben kan; egter gebeurt het zeldzaam, om dat ze zo in een gedrongen zyn, dat

Vanden
OUDER-
DOM
vaneen
PAARD.

Vanden dat hun binnenste of inwendig gedeelte niet wel
 O U D E R door de lugt beschaaidigd worden kan.

B O M V. Wat zyn Tandem, die boven de andere uit-
 van een wasfen?

P A A R D. A. Men heeft tot heden toe hier door verstaan, en
 aldus, hoewel oneigenlyk, genoemd, Tandem, die
 ongelijk zyn, en haaken of scherpigheden hebben,
 welke niet alleen de tong en de wangen prikkelen,
 maar zelfs verzwearingen in deeze deelen veroorzaa-
 ken kunnen; Byna alle Paarden krygen, als ze zeer
 oud zyn, diergelyke punten of scherpigheden aan
 de Kiezen, waardoor ze niet wel eeten, en hun voed-
 zel fyn maalen, maar 'er alleen het zap uithaalen
 kunnen; zelfs komt 'er zomtyds gekaauid hooi
 tusfchen de wangen en de tanden, 't geen of op den
 grond, of in de Krieb valt.

V. Wat zyn dan Tandem, die boven andere uit-
 wasfen?

A. Overtollige Tandem, welke niet tot het getal
 van de andere behooren, of ook zo geplaatst zyn;
 zy koomen uit de bovenste kaak en uit de onderfte
 te voorschyn, zo wel aan den buiten, als aan den
 binnenkant; indien zy het Paard hinderen, moet
 men ze uittrekken. Daar is ook nog een ander foort
 van Tandem, wolfstanden genaamd; hier door versta
 ik zulke Tandem, die of naar binnen, of naar bui-
 ten uitsteekende, en niet naar behooren geplaatst,
 het Paard zeer veel ongemak aandoen; De tanden, die
 het eerst op de Haaktanden volgen, en de Haaktan-
 den zelfs, zyn dikwyls in dit geval.

V. Zyn 'er geen Paarden, welker Tandem van
 zelf los in de mond worden?

A. Ja; en als men dit gewaar wordt, moet men
 de Paarden zulk voedsel geeven, 't geen niet gekaauid
 of fyn gemaalen behoeft te worden, om dat de rust
 zeer noodzaaklyk is, om de tanden vast in de Kasfen
 te doen sluiten.

V. Kan men de Kriebbyters niet aan de Tandem
 kennen?

A. De zulken kent men, door dat zy op het Touw
 van hun Halfter, de ruif, de Krieb, het bin-
 nenste van de Krieb, of de Boom byten, want als
 een

een Paard gereeden wordt kan men zulks niet ontdekken.

V. Welke tekenen wordt men aan de tanden van de Kribbebyters gewaar?

Van den
OUDER-
DOM
van een
P A A R D.

A. De Kribbebyters byten, of met de tanden van de bovenste en de onderste Kaak te gelyk, of met die van de bovenste Kaak alleen, of alleen met die van de onderste Kaak; in het eerste geval zien 'er de middentanden en de grasbyters van beide de Kaaken als versleten uit, in het tweede, die van de bovenste Kaak alleen, en in het derde die van de onderste Kaak alleen.

V. Wat is eigenlyk het Kribbebyten?

A. Niet dan eene kwaade gewoonte, doch op welke manier het ook geschiedt, men noemt het altyd Kribbebyten. Zo zyn 'er Paarden, die geduurig van de regter zyde na de linker zyde en van de linker na de regter zyde heen en weder gaan; zo ook als het Paard zig in een kwaad postuur stelt, agteruitflaat, of byt, dikwyls op de Krib knaagt, of op de ruif met de bovenste, of met de onderste tanden, 't zy dat hier eene zeer onaangename oprisping op volgt, of niet, of dat die beweging in de lugt geschiedt, of dat het Paard op den toom knabbelt, enz. alle deeze verschillende gewoonten maaken zo veel verschillende soorten van dit gebrek uit.

V. Wat is de oorzaak van dit gebrek?

A. Ik zou, om hier op te antwoorden, u kunnen vraagen, wat in het algemeen de oorzaak is van alle kwaade gewoonten, die als eene tweede natuur zyn, en waar aan alle deelen van het Lighaam onderworpen en gehoorzaam zyn, en die men, om kort te gaan, als zekere heblykheden van de vaste deelen en de vogten om zekere bewegingen dikwyls te herhaalen beschouwen kan; door deeze meenigvuldige herhaaling worden de Lighaamen van de Dieren gewoon aan zaaken, die hun of niet zeer nuttig, of zelfs schaadlyk zyn; dus kunnen de inwendige deelen door een herhaald gebruik van slaapmiddelen, welke anders eene verdooving en ongevoeligheid te weeg brengen zulk eene plooi verkrygen, dat zy 'er geene aandoening meer van hebben; en op ge-

Van den gelyke wyze kan zig een Mensch of Dier van eene
O U D E R gewoonte, die heblyk geworden is, niet dan met zeer
D O M veel moeite ontslaan.

Van een *V.* Maar zou dit gebrek niet veroorzaakt kunnen
P A A R D. worden door het na volgen van een kwaad voorbeeld?
 zou ook niet de pyn, welke het uitschieten van de
 tanden buiten het tandvleesch veroorzaakt, geen ge-
 legenheid geeven kunnen tot het byten in de Krib?

A. O Ja; maar in zulk een geval zou een Paard
 'er niet anders dan een weinig haver by verliezen, daar
 het integendeel, wanneer dit gebrek uit eene inwen-
 dige oorzaak spruit, vol wind is, altyd mager en
 uitteert, en dikwyls zulke zwaare pyn en snyding in
 den buik heeft, dat 'er zeer kwaade gevolgen uit
 ontstaan.

V. Hoe kan eene gewoonte zulke wonderlyke uit-
 werkingen te weeg brengen?

A. Geef wel agt, dat hier niet van de gewoonte
 alleen gesproken wordt, en dat gy niet de uitwer-
 king voor de oorzaak neemt, welke haaren oorsprong
 heeft in de zwakheid van de deelen, die tot de spys-
 verteering geschikt zyn.

Ik verklaar my; wy zien in de eerste plaats dat
 een Paard nooit op de Krib of den Boom enz. byt, of
 'er volgt eene winderigheid, of opspanning van win-
 den op; ten tweeden, dat dit soort van Paarden al-
 tyd mager is, en ten derden, geplaagd met zwaare
 snydingen en pyn in den Buik; deeze drie tekenen
 nu geeven juist eene slegte spysverteering te kennen,
 voor eerst byt het Paard nooit op de Krib enz. of 'er
 volgt eene opspanning van winden op, eerste teken
 van eene slegte spysverteering, waar door winden
 ontstaan.

V. Maar, waarom steunt het Paard op de Krib, of
 Boom, ten tyde van deeze winderigheid?

A. Om dat het niet zonder eene zekere pooging
 te doen winden opgeeven kan. De Lugt die in
 het voedzel beslooten is, wordt door de warmte van
 de maag des te meer uitgezet, om dat het zelve lan-
 ger daar in blyft, ter oorzaake van de zwakheid van
 dat ingewand, waar door het buiten staat is om naar

pe.

behooren te werken; het middelrif wordt in de Inademing gedrukt, en de flokdarm toegekneepen, maar ontsluit zig weer in de uitademing, waar door de lugt, die in de maag beslooten is geweest, een vryen uitgang vindende, met geweld los barst, met kragt tegen de gorgelpyp aanstoot, en dat geluid maakt, het geen wy hooren.

V. Ik begryp dit zeer klaar, maar ik zie niet waarom het Dier eene pooging moet doen, om den wind of Lugt uit te blaazen?

A. De reden is egter zeer eenvoudig; de Lugt, die uit haaren eigen aart zig een uitgang tragt te maken uit plaatsen, waar in zy beslooten is, drukt tegen de kanten van de boovenste opening van de maag aan, waar door het Dier zeer veel ongemak, opzwellings, en pyn gevoelt, het tragt zig derhalven daar van te ontslaan, en steekt ten dien einde den hals uit, of gaat ergens op leunen.

V. Waarom zyn dit soort van Paarden mager?

A. Dit is het tweede teken eener slechte spysverteering, want, dewyl het voedsel niet genoeg uitgewerkt wordt, om in zulke zappen te kunnen veranderen, die wederom, het geen geduurig verlooren wordt, herstellen kunnen, moet het Dier noodzaaklyk mager worden.

Uit de zelfde oorzaak spruiten ook de geduurige rommelingen, die men in den buik van zulke Paarden hoort, en de opspanningen van winden, waar van wy gesproken hebben; en dewyl de uitgedyde of uitgezette Lugt de darmen opspant en uitzet, worden 'er snydingen en pynen in den Buik veroorzaakt, welke, indien 'er maar de minste ontsteeking by komt, schielyk doodlyk zyn kunnen.

Men zou derhalven om een Paard van een ongemak van dit soort te geneezen, toevlugt moeten neemen tot inwendige middelen, welke in staat zyn om de vezelen van de maag te versterken, en de behooryke veerkragt wederom te geeven.

V. Indien derhalven de zwakheid van de Maag de oorzaak van het Kribbebyten is, zou men met Maagmiddelen alleen dit ongemak verhelpen kunnen?

A. Ik

Van den
O U D E R -
D O M
van een
P A A R D .

A. Ik wil niet staande houden, dat men het door zulke middelen alleen geneezen kan; want schoon de eerste oorsprong van dit foort van Kribbebyten, een gebrek is van eene der werkingen van het Lighaam van het Dier, het geen uit deszelfs vermagering genoegzaam blykt, zou egter, al was dit gebrek hersteld, de kwaade gewoonte heblyk geworden zynde blyven duuren; maar ten minsten kan men eerst de ongemakken, die op deeze kwaade gewoonte gevolgd zyn, door inwendige middelen tragten te herstellen, en daar door beletten, dat het Dier niet zo zeer geplaagd is met pyn in den Buik, en niet zo mager blyft, dat het nergens goed voor is, en dan vervolgens inwendige middelen in het werk stellen, door het alles te ontnemen, waar door het zyne kwaade gewoonte kan blyven opvolgen, en dewyl het Dier niet vatbaar is voor rede, is dit zekerlyk de eenigste weg om het dezelve af te wennen.

Z E V E N D E

H O O F D S T U K .

V A N D E M E E T K U N D I G E P R O -
P O R T I E N V A N E E N P A A R D ,
I N Z Y N D R I E V O O R N A A M -
S T E G E Z I G T S T A N D E N
B E S C H O U W D .

Van de
meetkun-
dige pro-
portien.

V. **Z**ou ik, na zulk eene juiste en uitgebreide verhandeling van de uiterlyke deelen van een Paard, nu wel kunnen oordeelen over de schoonheid en de gebreken van hetzelfde?

A. Indien 'er tot de volmaaktheid van een Paard niets anders vereischt wierdt, dan maar alleen eene stoffelyke en byzondere gedaante van deszelfs lede-
maa-

maaten, zouden de regelen, die ik u gegeven heb, Van de u daar toe genoegzaam in staat stellen, maar met meetkun- dit alles zyt gy nog niet genoeg verlicht, om hier dige pro- zeker en zonder feilen van te kunnen oordeelen. portien.

V. Waar in bestaat dan de volmaaktheid van een Paard naar uwe gedagten?

A. Een Paard, om volmaakt te zyn, behoort by de schoonheid eigenschappen te hebben, die het nuttig maaken kunnen, dat is, het moet goed zyn.

V. Wat verstaat gy daar door?

A. Door een goed Paard versta ik, het geen van een levendig temperament, sterk en gedwee is, en dewyl dit van zyn inwendig gestel en eene gelukkige saamenvoeging van alle zyne deelen afhangt, kan men hier niet van oordeelen, dan door het gebruik, 't geen men van het zelve maakt.

V. Wel nu, ik moet bekennen, dat ik door de beschouwing alleen, niet van de goedheid van een Paard kan oordeelen, maar kan ik hier door niet ontdekken, of het fraai is?

A. Neen; wy hebben, het is waar, tot dus verre gedagt, dat eenpaarig de schoonheid niets anders was, dan eene juiste regelmaatigheid en overeenkomst, niet alleen van yder Lid ten opzigt van het geheel, maar ook nog van yder deel van yder Lid in 't byzonder, welke overeenkomst en regelmaatigheid alleen van eene juiste en wel geschikte evenredigheid afhangt; en egter hebben wy, schoon overtuigd van deeze algemeene waarheid, nog niet getragt om vaste en onveranderlyke regelen te maaken; wy zyn te vreden geweest, om te weeten, by voorbeeld, dat een lang hoofd wanftallig is, zonder hooger op te klimmen; en de bedrieglyke uiterlykheden van een Paard, 't geen aan ons behaagt, hebben ons zo zeer ingenomen, dat wy ons niet bemoeid hebben, om de redenen, waarom het ons behaagt, te onderzoeken, zo dat wy geen vasten regel kennende om de lengte van het Hoofd, de breedte van den Voorarm, de dikte van de Ledematen in Hitten of kleine Paarden, en in Paarden van verschillende grootte te bepaalen,

Van de
meetkun-
dige pro-
portien.

altyd gevaar loopen, om eveneens te beoordeelen, en op gelyke wyze goed te keuren, het gebreklyke en het geen waarlyk fraai is.

V. Gy wilt dan hier mede zeggen, dat men, schoon men toestemt, dat de schoonheid van de juiste proportie van de deelen afhangt, egter noch op de maat van alle deelen ten opzigt van elkander of ten opzigt van het geheel, noch op de byzondere gedaante en grootte van dezelve ten opzigt van byzondere Paarden, eenigen agt geslaagen heeft?

A. Zekerlyk; en dit is de oorzaak, waarom die geenen, die zig tragten kundig te maaken, niet vorderen kunnen, en dat het getal van waare kenners zo gering is; wy moeten derhalven noodzaaklyk dwaalen, dewyl wy geen andere wegwyzers hebben dan onze oogen, en dat ons gevoelen, op geen vaste regels rustende, geheel willekeurig is.

Ik zeg, dat ons gevoelen geheel en al willekeurig is; want laat men my een Paard vertoon, en my tragten te overtuigen, dat het schoon is, zo lang men my egter niet op eenen goeden grond en door vaste en beweeze regels overtuigen kan, zal ik het in myn keur hebben, om het voor schoon te houden, of niet. Het is vergeefs dat men zegt, het Been is wel geschikt naar het Lighaam van het Dier, de Pyp is wel geschikt naar de grootte van het Been; ik zal maar alleen vragen, hoedaanig is de proportie van het Lighaam of van het Been? ik zal nog verder gaan en staan de houden, dat een zogenaamde kenner, die met dezelfde oplettenheid, als gy, yder deel in het byzonder, en de gedaante, welke yder deel behoort te hebben, nagegaan, en zig volkomen daar omtrent kundig heeft gemaakt, zig in het saamenstel van het geheel zekerlyk bedriegen zal, om dat het, ik herhaal het nog eens, onmooglyk is, om door de uiterlyke beschouwing alleen fouten en onvolmaaktheden, die dikwils zeer grof, doch voor de oogen onzichtbaar zyn, te ontdekken.

V. Maar heeft de gewoonte en heblykheid van te zien dit gebrek niet vervuld?

A. Ja; tot dus verre, maar kan men met eenige

Van de
meetkun-
dige pro-
portien.

zekerheid staat maaken op oordeelen, welke naar den smaak alleen geschikt zyn? want wat is eigenlyk de smaak anders dan maar alleen een zeker denkbeeld, 't geen men heeft opgevat, dat eene zaak in haar foort de beste is; welk denkbeeld alleen het gevolg is van het beschouwen van verschillende voorwerpen op verschillende wyzen; de smaak derhalven kan niet dezelfde zyn by alle menschen. Ik verklaar my: De natuurlyke smaak, welke niet anders is dan een denkbeeld, 't geen op het zien van de eenvoudige natuur in onze verbeelding gebooren wordt, moet noodzaaklyk verbeterd worden, eer wy 'er gerust staat op kunnen maaken, en 'er ons door laten geleiden; yder nu verbetert zynen smaak volgens zyne gedagten, door vertrouwen te stellen op de lesfen van zynen meester, en deeze lesfen zullen noodzaaklyk verschillen, zo wel als de smaak, waar naar zy geschikt zyn; en dit is de oorzaak van alle die verschillende gevoelens, die alleen uit de gewoonte spruiten, en waarom de een zeer sterk met een zeker maakzel of figuur, daar hy zin in heeft, is ingenoomen, het geen wederom van den anderen afgekeurd en veragt wordt.

V. Wat zegt gy! De allerlaagste en minst nuttige kunsten worden door regels en lesfen yder in haar foort tot volmaaktheid gebragt, en moeten wy ons in deeze alleen met onzekere begrippen, en oppervlakkige kundigheden behelpen?

A. Ja; en deeze begrippen zyn des te onzekerder, om dat zy gegrond zyn, of afhangen van de griligheid van de zodaanigen, welke, steunende op eene ydele ervarenheid, zig verbeelden, dat hunne waarneemingen, hoe beuzelagtig ze ook zyn moogen, als orakelen van zo veel belang, dat niemand 'er zig zou moogen tegenstellen, moeten worden aangezien. Laaten wy ons derhalven door vaste en grondige regels verheffen boven alle die Laatdunkende, die op een meesteragtigen toon alles beslifen, en welker goed- of afkeuring alleen door een blind vooroordeel opgevolgd wordt. Het waare schoon wordt niet van yder een gezien en opgemerkt, en zonder regels kan men het zelve niet dan flauw en na verloop van

Van de zeer veel tyd ontdekken; even gelyk zekere stou-
meetkun- trekken van de Bouwkunde, welken door een Kenner
dige pro- als wonderwerken van de kunst worden aangezien,
portien. in de oogen der onkundigen fouten schynen te zyn.

V. Gy zoud my zekerlyk ongelyk doen, indien gy aan myne begeerte van u in alles na te volgen twyffelde, en alle myne tegenwerpingen geschieden maar alleen tot opheldering van myne zwaarigheden; ik bid u derhalven, dat gy my gelieft te onderregten, op wat wyze ik geraaken zal tot kennis van die regels en lesfen, zonder welke men, zo als gy my hebt aangetoond, over de fchoonheid van een Paard niet kan oordeelen?

A. Dit is ligt te doen; fchoon de fraaiheid door de evenredigheid gebooren wordt, kan men egter niet zeggen, dat men de evenredigheid van de dingen geweeten heeft, eer men derzelve fchoonheid kende, integendeel, het is door de fchoonheid van de zaaken alleen, dat men om de evenredigheid, of de proportie gedacht heeft. In de muzyk, by voorbeeld, heeft men, na dat men de eigenschappen, van die toonen, die wy Harmonie noemen, hadt uitgevonden, door op de zulken, die het oor het meest ftreelden, te letten, deeze toonen geproportioneerd, en door juifte opklimmingen en afdaalingen, en evenredige lynen of tufchenwydtens van een gefcheiden, of faamengevoed. In de fchilderkunst heeft men agt gegeven op de uitwerking van donker, Licht en fchaduw, en door de gefalte van een mensch, die in het algemeen voor fchoon doorging als tot een model te neemen, beginnen te giften, van waar dat geen afhing, 't geen dit mensch zo behaaglyk maakte; en, door deeze verfchillende giftingen wel te overweegen, en faamen te voegen, de proportien, welke nu de regels der Tekenkunst uitmaaken, uitgevonden. En dus kunnen wy, door te letten op dat geen, 't welk met eene algemeene toefstemming fchoon genoemd wordt, in de waare oorzaak van de fchoonheid van een Paard doordringen.

V. Zou men u hier niet op kunnen antwoorden, dat men met de eerfte en waare oorzaak van de fchoon-
heid

heid niet te doen heeft, dewyl men de schoonheid van de natuur alleen door het gezigt ontdekken, en deeze befchouwing alleen ons de noodige lesfen en regelen verschaffen kan? Van de meetkundige proportien.

A. Deeze tegenwerping kan maar alleen de zulken verblinden, die, zonder ooit op de aangelegenheid, den oorsprong en voortgang van de Kunsten gedagt te hebben, derzelver naam zelfs niet kennen. Yder kunst is eene verzaameling van lesfen en voorschriften, geschikt naar deszelfs oogmerk, einde en nuttigheid, en deeze lesfen en voorschriften worden niet by geval gemaakt, maar zyn de vrugten van ervarenheid en oeffening; de weetlust wordt met ons gebooren, en onze nieuwsgierigheid daarom des te meer opgewekt, om dat wy door onze naarftigheid alleen het noodige, het aangenaame en gemaklyke verkrygen kunnen; maar wy kunnen ons met onzekere kundigheden niet ernstig bezig houden; de klaarblyklykheid van het waare alleen verdient onze oplettenheid, dewyl het de waarheid alleen is, die aan ons oog behaagt, en ons zeker leidt en brengt tot de waare kennis van het geen ons nuttig en voordeelig is. Die geen derhalven, die op eene redelyke wyze denken, hebben getragt eene waare kennis te verkrygen, en hunne denkbeelden, die in 't eerst verward waren, zyn ongevoelig opgehelderd, hunne ontdekkingen vermeenigvuldigd, hunne proeven herhaald; beweezen waarheden, en die men als heilig hieldt, hebben gelegenheid gegeven tot zekere stellingen, deeze stellingen zyn wederlegd; zomtyds is op eene al te ver gaande agting voor oude gevoelens, eene dikwils onregtvaardige verfmading gevolgd, en niet zelden hebben de beurtverwisfelingen, welke deeze gevoelens ondergaan hebben, ons aanleiding gegeven, om verftandige aanmerkingen, waar door alle zwaarigheden opgehelderd wierden, te maaken, en dus is dat geen, het welk in den beginne ter naauwernood den naam van weetenschap verdiende, eindlyk tot een foort van volmaaktheid gekoomen: Want men kan niet nalaaten te vorderen, als men op eene welgeregelde wyze voortgaat.

Van de
meetkun-
dige pro-
portien.

Gy begrypt derhalven klaar, dat wy, indien wy maar alleen met onze eerste kundigheden vergenoegd en ingenomen, onzen arbeid niet verder voortgezet hadden, nooit zouden geraakt zyn tot de ontdekking van die proeven en bewyzen, waar door de kunsten gestaafd worden, en waar op derzelve grondbeginzelen rusten; ontdekkingen, die aan eene bedaarde overweeging haaren oorsprong verschuldigd zyn, hebben altyd een meerderen graad van zekerheid, dan die alleen door onze zinnen, welke ons zomtyds bedriegen kunnen, gemaakt worden, en het Licht der Rede alleen moct ons van de wezenlykheid van de voorwerpen, die wy door onze zintuigen gewaar worden, doen oordeelen; stemt de rede overeen met het geen zy ons vertoonen, laten wy dan gerust zyn, en ons begeeven tot het optellen van grondbeginzels, en het maaken van regels, want, indien wy dit verzuimen, loopen wy gevaar, dat dezelve voorwerpen in het gevolg eenen verschillenden indruk op anderen, die dezelve maar alleen oppervlakkig beschouwen, maaken zullen, waar door eene verwarring van denkbeelden en gevoelens te weeg gebragt zal worden, die ons wederom in de voorige duisternis storten zal.

V. Dit is zonder twyfel uw plan geweest, toengy naar de meetkundige proportien van een Paard, in zyne drie voornaamste gezigtstanden beschouwd, gezogt hebt?

A. Dewyl de schoonheid van de regelmatigheid en overeenkomst van de deelen afhangt, heb ik geoordeeld derzelve evenredigheid te moeten bepalen, niet alleen om de schoonheid daar door zigbaarder te maaken, maar ook om eens voor al vast te stellen, wat wy eigenlyk schoonheid in een Paard noemen. Ik weet, dat de natuur dikwils vermaak scheidt om speelingen en veranderingen in haare werken te maaken, welke zomtyds zo groot zyn, dat zy in 't geheel nier naar malkander gelyken; maar wy hebben, by het overweegen van de deelen, die het saamenstel van een schoon Paard uitmaaken, alleen te doen met de zodaanige, die iets tot eene waare en eenige schoonheid toe kunnen brengen, en dus, als ik van de
maat

maat spreek, welke deeze deelen moeten hebben, om eene volmaakte evenredigheid te weeg te brengen, versta ik daar door die maat, die alleen eene goede proportie uitmaakt; want ik weet wel, dat alle Paarden niet op de zelfde manier gemaakt zyn, en egter zult gy zien, dat een algemeene regel kan toegepast worden op Paarden van verschillende foorten; want het Paard kan dik en kort zyn, fyn, en maatig van grootte, of zeer groot en egter volmaakt evenredig; en dus kan de zelfde proportie plaats hebben, schoon de gedaante verschilt. Om nu deeze proportien wel te leeren kennen, moeten wy noodzaaklyk een foort van maat zoeken, die zonder onderscheid gemeen is aan alle Paarden, en het middel om die foort van maat te vinden, is een deel uit te vinden, dat ons tot een regel van proportie van alle de overige deelen verftrekken kan.

Van de meetkundige proportien.

V. Welk deel zult gy hier toe verkiezen?

A. Het Hoofd, het welk ik in zyne geometrische of meetkundige lengte in drie deelen verdeelen zal; vervolgens zal ik aan yder van die drie deelen een byzonderen naam geeven, welken men onbepaald zal kunnen toepassen op alle Hoofden, mits dat men ze naar die regels, welke ik u openbaaren zal, beschouwt. Deeze byzondere naam zal by voorbeeld *Eerste* zyn, en voor deezen naam zal men op een meetkundig plan, indien men het wil aftekenen, een letter, een cyffer, of wat figuur men wil, kunnen stellen; dus zal yder Hoofd in zyne meetkundige of geometrische lengte altyd drie *Eerstens* hebben; maar nademaal alle de deelen die wy beschouwen moeten, 't zy in haare langte, hoogte, of dikte, niet altyd de maat hebben van een geheel *Eerste*, of anderhalf, of drie *Eerstens*, ben ik genoodzaakt, om onderdeelen te maaken; ik verdeel derhalven yder *Eerste* in drie gelyke deelen, welke ik *Tweedens* noem, en dewyl deeze onderdeeling nog niet genoeg is, om de juiste maat van alle de deelen te kunnen weeten, zal ik 'er nog eene byvoegen, en yder *Tweede* in vier en twintig *Punten* verdeelen, zo dat een Hoofd, in drie *Eerstens* verdeeld, volgens myne eerste onderdeeling

Van de negen *Tweedens*, en volgens de andere tweehonderd meetkundige proportien. zestien *punten* heeft.

V. Laat ik eens zien, of ik een regt begrip heb van die verdeelingen, en onderdeelingen. Wanneer gy van een Hoofd spreekt, verstaat gy daar door niet altyd deszelfs geometrische of meetkundige langte? verstaat gy niet door een *eerste* een derde van deeze lengte, door een *Tweede* een negende, en eindlyk door een *punt* een tweehonderd zestiende gedeelte van de geometrische lengte van het Hoofd?

A. Gy begrypt het zeer wel; maar daarenboven zult gy gelieven agt te geeven, dat ik by de benaamingen en verdeelingen van *Eerstens*, *tweedens* en *punten* genoodzaakt ben geweest, om eene zekere maat te onderstellen, die of in de vermeerdering of vermindering altyd tot ons oogmerk dienen kan, want zonder eene diergelyke veronderstelling, is het onmooglyk, om eene maat uitte vinden, die gemeen is aan Dieren, die vershillen in grootte, dikte, enz.

V. Ik ken nu deeze naamen, verdeelingen, en onderdeelen; zeg my nu, op wat wyze men de proportien van de vershillende deelen van een Paard onderzoekt?

A. Altyd volgens de geometrische lengte, verdeeld, en onderdeeld; doch voor eerst zyn 'er algemeene proportien, waar op agt gegeeven moet worden, waar naar de deelen van een Paard geschikt moeten zyn, of het wordt gebreklyk en wanstallig, indien men zien kan, dat 'er aan deeze proportien iets hapert. Met deeze algemeene proportien zal ik een begin maaken, eer ik verder gaa met het onderzoeken van die, door welke wy de juiste maat van andere deelen kunnen vinden.

Ik begin dan met de langte van het Hoofd tuschen twee *parallele* of evenwydige lynen te meeten, waar van de eene raakt aan den nek, of het boovenste van het Toupet, en de andere aan het uiteinde van de bovenste Lip; zo dra ik nu eene lyn trek, die loodregt *perpendicular* op deeze twee *parallele* of evenwydige lynen is, heb ik de geometrische lengte van het Hoofd,

Deeze maat dus genoomen zynde, zal ik beviinden, Van de dat de plaats, die 'er is, van dat gedeelte, 't geen meetkan- men tot nu toe de punt van de schouder genoemd dige pro- heeft af, tot aan de punt van de Bil, en van het op- portien. perste van de schoft af tot aan den grond toe, twee en een half maal de zelfde lengte heeft, zo dat een Paard even lang en even hoog is, want zyne lengte en hoogte hebben beide de maat van twee en een half Hoofd. Dit is de eenige manier om te ontdekken, of het Hoofd te dik of te lang is, men kan eigenlyk niet zeggen, dat een Hoofd te kort of te lang, te schraal of te vleezig is, dan maar alleen naar evenredigheid van het Lyf, zo dra nu de maat van het Lyf, 't zy in de lengte 't zy in de hoogte, langer is dan twee en een half maal de maat, van de geometrische lengte van het Hoofd, is het Hoofd te lang; en is dezelve korter, dan is het Hoofd te kort, welk gebrek egter veel verdraaglyker dan het eerste is.

Men moet derhalven eerst onderzoeken, of de geometrische langte van het hoofd overeenkomt met het Lyf, eer dat men de overige deelen daar na met zekerheid meeten kan; want, indien de proportie van het Hoofd en het Lyf niet net overeenstemt, zou men een anderen weg moeten inslaan, en de lengte of hoogte van het lyf afpassen of meeten door dezelve in vyf gelyke portien te verdeelen, vervolgens moet men twee van deeze portien neemen, en dezelve in *Eerstens*, *Tweedens*, en *Punten* verdeelen, op dezelve wyze als de verdeelingen, en onderdeelen van het Hoofd, en hier door zal men eene algemeene maat vooralle de overige deelen van het Paard hebben, even eens als of het Hoofd eene evenredige grootte gehad hadt. Gy moet wel opmerken, dat men, om de maat van de langte of hoogte van het Lyf wel aftepassen, deszelfs hoogte neemen moet van het opperste gedeelte van de schoft af tot op den grond toe, en langte van de punt van de schouder tot aan de punt van de Bil.

V. Indien het Hoofd kwalyk geproportioneerd zyn kan ten opzigt van het Lyf, kan het Lyf ook niet kwalyk geproportioneerd zyn in de langte, hoogte, dikte, of breedte?

Q 5

A. Ja;

Van de
meetkun-
dige pro-
portien.

A. Ja; maar deeze verschillende afmetingen kunnen niet dan met betrekking tot malkander gebreklyk zyn, want het is alleen door vergelyking, dat wy van de voorwerpen oordeelen; eene figuur, die ons onmaatig groot fchynt te zyn, wanneer ze naast eene figuur van eene gemeene grootte geplaatst is, zal ons niet meer zo voorkoomen, zo haast als ze op zig zelve befchouwd wordt; eveneens is het met yder van de deelen van het Lighaam geleezen; yder portie van een geheel moet geproportioneerd zyn naar de hoogte, de dikte en de breedte; de hoogte is onevenredig, indien ze niet overeenftemt met de dikte, de breedte en de langte; de dikte is onevenredig, indien ze niet overeenftemt met de hoogte, de breedte en de langte; de breedte eindlyk is onevenredig, indien ze niet gefchikt is naar de langte, de hoogte en de dikte; zyn dus ook niet de dikte en de breedte van een Paard gelyk aan malkander, zo als zy behooren te zyn, en is niet haare maat twee vyfde van de hoogte en de langte, dat is een Hoofd, of drie *eerftens*? Is niet de gefalte of het Lyf van het Paard kwalyk geproportioneerd, indien deszelfs langte niet net overeenftemt met de hoogte, en heeft niet de eene zo wel als de andere de maat van twee en een half hoofd, of, 't geen op het zelfde uitkomt, van zeven *Eerften*, een *Tweede*, en twaalf punten? Wanneer derhalven de deelen van een Paard onevenredig zyn, is het alleen door de geometrifche langte van het Hoofd of het Lyf, dat men van deszelfs hoogte kan oordeelen, gelyk ook deeze zelfde hoogte alleen ons kan doen oordeelen van de regelmaatigheid van deszelfs dikte, langte, en breedte, want indien het mooglyk was, dat 'er eene algemeene onevenredigheid plaats hadt, zo wel in het eene als in het andere, zou hier uit eene zo groote wanftalligheid ontftaan, dat het alleronkundigst oog 'er door zou geërgerd worden.

V. Zult gy, na deeze juiste uitlegging der algemeene proportien, niet tot de verklaaring der byzondere overgaan?

A. Ja;

A. Ja; en ik zal hier omtrent den zelfden regel volgen, dat is, ik zal, om my te beter te doen verstaan, de drie voornaamste deelen van het Paard onderzoeken, het voorgestel naamlyk, het Lyf, en het agtergestel, want dewyl ik u eene altoosduurende waarheid onder het oog brengen wil, moet ik u dezelve onder eene klaare en duidlyke gedaante vertoonen.

Van de meetkundige proportien.

Het Paard, van vooren beschouwd, heeft eene geometrische langte van drie Hoofden, mits dat het wel geplaatst is, en dat het voorhoofd lynregt op den top van den neus valt. Trek op de twee evenwydige lynen, waar van ik gesproken heb, eene perpendiculaire of loodregte lyn, dat is, van het bovenste van het Toupet, tot aan het uiterste einde van de bovenste Lip; verdeel deeze loodregte lyn in drie gelyke deelen, of in drie *Eerstens* en vervolgens deeze drie deelen in drie anderen of in drie *Tweedens*, en eindlyk yder van deeze *Tweedens*, of een voor allen, in vier en twintig gelyke deelen, of *Punten*.

Zo dra nu het Hoofd door deeze loodregte lyn, (welke nog daarenbooven by yder *Tweede* door andere Horizontaale lynen, die allen een regter Hoek met de loodregte lyn uitmaaken, doorsneden verdeeld en afgeperkt is, zal de verschillende langte van yder deezer horizontaale lynen de geometrische breedte van het Hoofd, en de legging en plaatfing van de verschillende deelen, tot deszelfs saamenstel behoorende, doen zien.

De lyn, welke dwars door de perpendiculaire of loodregte loopt, op die plaats daar de eerste *Prime* of eerste eindigt, en die de langte van een eerste heeft, geeft de grootste breedte van het Hoofd te kennen; zy bereikt aan weerzyde het alleruitsmaakendste punt of gedeelte van het oograd, zo dat de geometrische breedte van het Hoofd op die plaats een derde van deszelfs geometrische lengte uitmaakt, en het voorhoofd van het Dier beslaat de plaats van deeze *Eerste*.

Ter plaatse van de eerste *tweede* van de eer-

Van de meetkundige proportien.

eerste *Eerste* beginnen de ooren, en de langte van de Horizontaale lyn, die door deeze eerste onderdeeling loopt, is van twee *Tweedens* en drie *Punten*, de dikte der ooren daar onder begreepen, zo dat de geometrische breedte van het Hoofd op die plaatst, niet juist een *Eerste* uitmaakt, dewyl 'er agtien punten, of drie vierden van een *Tweede* aan ontbrecken.

De Horizontaale lyn, welke op de hoogte van de tweede *Tweede* van de eerste *Eerste* door de loodregte lyn gaat, bepaalt de oogkuilen, en heeft de langte van twee *Tweedens*, en twee en twintig *punten*; zo dat het Hoofd op twee punten na op die plaats zo breed als op de voorige is, welke indien zy 'er bygevoegd wierden net de breedte van een *Eerste* of van een derde gedeelte van de geometrische langte van het Hoofd uit zouden maaken.

De oogen met het geen 'er toe behoort zyn geplaatst tuschen de laatste *Tweede* van de eerste *Eerste*, en de eerste *Tweede* van de tweede *Eerste* en derzelver groote hoeken zyn twee *Tweedens* en agt *punten* van malkander af.

De dwarsche lyn, die by de tweede *Tweede*, van de tweede *Eerste* doorloopt, is twee *Tweedens* en twintig *Punten* lang, en eindigt by de twee uiteinden van de uitzetting des Kakebeens.

De dwarsche lyn van de derde *Tweede* van de tweede *Eerste* heeft de langte van twee *tweedens*.

Die door de eerste onderdeeling van de derde *Eerste* loopt, is een *Tweede* en veertien *punten* lang; op die plaats is het hoofd op zyn allerminste, en daar bepaalt zig de opening van den mond.

De Lyn, welke door de tweede *Tweede* van de derde *Eerste* loopt bepaalt de langte van den Neus, welke by dit *punt* eindigt, en gaat door het middelpunt van de Neusgaten heen, die eene opening hebben van omtrent een *Tweede*.

Eindlyk bepaalt de Horizontaale lyn by de derde onderdeeling de langte van de boven Lip, en besluit het Hoofd.

V. Zult

V. Zult gy het Hoofd, van op zy befchouwd, ook niet onderzoeken?

A. Volgens de verdeelingen, welke ik gemaakt heb, is het Hoofd, aldus befchouwd, te rekenen van het Neuzebeen af tot aan het fcherpe van de onderkaak, in zyne alleruigeftrektfte breedte, vier *Tweedens* lang; deeze maat bepaalt de breedte van de wangen.

Van de meetkundige proportien.

De langte van de doorfnyding van de onderkaak tot aan het Neuze-been bestaat uit een *Eerfte* en dertien *Punten*; en van den Baard tot aan het Neuze-been uit twee *Tweedens*, en tien *Punten*.

De ooren, welker oorsprong en juiste langte men gemaklyk op zy zien kan, hebben van hun begin, tot aan hun uiterfte einde eene langte van twee *Tweedens* en drie *Punten*; zy moeten een *tweede* en agt punten van malkander afstaan.

V. Wat is de juiste proportie van den Hals?

A. Als men het Paard van vooren befchouwt moet de Hals drie *Tweedens* en agtien *Punten* breed zyn. Als men het op zy ziet, moet dezelve te rekenen, van den Nek en het agterfte gedeelte van de plaats daar de Halfter op rust tot aan zyn begin en oorsprong uit de fchoft, de langte van een geometrifch Hoofd hebben.

Van deszelfs faamenvoeging met de onderkaak tot aan het midden van de langte van zyn bovenfte gedeelte, heeft de hals de breedte van vier *tweedens*, en twaalf *punten*.

Van die faamenvoeging af tot zyne inhegting in de Borst, moet de Hals vyf *Tweedens* en twaalf *punten* lang, en van die inhegting af tot aan die plaats, daar hy uit de fchoft zyn aanvang neemt, twee *Eerftens* een *Tweede* en zes *Punten* breed zyn.

V. Is 'er ook eene vaste maat voor de Borst?

A. De Borst, van vooren befchouwd, de fchou- ders van de punt van de eene tot die van de andere, om my van de gewoone uitdrukking te bedienen, daar onder begreepen, zal de breedte hebben van twee *Eerftens*, dat is, van twee derden van de geometrifche langte van het Hoofd.

Van de
meetkun-
dige pro-
portien.

Trek eene loodregte lyn, (het Paard op zy staande) van dat punt, daar de Hals uit de schoft spruit tot op den grond, deeze lyn zal door de punt van den Elleboog gaan, en de buiging van de knie, en ook de vetlok aanraaken.

Trek vervolgens eene regte lyn, dwars door de andere aan het middelste gedeelte van de schouder, of by die plaats, die ik den arm genoemd heb, en gy zult de breedte van een half hoofd hebben.

De voorarm, (van de knop of de punt van den Elleboog, tot aan zyn voorste gedeelte) zal de breedte van een *Eerste*, en van vooren, daar hy zyn aanvang neemt, beschouwd, de dikte van een *Tweede* en agttien Punten hebben.

Booven de Knie moet hy, daar hy op zyn allernaauwste is, op zy de breedte van een *Tweede*, en dertien punten, en van vooren de dikte van een en twintig punten hebben.

De Knie, van vooren beschouwd, heeft, daar zy op haar allerdikste is, de breedte van een *Tweede* en twaalf punten, en op zy een *Tweede* en elf punten.

De Vetlok (de Pees daar onder begreepen) heeft op zy de breedte van een *Tweede* en drie Punten; en op de zelfde manier haar van vooren beschouwd, heeft hy in het midden de dikte van agttien Punten.

De Kogel, van vooren gezien, is een *Tweede* en zes Punten dik, en even zo breed op zy, de pyp daar onder begreepen.

De Koot is op zy twintig Punten breed, en van vooren een en twintig Punten dik.

Laat ons nu, eer dat wy van het voorgestel afscheiden, de geometrische langte van deeze deelen bepaalen.

De Voorarm is van den Elleboog tot de eerste saamenvoeging van de Knie, van agteren twee *Eerstens* en agttien Punten lang, en van die saamenvoeging af tot op den grond toe heeft hy de zelfde langte.

Van den grond tot aan het begin van de Borst heeft het Paard, van vooren beschouwd, de langte van een Hoofd, twee *Tweedens*, en zestien Punten.

De

De voorarm is van vooren tot aan de Knie, vyf *Tweedens* lang. Van de meekundige portien.

De Knie een *Tweede* en twintig *Punten*.

De Pyp is twee *Tweedens* en veertien *Punten* lang.

De Kogel agttien *Punten*.

De Koot met de Kroon een *Tweede* en twaalf *Punten*.

V. Gy hebt nu de afmetingen van alle de deelen van het voorgestel doorgeloopt; laat ons nu tot die van het Lyf overgaan?

A. Het Lyf van het Paard heeft in zyne alleruitgestrektste breedte, en dikte beide de geometrische maat van een geheel Hoofd.

Het opperste van de schoft tot aan den Elleboog toe, maakt ook net de geometrische langte van een Hoofd uit, en indien de loodregte lyn verlengd wordt tot aan die plaats, die *Paralel* of evenwydig aan den omtrek, of rondte van de waare Ribben en het Borstbeen is, zullen wy eene dikte krygen van een Hoofd, een *Tweede*, en zes *Punten*, en van dit evenwydig punt aan het Borstbeen tot onder aan de vetlok zullen wy dezelve langte vinden.

De Rug van het Paard moet laager zyn dan de punt van de schoft, daar de Hals uit spruit, doch het verschil moet maar uit twee *Tweedens* bestaan; anders krygt het Paard een zaalrug, of door het tegengestelde een rug als een muilezel.

Wat het agtergestel belangt, als men het Paard op zy beschouwt, is de hoogte van het hoogste gedeelte van het Kruis tot aan de smeerschyf net twee *Eerstens*, een *Tweede* en vyftien *punten* van de smeerschyf tot onder het uitsteekende uitwendige en zydelingze gedeelte van den Hak, en van dit uitsteekende gedeelte, tot den grond toe, zal men dezelve hoogte vinden.

Van de punt van de Bil, tot aan het opperste gedeelte van het Heupe-been is de langte gelyk aan de breedte.

De wydte van het Been, waar aan men tot heden den naam van dye gegeven heeft, en het welk

Van de
meetkun-
dige pro-
portien.

ik gedacht heb anders te moeten noemen, zal bestaan uit drie *Tweedens*, en zes *Punten* aan deszelfs bovenkant, en ter plaatse van de snyding van de Bil; en de dikte, als men het agterste gedeelte van het agtergestel onderzoekt, uit twee *Tweedens*, en zes *Punten*.

De dikte van het Kruis naar den kant van het Heupebeen zal twee *Eerstens*, een *tweede* en agt *punten* uitmaaken, en die van de Billen, twee *Eerstens* en twee *Tweedens*.

De breedte van het Been boven de Hak, op zy beschouwd, zal twee *Tweedens*, en zes *Punten* uitmaaken, en deszelfs dikte, als men het van vooren of van agteren beziet, een *Tweede* en drie *Punten*.

De Hak bestaat uit een *Tweede*, en tien *Punten* daar hy het allerdiktst is; en is van zyne buiging tot zyn Hoofd twee *Tweedens* en zeven *Punten* wyd.

De Pyp is in 't midden, de Pees daar onder begrepen, een *Tweede*, en zeven *Punten* breed, en twintig *Punten* dik.

Een *Tweede* en agt *Punten* maaken de dikte, en een *Tweede* en tien *Punten* de wydte van den Kogel uit, de Vetlok 'er onder begrepen.

De Koot, ten laatsten, is een *Tweede* wyd, en een en twintig *Punten* dik.

V. Ik verzoek, dat gy my gelieft toe te staan, om alle deeze afneetingen kortlyk overte loopen.

Een wel geplaatst en geproportioneerd Paard, van vooren beschouwd, heeft van het bovenste van de Toupet tot den grond toe eene geometrische hoogte van drie Hoofden. De Hals, is, (als men het Paard op zy ziet) een Hoofd.

Het Lyf is een Hoofd dik, en een Hoofd breed; de afstand van de schoft tot den Elleboog is een Hoofd; de breedte van de schouder is een half Hoofd, de langte en hoogte van het Lyf maaken yder twee Hoofden en een half uit.

De Hals van zyn uiterste inplanting in de onderkaak tot aan het midden van de langte van deszelfs

zelfs bovenste gedeelte, is één half Hoofd breed; en de Borst heeft de breedte van twee derden van de geometrische langte van 't Hoofd. Daarenbooven hebt gy my eene optelling gedaan van alle de deelen, welken dezelfde hoogte, breedte, of dikte hadden; gy hebt my by voorbeeld gezegd, dat het Hoofd dezelfde langte heeft, als de Hals; dat het Lyf van de Schoft tot aan den Elleboog in dikte en breedte gelyk is; als ook dat de geometrische langte van het Lyf juist overeenkomt met deszelfs geometrische hoogte; en dat dezelfde dikte plaats heeft in het naauwste gedeelte van den voorarm boven de Knie, en in de Kooten, zo wel in de Voorbeenen als in de Agterbeenen; dat de Knie even dik is als de Kogel; dat de langte van de Schoft tot aan die plaats, die evenwydig aan het Borstbeen is, en wederom daar van daan tot aan het onderste gedeelte van de Vetlok net gelyk is, zo als ook die, van den Elleboog tot aan de eerste saamenvoeging van de Knie, en van de eerste saamenvoeging van de Knie tot op den grond, en dat men daar naar de juiste hoogte van het Been moet afmeten; eindlyk, hebt gy my aangetoond dat de afstand van het allerautsteekendste gedeelte van het Kruis tot aan de smeerschyf, en van de smeerschyf tot aan het uitwendig uitsteekende zydelingze gedeelte van den Hak, net gelyk is, en juist overeenkomt met de langte van dat uitsteekende gedeelte tot den grond, en van de punt van de Bil tot aan het opperste gedeelte van het Heupebeen?

A. Gy hebt my zo schielyk begreepen, dat ik niet denk, dat deeze uitrekening, die ik zo eenvoudig als moogelyk is, gemaakt heb, aan die geenen, die 'er zig op willen toelagen, moeilyk voor zal koomen; ook zult gy moeten bekennen, dat deeze verschillende vergelykingen en overeenstemmingen, welken nog tot een volmaakter trap kunnen gebragt worden, u een genoegzaam denkbeeld beginnen te geven van de wezenlyke schoonheid van een Paard, waar van men zekerlyk niet regt kan oordeelen, dan alleen door eene volmaakte kennis van de waare proportien.

Van de meetkundige proportien, portie van alle de deelen tot het geheel, 't welk zy moeten uit maaken.

V. Ik moet bekennen, dat men ter verkryginge van deeze kennis niets anders noodig heeft dan eene kleine oplettendheid op uwe regelen, en dan 'er juist geen groote inspanning van geest toe vereischt wordt; maar moet men dan juist altyd een pasfer, of een maatfok by zig hebben, en geduurig verdeelingen en onderdeelen maaken, om van de schoonheid van een Paard verzekerd te zyn?

A. Neen; als deeze regels eenmaal vast gesteld, en wel begreepen zyn, kan men zig dezelve, door 'er zig dikwyls van te bedienen, zo eigen maaken, dat zy diep in 't geheugen geprent blyven; even gelyk het oog van een schilder ongevoelig gewoon wordt om volgens de regels van zyn kunst te oordeelen, en geen pasfer of maatfok noodig heeft, om een fout van proportie in een figuur te ontdekken, of eene Tekening overtebrengen; zo zal de gewoonte, ervarenheid, en oeffening hier omtrent dezelfde gevolgen hebben.

V. Gy hebt my aangetoond dat de schoonheid uit de evenredigheid gebooren wordt; hier uit zou schynen te volgen, dat een groot Paard nooit schoonder zal zyn, dan een klein, of een middelmatig, als de een even zo wel goed geproportioneerd is als de ander; en ook, dat men geen vaste maat voor de grootte van een Paard bepaalen kan?

A. Indien gy u hier door liêt verleiden, zoudt gy u zeer bedriegen; want even gelyk als de deelen van een Lighaam behooren geschikt of geproportioneerd te zyn naar malkander, zo is 'er ook eene proportie van een byzonder Lighaam betreklyk op alle andere Lighaamen in 't algemeen, en daar het mede overeen moet stemmen om eene goede harmonie, om zo te spreken, te maaken; zo dra derhalven een Paard, ten opzigt van zyn soort of te groot of te klein is, al was het nog zo wel geproportioneerd, kan het niet regt schoon genoemd worden, indien het al te veel van de gemeene, of gewoone grootte van anderen verschilt. Een Kedde by voorbeeld is omtrent vier

voe-

voeten hoog regt op te meeten. Een dubbelde Ked- Van de
de vier voeten en vyf of zes duimen; Een ordinair meetkan-
Paard, vier voeten, en agt of negen duimen; Een dige pro-
ordinair koets Paard vyf voeten; Een groot koets portien.
Paard vyf, vyf en een half, en zes voeten; zo dra
nu een Paard deeze algemeene maat van zyn byzon-
der foort, 't zy in grootte, of in kleinte te buiten
gaat, is het niet meer in den natuurlyken rang; en,
dit is een gebrek, niet van onregelmatigheid der
deelen, maar van wanfalligheid, waar in het zig
ten opzigt van alle andere Paarden in het algemeen
bevindt.

Gy moet u egter niet verbeelden, dat gy ooit in
een enkel Paard alle deeze proportien vereenigd vin-
den zult; het is met de Paarden eveneens als met de
menschen gelegen; die de minste gebreken heeft, en
de grootste evenredigheid van deelen, is de schoonste;
behalven dat, daar wordt om eene volmaakte figuur
te maaken, nog iets meer dan evenredigheid vereischt;
't geen schoon is, is juist niet altyd bevallig, en het
geen bevallig is niet altyd schoon; en om by moog-
lykheid eene onderstelling van eene volmaakte schoon-
heid te maaken, zou men zig moeten verbeelden, dat
het waare schoon en het bevallige in een en het
zelfde Lighaam vereenigd was.

V. Hoe kunnen egter deeze twee eigenschappen
van een gescheiden worden? want indien het schoon
van de regelmatigheid afhangt, hoe kan dan het be-
vallige gevonden worden in voorwerpen, die noch
schoon, noch geproportioneerd zyn?

A. De ondervinding toont ons evenwel duidlyk,
dat dit geschiedt, 't zy dat wy de werken, die door
de Kunst, of door de natuur voortgebracht worden,
nagaan.

Hoe veel perfoonen zyn 'er niet, welken wy moe-
bekennen, dat schoon zyn, en die egter niet de min-
ste bevalligheid of aangenaamheid hebben? hoe dik-
wyls zien wy geschilderde of uitgehouwen Beelden,
daar geene bevalligheid in doorstraalt, om dat de
maaker dezelve niet die levendigheid heeft weeten
te geeven, die met de evenredigheid en de werking

Van de meetkundige proportien. van hunne Ledematen moet gepaard gaan? Hoe veel schulpen zyn 'er niet, die eene wonderlyke proportie hebben, waar aan egter de natuur het leven niet heeft willen geeven, en die niets anders dan doode en ongevoelige Lighaamen zyn. Daar is derhalven een groot verschil tuschen bevalligheid en schoonheid; de laatste hangt van zekere regels af, de eerste is een zeker iets, 't geen men niet uit kan leggen, en dat ik in een Paard niet anders weet te noemen, dan eene zekere harmonie van bewegingen, welke zig met alle de deelen van zyn Lighaam vereenigende, dezelve eene zekere levendigheid byzet, waardoor zy allen als in eene zekere overeenstemming werken.

Deeze harmonie of overeenstemming van bewegingen, welke duizendmaal zeldzaamer of raarder dan schoonheid is, wordt nog meer in middelmaatige Paarden, die losse ledematen hebben, dan in groote gevonden; het is waar, dat de laatste, als ze schoon zyn, zig moediger vertoonen, en deeze moedigheid hangt nog meer van de houding en uitzigt van het Paard dan van de regelmatigheid zyner ledematen af; men kan dezelve nergens beter by vergelijken, dan by het geen men majestueus, of staartig, in een mensch noemt.

V. Ik heb u nog maar eene vraag te doen. Geloofst gy opregt, dat deeze regels van Proportie toepaslyk zyn, op alle Paarden zonder onderscheid, in welk land of plaats zy ook gebooren zyn?

A. Ik ben 'er ten vollen van overtuigd, en ik zal het gevoelen van Mr. de Soleysel, die zig niet ontzien heeft staande te houden, dat het even zo belachlyk zou zyn, regels te willen maaken, om van de schoonheid van een Paard te oordeelen, als of men zige eene zekere maat of proportie, om de schoonheid van de honden te beoordeelen, wilde voorstellen, myns oordeels met allen die gewoon zyn wel te denken, volkomen van de hand wyzen. Ik zal maar alleen aan de navolgers van dat gevoelen, indien het mooglyk is, dat ze 'er zyn, vraagen, of men tuschen Paarden zo veel onderscheid vindt, en of 'er zo veel verschil-

verschillende soorten van Paarden zyn als van Honden, waar in men zulke duidlyke en klare tekenen van verschil vindt, als men ontdekt tusfchen de gedaante van een Haazewind en die van een Dog, een Patryshond, een Waterhond, een Brak enz. endaarenbooven zullen zy my toe moeten staan, dat het niet vreemd of wonderlyk zyn zou, regels van proportie voor alle die verschillende soorten uit-te vinden. Het zy zo 't wil, schoon het waar is, dat de Paarden altyd iets byzonders mede brengen uit het land, waar zy gebooren zyn, verandert egter hun foort niet; Een zeker maakzel, een zekere draai enz. gevoegd by zekere eigenschappen, die hun eigen zyn, geeven hunne geboorteplaats te kennen, en beletten niet, dat de regels, die ik u heb opgegeven, op allen in het algemeen toepasfelyk zyn; anders zou men kunnen staande houden, dat de vastgestelde regels van proportie in de Tekenkunst maar alleen toepaslyk waren op mēfchen van eene natie, en niet op die van eene andere natie; het geen zekerlyk zeer ongerymd zou zyn.

Van de meerkundige proportien.

A G T S T E

H O O F D S T U K.

V A N H E T B E S L A A N.

V. **W**at verftaat gy door beslaan?
A. Een bekwaame Handgreep van den Paardesmit op de voeten van het Paard, bestaande in het afteeken van het Hoorn en het leggen van behoortlyke yzers tegen de voeten, waar door de voeten van een Paard, indien ze welgemaakt zyn, wel onderhouden, en indien ze gebreklyk zyn, verbeterd en hersteld kunnen worden. Hoe algemeen nu deeze Handgreep ook is, wordt 'er egter veel meer

Van het
 BESLAAN.

Van het toe vereischt, dan men wel denkt; en de onkunde
 BESLAAN. van die Paarde-smits, die eene langduurige ondervinding tot bewys van hunne bekwaamheid bybrengen, toont genoeg aan, dat de arbeid van de handen alleen zonder een behoorlyke studie en opmerking van zeer weinig nut is.

V. Het is niet noodig, dat gy my de naamen der verschillende deelen van de yzers, en van de instrumenten, waar van zig de finit in het beslaan bedient, opgeeft. Ik weet dat men het voorste gedeelte van het yzer, het geen fluit op het voorste gedeelte van den voet de voorkant noemt, de zystukken, die tegen de kwartieren aankoomen, de zyden, en dat gedeelte van het Hoefzyzer, 't geen tegen de Hielen aankant, de kalkoenen of proppen; de holligheid van 't yzer is het binnenste gedeelte van de rondte van het Hoefzyzer. Wat de instrumenten aanbelangt, deeze zyn, de Hoefhamer, de Nyptang, het Veegmes, om het Hoorn af te steeken, de Rasp om ze af te raspen, de Houwkling om ze af te slyden, en de dreveling om de Nagels te rug te dryven uit de gaten, waarin zy geslaagen waren?

A. Gy schynt my alle deeze verschillende naamen zeer wel te kennen; wy zullen ons derhalven tot zaaken begeeven, welke vry wat ernstiger, en van meer belang zyn; ik zal u niet met de gewoone spreekwoorden van de Smits ophouden, welke niets om 't lyf hebben; maar om agter het waare geheim van de kunst te koomen, zal ik te werk gaan volgens die regels welke ik u aangaande het zaamenstel, het formeeren, het groeijen, en het weder aangroeijen van 't Hoorn gegeeven heb. Want zonder deeze regels kan een Hoefmit niet alleen de behoorlyke bekwaamheid niet hebben, maar loopt daarenboven nog gevaar om den voet te bederven en ten eenemaal wantallig te maaken. Op deeze wyze voortgaande zal ik, als my een welgemaakte voet, en die evenredig in alle zyne deelen gevoed wordt, voorkomt, door het afsteeken van 't Hoorn, alle deszelfs deelen op eene evenredige wyze afsteeken, en 'er een Hoefzyzer tegen aan leggen, 't welk geen van deeze deelen
 knellen

knellen zal; en moet ik onvolmaaktheden en gebreken herstellen, of verbeteren, van welke oorzaaken zy ook moogen voortkoomen, 't zy ze natuurlyk, of toevallig zyn, ik zal dezelve zeker ontdekken met het onderzoeken van de waare regels, en ook herstellen, om dat de kundigheid, welke ik bezit, op hoedaanige wyze de Hoorn zig formeert, onderhouden wordt, groeit, en wederom herbooren wordt, my in staat stelt, om aan yder gedeelte van den voet zyne behoorlyke gedaante te geeven. De onderrigtingen, welken ik u in 't vervolg geeven zal, zullen u volkomen overtuigen van de waarheid van het geen ik nu staande durf houden.

V. Op wat manier, by voorbeeld, zoudt gy een welgemaakten voet beslaan?

A. Gy zult u zekerlyk te binnen brengen, dat ik door een welgemaakten voet een zodaanigen versta, die niet te grof, te groot, te breed, noch te klein is, en welke een zagt, glad, gelyk, hoog, dik, en hard Hoorn heeft, die niet afbreekt, waar van de Kwartieren volmaakt gelyk, en de Hielen niet te hoog noch te laag, maar gelyk, breed, en open zyn, die daarenboven eene vaste en sterke zool heeft, welke onder in den voet eene behoorlyke holte heeft; en eindlyk, die een Straal of vork heeft, die niet te vet, of te mager is, en die eene afgesneedene eironde gedaante heeft, waar van ik gesproken heb; indien my zulk een voet voorkomt, steek ik eenvoudig de zool uit, neem het overtollige van de kwartieren weg, wel agt geevende om 'er zo veel van te laten, als noodig is om de nagels in te slaan; de Hielen maak ik open door het Veegmes buitenwaarts te buigen, en niet door ze uittehoelen, zo als ik de Hoeffimits heb zien doen; ik neem zo veel van dezelve af, dat het Paard in een natuurlyken staat is; ik sny het overtollige van de Straal af, en maak dezelve zo ver open, dat 'er een weigagtig vogt uitloopt, en niet zo diep, dat 'er bloed komt, en vervolgens houd ik, en door het yzer en 't opmaken des voets, den Hoef in dezelfde gedaante.

Van het *V.* Wat soort van Hoefzyzer legt gy aan zulk een
 BESLAAN. Voet?

A. 'T geen op den gantschen omtrek van denzelven egaal sluit, niet te veel, of te weinig gedekt, niet te ligt, of te zwaar is, dezelfde dikte heeft by de voorhoef als by de proppen of kalkoenen, en aan den binnenkant eenigzins dikker; ik flaa het wat ruimer aan den buitenkant door als aan den binnenkant, daar moeten vier nagelgaaten aan weerzyde zyn, met een geschikte verdeeling tot den voorvoet om yder zyde wel te verdeelen, deeze nagelgaten moeten niet te ruim noch te schraal doorgeflagen zyn.

Het yzer moet by den Hiel niet te verafgescheiden zyn van den voet; de proppen of kalkoenen moeten niet verder uitsteeken dan in evenredigheid van de gedaante van den voet. En om het yzer aangenaam voor het oog te maaken, moet het van het eerste nagelgat tot aan het laatste rondsom den voorvoet eene kleine verhevenheid hebben.

Het yzer moet met de gantsche rondte van den voet wel overeenkomen, want anders zou 'er eene wanstalligheid uit volgen. Daarenboven, indien het yzer te veel uitstak, zou het Paard het yzer ligt aftrappen, als het te kort was, zouden de Hielen sterker groeijen, dan het geen op het yzer draagt, en dewyl het zelve dan maar alleen op de zool rust, zou het Paard zekerlyk kreupel gaan.

Het yzer moet niet te zwaar, noch te ligt zyn; als het te ligt is, kan het den arbeid, welken het Paard doen moet, niet wederstaan, en als het te zwaar is, bederft het de beenen van het Paard, en gaat los door zyne eigen zwaarte, en zou de hoeken van den voet afscheuren.

Het moet by de proppen even zo dik zyn als aan den voorhoef, opdat de voet op eene gelyke wyze overal gedrukt wordt; want zo dra de drukking niet gelyk is, wordt hier door veroorzaakt, dat de vogen in eene grootere meenigte naar die plaats vloeijen, daar zy minder tegenstand vinden.

Het yzer moet naar den binnenkant sterker zyn, dan
 naar

naar den kant van den voorhoef, om dat het op de eerste plaats meer te lyden heeft, en omdat, indien de binnenkant niet sterker was, het yzer buigen of wyken zou, en de zool drukken. Van het
BESLAAN.

Het moet daarenboven ruimer doorgeslagen zyn van buiten, als van binnen; om dat het aan dien kant altyd meer uitgezet is dan aan den anderen kant; want indien het aan den binnenkant ook zo was, zou het op het yzer trappen en het zelve afhaalen; daarenboven, dewyl de buitenste Kwartier altyd meer slyt, is het goed dat het meer uitgezet is, en de nagelgaten ruimer doorgeslagen zyn, om dat de Kwartier van den binnen kant altyd zwakker is.

V. Ik zal derhalven aan het doorslaan ontdekken kunnen, voor welken voet het yzer geschikt is, om dat de buitenste zyde altyd veel ruimer is doorgeslagen?

A. Ja; en gy zult een agterzyzer onderscheiden kunnen aan de nagelgaten, die aan de Hielen zyn, dewyl die van een vooryzer altyd aan de voorkant zyn; om dat het Hoorn aan den voorkant van den voorvoeten sterker is, als aan de Hielen, en integendeel die van de agtervoeten sterker is aan de Hielen, dan van voren; en om die reden wordt ook van den voorvoet by de Hielen minder afgenoomen, en men laat den voorkant sterker aan de agtervoeten.

V. Op welke wyze zoudt gy een schuinsche voet, wanneer de eene Kwartier hooger dan de andere was, afsteeken, en beslaan?

A. Ik zou beginnen met het hoogste Kwartier aftefnijden, byna tot 'er bloed kwam toe, en de Hiel vervolgens uithoelen, zonder egter het veegmes al te veel te buigen, dan zou ik van de andere Kwartier zo veel afnijden, dat ik een stuk van het doode gedeelte weg kon neemen, en ik zou de Hiel van die zyde open maaken; dit gedaan zynde zou ik aan dien voet een yzer leggen, dat veel dunner was naar den kant van het hoogste Kwartier, en meer gedekt naar den kant van het laagste; ook zou ik aan dien kant de gaten ruimer doorslaan, en schraaler aan den anderen; ook moet het yzer aan den laagsten kant wat buiten leggen, en

Van het zo net pasfen aan den hoogften kant, dat als de kwartier omkrulde, of naar buiten uitzette, 't geen zomtyds, aan alle hooge kwartieren gebeurt, men hen zou kunnen afraspen, of afflyden; de proppen van de laagfte Kwartier moeten naar de fterkte van de zyde gefchikt, en derhalven dikker dan die van de hoogfte Kwartier zyn; 't moet by de Hiel wat buiten leggen op dat het Hoorn niet afflyte en zig uitzette; ten opzigte van het hoogfte Kwartier moet het niet buiten den voet liggen maar naauwkeurig naar den voet pasfen.

De Hoogfte kwartier moet afgenoomen worden, niet alleen om dat de voet wanftallig wordt door dezelfs bovenmaatige hoogte, maar ook om dat het Paard daar door belet wordt, om regt vast te staan.

Ik hool de Hiel uit, dat is, ik steek ze af op dezelfde manier als de finits gewoon zyn te doen, als ze de Hielen open willen maaken, want myn oogmerk is om ze te doen krimpen, om dat de hooge kwartieren, gelyk ik heb aangemerkt, de Hielen altyd buitenwaarts uitzetten; zo dra derhalven de kragt van 't Hoorn tusfchen de Hiel en de Straal verminderd wordt, zullen de buitenfte wanden naar binnen gaan.

Ik open de Hiel, die laagër is door het Veegmes buitenwaarts te draaijen; om dezelve haare gantsche kragt te laaten, en ik neem 'er een gedeelte en ook een stuk van de Kwartier van weg; want als ik dit niet deed, en het doode Hoorn in zyn geheel liet, zouden de vogten een al te fterken weerftand vinden, waar door het Kwartier minder voedzel zou ontfangen; deeze manier van openen van de Hiel zal eene tegenovergeftelde uitwerking te weeg brengen, want dezelve zal, door dien de kragt van binnen nu fterker wordt dan die van buiten, zig meer en meer openen.

Het yzer moet dunner aan den kant van de hoogfte kwartier zyn, zelfs uit hoofde van die bovenmaatige hoogte, en het moet aan dien kant fchraaler doorgeslaagen zyn, om het gebrek van het Hoorn welk ik afgefneeden heb, en welks kragt ik aan den

Van het
BESLAAN.

den binnenkant verminderd heb; integendeel moet het aan den kant van de laagste kwartier ruimer doorgeflaagen worden, om dat het Hoorn zig naar buiten tuit zou kunnen zetten, als het yzer uitweek.

Eindlyk druk ik de hooge kwartier, en hou dezelve in bedwang, door het yzer 'er zeer juist en net op te doen sluiten, om dat een deel, 't geen gedrongen en belemmerd wordt, nooit zo veel voedzel krygt, om dat de voedende zappen dan niet door kunnen dringen, waarom zy genoodzaakt zyn, zig naar andere deelen te begeeven.

V. Op welke wyze zoudt gy te werk gaan, als u een voet voorkwam, die schuins was, niet uit oorzaak van de ongelyke hoogte van de Kwartieren, maar door het binnen of buitenwaarts uitwyken van een van de Kwartieren?

A. Gy wilt zekerlyk niet spreken van zodaanig een geval, waar in een van de Kwartieren binnenwaarts intrekt, en de Hiel mede doet inkrimpen, 't geen tot volvoetigheid zou behooren! maar gy wilt my maar alleen vraagen, hoe ik my zou gedraagen, wanneer my eene zodaanige ongelykheid van formaat van de Kwartieren, zo als gy aanhaalt, voorkwam.

Ik zou beginnen met den voet overal even veel afsteeken, de Hielen en de Straal open te maaken, en 'er een gewoon yzer tegen te leggen, 't geen naar den kant van het Kwartier, die naar binnen wykt, ruimer doorgeflaagen was, en de Hiel van dezelfde zyde egaal bekleedde en op de goede zyde net sloot, of pastte.

Indien de wanfstalligheid van den voet, en de ongelykheid van de Kwartieren veroorzaakt wierdt, door het buitenwaarts uitwyken van een van dezelve, zou ik my van een yzer bedienen, 't geen aan dien kant zeer schraal doorgeflaagen was, en het op zodaanige wyze plaatzen, dat het aan de Kroon beantwoorden zou; vervolgens zou ik 't Hoorn overal, daar het buiten het yzer kwam, affnyden.

Eindlyk, indien de voet schuins was ter oorzaak van de gebreklykheid van beide de Kwartieren, zou ik hem op dezelfde wyze afsteeken, en een yzer gebrui-

Van het bruiken, 't geen naar dezelfde regelen gemaakt **BESLAAN**. was.

Ik zou den voet overal op eene gelyke wyze affteeken, om dat de figuur van het yzer vervolgens de manier van groeijen van het Hoorn beftieren of bepaalen zou.

Het yzer moet verder doorgeslaagen worden, en meer gedekt zyn naar den kant van het Kwartier, die binnenwaarts ingetrokken is, om dat het anders aan dien kant zou uitteeken, en daar door het Hoorn vryheid zou laaten van te groeijen, voornaamlyk als 'er geen rand aan was: daarenboven indien het yzer buitenwaarts uitstak, en niet genoeg gedekt was, zoude het de Straal knellen van het gezonde Kwartier, en schoon het ruimer schynt doorgeslaagen te zyn, is het egter inderdaad zo niet, maar 't zoude zo schynen, om dat de zyde meer gedekt is.

Eindlyk, wanneer een van de Kwartieren buitenwaarts uitgezet wordt, zou ik het yzer zodaanig plaarzen, dat het aan de Kroon beantwoordde, en het Hoorn overal, daar 't buiten het yzer uitstak, affnyden, en daar door zou ik het gebrek geheel en al herstellen, om dat het yzer net op de Kwartier past, en ik zou 't mager of schraal doorslaan, om dat anders de nagels het leven zouden raaken.

V. Niets is klaarder dan deeze Regelen, maar laat ons verder gaan; op wat manier zoudt gy laage Hielen te hulp tragten te koomen?

A. Ik zou den voet volgens den gewoonen trant affteeken, dat is te zeggen, ik zou de Hielen een weinig openen, de Straal een weinig verminderen, doch ik zou de voorhoef met het Veegmes niet affteeken, de proppen of kalkoenen van het yzer zouden zeer hoog zyn, ik zou het yzer zo sterk van vooren doorslaan als ik kon, en het zodaanig leggen, dat het voorste van den Hoef 'er zeer veel buitenstak, en vervolgene zou ik, als de nagels ingeslagen waren al het geen uitstak buiten het yzer affnyden.

De proppen van het yzer zouden zeer hoog en dik zyn, om dat ik door dit middel den voet van het Paard verhoog, en zyn natuurlyk gebrek verhelpen zou. Ik

Ik zou 't voorste van den Hoef affnyden, om dat, **Van het**
't zelve kort wezende, 't Paard daar meer op gaan **BESLAAN**
zoude, en de Hielen minder lyden, en het voedzel
gemaklyker derwaarts aangevoerd worden.

Ik zou eindlyk het yzer van vooren doorflaan, om
de Hielen niet te belemmeren, die in dit geval zeer
teer en zo zwak zyn, dat zy de steuning op 't yzer niet
wederstaan kunnen zonder te splyten, het geen ze nog
meer bederft.

V. Zoudt gy op eene verschillende wyze met de
buigzaame Hielen te werk gaan?

A. Ik zou ze niet openmaaken, maar ze in haare
volle kragt laten; egter indien ze al te hoog wa-
ren, zou ik ze plat, en, indien ze te laag waren, effen
afteeken. Ik zou 'er een gewoon yzer tegen leggen,
van vooren zo sterk als het kon doorgeslagen, en 't geen
wel floot by de Hielen, om ze te versterken en te on-
dersteunen.

V. Hoe zoudt gy handelen met een voet, wiens
Hielen, schoon ze al te hoog waren, egter zo open
waren, dat men voor geen volvoetigheid behoefde
te vreezen?

A. Ik zou de Hiel byna tot op het leven toe aftee-
ken, dat is, ik zou de Straal door het omgekeerde
Veegmes los maaken, en vervolgens afteeken, wel agt
geevende egter om 't voorste van den Hoef niet te
veel te verminderen; voor het overige zou ik my van
een gewoon Hoefyzer bedienen, dat by de proppen
even zo dik als van vooren was, en volgens gewoon-
te opgestuikt is, 't geen met de gantsche rondte van
den voet wel overeen kwam, en overal gelyk droeg
't geen ruimer van vooren doorgeslaagen was als de
yzers doorgaans zyn. Ik zou de Hiel tot op het le-
ven toe afteeken, om deszelfs hoogte te verminde-
ren, en ik zou het plat doen, om dat ik met uitte-
hoolen den voet zou volvoetig maken.

Ik zou 't voorste van den Hoef niet verminderen,
om dat de meeste voeten van dat soort aan dat ge-
deelte gebreklyk zyn.

Het yzer moet even dik by de proppen als van
vooren zyn, om dat ik, indien het by de proppen
dik-

Van het BESLAAN. dikker was, het gebrek, 't geen ik tragtte te verhelpen, in den zelfden staat zou laten.

Het moet op de Hielen draagen, om door derzelver drukking te beletten, dat ze niet zo veel gevoegd kunnen worden, en dus gelegenheid te geeven, dat de voedende zappen naar andere deelen gebragt worden.

Het moet de gantsche rondte van den voet omvangen, om daar door te beletten, dat het voorste van den Hoef minder slyt, 't geen in zulk soort van voeten meest altyd gebeurt.

Eindlyk moet het van vooren ruimer doorgeslaagen worden, om dat, wanneer dat niet geschiede, zouden de nagels te eng in het Hoorn komen.

V. Hoe zoud gy handelen met een voet, die al te hooge Hielen hadt, en die gevaar liep van volvoetigheid?

A. Ik zou veel van de Hielen afneemen, doch egter altyd plat afsteeken, zonder de steun, die 'er tusschen de Straal en de Hiel is, te verminderen, de Straal zou ik afsteeken zonder dezelve te openen, en ik zou het voorste van den Hoef in evenredigheid van de Hiel verminderen door middel van de Houwkling.

Doch in dit geval zou ik my van een Pantoffel yzer, 't geen op de gewoone wyze doorgeslaagen was, bedienen, doch egter meer aan 't voorste van den Hoef als by de Hiel, en hetgeen wel op eene gelyke wyze alle deelen zou omvangen, doch egter de Hielen voornaamlyk.

Ik versta door een Pantoffel yzer, welks zyden aan den binnenkant van de Holte van 't yzer af tot de proppen toe geduurig dikker worden, en wederom van den buitenkant van de rondte af tot aan de zelfde proppen toe geduurig evenredig dunner worden.

V. Ik ken de Pantoffel yzers; maar ik meende, dat men zig voor zulk soort van voeten, waar van wy spreken, van halve Pantoffel yzers bediende?

A. Ik keur de halve Pantoffel yzers, welke tot het zelfde oogmerk dienen, als de Heele, niet goed, en de rede is zeer eenvoudig; het Pantoffel yzer wordt

wordt wel uitdruklyk ten dien einde gefmeed, en het draagt het gewigt van het Lighaam van het Paard overal op eene gelyke wyze; het halve Pantoffel yzer in tegendeel is niets anders dan een gemeen yzer, welks zyden en proppen van den buitenkant omgekeerd zyn; doch wat gebeurt 'er, wanneer deeze zyden op zodaanige wyze omgekeerd worden? de voet steunt met zyn punt van zwaarte op het binnenste gedeelte van de zyden, en het buitenste gedeelte moet de gantsche zwaarte van het Lighaam alleen draagen, zo dat het yzer, wanneer de zyden aan den buitenkant versleeten zyn, wykt, en de Hielen drukt op zodaanige wyze, dat het Paard eindlyk kreupel wordt; gy begrypt derhalven, dat dit genoeg is, om zig van zulke yzers niet te bedienen.

Van het
BESLAAN.

V. Ik heb deeze aanmerking nooit gemaakt, en ik sta u toe, dat een Pantoffel yzer beter is; maar op welke wyze beslaat gy een volvoetig Paard?

A. Op dezelfde wyze, als een die gevaar loopt van volvoetig te worden, egter zou ik de dikte van de Pantoffel in evenredigheid van de gebreklykheid van den voet vermeerderen.

Ik zou de Hiel plat af steeken. Ik denk, dat het onnoodig is, om te herhaalen, om welke reden ik dit zou doen; de steun, die 'er tusfchen de Hiel en de Straal is, zou ik niet verminderen, om dat het yzer daar op moet rusten; de Straal zou ik niet openen, om dat dat ik daar door het inkrimpen van de Hiel voorkoomen zal. Eindlyk zou ik het voorste van den Hoef afvylen, of om den voet korter te maaken, of om het voedzel naar de Hielen te leiden, om dat, zo dra de langte van den voet verminderd is, de Hielen niet zo veel te lyden hebben, waardoor de vogten gemaklyker derwaarts gevoerd kunnen worden.

Ik zou my van een Pantoffel yzer bedienen, om dat het binnenste van de Pantoffel op het binnenste van de Hielen rust, of draagt, waardoor de Hielen zig van zelfs openen zullen, om dat de voedende zappen dan naar den buitenkant gevoerd zullen worden.

Van het den, dewyl 'er niets aan dien kant is, 't welk 't
BESLAAN. Hoorn in zynen groei belemmeren kan, om dat
het voëdzél voor eerst door de dikte van den binnenste
zyde van de Pantoffel voorgezet wordt, en ten ande-
ren de schuinte, die van de inwendige dikke zyde
tot aan de buitensten kant loopt, deszelfs uitbreiding
naardien kant geinaklyker sterker maakt.

Ik zou het yzer van vooren doorflaan, om dat de
Kwartieren door het afsteeken te zwak geworden zyn,
de nagels niet zouden kunnen verdraagen, en ik zou
het aan de Hielen ruim leggen, om dat, zo dra
als dezelve wel ondersteund zyn, zy niet alleen in
een Lyn met de Kroon komen zullen, maar ook
door behulp van het formaat van de Pantoffel geduur-
ig wyder zullen worden.

V. Wat zoud gy doen, als gy een platten voet be-
flaan moest?

A. Ik zou het Hoorn, zo weinig als mooglyk was,
afsteeken en verminderen, en my van een yzer be-
dienen, 't geen meer dan een gewoon yzer gedekt
was, ik zou het zelve eer schraal dan ruim door-
flaan; de holte zou zeer dicht by de zool zyn, ik
zou het op zulk eene wyze onder den voet leggen,
dat ik dat gedeelte van 't Hoorn, 't welk 'er bui-
ten uitstak, met de Houwkling kon afhyden; de
proppen zouden sterk en dik zyn, en niet veel buiten
de Hiel uitsteeken.

Eerstlyk zou ik het Hoorn zo weinig als mooglyk
was, afsteeken en verminderen, om dat ik, indien
ik 'er te veel afnam, zeer schielyk tot aan het Leven
zou koomen; het Paard zou byna geen voet hebben,
om zo te spreken, het zou ter oorzaake van de Pyn,
welke deeze al te groote vermindering te weeg zou
brengen, zig niet op de been kunnen houden.

Het yzer zoude meer gedekt zyn dan een gewoon
yzer, en de holte zoude dicht by de zool zyn, en ze
zelfs eenigzins drukken, om hier door eene afleiding
van de voedende zappen naar andere deelen te weeg
te brengen, om dus den verderen voortgang van de
wanstalligheid van den voet, uit eene ongelyke ver-
deeling deezer zappen spruitende, te sluiten.

De reden, waarom ik het yzer op zodaanige wyze plaats, dat ik het overtollige van 't Hoorn weg kan neemen, of affhyden, is, om dat de voet zig nog platter vertoonen zou, als ik het Hoorn niet affneede.

Van het
BESLAAN.

Het yzer moet schraal doorgeslaagen zyn, om dat wanneer ik het Hoorn rondlom den voet affny ik digter aan 't leven kom, dan wanneer ik zulks niet doe.

De Kalkoenen of proppen moeten sterker zyn, om dat een platte voet de Hielen drukt, en zy moeten niet te veel uitsteeken, om dat een lang beslag de Hielen onfeilbaar zoude verzwakken.

V. Maakt gy geen onderscheid in het beslaan van een platten voet door vervangentheit veroorzaakt; dat is, van een voet, die goede en hooge Hielen, zo als zy behooren te zyn, heeft, maar een Hoorn, dat vooruit wast en waarin de halve maans uitwasfingen zig ontdekken.

A. Indien de Hielen te hoog waaren, zou ik aanstonds dezelve openen, en laager maaken, of indien ze te laag waaren, zou ik ze maar even affteeken; het yzer zou ik aan de Hielen doorflaan en niet van vooren; ik zou 'er een breede Lip aanmaaken en de nagels in slaan, dan zou ik 't uitstek van 't Hoorn affhyden en 't voorste van 't Hoorn afvlyen.

Eerstlyk zou ik de Hielen, indien ze te hoog waaren, laager maaken om dus het ongemak te herstellen, 't geen zulke voeten hebben, van naamlyk meest met de Hielen te werken, om dat zy weinig kragt of steun hebben in den voorvoet; waardoor het Paard, al liep het niet kreupel aan de halve maans uitwasfingen, egter hinken zou ter oorzaak van de Inkrimping van de Pees, welke, indien de Hiel te hoog is, niet behoorlyk gespannen kan worden.

Ik zou het yzer by de Hielen doorflaan, en niet van vooren, om dat het vooraan 't Hoorn het beslaan niet kan verdraagen; dog de Paarden waarin men de Halvemaans uitwasfingen gewaar wordt, worden zelden in 't begin vernageld, voornaamenlyk, als het yzer niet te ruim doorgeslaagen is.

Van het **BESLAAN.** Ik zou een breede Lip maken om het yzer vast te houden, want indien deeze Lip te klein was, zoude hy in 't Hoorn gaan, en 't yzer zoude verglyden: Daarenboven als ik 't Hoorn voor afvyl, verminder ik de kragt van dezelve, om de voet minder te knellen en de uitwasfingen zo pynlyk niet te maaken; in 't vervolg van dit werk zal ik een middel op geeven tot 't behandelen van deeze kwaalen.

Ten opzigt van een platte voet, die breed, en uitgebreid is, zou ik de zool zo weinig als mooglyk is, affnyden, en dezelve alleen maar enkel uitvegen en 'er vervolgens een yzer onder leggen, gelykvormig aan dat, waar van ik my in het voorige geval bediend heb.

Ik zou de zool zo weinig als mooglyk was afsteeken, en dezelve alleen gelyk maaken, om dat het wegneemen van een stuk van het doode gedeelte, de toevloeiing van de vogten, die tot voedzel strekken, bevordert, waardoor het ongemak, waar van wy spreekken, niet alleen zou duuren, maar zelfs verflimmeren.

V. Hoe zoud gy te werk gaan, als u een voet voorkwam met een of twee Knobbels onder het Hoorn.

A. Ik zou by het afsteeken van den voet zo veel als mooglyk was het Hoorn laten blyven, een sterk yzer en 't geen aan den kant van 't ongemak breed zoude zyn, 'er onderleggen, 't geen zomtyds zeer nut is, alles om 't zelve te knellen en te bedwingen, ik zou het naar gewoonte doorflaan op dat de beledigde party door 't inslaan der nagels geen hinder leed, indien de knobbel door een gezwel van de zachte deelen veroorzaakt werdt, zou ik tot de oorzaak zelve opklimmen, en een zekeren handgreep en Geneesmiddelen, welke ik u in het vervolg zal mede deelen, in het werk stellen.

V. Op hoedaanigen wyze zoud gy een volvoetig Paard beslaan?

A. Ik zou onder het afsteeken van den voet, zo veel van de Hiel als mooglyk was, laten, en ze

in

in haare volle kragt tragten te bewaaren; ik zou de zool alleen gelyk maaken, ik zou noch het voorste van den Hoef noch de kwartieren, met het Veegmes afsteken, maar ze alleen affnyden; ik zou een yzer smeeden, dat zeer zwaar was, te beginnen van de holte tot aan den binnenkant van de twee Kalkoenen of proppen, en aan den buitenkant ongemeen ligt of dun, 't zoude zeer gedekt zyn, zonder dat egter de Kalkoenen of proppen de Straal konden knellen; ik zou het zeer schraal doorflaau, en vooral aan den voorkant, ik zou het naar proportie van den voet hol maaken op zodaanige wyze, dat het niet volstrekt op de zool draagt, maar alleen een weinig dwingt, en het zo veel mooglyk is op de Hielen laten sluiten zonder veel te drukken, of buiten te steeken, en ik zou de nagels voorlyk slaan.

Van het
UESLAAN.

Ik zou de Hiel zo veel als mooglyk is afsteeken, om dat zulk soort van voeten doorgaans gebrekkig aan dat gedeelte zyn; en de zool maar alleen gelyk afsteeken om daar door dezelve in haare volle kragt te bewaaren, op dat zy niet alleen den aandrang van de vogten, maar ook de drukking van het yzer zal kunnen wederstaan.

Ik zou het yzer zeer sterk maaken aan den binnenkant, op dat het niet zou kunnen buigen, en deeze voorzorg is nog daarom te noodzaaklyker, om dat zulk soort van voeten zeer veel werk doen met dat gedeelte, en door het buigen van het yzer uitgerekt zouden kunnen worden, en het gantsche Hoorn afrukken. Dog egter moet dit yzer niet zo dik aan den buitenkant zyn, want anders was het te zwaar.

De gaten moeten, voornaamenlyk voor, schraal doorgeflagen worden, dewyl men noodzaaklyk 't Hoorn moet afvlyen, om aan den voet eene behoorlyke gedaante te geeven.

Ik plaats het yzer met de Hiel gelyk, want anders zou de voet te lang zyn.

Ik sla de nagels voorlyk op dat het Hoorn, dat ik anders moet affnyden, het yzer zal kunnen houden.

Van het BESLAAN. Het beflag zou eer kort, dan lang zyn, uit vrees, dat de Hiel nog meer zou slyten, en ook om het Paard gemaklyker te doen gaan.

Eindlyk zou ik het yzer overeenkomstiglyk hol maken, om de zool zodaanig te drukken, dat zy minder voedzel zou kunnen ontfangen, waar door hetzelfde in eene grootere meenigte elders heen gevoerd zou worden, en dus zou de gebreklykheid en wanfalligheid ongevoelig, en door den tyd, geheel en al verdwynen.

Gy ziet dat ik niet ten eenemaal het gebruik van holle yzers verwerp, mits dat ze eene andere gedaante hebben, als de smids ze doorgaans geeven, welke zo gebreklyk en onvolmaakt is, dat het Paard daar door buiten staat geraakt van dienst te kunnen doen; want, dewyl dit soort van yzers met hunnen uiterlyken rand het Hoorn knellen, wordt het voedzel daar door in 't geheel naar de zool gevoerd; deeze derhalven neemt geduurig in grootte toe, en nog daarom des te meer, om dat zy geheel en al vry is, en nergens door weerhouden wordt.

V. Hoe zoudt gy een weeken of zwakken voet, of een die te lang van vooren of van agteren, of een al te kleinen voet beslaan?

A. Ik zou op de gewoone wyze een weeken voet beslaan, met een yzer, dat niets byzonders hebben zou; het zou alleen schraalder doorgeslaagen zyn, uit vrees, dat de nagels het leven zouden raaken.

Een voet, die van vooren al te lang was zou ik affhyden, en de Hielen affteeken als ze te lang waren, en met een zorg draagen, dat het yzer niet al te ver agteruit lag.

Eindlyk, als de voet al te klein was, zou ik my van een yzer bedienen, het geen in zyne gantsche rondte wat buiten den voet lag, om daar door het uitzetten van het Hoorn te bevorderen.

V. Indien het Paard in de Knieboog kromme beenen had, of steil op de voeten stond, zoudt gy zekerlyk veel van de Hielen afneemen?

A. Voorzeker, en behalven dat, zou ik my van een

een yzer bedienen, 't welk by de Kalkoenen of prop- Van het
pen dunder dan van vooren was, ook zou ik 't van BESLAAN.
vooren meerder als aan de Hielen doorflaan, en 't be-
flag kort maken.

Ik zou zeer veel van de Hielen afneemen, om de
voornaame fout, de inkrimping naamlyk van de Pees,
daar door te herstellen; het yzer zou veel dunder by
den Hiel als by den voorhoef zyn, om de zelfde oor-
zaak; en, dewyl door het afneemen van de Hiel,
de zachte deelen door de nagels ongemak zouden kun-
nen lyden, zou ik 't meerder van vooren als by de
Hielen doorflaan, en 't beflag zeer kort maken; om dat
de Hiel dan laager zakte.

Indien het Paard overkootig was, zou ik my van
een Muil-Ezels yzer bedienen, een weinig verhe-
ven van vooren, om meerder op de Hielen te steunen,
en daar door te maaken, dat het in dien stand kwam daar
het uitgeraakt was, en het dus in zynen natuurlyken
stand herstellen.

V. Gy hebt my gezegd, dat het mooglyk was om
het stryken en aanslaan van de Paarden door het be-
slaan te verhelpen?

A. Een Paard kan of aan de Hielen of aanden voor
Hoef stryken. In het eerste geval, neem ik de bui-
tenste kwartier af, tot op het leven toe, en laat de
binnenste in zyn geheel blyven, doch, indien dit aan
myn oogmerk niet voldoet, bedien ik my van een
Turksch yzer, dat is, van een yzer, welks binnenste
zyde drie of vier maalen zo dik is, als de buitenste, en
ik sla dit blad niet door; hier door wordt de binnenste
kwartier veel meer verheven, en het Paard steunt of
rust veel meer op de buitenste, het welk het zetten
van den voet zodaanig verandert, dat het Paard niet
meer strykt; zomtyds evenwel gebeurt het, dat men
juist het tegendeel in het werk moet stellen, om het
stryken te beletten, dat is, dat men de buitenste
zyde, drie of vier maalen dikker moet maaken dan de
binnenste, 't geen ik dikwils met een goed gevolg ge-
daan heb; indien derhalven het eerste niet helpt,
kunt gy eene proef van het tweede neemen. Wan-

Van het **BESLAAN.** neer een Paard met den voorhoef strykt, moet de binnenste zyde van het Turksche yzer overal niet even dik zyn, maar alleen eene verhevenheit, een Lip, en geen nagels aan die zyde daar hy strykt, en indien ik 'er nagels wilde inslaan zoude ik de punten met vuur omkrommen, dat is te zeggen, dat daar de nagels uit komen, zoude ik het Hoorn branden, om de punten 'er in te slaan, en ik zoude om de binnen zyde vast te houden een rand maaken, om dus het verglyden te beletten. Aangaande Paarden, die aanslaan of tegen de proppen of tegen de holte van 't yzer; in het eerste geval, zou ik my van een gemeen yzer bedienen, waarvan de proppen niet uittaken, en eenigzins als na vooren stonden; Daarenboven zou ik zeer veel van de Hielen van de voorvoeten afneemen, en de agterste voeten, voornaamlyk aan den voorkant zo hoog en kort als mooglyk maaken; ik zou evenwel de agterste Hielen ook afneemen, om te beletten, dat het niet overkootig wierdt; en als een Paard tegen de holte van 't yzer aan floeg, zou ik een Engelsch yzer voor de voorste voeten maken, dat is, welks holligheit zeer naauw is.

V. Het is onnoodig, dat gy u de moeite geeft, om my de redenen van deeze uwe handelwyze uit te leggen: maar gy vergeet het beslag van een Paard, dat op het voorste van de agterste voeten gaat.

A. Men beslaat zulke Paarden eveneens als de overkootige, het is derhalven van geen nut, daar meer van te zeggen.

V. Zult gy niet spreken van Paarden die kwartiervoeten hebben?

A. Ik zou de voeten volgens de gewoone wyze afsteeken, en de Hielen afneemen, en yzers gebruiken, welke afgeslagen zyn tot het eerste nagelgat, of waarvan een Kalkoen afgeslagen is; hier door breng ik te weeg, dat de Kwartier op die plaats daar de scheur is, door geen hard lighaam gedrukt wordt, 't geen zeer veel verligting toebrengh, en waar door de scheur gemakkelyker genezen wordt, en na de genezing zou ik 'er een pantoffel yzer onderleggen.

V. Kan

V. Kan men niet op dezelfde wyze te werk gaan Van het in gevallen van scheuren voor in de voeten, Osse BESLAAN. voeten genoemd?

A. Neen, men bedient zig in zulke gevallen van een gemeen yzer, maar ik zou 'er een fleufin maken, dat is, ik zou het Hoorn by het onderste van den voorhoef, onder de spleet en de verdeling inkerven, om daar door te beletten, dat het yzer de aangedaane deelen niet raaken kon.

V. Moet men niet met zeer veel zorgvuldigheid te werk gaan, in het beslaan van voeten, die aan steengallen of Lykdoorens onderhevig zyn?

A. By het afsteeken van dezelve, moet men de Lykdooren zo veel mooglyk is ontdekken, en om den voet gelyk te maaken, de gezonde Hiel zo veel afneemen dat ze waterpas met de andere is; vervolgens moet men zig van een yzer bedienen, welks eene Kalkoen of prop tot het eerste nagelgat is afgeslaagen, op dat het de steengal of Lydooren niet drukken kan, waar door dezelve te gemaklyker geneezen wordt, en om vervolgens voor volvoetigheid zorg te dragen moet 'er een pantoffel yzer ondergelegd worden.

V. Hoe moeten Paarden, die struikelen, beslaagen worden?

A. Men moet veel van de Hiel afneemen, en het yzer moet van vooren ruim leggen, weinig opgestuikt; daarenboven dewyl het yzer voorlyk leggen moet, zou ik het ruim doorflaan, en zelfs by de Hiel een weinig kort leggen, om dat het yzer, als het kort is, niet meer het zelfde punt van steuning heeft, waar door het Paard gedrongen word, minder op 't voorste van den voet te steunen en de uitrekking van de Pees grooter zynde, zal de beweging gemakkelijker zyn.

V. Onder alle de yzers, welken gy my opgenoemd hebt, zyn 'er nog geen scherpe yzers geweest?

A. Gy zult misfchien verwonderd zyn, dat ik geen gebruik van dezelve maak; dewyl ik ondervonden heb, dat zy een Paard zeer vermoeien, en zelfs geheel en al bederven; en buiten zyn natuurlyke stand

Van het brengen; zy doen 't stooten van vooren, en onge-
 BESLAAN. voelig worden zy overkootig.

Ik zou derhalven de ysnagels verkiezen, om het Paard het glyden te beletten: en als ik, om het in Kleigronden vast te doen staan, geen ander middel wist te bedenken, dan scherpe proppen, zouden dezelve als een Hazen-oor moeten zyn; want ik zal de vierkante scherpe proppen altyd verwerpen.

V. Maar ik ken nog eene groote meenigte van yzers, waar van gy geen gebruik maakt?

A. Ik weet dat 'er verscheide zoorten van yzers zyn; als by voorbeeld, stelyzers half gedekt; of yzers van de eene zyde meer gedekt dan de andere, yzers voor allerhande voeten, yzers zonder nagelgaten, yzers die voor gebroken zyn, yzers die in 't midden van de zyden gebroken zyn, en die van 't gebrokene tot aan de proppen, eene soort van tanden aan den binnenkant hebben; maar door 't geen ik tot dus ver met u gehandeld heb, heb ik geen gelegenheid gehad om u 't gebruik 'er van aan te toonen.

Daar zyn drie zoorten van stelyzers, de eene is bykans gemaakt als een gemeen yzer, uitgezondert dat aan den voorkant een derde blad is, welke van vooren zo lang uitsteekt als de zyden van 't yzer, men bedient zig hier van om de Paarden de voeten hoog te doen liggen, en die onbuigzaam en verstyfd zyn te doen verheffen, wanneer men ze met deeze yzers op een draf laat loopen.

De andere heeft een groote ring, die geplaatst is aan 't onderste van den voorkant van het yzer, dat is te zeggen, tusfchen den voorkant en de holte, de proppen zyn ook als ringen na boven omgeslagen; maar zoo hoog niet als de voorste. Zo dat dit yzer het Paard noodzaakt, om op zyn ander been te staan, niet alleen om dat het met dit zo veel hooger is, maar wanneer het niet tegenstaande deeze hoogte op dezelve wilde steunen, zou de vermoeijng door de uitrekking der Pees, hem schielyk noodzaaken, om weder op den anderen voet te staan. Gy begrypt wel, dat dit yzer aan den bezerden voet moet wezen, en dat
 men

men hier door die voet bevryd van de drukking van **Van het**
 't Lighaam, die het nog meer nadeel zoude toebre- **BESLAAN,**
 gen.

Eindelyk het derde soort van stelyzer, is een gemeen hoog yzer, dat ondersteund wordt van drie of vier stooten, die yder onder breed zyn omtrent drie duimen; dit yzer het welk nog hooger is, dan daar wy even van gesproken hebben, heeft dezelfde uitwerking en nuttigheid.

Die yzers die van den eenen kant gedekt zyn, zyn goed, als een voet aan de eene zyde bezeert is, om 't verband vast te houden, of 't aangedaane deel voor verdere toevallen te bewaaren.

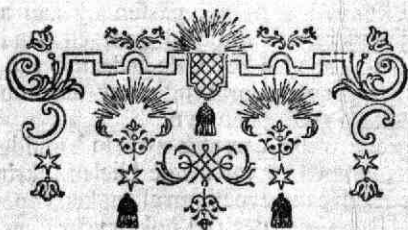
De yzers voor alle voeten zyn van verscheide soorten. De eene zyn gemeen en aan den voorkant gebrooken, zy openen en sluiten zig in 't midden, door middel van de brook, en dewyl zy verwyd of vernauwd kunnen worden, pasfen zy aan allerhande voeten; andere zyn dubbeld doorgeflagen, ruim en schraal, zo dat men ze na de gedaante van den voet kan onderleggen, vooral indien zy daarenboven aan den voorkant gebrooken zyn.

Die geene welke aan elke zyde in 't midden gebrooken zyn, komen te pas als de Hielen inkrimpen, nadien zig dezelve ongevoelig en allengkens openen, worden de Hielen met der tyd ook wyder, en de yzere pin, die men in de tanden steekt, welke aan den binnenkant van deeze zyden zyn, dient om de verwyding te bewaaren.

De yzers zonder nagelgaaten, en die niet aan de voeten vast zyn, als door een houvast of Lip van vooren, kunnen ook, als het noodzaakelyk is, gebruikt worden; zy hebben een rand rondsom den geheelen omtrek van het Hoorn, op dat de voeten niet, gelyk als de Paarden, die zonder yzers loopen, zouden aftrappen, en daarenboven is de yzere houvast van vooren in staat om dezelve vast te houden, ook heeft men dan niet te vreezen, dat het Paard door een onweetenden knegt, koerzier, of stalknegt, vernageld zal worden.

Van het **BESLAAN.** Voor 't overige, in welke gevallen gy u bevind, neem altyd uw toevlugt tot de beginzelen of Gronden die ik u geleerd heb, zo 'er byzondere en netelige omstandigheden zyn; de verbeelding ondersteund door waare kennis, kan ons tot nieuwe ontdekkingen op leiden, en 't is alzo, dat wel ge-regelde verstanden zig uit de onvoorzienste en onverwagtste zwarigheden gelukkiglyk redden.

E I N D E.

283

BLADWYZER

DER VOORNAAMSTE ZAAKEN.

- A**chtergestel, Hoe zamengesteld is. 2
- Adem**, Dampige Paarden blaazers en zwaar van Adem. 168
- Onderscheid tusschen blaazers en zwaar van Adem, of zy ook dienst kunnen doen. 169
- Waar uit de belemmerde Adem voortkomt. 170
- Ader**, Wat men daar door verstaat. 5
- Een Paard dat zig open loopt in de boeg, de oorzaken. 86
- Affschilfering**, Wat men zo noemt. 144
- Afwyking**, De oorzaken. 75. Wat men zo noemt. 75
- De tekens. 75
- Arm**, Zyne waare beschryving. 4
- Hoe hy moet zyn, waaraan men onderscheid dat dit deel klein en plat is; waar zyne rondte uit voortkomt. 70
- Om wat reden hy vry, beweeglyk en los moet zyn. 70
- Wanneer men zegt, dat hy styf en stram is, waar uit dit ontstaat. 72
- Eerste en tweede oorzaak. 73
- Derde en vierde oorzaak. 73
- Wanneer hy verdord is, hoe zyne verdorring uit gebrek van beweging kan voortkomen? 74.
- Tekens door welke men kan zien of hy bevangen, vertyfd, of verdord is. 74. Of het mogelyk is, dit verdorde deel weder te herstelen. 75
- Hoe men kan weten, of het door een stoot of van verglyding komt. 76
- Aanslaan**, Wat men zo noemt. 114
- Tweederhande aanslaan, waar dit gebrek uit ontstaat. 115
- Hoe te verhelpen. 278
- Baard**,

- B***baard*, Wat men hier door verstaat. 3. Schilferingen die tot een beenbederf overgaan. 53
- Beslaan*, Wat men hier door verstaat; ondervindelyke en beredeneerde beginzels over deeze stoffe. 261
- Barsten*, Haare plaats, men verwacht ze dikwyls met de mok. 201
- Betrapping*, Wat dat is; onderscheid van betreedingen en van bestryken, dit gebrek onherstelbaar, de oorzaken. 108, 109
- Bevanging*, Tekens deezer ziekte. 167
- Billen*, Welke men zo noemt. 9
- Bleinen*, Ziekte der lippen, derzelver Tekens. 58
- Blesfen*, Waarom zo genaamt. 215
- Beenknobbels*, Waar ze zitten. 92
- Kwaade gevolgen derzelve aan de Kogel. 93
- Hoe zy de beweging kunnen belemmeren. 93
- Uitwendige en inwendige waardoor ontstaan. 94. Hoe te onderscheiden, waar zy uit voortkomen. 95
- En scheevelbeenen dezelfde ziekte. 107
- Breuk*, Wat men zo noemt. Zakking der Ingewanden is een Paard meest aan onderheevig, hoe de darmen in de balzak kunnen zakken. 161
- Dubbelde. 161. Volkoomen, onvolkoomen. 161
- Ziekte die minder in een Paard dan in een mensch voorvalt, en waarom. 162
- Een Paard is niet onderheevig aan een Netbreuk, en waarom. 162
- Een abces in den balzak, wat het is. 163
- Waar aan men het onderscheidt, de gevolgen zyn gevaarlyk. 163
- Waterbreuk haare beschryving en oorzaken. 163
- Buik*, Wat men hier door verstaat. 7
- Hoe hy moet zyn. 158
- Buik*,

<i>Buik</i> , Maagere Paarden, als ze beginnen te groeien, schynen te zwaar van Buik. Middel der Engelschen om den Buik te doen krimpen. 159. Wron- gen langs den Buik, oorzaaken en Teekens, veel stil staan en groote warmte kan het veroor- zaaken.	160
<i>Ballen</i> , In het onderzoeken derzelve waar men agt op moet slaan.	160
— Ophaaling der ballen.	163
— De oorzaaken, gevolgen en Tekens daar van.	160
<i>Borst</i> , Van een Paard moet open, en niet gesloten zyn, waarom.	69
— Breed en open, wat men hier door verstaat.	71
— Gedeelte van den Voorarm.	2
— Haare plaats.	4
<i>Beenen</i> , Voorste, haare onderdeeling.	4
— Van agteren geformeerd door 't Scheen- been.	8
— Moeten geproportioneerd zyn naar de Heupen en 't dik van 't been.	177
— <i>Kalfs</i> , hoe zy zyn.	96

D <i>ampigheid</i> , openbaart zig niet in Jonge Paar- den.	167
<i>Deelen</i> , Uitwendige en inwendige.	1
— Der voorteeeling haare plaats.	7
<i>Dye</i> , Wat men hier door verstaat.	8, 175
— Hoe moet wezen.	175
— Wat men aan dit deel verrekking noemt.	176
— Tekens en oorzaak derzelve, de ontwrigting zeer bezwaarlyk.	177
<i>Dreveling</i> van een Hoefmid, deszelfs gebruik.	262
<i>Druivevlies</i> , Tweede Rok van het oog. Deszelfs verlangingen.	26
<i>Dwarsvoetig</i> , Welke paarden men zo noemt, en waar van dit ongemak komt. 82, 83. Wanneer men het door beslaan kan helpen.	83
<i>Dwars-</i>	

Dwarsvoetig, Oorzaaken van het tegen overgesteld gebrek, en wanneer men het door beslaan kan helpen. 81. Deze gebreken nadeelig, en waarom. 84

Eeltig Gezwel, Wat dat is, en waar geplaatst. 191
Elleboog, Beschryving en plaatsing. 5. Waarom niet binnenwaarts moet wezen. 82

Flancquen, Wat men hier door verstaat. 7
 — — — Hoe zy moeten zyn. 164
 — — — Paarden die opgekrompen zyn, hebben nooit genoeg Lyf. 165. Pyn aan de beenen zomtyds oorzaak 'er van. 165
 — — — Verschillende bewegingen derzelve, ontsteld is altyd geen zeker teken van dampigheid. 166. Verdubbelde beweging wat men hier door verstaat. 166
 — — — Is een bewys van dampigheid en styfheit. 167
 — — — Waar uit het slaan der Flancquen in de Koorts ontstaat. 168
Fyt, Wat men hier door verstaat. 149
 Oorzaak, gedaante en plaats daar van. 150

Gallen, In de Hak aan wederzyden doorgaande gevaarlyk. 183
 — — — Uitwendige en inwendige oorzaaken. 183
Gemotst, (Paard) wanneer zo genaamd. 14
Gestalte, Van Hitten, dubbelde Kedden, Gemeene en groote Koetspaarden. 258, 259
Gezigt, Hoe een kwaad van een goed te onderscheiden. 17. Middelen om 't wel te kunnen keuren. 40
 — — — Hoe deszelfs sterkte of zwakheid te onderscheiden. 41
Gezwel, Aan 't scheenbeen, wat deszelfs is, gedaante, inwendige en uitwendige oorzaaken. 184
Goot,

Goof, In de welke de Tonge geplaatst is; waarom hol moet wezen. 55. Derzelver ziekten. 59

H <i>aaktanden</i> , Wat zyn.	236
<i>Hairen</i> , Wat zyn.	205
— Haar oorsprong. 205. Waar de verschillende kleuren uit ontstaan. 206. Helderder in de Jonge Veulens. 207. Worden wit in de oude Paarden en waarom. 207. Zo zy uit vallen, worden zy wit en waarom, haare verdeeling, eenkleurige, gemengelde.	207
— Bruine van verschillende soorten.	208
— Witte twee soorten.	208
— Zwarte, twee soorten.	209
— Graauwe, haare beschryving, en soorten.	209
— Zwartvaal.	209
— Vossen drie soorten.	210
— Roode wat zyn.	210
— Wolfs Hair, Isabelle, en meer anderen.	211
— Melaats wat men daar door verstaat.	211
— Aanmerkingen der ouden daar over.	212
— Dikwyls heeft men den ouderdom der Veulens naar 't Hair gerekend.	223
<i>Hals</i> , Gedeelte van het Voorgestel.	3
— Verdeeling van boven en onder.	4
— Hoe hy gemaakt moet zyn, Goede of Kwaa- de gestalte is dikwyls een bewys van de Hoedaanigheid, welke men in een Paard vereischt.	64
<i>Hak</i> , Zie Waay.	
<i>Hangen der Rooster</i> , Ziekte van 't verhemelte, de beschryving en oorzaaken.	60
— Gevolgen en uitwerkingen.	60
<i>Hartkloppingen</i> , Plaats waar men dezelve kan voelen.	69
<i>Halvemaans Uitwasfinge</i> , Wat men zo noemt.	137
— Gevolg van vervangentheit.	139
— Byzondere stellingen dien aangaande.	137
<i>Hielen</i> , Hoe moeten zyn.	133
	<i>Hielen</i> ,

<i>Hielen</i> , Afgefleetene hoe van laage te onderscheiden.	134
— Wat van hooge te verwagten is.	134
— Alle hooge bewyzen geene volvoetigheid.	135
— Grooter gebrek in Paarden, die iteil op de voeten staan.	135
— Moeten open en gelyk wezen, en waarom.	135
— Laage kunnen ook volvoetig wezen.	135
— Kwetzingen aan deze deelen.	145
<i>Hoef</i> , Beschryving en verdeeling.	6
— Uitzetting wat men zo noemt.	151
<i>Hoefbamer</i> , Een werktuig des Hoefmidts.	262
<i>Holte van 't yzer</i> , Wat men zo noemt.	276
<i>Hol Hoofd</i> , De betekenis hier van.	15
<i>Hoornvlies</i> , Donker, wat het is: Licht wat men hier door verstaat.	21
— Waarom Helder in zommige maanoogige Paarden, en troebel in andere.	36
<i>Hoorentje onder de vetlok</i> , Deszelfs beschryvinge.	6
<i>Hoorn</i> , Hoe het geheel kan afvallen.	120
— Wat het is gefloten en zagt.	130
— Dik en waarom.	131
— Zamen gekrompen oorzaak daar van.	141
— Afvallen reden hier van.	141
— Weder aangroeijing.	142
<i>Hoofd</i> , Gedeelte van 't voorgestel.	2
— Deelen die tot hetzelfde behooren.	3
— Hoe het moet wezen.	10, 11
— Ongemak van het Hoofd, redenen hiervan, wel geplaatst.	12
<i>Houwkling</i> , Werktuig des Hoefmidts, deszelfs gebruik.	262
J <i>aaren</i> , Tekens waar aan men dezelve kan kennen.	218
— In een veulen van zyne geboorte af, zie Tandden.	
— Noodzaakelykheit om de Jaaren van het dier van zyne geboorte af tot twee en een half en 3 Jaaren te kennen.	223
<i>Iris</i> , Wat men hier door verstaat, verschillentheid in een Paard. 22. Zyne beweegingen.	23
	<i>Kaak</i> ,

K	<i>Kaak</i> , Haare beschryving.	3
—	Hoe zy gemaakt moet zyn, ongemakken die uit deszelfs gebreken volgen.	62
<i>Kin</i> ,	Beschryving en plaats.	3
<i>Klieren</i> ,	In de holte des Kaakebeens zyn niet natuurlyk. 63. Zyn tekens van droes.	63
<i>Klooven</i> ,	Ziekte, haare plaats, verſchilt van de Rasp, haare oorzaaken. 89. Verhard, en hoe.	90
<i>Knie</i> ,	Haare plaats. 5. Hoe zy gemaakt moet zyn.	87
—	Waarom niet rond noch hoog.	87
—	Haare gelykheit aan elke zyde.	88
—	Geflooten, of Osſe kniën.	89
<i>Knobbels</i> ,	Aan de Hoef, wat die zyn, hoe veroorzaakt.	139
<i>Koorts</i> ,	Hoe die door pyn veroorzaakt word.	77
<i>Kol</i> ,	Haare beschryving, plaats, onderscheid tusſchen eene nagemaakte en Natuurlyke.	15, 214
<i>Kribbyten</i> ,	Kan men zien aan de Tandē.	237
—	Wat men kribbyten noemt.	237
—	Aangewent.	237
—	Wanneer uit zwakheit der verteerings kragt voortkomt, is het eene ziekte.	238, 240
<i>Kristallyn</i> ,	Wat men zo noemt, plaats, natuur en zelfſtandigheit.	24
—	Heeft geene kleur uit zig zelve.	39
—	Deszelfs duisterheit.	40
<i>Kreupel</i> ,	Tekens waar aan men kan kennen, of een Paard aan den Arm, Schouder of Voet kreupel gaat.	77
—	En aan welken voet het pyn heeft.	79
<i>Kreupeltas</i> ,	Zie Legger.	
<i>Kwetzing der Vetlok</i> ,	hoe geſchiedt, waarom men dit zegt.	201

L*aa*gen, Moeten niet verward worden met het Tandvlees, wat men door Laagen verſtaat. 51, 52
 — Haare waare geſteltheit. 52. Zeer hooge gemeenlyk gevoelig. 53. Haare gevoeligheit komt niet altyd van de hoogte. 53. Hooge Laagen eene doove ſteuning, 54. Laage gemeenlyk ongevoelig.

<i>Laagen</i> , Aangedaane of gebrookene.	85
<i>Leden</i> , Paard regt op zyne Leden.	100
— Waaron ze niet alle tot een zekeren tyd regt zyn. 102. 't Vallen van de Roede, wat men hier door verstaat, de oorzaken.	164
<i>Legger</i> , Plaats. 84. Oorzaak, hoe door 't leggen op 't yzer wordt veroorzaakt.	84
— Is zomtyds niet als eene hardheit, waar aan te onderscheiden, of het een gezwel is.	85
— Is niet gevaarlyk.	86
<i>Lendenen</i> , Haare regte plaats.	7, 154
— Hoe zy moeten zyn.	154
— Gekwetst en hoe.	154
— Welke men verrekt noemt.	155
— Oorzaken en tekens.	155
<i>Lykdoorens</i> , Wat men hier door verstaat, en hoe veel soorten.	146
— Welke voeten meest aan drooge onderhevig zyn.	146
— Hoornagtige veel gevaarlyker.	147
— Gedrukte.	147
<i>Lippen</i> , Haare beschryving en verdeeling.	3
— Hoe zy moeten zyn, niet te dik, breed en zagt, Paarden welke werken met de Lippen. 51. Schoone, bezeerde door kwaade mondstukken.	58

M <i>aanen</i> , Hoe zy moeten wezen, dikke schadelyk, en hoe te verhelpen.	66
— Waaron zy dun moeten zyn.	66
<i>Maanstreng</i> , Wat is, en welke plaats zy beslaat.	4
<i>Maanoogig</i> , (Paard) waaron zo genaamt.	30
— Tusschentyd der zinking en haare tekens in den tusschen tyd.	30, 32
— Oorzaak. 33. Redenen van de wederkomst op een bepaalden tyd. 33. Uitlegging van alle die oorzaken, tekens van haare uitwerkingen.	34 tot 37
<i>Maantop</i> , Wat men zo noemt, deszelfs plaats.	3
<i>Mokknobbels</i> , Welke men zo noemt. 201. Welke deelen	

deelen zy aandoen, haare tekens, hoe veel zoor-
ten, droog, vogtig. 201. Haare oorzaaken. 201
Mokpooten, Welke men zo noemt. 199. Haare
oorzaaken. 199
— — — — — Wanneer ze zenuwagtige genoemd wor-
den, haare gevaaren. 199

N*ervolies*, Derde Rok van den oogbal, zyne plaats. 23
Neus, Wat men door 't einde der Neus verstaat. 3
— — — — — Hoe zy moet wezen. 48
Neusgaten, Derzelve beschryving. 3
— — — — — Hoe zy moeten zyn. 44. Open en
waarom. 44
— — — — — Waarom sommige Volkeren ze opsply-
ten, hoe deeze operatie de Paarden 't Hinneken
belet. 45
— — — — — Byzondere ziekte aan dezelve. 47
Nyptang, Wat men zo noemt. 262

O*ndergegeven*, Paard dat zig te veel ondergeeft. 12
Ondervinding, die niet gegrond is, kan geene Ken-
ners maaken. 26
Ontwrigting, Verscheiden trappen van gevaar. 111
Haare oorzaaken. 111. Wanneer zy in de Kogel
voorvalt, haare tekens. 111
Oogen, Plaats derzelve. 3
— — — — — Derzelve schoonheit waar in bestaat. 17. Is altyd
niet een zeker bewys van derzelve goedheit. 17
Haar hoeken. 18. Spieren. 19. Vet. 20
— — — — — Rokken. 21. Gebruik derzelve. 22. Haare
vogten. 21
— — — — — Glaazige. 22
— — — — — Herhaaling van derzelve deelen. 25
— — — — — Hoe men ze moet keuren. 28. Yder oog
byzonder. 28. Ongelykheit, Natuurlyke of door
een gebrek veroorzaakt. 29
— — — — — Geringd. 39. Volmaakt schoon en egter 't
Paard blind. 40. Groene oogen. 43
Oogappel, Deszelfs beschryving, figuur. 22

- Oogappel*, Tweederhande stand, verwydert in 't duister, en trekt zig toe in 't licht. 41
- 't Gebrek van zamentrekking is een bewys dat het gezigt niet goed is. 41
- Door deeze twee kan men over de kragt en zwakheit van 't gezigt oordeelen. 41. Zekerheit van deze stelling. 41
- Eerste proef om zig hier van te verzekeren. 42
- Tweede. 42
- Oogklier*, Wat is, en waar geplaatst, deszelfs gebruik. 18
- Oogkuilen*, Waar geplaatst, en hoe zy moeten zyn. 15
- Hol van geen gevolg. 16
- Oogsmeer*, Deszelfs nuttigheit. 20
- Oog*, Troebel, of men daarom een Paard moet verwerpen. 38
- Spieren haar gebruik. 19, 20
- Leden en hairen. 17, en 19
- Ooren*, Haare beschryving en plaats. 2
- Schoonheit en lengte. 12
- Tusschenwydte, dikte en breedte. 13
- Mismaaktheit. 13
- Met het oor hinken, wanneer men dit zegt. 14
- Opgezet, waar aan men dat zien kan. 14
- Wat derzelve verschillende bewegingen te kennen geven. 14
- Varkens, welke men zo noemt. 13
- Zuiloorig, wanneer men dit zegt. 13
- Osfevoeten*, Welke men zo noemt. 143
- Verschillen van de Kwartier voeten. 143
- Derzelve oorzaken; komen gemeenlyk aan de Achterste voeten. 142. Wat Paarden 'er meest aan onderhevig zyn. 145
- Overhoef*, Hard gezwel. 117. Plaats daar van, geen erfelyk gebrek in de Ligamenten zelve, oorzaken. 118. Verrekkingen veroorzaaken dezelve, is altyd niet hard en ongevoelig, hoe ze verhardt. 118
- Gevaarlyke ziekte, voornaamelyk zo zy digt aan de Kroon is. 119
- Overkootig*, Wanneer dit gezegd word. 101
- Hoe zy veroorzaakt wordt door de verslapping der

der uitspannende Spieren. 101. Oorzaak van deeze verflapping, door de groote zamentrekking der buigende Spieren, en door de krimping der Peezen; reden van deeze sterke krimping; door de verflapping der bindzelen van de Geleediging. 102

Overkootig, Waaron de Paarden door lengte van tyd niet goed op de voeten staan, en zelfs overkootig worden. Tekens en verscheide oorzaaken. 103

- P** *aard*, hoe veel soorten van deelen men in dit dier in agt moet neemen. 1
- Deelen die eigenlyk het Lyf uitmaaken. 2
- Verdeeling in drie deelen, welke die zyn. 2
- Welks staart en ooren zyn afgesneden. 14
- Dat de snuit om hoog steekt. 56
- Padgezwel*, Oorzaak, waar de scheuren in de Hoef uit voortkomen. 145
- — — — — Uitwendige oorzaaken. 145
- — — — — Gevaarlyker dan die uit bezeering komen; de gedaante, gevolgen min of meer schadelyk; Paarden die 'er aan onderhevig zyn. 200
- Peezen*, (Van 't been). 5
- 'Er zyn twee soorten van Peezen, een Ligament en geen zenuw, welke 't agterste van 't been 't zamen stellen. 95
- Wat die Peezen zyn. 95
- Waaron zy zwaar moeten zyn. 96
- Om welke reden de kleinheit en de groote nabyheit aan het been aangezien zyn als zwakke beenen. 97. Waaron zy van 't been af moeten zyn. 97
- En niet pynlyk. 97. Waar haare zwelling uit voort kan komen. 98
- Overvloed van Lidwater. 98
- Feilende wat men zo noemt. 98
- Ongemakken die daar uit spruiten. 99
- Verrekkingen der zenuw aan de agterste voeten, die over den Hak loopt, hoe die kan komen. 178
- Oorzaaken van de geweldige zamentrekkinge van die Spieren. 179

- Peezen*, Wat men onderzoeken moet in de *Peezen* van de agterste uiteinden. 193
- Pinsanesfe*, Eene ziekte welke men besmettelyk oordeelt, en die zig openbaart door kanker onder de tong. 59
- Polypus*, Wat is, de plaats, oorzaken en merktekens. 47
- Proportien*, Van een Paard. 247
- Maat, welke alleen een schoone proportie kan maaken. 247
- Middelen om tot die kennis te geraaken. 247
- Verdeeling van het hoofd in drie deelen, onderdeelen van het zelve in negen deelen, andere onderdeelingen in twee hondert zestien deelen. 248
- Noodzaakelykheit van deeze deeling en onderdeeling. 249
- Manier om tot het onderzoeken van de deelen te komen. 249, tot 256
- Herhaling van de vastgestelde proportien. 256
- Schoonheit kan men niet gewaar worden als door deeze proportien. 258
- Gebrek in de proportien kan door gewoonte gezien worden. 258
- Van een Lighaam, betrekkelyk tot alle andere in 't algemeen, 't geen maakt dat een Paard buiten zyne gemeene gestalte mismaakt is, hoewel anders geproportioneerd. 259
- Alle de proportien te zaamen zouden in een en 't zelfde Paard niet kunnen zyn. 259
- De regels van proportien kan men toe pasfen op alle Paarden van alle Landen. 260
- Kwaad denkbeeld van de Heer de Soleyfel ten deezen opzigte. 260, 261
- Practyk*, Regte beteekenis. 27
- Proppen*, Der yzers. 262
- Puisten*, Als visvinnen, ziekte die onder de tong komt, haar beschryvinge; oorzaken en uitwerkingen. 59

Q uartier, Afval van 't zelve, oorzaken.	115
— Weder aangroeiing.	115
— Wat men daar door verftaat.	131
— De binnenfte altyd zwakkèr als de buitenfte.	132
— Moeten gelyk zyn en waarom.	132
— De ongelykheit waardoor veroorzaakt.	133
— Toevallen welke hier uit voortkomen.	131
Q uartier Voeten, Wat men zo noemt.	143
— Algemeene oorzaken.	143
— Veroorzaakt door zwelling.	143
— Bloedende, Koorts verzelt dezelve.	144

Raking, Zie Betrapping.

R asp, Haare plaats, 't verfchil van knobbeis. 89. Oorzaak.	90
— Van een Hoeffimid, haar Gebruik.	262
R okken, (Van 't oog) drie in getal.	21
— Kristallyne. 24. Verglaasde.	24
R egenboogs batrige kring, Welke men zo noemt.	26
R ug, Van 't Paard wat is. 153. Hoe hy moet zyn, en of hy fterk is.	153
— Waarom hy regt en gelyk moet wezen.	153

S cheevelbeenen, (Dubbelde) wat men zo noemt.	92
— Waar uit ontftaan Scheevelbeenen, en Knobbeis in 't algemeen, derzelver ziekte.	93
— Enkelde wat zyn, zyn niet gevaarlyk, digt by of op de Peezen kunnen 't Paard doen hinken. 93. Digt by de geleedigingbeletten zy de beweeging, en waarom.	93, 94
S choft, Deszelfs befchryving en plaats.	4
— Hoe hy moet gemaakt zyn. 68. Kwetzing van denzelyven ten uiterften gevaarlyk, en waarom.	68
S cheefbeenig, Wanneer men dit van een Paard zegt.	88

- Scheefbeenig*, Hoe onderscheiden van een Paard dat in zyne Kniën buigt. 88
- — — Of dit een groot ongemak is; welke Paarden 'er meest aan onderhevig zyn. 89
- Schoonheit*, Wat men hier door verstaat. 10. De beschouwing alleen is niet genoeg om te zien, waar zy van afhangt, en waar in zy bestaat. 241. Zonder vaste regels is het denkbeeld, 't geen men zig van een schoon Paard vormt, willekeurig. 242
- — — De smaak en de gewoonte van zien, zyn niet genoeg. 243. En waarom. 243. Waar uit men deze beginzels kan Leeren. 243. Indien wy door beschouwing de schoonheit van de Natuur kennen, is het nuttig om tot de waare reden van de schoonheit van het dier opteklimmen. 245. De schoonheit blykt uit de overeenkomst der deelen. 246. 't Schoon is altyd niet aangenaam, 't aangenaame is altyd niet schoon. 259
- — — De ondervinding toont ons dat. 259. Onderscheit tussehen behaagelykheit en schoonheit, beschryving van 't geen wy behaagelykheit in een Paard noemen. 260
- Schurft*, Wat deeze ziekte is, haare plaats en oorzaak. 66
- Schuim*, Wat is. 57. Waarom men het niet in den mond van alle Paarden ontdekt. 57
- Slaap van 't Hoofd*, Waar geplaatst. 3
- Smeerschyf*, Wat men hier door verstaat. 9. Waar aan men ontdekken kan of het Paard aan 't verrukken der smeerschyf hinkt. 178
- Snotteren*, Wanneer men dit zegt. 45
- — — Waar uit dit voortkomt in de droes, valse droes, kwade droes en verkleuming. 45, 46
- Snotvlies*. 45
- Spatten*, Drie soorten. 186
- — — Drooge, haare teekens; een kromhakkig Paard met dit gebrek moet verworpen worden. 187
- — — Oorzaaken. 187. Heeft de zitplaats niet in 't buigen van de Hak. 188
- — — (Osse) waarom zo genaamt. 189. Wat deeze ziekte in de Ossen is, indien men ze vergelykt met die

die der Paarden, daar is geene wezenlyke gelykheit in, dit gezwel kan niet te min de Paarden aandoen. 191

Spatten, Is eene opzwellung veroorzaakt door dezelfde oorzaaken als 't gezwel aan 't scheenbeen. 191. 't Heeft altyd gevaarlyke gevolgen. 191. Men onderscheid de spatten door vergelyking. 191

Speekzel. 57

Spijeren, Van 't oog hoe veel, en haar gebruik. 19

— Die zig vereenigen en naderen by den Arm van 't Lighaam, en in verstuikingen veel lyden. 76

Staart, Zyne plaats is bekend. 10

— Hoe hy moet zyn, hy moet horizontaal gedraagen worden. 204

— Rotte, wat zo genaamt wordt. 204

Steengallen, Wat men hier door verstaat, hoeveel soorten. 146

— Drooge; welke voeten 'er meest aan onderhevig zyn. 146

— Hoornagtige veel gevaarlyker. 147

— Gedrukte. 147

Steuning, Bepaaling wat steuning is in verschillende opzigten. 48

— Waar de steuning van 't mondstuk moet wezen. 50

— Dove steuning met hooge Laagen. 53

Stoot, Hoe te onderscheiden van Afwyking. 79

Straal, Haare gedaante. 128. Waarom zagter als de zool, heeft nog geene gedaante in een veulen. 128

— Dat zy moet klein en dor zyn. 139

— Te groot of te week. 140

Stryken, Wat het is met twee voeten, zomtyds met een, en dikwyls met alle vier. 107, 108

— Verschil tuschen bestryken, betreden of betrappen. Dit ongemak heeft moeiljelyke gevolgen. 108

— De oorzaaken. 108. Hoe door beslaan te helpen. 109

- Strengen*, (In de zyden) teekens deezer ziekte. 167
Styfheit, (Van het Teellid) Hengften zy aan deze ziekte onderhevig. 163
 — Waar in zy van de andere drift verschilt. 164
Spykers, Een Paard dat een spyker in den voet getrapt heeft, de gevolgen zyn meer of min schadelyk naar gelang van het deel dat gekwetst is. 147

- T***anding*, Wat men hier door verftaat. 218
 — In een veulen van zyne geboorte af. 221
Tanden, Wat die zyn, haar geleediging. 218
 — De Hengften hebben veertig, de Merrien zes en dertig, die zo veel hebben als de Hengften worden kweenen genaamt. 219
 — Haare plaats, verdeeling in drie Clafen. 219
 — Gebruik der maaltanden, haaktanden zyn de Hondstanden van een Paard, en ontbreken gemeenlyk in eene Merrie. Gebruik der voorfte tanden, ~~order~~ en verwonderlyke Gesteltheit der tanden. 220. Hoe zy geformeerd worden, hebben een begin als 't Paard ter weereld komt, zyn zagt en als een vlies blaas. 221. Waar in zy van menschen tanden verschillen. 221. Wat de Keen van een boon in de Holligheit is. Veulen tanden waar in van Paarde tanden te onderscheiden. 222. Dwaling van de Heer de Soleyfel over dit onderwerp; tot welke Jaaren zy in den mond van een Paard blyven, en de mogelykheit van een Veulen van een Jaar te onderscheiden van een van twee Jaar. 222. Veulen tanden op welke tyd ze verwisfelen. 224. Waarom 'er geen bepaalde tyd is. 224. Haaktanden zyn 'er een bewys van, de onderfte komen eerder dan de bovenfte. 225
 — Manier om den ouderdom der Paarden te kennen van vyf tot agt Jaaren, volgens de stelling van den Heer de Soleyfel. 227, 228
 — Veel zekerder manier. 229. Tekens van den ouderdom van agt tot twaalf Jaaren. Deze regel is vry zeker

- zeker. 223. Wat men door een Twyfelaar ver-
 ftaat. 230. Hengften zyn hier meest aan onder-
 hevig, twee zoorten van Twyfelaars, valfche twy-
 felaars. 230. Middelen om deze verfchillende zoor-
 tee van twyfelaars te kennen. 230. Zekere tekens
 die volgens het denkbeeld der ouden den ouder-
 dom aanwyzen. 231. Zekerder aanmerkingen. 232
- Tanden*, Waarom de Holligheid in een Twyfelaar niet
 vol wordt. 233. Waarom de Keen van een boon in
 de valfche Twyfelaars altyd blyft. 233. Waarom de
 Merrien en Ruinen 'er meer aan onderhevig zyn
 om een Twyfelaar te wezen als de Hengsten. 233
 Manier om de holligheid na te bootzen. 234. Mid-
 del om het te kennen. 234. 't Doorbreeken der
 Tanden veroorzaakt ziekten, en waarom. 235
- Doorkomen der Haaktanden veroorzaakt zom-
 tyds fterke Loop, verduiftering in 't gezigt, en
 waarom; ook kan het paard niet veel werken cer
 de haaktanden te voorfchyn zyn gekomen. 235
 Paarde tanden bederven zelden. 235. Tanden die
 van zelfs los worden. 236. Wolfstanden welke men
 zo noemt, Haaken aan de Kiezen beletten de
 Paarden het eeten te kaeuwen. 236
- Tandvoles*, Wat in een Paard is. 52
- Tekens*, Wat men hier door verftaat. 214
- Opmerkingen der ouden over haare verfchei-
 denheit. 216
- Tong*, Onvolmaaktheid fpruitende uit haare overmaa-
 tige hoogte en dikte. 54. Redenen van 'rhangen
 buiten den mond. 55
- Middelen om het te helpen. 55
- Paarden die dezelve dubbeld optrekken. 56
- Bezeerd, kankeragtig of gebroken. 59
- Traangooten*, welke men zo noemt en waarom ze
 van die van een mensch verfchillen; haare plaats
 en nuttigheit. 18

V*ar*, Zitplaats van dit gezwel, waar van de
 naam van Talpa, of Taupe in 't Frans genaamt,
 zyn oorfprong heeft. 67

Veeg-

<i>Veegmes</i> , Een werktuig des Paardefnids.	262
<i>Verbemelte</i> , Hoe het moet wezen.	56
———— Deszelfs ziekten.	60
<i>Vernagelen</i> , Middelen om het te ontdekken.	148
<i>Verrekking</i> , Wat men daar door verftaat.	109
———— Of zy zo gevaarlyk is als de ontwrig- ting.	109
———— Wanneer ze van zwaare toevallen ver- gezelt is. III. Haare Tekens.	111
<i>Vetlok</i> , Wat men zo noemt.	6
<i>Vierigheid</i> , Wat men zo noemt in een Paard.	165
<i>Vleesbreuk</i> , Haare befchryving en oorzaak.	163
<i>Vloeiing</i> , (Der oogen) op Tyden, wat is.	30
<i>Voeten</i> , Deelen zeer wezenlyk, hoe te zamen ge- fteld.	121
———— Drie deelen in de Hoef.	122
———— Gedaante, onderhoud en aanwasfing. 123. Hoe hy aanwast. Hy trekt zyn voedzel van de kroon.	124
Zyne natuurlyke gedaante.	128
———— Wat men in 't onderzoeken in agt moet nee- men.	129
———— Te vet, te groot, te breed, waar van deze ongemakken komen. 130. Te klein, onderhevig aan veel kwaalen, oorzaaken hier van. 129. Rin- gen wat zyn. 131. Waar door zy komen, doen het dier hinken.	131
———— Platte wat zyn, waar in ze verfchillen van volvoetige.	136
———— Platte, breede en wyde ontftaan uit het voed- zel en Climaat. 137. Platte wegens vervangent- heit. 137. Wat men daar van moet denken.	138
welke Volvoetig genoemd worden.	138
<i>Flotgallen</i> , Haare befchryving, drie zoorten, reden van de benaaming, enkele wat is.	104
———— Zenuwagtige, welke zo genaamt worden, bolle, haare plaats, welke Paarden 'er meest aan onderhevig zyn.	104
———— Inwendige en uitwendige oorzaaken.	105
———— Waarom ftilstaan noodzaakelyk is, en dat zy meer in den Zomer dan in den Winter pynlyk zyn. 105. Waarom zy met 'er tyd hard worden,	zwaa-

zwaarigheid om ze in den grond te geneezen.	106
<i>Vlotgallen</i> , Aan de achterste voeten meest.	104
— En waarom.	194
<i>Voorhoofst</i> , Wat is, zyne gedaante.	3
— Of het hol of verheven moet wezen.	15
<i>Volvoetigheid</i> , Wat zy is, van een Hiel alleen, van te hooge Hielen. 135. Van te laage Hielen.	135
<i>Voorgestel</i> , Deelen welke het bevat.	2
<i>Voor-Arm</i> , Hoe die moet zyn; waarom lang, breed, en zenuwagtig.	80
— Waarom als hy lang en breed is, 't Paard meer werk kan doen.	80
— Als hy kort is, waarom de bewegingen schooner zyn.	81
— Wat men door een zenuwagtigen verstaat.	81
— De beschryving en regte plaatzing.	5
<i>Volmaaktbeit</i> , (Van een Paard) waar in bestaat.	241
<i>Vogten</i> , (Van 't oog) hoe veel soorten, natuur en zelfstandigheid derzelven.	23
— Waterachtige, gebruik van dit vogt.	24
— Hoe de verdikking te kennen.	36
— Die uit de neus loopen, derzelver onderscheid, in welk geval zy voorkomen.	45
<i>Vratten</i> , Wat men zo noemt. Uitwendige en inwendige oorzaaken.	198
— Waar deeze vloeijing in 't een en ander geval uit ontstaat. 45. Onderscheit tuschen 't snotende natuurlyke looping der Neus.	47
<i>Vyt</i> , Wat het is, deszelfs plaats, onderscheit, schadelijke gevolgen van deeze ziekte, en waarom.	149
— Oorzaaken, de agterste voeten zyn 'er meest van aangedaan.	151
<i>Vyverklieren</i> , Haare plaats.	63

Waay, Zyne plaats. 9. Verdeeling. 9. Vereischt een naeuwkeurig onderzoek en waarom. 180. De minste onvolmaaktheit is nadeelig. 180. Hoe hy moet zyn, kleine en zagte zyn zwak. 180

Waay

- Waay*, Wat men door zagte en geflotene verftaat, ongemakken die 'er uit voortkoomen. 181
 — Onderhevig aan veel ongemakken. 181
 — Geringde wanneer men dit zegt. 191. Oorzaaken van deeze ziekte. 192
 — *Wen* aan dezelve, of een dikke hak, befchryvinge van deeze ziekte. Waarom aan de Waay voorvalt. Of verrekkingen van dit deel de eenigfte oorzaak 'er van zyn. 182
 — Tekens. 182. Wanneer ze pynlyk zyn. 182
Waaenen, Wat dit in een Paard is. 12
Wangen, Van een Paard komen over een met die van een mensch. 3
Water, (In de beenen) hoe te ontdekken, waarom als het na boven gaat, het dikwyls gevolgt word van de Fyt of padgezweel. 197
 — Paarden die 'er aan onderhevig zyn. 193
 — De Oorzaaken. 203, 204
Wervels, (Hair) wat men hier door verftaat. 215
Wervelbeenen, (Der Lendenen) hebben ruimer beweeging als die van de Rug. 154. Uitlediging is doodelyk. 155
 — — Lendenen zyn 'er meer aan onderhevig. 156
Witvoeten, Wat men hier door verftaat. 214
Wratten, Zie Vratten.
- Y***zer*, (De zyden van 't) gedeelte zo genaamt. 262
 — (Holte van 't) wat men zo noemt. 262
- Z***aad*, Geduurige ontlasting. 164
 — Men moet dat onderscheiden. 164
 — Waar de ontlasting van 't zaad uit voort kan koomen. 164
Zenuw, (Kwetzling) bezeering der trekkers, oorzaaken, gevolgen min of meer fchadelyk. 99
 — Hoe eene regte voorfelling te maaken. 100
 — Hoe zy komt. 113
Zenuw, (Gezweel) aan de Kogel, waar geplaatst. 195
Zenuw,

<i>Zenuw</i> , Enkelde, bepaaling.	195
— Hoornagtige. 195. Inwendige en uitwendige oorzaken.	196
<i>Zool</i> , Befchryving en plaats.	6
— De gedaante. 127. Zagt en vleezig in een veulen dat eerst gebooren wordt.	128
— Hoe dezelve moet wezen.	136
— Vooze wat is, natuurlyke of toevallige oorzaken, ongemakken die hier uit voortkoomen.	149
— Gekneusde, wat men hier door verftaat, wat de oorzaken en gevaaren zyn.	149
<i>Zuiloorig</i> , (Paard) wanneer men dit zegt.	13
<i>Zwam</i> , Zie Legger.	
<i>Zwielvrat</i> , Wat men hier door verftaat, waar geplaatst, haar aart.	5
— Haare verfchillende plaats voor en agter.	9
— Wat gevolg uit haare kleinte getrokken.	85
— Of het been niet dor en zenuwagtig is, als de zwielvrat klein is.	85
— Waarom harder in de oude Paarden.	87
— Affnyden, niet affcheuren.	87

Drukfouten dus te verbeteren.

Fag.	Regel.	Lees
24	35 van wit	wit van
26	19 wigtagtigen	witagtigen
40	18 niet alleen	alleen
42	19 het men	men het
46	30 le filtrac	se fitre
47	34 kwaade droes	droes
90	27 raspende	rasp en de
153	24 Lendenen	Leden
162	31 eelagtig	celagtig
163	2 dyrtos	dartos
183	12 fcheer	fcheen
197	31 Vyk	Vyt
208	40 Gryze	Graauwe
240	32 Stoffelyke	uiterlyke
258	5 dan	dat.